Coperta de Dan Stanciu

I.S.B.N. 973-23-0007-8

Knut Hamsun
BØRN AV TIDEN
Gyldendal Norsk Forlag
Syvende utgave, 1976
© Gyldendal Norsk Forlag

KNUT HAMSUN

COPII AI TIMPULUI LOR

În românește de **Sanda Tomescu Baciu**

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1989

I

Pe vremuri întregul ţinut fusese o singură mare proprietate, iar actualul domeniu Segelfoss era chiar reşedinţa. În vremea aceea, după tipicul nordlandez, Segelfoss era o moşie cu vreo cincizeci de capete de vite, şi care mai avea printre altele un joagăr, o moară, o cărămidărie şi sute de hectare de pădure. Ce mai viaţă era pe atunci, cu servitori, şi dijmaşi, şi pierde-vară ! Erau şi animale cu duiumul, pe lîngă numeroasa cireadă : cai, cîini, pisici şi porci, iar în spatele hambarelor hălăduia o obşte întreagă de găini şi gîşte.

Da, trebuie să fi fost un trai pe vremea aceea ! mai spun încă bătrînii, amintindu-şi de povestirile auzite în copilărie din gura părinţilor.

Proprietarul era Willatz Holmsen, un fermier corpolent şi avar care fusese cîndva servitor. A cumpărat pe nimica toată fermă după fermă prin împrejurimi şi în cele din urmă şi-a rotunjit moşia. S-a ocupat cu comerţul şi cu vînătoarea, a înfiinţat cărămidăria, moara şi joagărul, numai investiţii foarte folositoare. Acest domn Willatz Holmsen era norvegian, ca şi noi, numai că umbla în uniformă şi vorbea daneza. La Consiliul de primăvară şi la cel de toamnă purta găitane aurite şi sabie, ştia să scrie şi să citească, era judecător şi judeca după legea norvegiană. Nevasta lui era cîte puţin de peste tot, din Olanda, sau din Holstein, poate din Skåne, sau poate dintr-un basm. Fără îndoială că şi ea slujise pe vremuri la case mari, unde a deprins multe purtări alese. Anume pentru ea s-a croit un drum lat de la Segelfoss, ca să

poată merge cu trăsura la biserică. Da, erau oameni bogaţi, şi ajunseseră şi mai avuţi cu timpul, fără doar şi poate că domnul Willatz îngropa bani în pămînt, căci, dragii mei, mult timp după moartea lui stafia dădea tîrcoale cărămidăriei.

Dar de fapt la fiu, Willatz Holmsen numărul doi, se gîndesc oamenii cînd îşi amintesc de istoriile despre domeniu. Acesta era cu adevărat un domn mare. A desfiinţat pescuitul şi terenurile de vînătoare, fie pentru că nu se pricepea, fie că nu dorea să continue, dar a construit o nouă aripă principală a reşedinţei, cu coloane şi turnuri, a amenajat sera, lacul cu lebede din parc şi terenul de jocuri pentru toţi oamenii de pe domeniu. Acum lacul este înnămolit, iar terenul de jocuri a devenit păşune. El a fost cel care a făcut din Segelfoss un loc încîntător, a transformat o cameră în sală de pictură, iar o alta a ticsit-o numai cu cărţi din podea pînă în tavan. Masa din sufragerie era încărcată cu flori şi argintărie grea, iar încăperile împodobite cu figurine din bronz şi marmoră. Cînd apărea soţia sa, graţioasa doamnă, era obiceiul ca servitorii să stea nemişcaţi în picioare pînă trecea ; avea şi ea moşia ei în Suedia, vorbea franţuzeşte şi avea cameristă. Dacă erau nobili, apoi erau nobili pînă-n vîrful unghiilor pe atunci. Stăpînul şi stăpîna aveau fiecare valetul său, însoţitorul său şi propriile apartamente la Segelfoss. Dimineaţa nu se puteau îmbrăca singuri, şi nu se jenau deloc în această privinţă : Pune-mi vesta ! îi spunea Willatz Holmsen servitorului ; Aranjează-mi părul ! îi ordona doamna cameristei.

Erau oameni distinşi. O pereche puţin cam excentrică, înconjurată de nimbul acelor vremuri.

În primii ani au lipsit mult de la Segelfoss, toamna împachetau zece cufere şi plecau în străinătate cu copiii, iar primăvara veneau înapoi, tot cu copiii şi cu multe alte cufere şi obiecte de preţ care împodobeau apoi casa în toată splendoarea lor. În ultimii ani au locuit mai mult pe domeniu, stăpînul susţinea că nu din cauza economiilor ci, dimpotrivă, pentru că el şi soţia văzuseră destul lumea şi nu mai aveau chef să călătorească. Ţineau guvernantă şi profesor pentru cei trei copii, două fete şi un băiat, care

primeau lecții de ce vrei și ce nu vrei, dar altfel pe domeniu rămăsese aceeași listă de servitori.

Destul de ciudat, dar stăpînul a vîndut cîteva ferme bune, cu pădure, care aparțineau domeniului. N-a recunoscut în nici un caz că ar avea nevoie de bani, de aceste monezi de aramă, ci doar că moșia devenise cu timpul prea mare pentru el ca s-o conducă. Și dacă așa spunea, atunci așa era, iar stăpînul nu mințea și nici nu avea nevoie să mintă. Gurile rele bîrfeau că în ultimii ani începuse să caute comoara îngropată de taică-său, dar asta însemna să-l înțelegi greșit pe domnul Willatz Holmsen, adevăratul mare domn. A murit pe munte, bunul stăpîn, a fost atît de trist, departe de toți ai săi, a zăcut într-un culcuș de ierburi, înconjurat doar de cei opt oameni care l-au însoțit în cercetarea locurilor pentru construirea unui nou stăvilar de moară. Cei opt oameni l-au adus pe brațe la domeniu, iar doamna lui s-a cutremurat, a strigat ceva cameristei în franțuzește și a căzut, apoi camerista a venit în fugă cu un flacon de săruri. Bătrîna doamnă, cea cumsecade, a rămas singură acum, fiicele se măritaseră și se stabiliseră în orașe mari din Suedia, iar fiul, al treilea Willatz Holmsen, a urmat cîțiva ani școala de cadeți, unde urma să-și încheie studiile în primăvară și să vină acasă pentru cîtva timp.

•

A trecut iarna, a început primăvara și al treilea Willatz Holmsen a revenit acasă. Bătrînii își mai amintesc bine de acest bărbat, deși au trecut ani mulți de la moartea lui. Surorile sale au moștenit averea din Suedia, iar el a devenit proprietar la Segelfoss, a preluat domeniul în starea în care se afla. N-a lăsat vreo impresie deosebită prin împrejurimi, era mîndru și taciturn, deși s-a căsătorit și el și a ținut aceeași casă mare ca și părinții săi ; dar chiar dacă a săvîrșit cîteva isprăvi însemnate în viața lui, tot nu a strălucit. Și ce să fi făcut un bărbat cu o putere într-atît de ciuntită ? Cariera îi era zădărnicită, tatăl său îi lăsase moștenire o datorie durabilă la bancă, mama lui a plecat la fiicele din Suedia, au devenit toate suedeze și nu s-au mai întors acasă niciodată. Așa că a rămas sin-

gur. Respectul de care s-ar fi putut bucura trebuia să şi-l cîştige singur, şi avu parte de foarte mult respect. Nu era simpatizat, dar impunea grozav ; i se spunea doar „locotenentul", pentru că nu ajunsese mai mult, dar era salutat ca un general.

Despre omul acesta, şi alţi cîţiva, este vorba în rîndurile ce vor urma.

Willatz Holmsen — al treilea — poate că nu era cu adevărat un mare domn, dar poate că a fost mai mare decît oricare alt stăpîn de la Segelfoss. Un locotenent în retragere atît de caraghios, un mare moşier căruia îi mergea în chip genial din ce în ce mai prost, da, şi la asta se mai adăuga faptul că în tinereţe fusese peste măsură de ţîfnos şi încăpăţînat. Dar acelaşi locotenent avea şi unele însuşiri frumoase despre care umblă poveşti prin ţinut, iar personalitatea lui mergea mînă în mînă cu excentricitatea, ba chiar mai mult. Oare cum îl descrie pastorul C. P. Windfeld ? Ca pe un domn ridicol şi cam într-o ureche, iar aici se termina portretul. Aceasta era imaginea unui mărunt funcţionar asupra unei personalităţi stranii. Locotenentul era un om extrem de instruit şi cînd, cu anii, asemenea unui filosof, a învăţat să-şi stăpînească temperamentul impulsiv, acest lucru nu s-a datorat nici bătrîneţii, nici decrepitudinii, ci doar maturităţii bărbăteşti. Are nevoie de o scuză ? Poate pentru că a fost îngenuncheat ? Aşa era legea. Era a treia generaţie trăită în bogăţie şi lux, cu el se încheia lanţul. De altfel nici nu a fost îngenuncheat. Un bărbat de o asemenea fermitate rămîne întotdeauna în picioare.

Şi-a luat o nevastă din Hanovra, o doamnă care copilărise în Danemarca, unde maică-sa avea rubedenii. Era fiica unui colonel şi avea o înfăţişare ceva mai aparte, despre chipul ei cu greu ai fi putut spune că e frumos, dar avea un trup zvelt şi încîntător, de care era mîndră, cum de altfel se mîndrea şi cu mîinile sale, cu vocea ei, oarecum, şi cu zîmbetul său. Pentru că ştia daneza din copilărie, nu a avut greutăţi cu limba, rareori se poticnea, putea spune orice dorea. În orice caz avea ureche bună şi cunoştea multe limbi.

Era mare amatoare de călărie, şi o făcea cu curaj, buna, stimata doamnă, iar cînd s-a zvonit că era dintr-o familie

nobilă, lumea a început să se încline cu respect în faţa ei prin aceste locuri lacome de legendă, astfel că stăpîna a început să se simtă bine. Nu avea nimic împotrivă cînd, în prezenţa ei, femeile amuţeau şi îi transmiteau rugăminţi şi dorinţe prin intermediul menajerei, domnişoara Salvesen.

Oamenii nu înţelegeau de ce se măritase cu locotenentul ; să fi ascuns această căsătorie un pas greşit ? Imposibil. În acel caz locotenentul, acest mic Willatz Holmsen scrupulos şi riguros, şi-ar fi văzut de treabă. Nu, exista o altă explicaţie, mai potrivită. Doamna venise de acasă cu un cal de rasă bună, cu atît şi cu nimic altceva, nici un cufăr, nici o casetă, nici un vapor încărcat cu averi, era probabil săracă, venită cu mîinile goale — poate tocmai de aceea s-o fi luat locotenentul ?

Dar de altfel n-ar fi stricat să fi adus cu ea ceva avere la Segelfoss. Pentru că acum începea declinul. O fi fost locotenentul îndeajuns de cumpătat, dar lucrurile începeau să-i meargă tot mai prost pe domeniu, conducea moşia şi cărămidăria tot ca înainte, ba chiar mult mai bine decît înainte, numai că timpurile se schimbaseră şi nimic nu mai era rentabil. A lăsat moara în paragină, digul — pe care binecuvîntatul său tată dorea să-l extindă — se prăbuşi în cele din urmă, iar locotenentul nu-l mai reclădea. Îşi procura făina de la Bergen. În împrejurimi trecea drept omul care nu se învrednicise să dreagă digul morii. Tatăl său, fie binecuvîntat, n-ar fi şovăit o clipă.

Altfel moştenise trăsături de caracter bune de la străbunii săi, aceşti mari domni, bogaţi şi grijulii faţă de servitori şi argaţi ; şi acest Willatz Holmsen al treilea voia să trăiască bine, şi departe de el gîndul de a nu sări în ajutorul altora. Cînd pădurea a fost lovită de furtună şi a început să vîndă din ea, a prins un oarecare gust de a se arăta binevoitor :

— I-am pus pe toţi argaţii şi pescarii noştri să lucreze în pădure. Îi voi plăti bine.

Aşadar era şi el săritor, şi bogat, şi ocrotitor ca un părinte. Era iarnă, iar oamenii nu aveau nimic de lucru pînă la începutul sezonului de pescuit în Lofoten, aşa că munca la pădure prindea tocmai bine.

— Argaţii spun că tatăl Dumneavoastră a vîndut o parte din Segelfoss, e adevărat ? întreabă doamna.

Locotenentul îi răspunde printr-o întrebare.

— Da, chiar aşa ?

— Că a vîndut cinci ferme, şi multă pădure o dată cu ele.

— Tatăl meu a făcut bine ce a făcut, răspunde locotenentul, a rotunjit proprietatea, căci devenise prea mare pentru bătrîneţile lui. Ne rămîne şi nouă destul.

Asupra acestei chestiuni perechea nu a căzut niciodată de acord, ani în şir au continuat fiecare să-şi păstreze părerea. Doamna i-a scris odată tatălui său la Hanovra şi l-a pus la curent cu afacerea, iar colonelul a răspuns că, avînd în vedere noile preţuri la lemnul de construcţie, vînzarea pădurilor ce aparţineau domeniului era o eroare.

— *Nu* este o eroare, răspunse locotenentul. Iar mîna sa mică ce răsucea un nasture de la uniformă se albi în jurul încheieturilor. Cît putea fi de încăpăţînat şi de îndîrjit !

Dar stăpîna, doamna Adelheid, nu era deloc naivă, fie binecuvîntată pentru asta. Deşi era şi ea impulsivă şi bătăioasă, era totuşi fiica unei familii germane şi avea simţ practic. Dădu dovadă de aceasta de nenumărate ori în consfătuirile cu menajera.

*

Locotenentul mai era şi un călăreţ sîrguincios. Nu trecea zi fără să urce în şa. Dar în timp ce doamna sa galopa prin împrejurimi, cu poalele rochiei ridicate pe scara şeii, însoţită de Petter, jumătate-laponul, îngrijitorul grajdului, locotenentul prefera să călărească la pas şi neînsoţit. Purta uniforma fără epoleţi şi fără sabie. Avea chiar o înfăţişare sărăcăcioasă, cu capul puţin aplecat, cufundat în gînduri, sau în tăcere. Gura strînsă cu hotărîre putea să dea, de asemenea, impresia de dispreţ.

Într-o zi doamna Adelheid se apucă să picteze ruinele digului morii. Locotenentul sosi tocmai atunci însoţit de mai mulţi bărbaţi, buzele îi erau strînse în mod ciudat,

într-o expresie de nedumerire. O salută și o întrebă cît timp îi mai trebuia pentru a isprăvi tabloul.

— Dar cum aș putea să știu înainte de a-l fi început ! răspunse doamna iritată. Ce căutau acolo toți oamenii aceia ?

— Vor drege digul.

— Atunci oamenii ăștia au avut desigur o presimțire că mi-am ales tocmai ziua asta ca să pictez.

Figura locotenentului se schimonosi puțin și răspunse că el nu-și închipuise așa ceva.

Doamna se grăbi să-și strîngă vopselele și pensulele. Deodată rămase nemișcată, se îmbună, un zîmbet de regret îi încolți pe față. Probabil că tocmai își adusese aminte că bărbatul ei încasase în ajun prima sumă de bani pe cherestea, obținînd abia acum mijloacele necesare pentru a-și permite aceste cheltuieli.

— Willatz ! exclamă ea împăciuitor. Vorbind, încerca să sugereze că nu era așa de proastă, atît de absurdă, că doar el trebuia să se apuce de renovarea digului, că făcuse rost de bani.

Locotenentul se înroși exasperat.

— Bani ? întrebă el. Sînteți prea subtilă, vă supraapreciați. Bani ? Pe scurt : știam bine că de fapt ați venit aici.

Doamna își înclină capul :

— Deci prima Dumneavoastră dezmințire a fost falsă ?

— Da, eu — ba nu — mai curînd — da.

Ah, desigur nu toate mergeau strună, dar de neînțelegeri grave nu se pomenise încă, scena de la dig trebuia pusă pe seama circumstanțelor.

Locotenentul s-a frămîntat cumplit timp de cîteva săptămîni. Încercă să-i facă plăcere soției printr-un gest măreț. Trase adînc aer în piept, se duse la ea în cameră, privi pe fereastră și spuse cu indiferență :

— După cum văd, acoperișul bisericii e pe cale să se năruiască.

— Nu e prea îmbucurător, răspunse ea.

Devenise atît de ursuză în ultimele luni, nu înțelegea nici ea de ce.

— Vîntul de apus l-a smuls noaptea trecută. Ați putea da dispoziție unora din oamenii noștri să-l repare.

— Aş putea ?

— Dumneavoastră şi cu mine, cum doriţi. Adică Dumneavoastră. Pe scurt, oamenii şi banii vă stau la dispoziţie.

El intenţiona prin asta să-i spulbere dintr-o dată bănuiala ruşinoasă ce plana asupra afacerilor sale băneşti şi să-şi demonstreze puterea. Ce altceva ar fi putut urmări ?

— Ar fi o faptă bună din partea Dumneavoastră, spuse ea.

— Din partea mea ? protestă el imediat.

— Bine, atunci din partea mea, contracară ea.

Dacă e s-o spunem pe şleau, doamna se temuse de nenumărate ori pentru viaţa ei în biserica mică şi şubredă. Locotenentul nu mergea niciodată acolo, nici nu-i trecea prin minte, citea cîte puţin din clasici şi enciclopedişti în biblioteca tatălui său, aceasta era pioşenia lui. Cît timp mama sa a locuit la Segelfoss, bătrîna doamnă şi tînăra doamnă veneau împreună la biserică în fiecare zi de slujbă. Cînd bătrîna doamnă s-a mutat la fiicele ei şi nu s-a mai întors niciodată, tînăra doamnă se ducea singură la biserică. Dar cînd vremea se schimba dinspre apus, biserica devenea un loc primejdios. Cînd era acolo, cînta — da, cînta cu vocea ei măreaţă şi suavă, încît toţi ceilalţi amuţeau, şi o făcea, pe de o parte, pentru a-şi alunga spaima sub acel acoperiş ameninţător, pe de altă parte pentru că slujba devenise oricum unicul său teatru, acum, cînd trăia atît de departe de lume. Întocmai ca în momentul unei intrări în scenă, enoriaşii rămîneau nemişcaţi să o vadă venind, să-l vadă pe însoţitorul ei descoperindu-şi capul şi ajutînd-o să coboare din trăsură, să o privească intrînd pe poartă, străbătînd apoi biserica pentru a ajunge la strana rezervată moşiei Segelfoss. Spectacolul ritual se relua în fiecare duminică.

Îi rămăsese recunoscătoare soţului ei pentru milostiva grijă închinată sărmanei case a Domnului, probabil că deveni deodată comunicativă, începu să-i povestească ceva, să facă aluzie la o posibilitate... da, era, de altfel, foarte sigur, acum putea s-o spună...

El se întoarce brusc spre ea, o priveşte, pur şi simplu o priveşte. Se întîmplă ceva în ochii lui, în trupul său, o

surpriză, a auzit greşit ? E de necrezut. Ce... după atîţia ani de convieţuire, a auzit bine ?

Doamna dă din cap şi răspunde că da, era adevărat, şi că de aceea fusese atît de irascibilă, atunci, lîngă moară.

— Irascibilă, Dumneavoastră ? Ce îndrăzniţi să spuneţi ?

— Dumnezeul meu, nu, vreau să spun — dar ce părere aveţi dacă este aşa ? N-am putut s-o spun cu siguranţă înainte, dar acum pot.

— Dumnezeu să vă binecuvînteze... adică... Hm... este cea mai puternică emoţie pe care am simţit-o vreodată. Adelheid, trebuie să spun că mă mîhneşte să văd că acoperişul bisericii stă să se prăbuşească.

— Nu, vă rog să mă scuzaţi.

— Încetaţi. Vă mai încumetaţi într-un moment ca acesta, o situaţie, pe scurt...

Îi venea să intre în pămînt, nedumerirea îl împinse spre uşă, o deschise şi ieşi. Lipsi multă vreme, stăpîna îl auzi urcînd scările în bibliotecă şi bîntuind pe sus. Apoi reveni :

— Scuzaţi-mă că nu-mi iese din minte biserica. E vorba aici de... dacă întreaga clădire nu va... vreau să spun dacă la următoarea furtună nu vă va pune viaţa în pericol. Şi în plus e o ruşine pentru noi, pentru întregul domeniu. Dacă aţi vrea să mă lăsaţi să mă ocup de asta. Mă pricep puţin la desen, aş putea schiţa planul unei noi biserici pe care Dumneavoastră să o construiţi. Aveţi suficient lemn de construcţie, aveţi mulţi constructori, Severin, Bertel din Sagvika. Şi Ole Johan. Ţineţi minte cuvintele mele : la viitoarea furtună — de altfel, nu merită, nu mai sîntem doi, în curînd vom fi mai mulţi. Ce părere aveţi ? Voi ţine bineînţeles seama de acustică, cîntecul Dumneavoastră o să zburde în voie prin toată biserica, izvorînd din strana Dumneavoastră. Dacă mi-aţi permite să aduc ajutoare din sud...

— Da, mulţumesc, Willatz, dacă aţi putea.

— Dacă aş putea ? Mă costă un cuvînt. Permiteţi-mi de altfel să vă mulţumesc pentru — pentru tot.

Eşecul îl îngheţa pe acest om, dar de această dată nu era eşec, era ceva nou, o şansă, o binecuvîntare. Lega de acest eveniment o ciudată imagine despre bogăţie, da, pur

și simplu ideea de venituri, cum se puteau împăca oare toate acestea ? Iar surorile lui, pe care nu le mai văzuse de cînd deveniseră atît de suedeze — și mama lui care nu putea trăi în mizerie, dar care plecase, ce-ar spune ele acum ? De fapt părăsiseră ca niște șobolani vasul înainte de a se scufunda.

Locotenentul își puse verigheta din nou pe mîna dreaptă unde îi era locul — de un timp o purta pe stînga. Mutarea verighetei de pe o mînă pe alta era un semn neîndoielnic că se gîndea mult și voia să-și amintească ceva deosebit de important. Asta se întîmpla întotdeauna atît de calm și imperceptibil, nimeni nu știa de ce o făcea, dar poate că el știa.

II

Locotenentul are de la un timp un obicei ciudat : își schimbă cizmele cu papuci de casă atunci cînd are treabă la primul etaj al casei. Adevărat că nu mai erau doi, erau aproape trei, cum avea să-și permită să umble cu cizme printre tomurile umaniștilor, cînd apartamentele soției sale se aflau chiar dedesubt ? La Segelfoss erau două scări mari de piatră, de la bun început stăpînul și doamna aveau intrări separate, acum locotenentul se folosi de ocazie să examineze așa cum trebuie treptele de la intrarea doamnei și dădu ordin să fie cimentate cele care se deteriorase. Cînd se lăsă gerul, avu grijă ca să nu rămînă gheață pe trepte.

Dar astfel reușea să o irite pe doamnă pînă într-atît încît aceasta își frămînta nervoasă mîinile : Ați putea găsi ceva mai important de făcut ! Aveți mulți oameni care lucrează la digul morii ?

— Lucrează, răspunse locotenentul, cară pietre și zidesc, sînt pe cale să termine. Apropo, asta îmi amintește

că într-una din zile a fost folosit unul din caii de la trăsura Dumneavoastră.

— De ce ?

— Fără permisiunea mea, fără ştirea mea. Iar calul a rămas şchiop.

— Bineînţeles.

— Deci nu-l veţi mai putea folosi pentru drumul la biserică.

Doamna se gîndi să se revolte, dar se abţinu. Păcat ! spuse doar. Voi merge pe jos.

Această soluţie i se păru inconvenabilă. Spera ca doamna să pună capăt vizitelor la biserică pînă cînd totul va fi fost gata, pînă după eveniment ; biserica i se părea mai dărăpănată ca oricînd.

— Aţi putea lua un alt cal, se căzni el să spună.

— Nici un alt cal. Nu, mulţumesc, plec.

— Dar, de altfel, insistă el, ar trebui să vă mai gîndiţi. Biserica se va prăbuşi într-o zi, orice furtună nouă îi agravează starea, s-ar putea întîmpla o nenorocire.

Atunci doamna, cutezătoare, rîse cu sarcasm :

— Sînteţi atît de temător, Willatz, întotdeauna atît de temător !

Doamna trebuie să fi descoperit din tot felul de indicii că soţul ei nu era curajos din fire, ba era chiar puţin laş, iar în ultimele luni ea nici măcar nu încercase să-şi disimuleze această bănuială. De ce prefera să călărească la pas ? De ce evita verile să treacă podul şubred care traversa rîul morii dacă putea trece prin vad ? Aici era sigur un dedesubt.

Treptat, locotenentul se obişnui să fie suspectat, deveni apatic, pentru că se pare că asta nu-i amăra existenţa. Bineînţeles, se putea bănui că locotenentul se gîndea mai nestingherit cînd călărea la pas şi că ţinea să-i facă baie calului cînd trecea rîul prin vad. Dar la fel de bine se putea presupune că acest bărbat era fricos ca un iepure.

•

Locotenentul îşi schimbă hainele şi plecă la preot. Drumul său avea un scop măreţ ; să-l înştiinţeze despre biserica cea nouă care urma să fie clădită. Oamenii săi tăia-

seră lemnul de construcție și aduseseră piatra cu carul ; șefii de echipă sosiseră din sud, iar treaba putea începe.

Tot pastorul C. P. Windfeld este cel care a scris mai tîrziu istoria noii biserici din Segelfoss. El îl descrie pe locotenent așa cum era pe vremea aceea, aproape de patruzeci de ani : slab, dar bine legat, cu capul aplecat, față rasă și ochii cenușii, nas acvilin, obraji vinețiii. Părul grizonat era despărțit cu grijă de o cărare în partea dreaptă, iar perciunii îi avea tăiați drept. Avea mîini lungi și slabe și purta mănuși de piele nevopsite. În rest, îmbrăcămintea lui se compunea dintr-o redingotă albastră și pantaloni galbeni de călărie, iar pe deasupra o manta militară grosolană pentru sezonul rece. În afară de verigheta de pe mîna dreaptă și de un ceas de aur legat cu șnur din păr împletit, nu purta nici o altă podoabă.

Locotenentul bătu la ușă și, fără să mai aștepte, intră în biroul pastorului. Înainte de a se așeza, șterse praful de pe scaun cu batista sa galbenă de bumbac fin. Dumnezeule, în îngîmfarea sa, nu dădea prea multe parale pe acest slujitor al Domnului.

— Soția mea a hotărît, spusé el, ...adică biserica noastră se va prăbuși într-o bună zi.

Pastorul îi răspunde ceva de felul : Din păcate, da, biserica — asemenea atîtor lucruri pămînteşti — se dovedește a fi supusă vremelniciei.

— Prostii ! spuse locotenentul. Soția mea a hotărît deci să ofere cherestea pentru o nouă biserică.

— De fapt, o...

— Lăsați-mă să termin — și m-a rugat să vă înștiințez despre asta. Acesta este scopul vizitei mele.

— O imensă binefacere atît din partea Dumneavoastră, cît și...

— Din partea mea ? Dacă v-ați permite vreodată să vă închipuiți că aș avea cît de puțin de-a face cu această idee... zilele Dumneavoastră aici ar fi numărate. Înțelegeți !

Pastorul știe foarte bine că e în siguranță în postul său, dar văzîndu-l pe acest bărbat în stare să calce totul în picioare și să distrugă în pornirile sale, i se făcu frică și cedă. Locotenentul era de nerecunoscut. Se ridică pe jumătate de pe scaun și rămase aplecat, alb ca un cadavru.

După ce se prăbuși din nou în scaun și își recăpătă respirația, aruncă pe masă un sul de hîrtie, spunînd :

— Iată schița, dacă doriți s-o vedeți.

Pastorul desface sulul de hîrtie și are o sinceră izbucnire de entuziasm la vederea micuțului și încîntătorului lăcaș al Domnului :

— Oho... un turn și clopotniță !

— Doamna a aprobat-o, se mulțumește locotenentul să răspundă, luînd înapoi schița. Desfășură un alt sul : Aici e planul, dacă doriți să-l vedeți.

La asta pastorul se pricepea mai puțin și ar fi vrut să pună întrebări, să se informeze. Se bizuie pe Dumnezeu și spune :

— Dar va trebui o aprobare, nu ?

— Nu.

— Autoritățile. ministerul...

— Nu.

Locotenentul strînge schițele. Apoi spune :

— Dacă scrieți, puteți aminti că biserica va fi mutată în partea de nord a cimitirului, unde terenul nu este argilos, ci dimpotrivă, stîncă masivă. Doamna pune la dispoziție acest teren nou.

Acum preotul înțelese că era o idee bună și încuviință.

Locotenentul se ridică :

— Doamna a angajat oameni pricepuți, iar lucrările vor începe imediat.

— N-ar trebui ca, în numele parohiei, să vin să mulțumesc doamnei pentru această extraordinară donație ?

— Cînd, răspunse locotenentul, privind înapoi peste umăr la cizmele preotului, cînd veniți să-i mulțumiți doamnei, să știți că are o intrare separată, scările dinspre sud. Rămîneți în pace !

Încălecă și porni înapoi la pas.

Și atît de puțin preocupat era de recenta întrevedere, încît brusc se abătu din drum și se îndreptă spre altă țintă, traversă cîmpurile domeniului, urcă prin pădure pînă la dig.

Aici lucrările erau pe terminate, un dig cu totul nou, cu o cădere de apă mai mare decît înainte și, în plus, un braț bun al rîului pe deasupra fostului dig pentru transportul lemnului de pe pădurile domeniului. Era un lucru bine

gîndit de locotenent. Înainte lemnul trebuia cărat cu carul pe pîrtie de zăpadă, drum lung pînă la țărm, dar acum, că fostul dig se prăbușise, aducînd la nivel căderea de apă, lemnul putea pluti fără să se mai fărîme.

Locotenentul rămase în șa și examină lucrarea.

— Peste două zile sîntem gata aici, spuse el oamenilor.

— Peste două zile ? Bine, spuseră oamenii și dădură din cap, cum că au înțeles ordinul.

*

La vremea cînd se născu copilul, stăpîna de la Segelfoss avea douăzeci și opt de ani, așadar, o foarte tînără doamnă și, în plus, dotată cu o excelentă constituție fizică, făcută deci și pentru a fi mamă. Dar locotenentul, temător cum era, era atît de îngrijorat că s-ar putea întîmpla ceva rău, încît luă măsuri ciudate.

Cu cîteva zile înainte de Crăciun îi spuse lui Martin, valetul său :

— Înhamă atelajul sur, caii, atelajul sur.

— Da.

— Și du-l fără sanie pînă la Ura, la ferma Ura, la administrator. Îl lași acolo pînă voi merge eu să-l iau.

— Da.

— Cînd ai terminat, te întorci pe jos.

— Da.

— Asta-i tot.

În ajunul Crăciunului, la Segelfoss domnea o mare așteptare dis-de-dimineață. O femeie cu bonetă neagră sosise cu cîteva zile în urmă, stătuse de vorbă cu menajera și umblau zvonuri că doamna ar fi foarte bolnavă.

Mai pe seară, locotenentul se află descoperit, jos, în holul care desparte apartamentele sale de cele ale doamnei, și îi vorbește o clipă femeii cu bonetă neagră.

— Dar sper că pericolul nu e imediat ?

— Nu, dar... Nu, cu ajutorul lui Dumnezeu... Eu n-am văzut-o pe doamnă înainte, iar răspunderea...

— Doctorul ? întrebă locotenentul.

— Da. Numai să fie acasă.

— A fost avertizat. Îl pot aduce aici în noaptea asta.

Locotenentul îl chemă pe valet şi îi porunci să înhame numaidecît atelajul murg, în timp ce el se îmbrăca de drum. Cînd totul e gata, se urcă în sanie şi o apucă pe drumul din spatele grajdurilor pentru ca zgomotele zurgălăilor să nu ajungă pînă la urechile doamnei şi să o tulbure.

Da, se duce el însuşi după doctor.

Mînă repede, aspru, ajunge la Ura, înhamă atelajul sur la sanie şi pleacă mai departe. Ajunge la reşedinţa doctorului.

Dacă n-ar fi fost vorba de locotenentul de la Segelfoss, medicul districtului ar fi preferat să aibă linişte în noaptea aceea.

Îl îmbie cu rachiu, îl îmbie cu gustări, menajera vine şi ea şi îl tratează cu cafea şi prăjituri, locotenentul îi mulţumeşte şi îi răspunde invariabil : În seara asta am venit doar să-l iau cu mine pe medic.

În sanie. Nu vorbesc prea mult pe drum, aproape că nici nu se cunosc, doctorul este tînărul medic de district Ole Riis. La Ura înhamă din nou atelajul murg, care se odihnise cîteva ore, şi porneşte iar la drum.

Au ajuns la Segelfoss la ora două. Copilul se născuse.

Copilul Willatz Holmsen al patrulea s-a născut de Crăciun, chiar în noaptea Crăciunului. Era de-a dreptul miraculos. Dar mama se simţea foarte rău, ceva nu mergea, tînărul doctor avu ocazia să arate ce poate. Rămase la Segelfoss pînă la sfîrşitul sărbătorilor Crăciunului, dar în cele din urmă au trimis să-l ia îndărăt acasă, căci altfel ar fi rămas mai mult timp. Doamna sfîrşi prin a-l aprecia mult, după ce îşi înfrînse teama de mîinile lui păroase.

*

Iarna se apropia de sfîrşit, doamna se întremă, iar copilul creştea de la o lună la alta, totul mergea strună. Desigur, doamna mai slăbise, iar nasul ei arăta neobişnuit de mare, dar era mult prea preocupată pentru a se mai gîndi şi la înfăţişarea sa exterioară. Avea copilul şi îi era destul, un ştrengar fără pereche, strigătul lui, o stihie,

supărăcfos și năbădăios, oh, atît de dulce. Iar acum îi creșteau dinții.

— La drept vorbind, s-ar cuveni să fie botezat în biserica cea nouă, nu-i așa ? Ce credeți, Adelheid ?

Doamna răspunde că ideea îi surîde.

A devenit mult mai amabilă și mai maleabilă, un om cumsecade. „Cînd va fi gata biserica ?"

Nu se poate spune exact : Cîndva, iarna viitoare. Zidurile erau terminate, țiglele erau și ele gata la cărămidărie.

Da, zidul era o bagatelă. Locotenentul calculase corect că, dacă biserica va fi plasată în partea de nord a cimitirului, aproape că nici nu-i va mai trebui zid de temelie pentru nivelarea subsolului. Zidul fu gata în toamnă, era un fleac. Și nici țiglele nu erau mare lucru. Clădirea era în picioare.

Cînd începu să se împrimăvăreze, lucrările porniră, iar săptămînile se scurseră. Clădirea se înălța, ajunsese peste nivelul ferestrelor. Într-o zi sosește preotul cu căruța, primise o înștiințare că autoritățile doresc să vadă planurile.

— Într-adevăr ? întreabă locotenentul. Avem nevoie de ele.

— Se recomandă oprirea lucrărilor pînă la aprobarea planurilor, spuse pastorul, cît mai blajin cu putință.

— Așa, spuse locotenentul.

Avea respect față de autorități. Educația din familie și instrucția școlară i-au imprimat respect în fața superiorilor. Dar acum era suveran și nu dădu planurile.

Cînd biserica avea acoperiș, iar clopotnița era pe jumătate gata, apăru din nou preotul care, în numele autorităților, ceru planurile. Locotenentul îl chemă pe șeful lucrărilor și îl întrebă :

— Mai ai nevoie de schița proiectului ?

— Nu.

— Dă-o preotului.

Mai mare hazul. Planurile unei biserici deja construite. Iar pastorul C.P. Windfeld nu era un papă-lapte. El însuși relatează că în clipa aceea își pierduse cumpătul. Chiar dacă se afla în fața omului a cărui soție donase parohiei o biserică nouă ; dar despotismul locotenentului mergea prea departe.

— Îmi daţi doar proiectul ? întrebă el.

— Nu ne putem lipsi de cealaltă schiţă, răspunse locotenentul. Am notat pe ea cîteva calcule.

Atunci preotul desfăcu un cearşaf de scrisoare pe care o ţinea în mînă şi spuse :

— E de datoria mea să vă informez că autorităţile cer oprirea imediată a lucrărilor.

— Aşa deci, spuse locotenentul.

Din biserică şi de pe clopotniţă se auzeau lovituri nestingherite de ciocan şi de secure, nu conteniră defel, iar preotul fu nevoit să plece cu proiectul.

Biserica fu terminată şi se înălţa ca o mică bijuterie la marginea pădurii. Dar înainte de a fi gata pe dinăuntru aproape că trecuse şi iarna. Cu primele raze ale soarelui de primăvară, după sărbătorile de Paşte, locotenentul dădu dispoziţie ca noua casă a Domnului să fie frumos zugrăvită pe dinăuntru şi pe dinafară, iar în strană înscrise numele soţiei, cu fiorituri aurite.

Opera fusese încheiată.

Acum locotenentul îl trimise pe Petter, jumătate-laponul, cu o scrisoare la preot cum că biserica era gata : soţia lui a dispus să se construiască o biserică cu materiale proprii şi oameni proprii, pe teren propriu, iar autorităţile nu aveau nimic de-a face cu proprietatea privată a doamnei Holmsen. Acum ea dona biserica şi terenul parohiei şi rămînea la latitudinea autorităţilor să decidă dacă acest dar va fi acceptat sau nu. Schiţa bisericii era anexată.

Aşteptă săptămîni în şir, nu sosi nici un răspuns. Trimise din nou o scrisoare pastorului, cum că dacă biserica nu era omologată şi tîrnosită într-un interval de patru săptămîni, începînd de azi, atunci locotenentul şi soţia vor pleca la Trondhejm pentru a-şi boteza fiul. În acelaşi timp cheltuielile de întreţinere a bisericii parohiale, asigurate de domeniul Segelfoss, vor fi reduse la suma stabilită prin lege.

Şi n-a fost în zadar. Episcopul Krogh a venit în persoană în parohie şi a acceptat biserica, a tîrnosit-o şi l-a botezat pe băiat. I-au dat numele de Willatz Wilhelm Moritz von Platz Holmsen.

III

Dar de ce să n-o spunem pe față — în căsnicia de la Segelfoss lucrurile nu mergeau nici pe departe cum ar fi trebuit. Neînțelegerile s-au îmblînzit pentru un timp, după nașterea copilului, dar treptat reapăreau, iar acum, iată, erau din nou în floare. N-ar fi trebuit, oare, locotenentul, ca bărbat în toată firea, să-și fi găsit preocupări în lucruri pe care în această viață pustie nu le putea suporta, dar de care făcea în schimb atîta caz ? Oho, cît de nemulțumiți erau unul în apropierea celuilalt, domnul și doamna, îți venea să rîzi, îți venea să plîngi. Fiul meu, spunea ea, ceea ce îl ofensa pe locotenent. Micul meu Moritz, spunea ea, și încerca să meargă mai departe ; el se zburlea și îi răspundea :

— Îl cheamă Willatz, ca pe strămoșii lui.

— Da, dar îl cheamă și Moritz.

— Nu, deloc.

Atunci doamna rîdea și spunea :

— Da, dar cînd va fi mare și-l vor striga Willatz, atunci ar putea răspunde cel care nu trebuie.

— Cînd Dumneavoastră, răspunse domnul ironic, cînd Dumneavoastră veți striga Willatz, atît tizul meu, cît și eu vom înțelege cu siguranță, din tonul Dumneavoastră, căruia din noi vă adresați.

Atunci doamna rîdea din nou și spunea :

— Da, s-ar putea. Dar dacă tot mi-am amintit : ați binevoit să-i faceți rost menajerei de o nouă ajutoare, dintr-un sat din munți mi se pare, e tînără și frumoasă și se cheamă Marcilie. Dar e cu siguranță cam nebună.

— Cam nebună !

— Vă puteți închipui... noaptea urcă și coboară treptele Dumneavoastră.

Pauză.

— Urcă seara tîrziu și coboară după un timp, după mult timp.

Pauză.

— Cu siguranță că nu vi se pare tot atît de straniu cum mi se pare mie ; altfel ați fi spus ceva.

— Tac, răspunde stăpînul, fiindcă Dumneavoastră o doriți ; altfel nu m-ați copleși în felul acesta. Mă lăsați mut.

Doamna rîde zgomotos.

— Vă las mut ?

— Aproape. Mă copleșește ideea că am fost atît de neîndemînatic în alegerea ajutorului de bucătăreasă pentru menajeră. Fata nu-și face datoria ?

Doamna nu răspunde, se gîndește. Amîndoi gîndesc. Amîndoi se înarmează din nou. Doamna renunță și întreabă :

— Doriți să-mi mai spuneți ceva ?

— Nu... Am bătut la ușa Dumneavoastră acum o săptămînă.

— Eram ocupată, v-am rugat să mă scuzați.

— Am bătut acum trei săptămîni. Am bătut anul ăsta, anul trecut, v-am cerut o întrevedere, cîteva minute...

— V-am rugat de fiecare dată să mă scuzați.

Stăpînul se înclină și rămîne în picioare.

— Și vă rog să mă scuzați, spune Doamna, pentru a fi corectă, și îl privește.

Stăpînul nu o înțelege. Și de ce stătea aici ? O neliniștea, doamna se temea pesemne de ceva, de aceea i-o luase înainte și spusese : „Și vă rog să mă scuzați".

Atunci stăpînul rîde, ha, ha, ha. Un sunet exterior, gura se deschide și gîtul se încordează, scoate un hohot. Și stăpînul pleacă, iese din casă, traversează domeniul, merge la grajd, își ia calul și se duce. Așa face stăpînul.

Cum fierb amîndoi ! Și doamna fierbe, nu mai simte mare lucru pentru bărbatul care tocmai ieșise, nici măcar cine știe ce tandrețe, după cum se pare. De neînțeles, este totuși bărbatul ei, și oare n-ar trebui să-ți iubești tocmai bărbatul ! Lîngă fereastră este un loc plăcut și bun unde stă și privește după el pînă ce dispare călare, după care se simte în siguranță. În ușă are o cheie, pe care probabil n-ar da-o nici în schimbul unei chei de aur, obișnuiește să o folosească, să o răsucească pe dinăuntru.

Totul e atît de greu de explicat ! Cu ce greșise față de ea ? Să-i fi fost viața în comun respingătoare, obișnuința, rușinea ? Poate mîinile lui lungi, respirația lui ?

Se îndreaptă spre masa de scris și se apucă să noteze. Reflexii, însemnări, un jurnal. Mîinile ei umblă blînd cu foile de hîrtie, cu paha. Pe alocuri strecoară cîte un cuvînt norvegian în germana ei, se întîmplă din neatenție și asta o nemulțumește, dar nu-și pocește jurnalul cu corecturi. Sînt lucruri de zi cu zi pe care le consemnează, nimicuri ce-i pot veni în minte unei fiice de colonel. Dar uneori tare ar mai da înapoi paginile, să recitească și să mai audă un vechi ecou lăuntric.

Apoi se duce la locul de lîngă fereastră, să vadă dacă cineva coboară dealul, dacă cineva nu s-a întors din drum, — ca apoi să se îndrepte fredonînd spre pianină. Lovește cîteva clape.

Își lovește bucuriile înăbușite.

Nu părăsise ea un cămin aristocrat în marele oraș Hanovra pentru a se îngropa de vie aici, la Segelfoss ? Ei îi spusese nefericitul rege orb, odată, în copilărie : Ascult cît de minunată vă este vocea, copila mea. Sînteți copila mea ! Vocea ei, da, bogată și dulce, luxuriantă, cîntă melodiile meleagurilor natale, din adîncurile ființei. Dumnezeu s-o aibă în pază, este o vibrație de gong în vocea aceasta, instrumentul o însoțește cu delicatețe, își dă capul pe spate, o trec fiori pe șira spinării.

Pe neașteptate se întrerupe și străbate ca o furtună două încăperi pînă în camera copilului, pînă la fiul ei.

Scena se relua tot mai des, cu trecerea timpului. Servitorii din bucătărie o ascultau cîntînd, ei, singurii, obișnuiau să deschidă cîteva uși pentru a o auzi mai bine. Altfel nu mai era nimeni în casă care să deschidă ușile și să asculte, de asta era sigură doamna ; cu bărbatul ei era împreună doar în timpul meselor și nici cu vecinii nu avea relații. Bătrînul proprietar de pămînturi Coldevin și soția sa mai păstrau încă amintirea acelui Segelfoss de pe vremea foștilor stăpîni și veneau cu vaporul de pe insula lor cea mare o dată pe an și rămîneau acolo timp de o săptămînă, cam asta era totul. Acestea erau aproape toate relațiile ei sociale. Doamna Adelheid mai avea ziarele ei nemțești și primea scrisori din Germania ; dar răvașele nu aveau o voce vie.

Iar locotenentul călărea precaut în lunga sa plimbare zilnică. Avea dijmași și arendași de la munte și pînă la șes, cobora pînă la pescarii de pe țărm ; acolo rămînea în șa, se uita cum munceau, le privea casele și fetele. Locotenentul nu era hain, uneori ajuta cîte o fată să intre în slujbă ca servitoare pe domeniu, alteori trimitea cartofi și carne cîte unei familii strîmtorate.

Se apleacă în șa și bate cu cravașa la o fereastră. La casa pescarului Lars Manuelsen. Omul se ivește la fereastră și salută, în spatele lui e îmbulzeală de chipuri și încă mai în spate se află nevasta lui, care își duce mîna la piept, de parcă ar da să se ascundă.

— Pescuiești ziua ? întrebă locotenentul.

Bărbatul scutură din cap cu umilință :

— Vă puteți închipui că nu se prinde nimic ?

— Am nevoie de bărbați la rîu. Poți să mai iei cîțiva și să veniți să curățați iazul.

— Așa. Vreți să goliți apa ? E multă apă în rîu ?

— Dacă vom începe lunea viitoare... Cine-i vlăjganul de colo ?

— El ? Fiul meu. Nu saluți, Lars... ? Îl cheamă Lars. A fost confirmat anul trecut și a ieșit pe locul doi ; nu capul îi lipsește. Dar la ce-i folosește ?

— Și ea ? E fiica ta ? Ce nevoie ai tu de gogeamite fata în casă ? De ce ții atît de mulți oameni în toată firea acasă ?

— Ce să caute în lume ? Unde să se ducă ? Și de unde haine ca să se arate în fața oamenilor ?

— Prostii ! spune locotenentul. Spuneai că-l cheamă Lars ?

— Băiatul, da. E o pacoste pe capul meu. Nu vrea decît să citească. Dumnezeu i-a dat mîini mari și zdravene, dar nu face nimic cu ele, nu cîștigă nimic.

— Îți place cartea ? întreabă locotenentul.

— Nu răspunzi, Lars ? ! strigă tatăl amenințător.

Lars se întoarse și rînji stînjenit, fără să poată scoate vreun cuvînt ca lumea.

Locotenentul întreabă :

— Toți ăștia sînt copiii tăi ? Și micuțul ?

— Da, bineînțeles, răspunde Lars. Cinci ani împliniți astă-toamnă. Îl cheamă Julius.

Deodată locotenentul spune :

— Fata de colo poate să intre în serviciu pe domeniu. Cum o cheamă ?

— Daverdana.

— Daverdana ?

— Du-te și aranjează-te, Daverdana, și nu te mai zgîi așa la oameni.

— Vreau să-ți văd mîinile, spuse locotenentul scurt.

Daverdana începu să roșească pînă la rădăcina părului său roșcat, dar îi arătă cu candoare mîinile.

— Știi să citești ?

— Nu poți să deschizi gura ? o amenință tatăl. Trece printr-o carte exact ca prin pîine, răspunse el în locul ei. La confirmare a ieșit a treia.

— Nu, a patrusprezecea, răspunde Lars, flăcăul, care în sfîrșit și-a regăsit vocea.

— A treia, spune tatăl. Tu știi mai bine, Daverdana.

Locotenentul dă afirmativ din cap :

— Fă-ți niște haine și vino la domeniu. Îți plătesc hainele. Să vii de duminică în opt zile. Să-ți mai văd o dată mîinile. Bine. Spală-le cum trebuie, Daverdana.

— Da, Daverdana, răspunde tatăl.

Locotenentul își întoarce calul și spune :

— Deci lunea viitoare dăm drumul apei.

Apoi îșl văzu mai departe de drum, ușor aplecat în șa, puțin stînjenit în uniforma reiată, dar ferm și subțire și cu un aer arăbesc : și dacă i s-ar ivi o piedică în cale, ar înlătura-o pe loc, ar doborî-o în trapul lui hotărît.

Bineînțeles că vindea lemn, pe care lua un preț bun acum, făcea scînduri și podini chiar la joagărul lui și se scălda în bani. Cum, nu mergea afacerea ? Pămîntul nu arunca nimic din el. Foarte bine, cultivarea pămîntului te aducea la sărăcie dacă nu aveai expediente bune. Dar cînd le aveai, atunci ! Iar cărămidăria... avea tot mai puține pierderi din cauză că dăinuia. Moara aducea aur, un firicel subțire de aur, moara se menținea, chiar mai mult decît atît, dacă te gîndești că mai măcina și pentru dijmași, lucru pentru care nu primea nimic. Treaba mergea, fără

doar și poate.

Doar să nu fi fost tărășenia cu biserica. A fost o afacere foarte costisitoare. Au trecut ani de la clădirea ei, dar locotenentul tot mai păstra cîte o amintire neplăcută din vremea aceea. Dar și pădurea și lemnul de construcție erau o adevărată mană cerească.

*

Locotenentul se întoarce acasă. Tot sună, sună ceva, ce-o fi ? Cling, cling, cling. Doamna se joacă cu fiul în curtea domeniului, se joacă de-a căruța. I-a pus băiatului un clopoțel la gît și cară lemne cu el. Era extrem de amuzant, amîndoi rîd și aleargă. La sosirea locotenentului jocul se oprește, iar băiatul începe să plîngă. Plînsul sfîșie inima tatălui. Dar de îndată ce mama îi spune : „Nu mai plînge, Moritz mic", locotenentul se strîmbă și rămîne pe cal fără să spună un cuvînt. Cu numele ăsta probabil că doamna vrea să pretindă că este mai de soi decît el — de viță nobilă, Moritz von Platz.

— Hm, spuse locotenentul. Clopoțelul ăla dă-i-l jos !

— E doar în joacă, răspunde doamna.

— Unui Willatz Holmsen nu i se pune zurgălău nici măcar în joacă.

— Cum știți să exagerați ! spune doamna. Dacă eu permit, atunci puteți și Dumneavoastră... vino, Moritz dragule, să mergem în casă.

Da, o nouă neînțelegere, o fricțiune dezagreabilă. Cît de multe înțepături între ei, chiar mult prea multe ! Unele incidente puteau fi costisitoare, fiecare propoziție continua să înțepe.

Acum începuseră să cînte, acolo, în casă. Doamna îl învăța pe fiu să citească și să cînte la pian, adevărate surse de bucurie ; uneori desenau cu creioanele colorate, uneori cîntau bucăți scurte ; băiatul avea ușurință la toate. Oh, în orice caz, era un dar ceresc în casă, micuțul Willatz în jachetă albastră de catifea și guler brodat care-i ajungea pînă peste umeri.

Cînd locotenentul veni la masă, domnea din nou o atmosferă pașnică și o politețe căutată.

Nici o ciocnire, nici o înțepătură ; lupta se terminase, din lipsă de adîncă mînie ? Dar în aceste clipe pașnice din timpul mesei micul Willatz înceta să mai fie Moritz ; dimpotrivă. Mama fie că evita să-l cheme pe nume, fie că îl numea drăgăstos Willatz, așa cum i se cerea să o facă. Și, recunoscător pentru această concesie, nici locotenentul nu-l mai striga pe nume cu insistență ostentativă, Willatz și iar Willatz. Îi spunea mai curînd „prietene", „băiatul meu", așa îi zicea, evitînd să-i rostească numele.

Dar numai pentru atît nu era locotenentul să cedeze. Respingea numele de Moritz de cîte ori îl auzea în gura fetelor de serviciu sau a menajerei.

— Scuzați-mă, domnișoară, spunea el, dar despre cine vorbiți ? Cine se numește Moritz, aici, pe domeniu ? Vă gîndiți la fiul meu, Willatz Holmsen ?

— Iertați-mă, îi răspundea aceasta, doamna a... uneori doamna îi spune Moritz.

— Pe doamnă o ia gura pe dinainte. Nici unul din noi nu ține ca băiatul să aibă neapărat o poreclă.

După care locotenentul salută și pleacă.

— Și fiindcă tot sînt aici, domnișoară, spune locotenentul întorcîndu-se, Lars din Sagvika are o casă plină de adulți care nu fac nici o treabă. Una din fiicele lui va veni aici, și întrebați-o pe doamna dacă o puteți angaja în locul Marciliei.

— Marcilia va pleca ?

— Așa am înțeles.

— Bine ! Atunci vine una nouă ?

— Tatăl ei are mai multe guri de hrănit, spune locotenentul.

Bănuie probabil că menajera are proprille păreri în această privință și adaugă numaidecît :

— Are și un băiat mare care nu vrea decît să învețe. Pe el îl voi trimite la Tromsø.

Astfel, în orice caz, bunul Lars Manuelsen va fi cu adevărat scutit de povară ! Același gînd avusese locotenentul pentru o clipă la Sagvika, dar acolo se abținuse ; acum lucrul era spus, tînărul Lars putea merge la seminarul din Tromsø. Peste tot numai cheltuieli. Cum se numea fata ? Daverdana ? Ca eroina din poveste. Părul roșcat, mîinile lungi.

Pe cînd locotenentul traversa domeniul, zări ceva pe jos, la picioare. Întotdeauna merge cu capul aplecat, privește în pămînt și de aceea observă totul în calea sa.

— Ce străin a trecut pe aici ? întreabă pe unul din argați.

— Un străin ?

— E o țigară pe jumătate fumată, aruncată acolo, jos.

— Atunci trebuie să fi fost doctorul cel care a aruncat-o acolo, spune un alt argat.

— Da, asta trebuie să fie, adaugă primul.

Locotenentul își vede de drum. Deci doctorul fusese aici de dimineață. Cît de distrată putea fi doamna, în tot timpul mesei de prînz nu a amintit nimic despre vizita doctorului. Voia să intre să-i vorbească soției sale și să spună : A fost aici doctorul ? Ce dorea ? Deodată îi veni un gînd : cît de ciudat suna, nu venise un străin, ci doctorul. Doctorul nu era deci un străin la Segelfoss ?

La cină, micul Willatz povesti întîmplător cum doctorul l-a ridicat în brațe, sus de tot, chiar mai sus decît lustra.

— Doctorul ? întreabă tatăl.

Doamna răspunde imediat :

— Doctorul era în împrejurimi, așa că l-am chemat aici azi-dimineață.

— Cine e bolnav ?

— Marcilie.

— Nu știam nimic despre asta.

— A răcit. Doctorul a spus că e grav.

— Nu știam nimic, se mulțumi locotenentul să repete.

— Nu voiam să-ți spun. Nu era nimic de spus.

Locotenentul zîmbi :

— Ați vrut să mă menajați ?

Dar dacă el ia lucrurile în acest fel, nesocotind tactul ei, doamna se simte jignită și spune :

— Da, doream să vă scutesc. Marcilie nu s-a ales cu nimic bun din perindările sale nocturne pe trepte.

Tăcere.

— Marcilie s-ar fi descurcat și fără doctor, spune locotenentul. Dar atunci, adevărat, nu ați fi avut prilejul să faceți o demonstrație.

— Demonstrație... Eu ? De-ați ști cît îmi este de indiferent totul, în afară de micul meu Moritz. Să vă fie de bine.

Doamna se ridică de la masă.

IV

Se apropie o barcă, o barcă de închiriat, albă, cu patru oameni la vîsle. Cum era o zi blîndă și caldă de primăvară, cei patru vîslași erau în cămașă, dar cel pe care îl duceau era desigur în cabină, pentru că nu era de văzut. Ambarcația trase la mal ceva mai sus, în gura rîului, nu departe de cărămidărie.

Din cabină ieși un bărbat corpolent, îmbrăcat cu haină de blană și o largă pelerină de ploaie pe deasupra ; nu era doctorul și nici bătrînul Coldevin, barca nu era nici ea cunoscută și pesemne că venea mai de departe. Individul coborî pe mal, spuse cîteva cuvinte echipajului și începu să urce de-a lungul rîului. Doi inși îl însoțiră.

Sus, oamenii ieșiseră din case și priveau acest spectacol neobișnuit. Se pare că mătăhălosului domn îi era cald, fiindcă își scoase blana și o dădu unuia din oamenii săi ca să i-o ducă. Avea un fund atît de mare, încît pulpanele hainei se depărtau la fiecare pas, și nici nu mergea repede, se oprea des și își ducea mîna la piept. Și au tot mers, probabil că se îndreptau spre cascadă, în cele din urmă dispărură în pădure.

Atunci oamenii coborîră la țărm, ca să afle ce și cum, coborîră toți dijmașii și toți pierde-vară. Lars Manuelsen coborî și el și droaia de copii îl urmă la o oarecare distanță. Oamenii din barcă pricepuseră bine ce voiau acești vizitatori și se pregătiră ca atare, se știau persoane importante, care dețineau un secret.

— Pace bună ! spune Lars Manuelsen, deşi ceilalţi ar fi trebuit să salute întîi, fiind străini prin aceste locuri.

— Pace bună, se mulţumiră să răspundă ei.

— Frumoasă vreme !

— Da, am cam asudat la vîsle.

Sporovăiră un timp despre asta : dacă nu cumva era briză în largul mării, dacă vîntul nu sufla dinspre răsărit. Vîslaşii erau zgîrciţi la vorbă.

— Halal barcă, spune Lars, e a voastră ?

Bărbaţii scuipă şi se umflă puţintel în pene :

— Nu tocmai.

— De unde sînteţi ?

Pauză, pauză plină de înţelesuri.

— Venim de departe.

— Am înţeles asta, spune Lars.

Se apropie mai mult de barcă şi o cercetează, dar nu o identifică ; pe vîsle şi pe lopata de scos apă e doar o literă — sau două.

Dar acum vîslaşilor li se pare că lucrurile cam lîncezesc, poate că prin purtarea lor îi speriaseră pe localnici pînă-ntr-atît încît aceştia se retrag şi îi lasă pe ei să rumege secretul, atunci se destind puţin, iar unul din ei spune :

— Nu, barca nu e chiar a noastră.

— Nu, din păcate, spuse şi celălalt.

Şi din această clipă vorbesc doar cei doi barcagii, astfel că Lars nu mai este nevoit să întrebe. Vorbesc din ce în ce mai mult, atenţi unul la altul, se întorc cu îndrăzneală, dar se stăpînesc apoi la timp.

— Pentru că sîntem doar tocmiţi.

— Dar pe cine duceţi ? întrebă Lars.

Pauză. Ar fi prea simplu !

— Pe proprietarul bărcii, răspunde unul din ei.

Cel care rămăsese ca pe jar adăugă :

— Da, el a cumpărat barca doar pentru călătoria asta.

— A scos banii şi a plătit peşin pentru cărăuşie.

Bărbaţii se uitară la Lars Manuelsen. Copiii stăteau şi priveau, şi ascultau, erau numai ochi şi urechi.

Dar Lars făcu doar o observaţie :

— Trebuie deci că l-a împins o mare nevoie.

Mai întrebase o dată cine era stăpînul, fără să primească răspuns, acum nu stărui... neîndoielnic că răspunsul va veni.

— În ce privește această călătorie, nu pot să vă spun nimic, răspunde unul dintre străini.

— Au plecat în susul apei, spune celălalt.

Pauză. Cît de prelungă și de plină de tîlc putea fi pauza aceasta !

Lars privește barca îndelung, vorbește cu străinii vrute și nevrute, despre primăvară, despre heringii de la Langoen, despre o luntre care s-a rătăcit pe aici de departe, anul trecut, pe vreme de furtună. Se știa totuși că aparținea comerciantului Henriksen din Utvaer.

Bărbații dădură afirmativ din cap cum că îl cunosc pe negustorul Henriksen.

— Nu cumva pe el îl duceți ? întrebă Lars.

— Nu.

Lars simte că obosește. Scuipă, își pune mîinile la spate și mai stă puțin. Deodată spune, dînd să plece :

— Da, e o minunăție de barcă. De-ar fi fost a mea ! Bun, mi se pare că vă stingherim.

Bărbații devin atenți:

— Nu ne stingheriți, spune unul din ei.

— Nici pomeneală, răspunde celălalt.

Și acum luntrașii își fac socoteala că dacă ei înșiși n-ar dezvălui secretul, atunci cei doi inși care plecaseră în susul rîului ar fi făcut-o curînd. Cine știe, poate unul din ei ar intra în vreuna din case să ceară apă de băut și ar povesti cine e cel căruia îi duc blana.

Unul dintre străini întreabă :

— Nu cumva aveți cunoștință aici, în district, cine este cel pe care-l ducem ?

— Nu, răspunde Lars și privește fix.

Copiii priveau și ei fix.

— Nu am înțeles dacă da sau ba, intervine celălalt ortac. Părea că stă ca pe jăratec. Dar v-ați minuna să aflați, adăugă el, coborînd costișa.

— Deci nu este prefectul.

— Nu, răspunseră oamenii.

— Dar înțeleg că este un om de seamă, de vreme ce e atît de gras.

— Da, răspunseră luntrașii, un om mare.

Lars așteptă puțin, se gîndi în cele din urmă să plece. Căci venea și Bertel și nu-i convenea să împartă taina cu el.

— Pace bună ! spuse Lars.

— Și totuși e chiar unul de prin părțile noastre, aș putea spune.

Celălalt străin interveni din nou :

— Fîrtatul nostru de joacă din copilărie, aș zice.

— Ah, bun ! spune Lars.

— Da, chiar așa. Bineînțeles că nu este chiar din districtul nostru, dar ne despart cîteva parohii. Îi știm pe mai mulți dintre ai lui. A fost plecat timp de treizeci de ani.

Celălalt străin nu vrea să se lase mai prejos și dă lovitura :

— A plecat de acasă cînd era copil încă, a umblat în toate țările străine și a ajuns în Australia, a fost și în America. Apoi s-a căsătorit și a făcut afaceri grase. Pe urmă a găsit aur.

Din acest moment barcagiii se iau la întrecere, supraveghindu-și cu invidie cuvintele.

— Dar ce te mai aprinzi, Jon, spune unul din ei nemulțumit și adaugă la ce spusese ortacul : Dar a fost și în China.

— Da' pe unde n-a fost ! revine celălalt. Și cînd a rămas închis mai multe zile în cala unui vas... nu-mi amintesc în ce țară să fi fost asta.

— Era pe vremea cînd naviga, în copilărie, dar eu vorbesc de ultimii ani.

— N-are rost să-mi tot îndrugi despre lucrurile astea, le știu la fel de bine ca tine. A rămas în cala unui vas zile în șir, n-ai decît să-l întrebi și-ai să vezi.

— Era o țară necunoscută. Dar cît privește nevasta, pe aia și-a luat-o din Mexic.

— Da' ce, crezi că nu știam ?

— Cum îl cheamă ? întrebă Lars Manuelsen.

— Își spune...

— Holmengrå, răspunde la repezeală celălalt, cu iuțeală de fulger.

— El e Tobias, cel plecat departe, se grăbește primul să explice. N-ai auzit vorbindu-se despre un băiat care a plecat din țară și a ajuns rege ?

Treaba era gata !

Lars Manuelsen trage adînc aer în piept și privește fix. Ca și cum n-ar fi auzit de Tobias, băiatul pescarului de pe o insuliță cenușie, de pe coastă [1], cel care a părăsit țara de o viață, a ajuns rege mare în vreun colț de lume, a fost glorificat de Dumnezeu și de oameni și nu s-a mai întors niciodată ! Și iată că acum era aici !

Copiii auziseră și ei această legendă, stăteau acolo și ascultau cu gura căscată la ce vorbeau bărbații.

— El, Tobias ! spuse Lars Manuelsen. Pe tatăl lui l-a chemat tot Tobias, după cîte știu.

— Tatăl lui a murit, răspunde Jon. Maică-sa e și ea moartă acum, dar se spune că are o soră care locuiește la Bergen.

— Da, tată-său se chema tot Tobias, spune celălalt, apăsînd cuvintele pentru a-l corecta pe colegul său, dar el își spune doar Holmengrå.

— Nemaipomenit, spune Lars.

Își ridică privirea spre Bertel, care se apropiase neplăcut de mult. Lars mai are timp să afle lucrurile cele mai importante, iar oamenii de pe barcă îi răspund fiecare pe rînd.

— Cum așa, e căsătorit ? A adus-o și pe nevastă-sa ?

— Nu, nu a venit. A rămas în străinătate.

— Da, a rămas acolo, în străini.

— Trebuie să fie o doamnă mare ? Cum o cheamă ?

— N-aș ști să-ți spun, dar...

— Este moartă, spune celălalt pentru a încheia lucrurile.

— Dumnezeule, e moartă ! N-are copii ?

— Are doi copii, sînt aici, un băiat și o fată.

— Să nu spui cumva că sînt chiar atît de mici, Jon, doar fata e destul de mare.

— Da, da, dar băiatul e mic. Asta și spun.

Iată-l pe Bertel. Lars întreabă dintr-o suflare :

— Unde sînt copiii ? Cum îi cheamă ? Ce face sus, la rîu ?

[1] Holmengrå = „insulă cenușie" (norv.).

— Mi-a spus că vrea numai să arunce o privire.

— Şi mie tot asta mi-a spus.

Vîslaşii s-au contrazis în fel şi chip pînă să cadă la înţelegere :

— Dar era înţolit, nu glumă, spune Lars.

— Are haine şi de blană şi de catifea.

— Spune că îngheaţă în ţara noastră friguroasă şi că nu mai ajunge să se încălzească.

Bertel nu salută, dar deschide bine urechile. E numai urechi.

— Despre cine vorbiţi ? întreabă el.

Barcagiii nu-i răspund, se adresează tot lui Lars şi vorbesc şi mai mult despre bogăţia regelui, despre bancnotele cu care a plătit barca, despre portmoneul lui. Nemaipomenit, spune Lars Manuelsen.

— Duceţi pe cineva ? întreabă Bertel.

Luntraşii îl măsoară, scuipă şi răspund că da, duc pe cineva. După care se adresează din nou lui Lars, sporovăie şi dau din cap şi gîndesc şi vorbesc despre domnul cel bogat.

— Da, eu şi cu Jon, aici de faţă, nu sîntem decît nişte gunoaie şi nişte hîrburi pe lîngă el, ca să zic aşa. Şi cu toate acestea am crescut pe acelaşi ţărm de mare.

— Da, aşa se întîmplă pe lumea asta, spune Jon.

Acum Bertel i se adresează lui Lars şi întreabă :

— Despre cine vorbiţi ?

Dar Lars nu are de zăbovit, nici măcar o clipă, se face că nu aude întrebarea lui Bertel şi spune :

— Bun, văd că v-am răpit cam multă vreme.

După care pleacă.

Acum îi veni lui Bertel rîndul să afle secretul. Oh, cît este de curios şi cît îl chinuiesc cei doi barcagii !

La început Lars urcă dealul cu pas măsurat, i se părea ruşinos să alerge, dar treptat grăbi pasul şi cam pe la jumătatea drumului tăie pe scurtătură spre casa lui Ole Johan. Lars nu-şi mai încape în piele de importanţă ; ştie mai mult decît oamenii de prin case. Dacă s-ar folosi bine de secretul său, ar deveni o persoană importantă pentru o bună parte a zilei. A şi găsit cîteva femei, sus, lîngă casa lui Ole Johan, care îl aşteaptă.

Dar pe cînd ajunge, se pare că i-o şi luaseră înainte copiii, cei din propria sa casă şi de pe la alte case, zdrenţăroşii cu urechi lungi şi chiar Lars al lui, vlăjganul ăsta pocit. Iar acum loazele astea alergau de la o casă la alta şi stricau totul, în frunte cu fiul său.

Ole Johan se întîlni cu Lars şi îl întrebă :

— Pe cine duc ? Şi cînd Lars încercă să se zgîrcească la vorbă, Ole Johan îl întrebă de-a dreptul E adevărat că în barcă era Tobias, ăla care a ajuns rege ?

După cîteva ceasuri se adunaseră oameni cu grămada lîngă barca vopsită în alb, voiau să-şi asigure un loc spre a-l putea vedea pentru o clipă pe regele din poveste, cînd va reveni la bord. Ba femeile chiar s-au gătit şi şi-au pus şorţ, Daverdana era atît de sălbatică şi de roşcată, era mare şi tînără, un rege ar fi putut prea bine să pună ochii pe ea.

Ah, dar s-au păcălit rău cu toţii !

Cînd cei trei călători se întoarseră de la cascadă, cei doi cărăuşi coborîră cu blana la barcă, iar stăpînul se abătu din drum şi se îndreptă spre domeniu, spre Segelfoss. Şi nu pentru a-l vedea pe locotenent.

Omul nu mergea cu uşurinţă şi îi trebui mult timp ca să ajungă ; pălăria şi-o ţinea în mînă. Nu avea deloc un aspect legendar, era îmbrăcat cu haine noi şi un lanţ greu de aur îi atîrna în jurul gîtului, faţa aspră acoperită cu barbă, nasul drept şi o puzderie de riduri în jurul ochilor. Putea să aibă vreo cincizeci de ani. Pe mîna dreaptă purta un mic inel obişnuit de aur. Avea păr bogat, întreg. Corpolenţa sa consta doar într-o burtă mare şi nesănătoasă, picioarele îi erau subţiri.

Cînd ajunse la fermă privi împrejur şi se hotărî să intre prin spate, pe la bucătărie, deşi la faţadă erau două intrări mari cu trepte de piatră. Salută o fată pe care o întîlni, întrebă dacă domnul Holmsen era acasă şi îi dădu cartea de vizită.

Locotenentul ieşi şi rămase pe loc o clipă. Străinul se înclină şi spuse :

— Nu ştiu dacă îmi permiteţi să vă salut. Nu mi s-ar părea ciudat să spuneţi nu.

Era modestia întruchipată, bărbatul alesese să rămînă în picioare în faţa ferestrelor de la bucătărie.

— Domnul Holmengrâ ?

— Tobias Holmengrâ. Am locuit cîndva pe coastă.

— Am auzit multe despre Dumneavoastră, spuse locotenentul.

— Şi eu am auzit multe despre Dumneavoastră şi ai Dumneavoastră, despre tatăl şi strămoşii Dumneavoastră, despre domeniul Segelfoss. Am vrut să vin aici şi să văd locurile. Am urcat de-a lungul rîului.

— Nu vreţi să intraţi ? spuse locotenentul şi îi întinse, în sfîrşit, mîna.

Pătrunseră în apartamentul locotenentului şi se aşezară.

Acest străin, Holmengrâ, îşi propusese doar să fie umil şi modest în această casă elegantă, tăcu mult timp şi în cele din urmă spuse :

— Stau şi mă gîndesc unde mă aflu. În copilăria mea, Segelfoss era un loc fabulos despre care auzisem vorbindu-se acolo, pe coastă. Nici n-aş fi visat vreodată că într-o zi o să ajung să stau aici, în salon.

Locotenentul răspunse :

— Aţi avut cu totul altfel de visuri mari, pe care le-aţi şi realizat.

— Da, da, spuse Holmengrâ gînditor.

— Spre deosebire de noi ceilalţi, care am rămas pe loc.

— Printre alte lucruri pe care am reuşit să le fac, mi-am distrus sănătatea.

— Deci nu sînteţi sănătos ?

— Oh, nu. Şi am fost în nenumărate locuri pentru a încerca să mă refac, dar...

Individul îl atrăgea pe locotenent şi în acelaşi timp îi impunea. Auzise de demult despre acest personaj legendar, renumele lui pătrunsese şi în încăperile de la Segelfoss, iar acum şedea aici cît se poate de firesc şi de obişnuit, asta făcea acum regele Tobias.

— Ce-ar fi dacă aţi încerca din nou viaţa de aici ? întrebă el.

— M-am gîndit la asta.

— Măcar pentru un timp.

— Da. Dar asta nu e chiar atît de uşor, am ceva treburi de pus la punct.

Menajera intră.

— Ce vă putem oferi ? întrebă locotenentul.

Holmengră mulţumi şi spuse că şi-ar dori un pahar cu lapte.

— Nimic altceva ?

— Mulţumesc, un pahar cu lapte.

Laptele sosi.

— Da, ar trebui să încerc aici, acasă, continuă Holmengră, dar am cîteva treburi în Mexic. Locuiesc în Mexic şi am afaceri acolo. Nu e mare lucru, dar dacă plec va fi tot mai puţin.

— Afaceri ?

— Cîteva întreprinderi mici şi mijlocii, cîteva terenuri, o moară, un joagăr şi lucruri de soiul acesta.

— Nu puteţi vinde ?

— Sînt prea bune pentru a le vinde. Soţia mea a murit, dar am doi copii, acolo este pîinea noastră.

A fost o informare. Locotenentul îşi închipuia că acest personaj mitic ar putea face abstracţie de această faţă a lucrurilor.

— Dar sănătatea trebuie să v-o păstraţi.

— Să o recîştig. Da, aşa este. Dar m-am vîrît în munca mea de acolo, am preluat afaceri mici pe care le-am lărgit mult.

Locotenentul se ridică şi se îndreaptă spre fereastră. Băga el oare de seamă că se petrecea ceva neobişnuit acolo, afară ? Vedea oare îmbulzeala de la debarcader ? Rămase nemişcat o clipă — poate că Holmengră îl urmărea cu privirea, poate că nu.

Locotenentul îşi vedea dijmaşii şi arendaşii, în deplină trîndăvie, acolo jos, lîngă barca cea albă ; cu şaisprezece vîsle, un pachet masiv trecea printre ei : era blana la care se holbau.

Se întoarse şi întrebă cu ochii aproape închişi :

— Barca de jos este a dumneavoastră, desigur.

Holmengră se ridică şi privi afară :

— Da... dar ce privelişte minunată, marea, şi păduri întinse, cîmpuri şi păşune. Şi rîul. Şi biserica de colo.

Vorbele acestea sunau oarecum fals în gura străinului şi părea că o spune doar pentru a-l măguli pe proprietar. Regele Tobias nu avea aerul că ar fi un mare cunoscător

de peisaje, de la fereastră nu se vedeau decît marea și cîteva insulițe golașe, nimic altceva.

Micul Willatz intră să anunțe că masa era gata.

— Poftiți, spuse locotenentul și îi deschise ușa oaspetelui său.

În sufragerie, Holmengrå fu prezentat doamnei. Era mirată și încordată, chiar dacă nu copilărise cu povești despre acest bărbat, auzise totuși vorbindu-se despre el ani în șir ; de altfel, azi menajera i-a împrospătat memoria și a pregătit-o.

Doamna era matronală și îndatoritoare.

— Domnul Holmengrå s-a reîntors în Norvegia pentru a se întrema, o informă locotenentul. În ultima vreme sănătatea sa a avut de suferit.

— Atunci ar trebui să știe dacă i-am putea oferi ceea ce îi este indicat, spuse doamna. Poate ține o anumită dietă ?

Nu, Holmengrå nu ținea regim. Ah, nu era chiar atît de grav, era doar extenuat, probabil că-și va reveni.

Trebuie să fi avut multă voință, probabil că se dădea mai sănătos decît era de fapt, figura lui nu trăda vreo suferință. Calm și fără a se face observat, își puse în gură o pastilă pe care se forță să o înghită fără apă. Dar cea de-a doua pastilă căzu pe jos și nu păru că ar fi scăpat-o înadins.

— Veniți din lumea largă, domnule Holmengrå, spuse doamna.

— Azi am ajuns în lumea mare, mă aflu în salonul de la Segelfoss.

Nu e rău spus, pe masă era argint și vin și flori și mai apoi pește și păsări și multe alte bunătăți. De fapt, pentru prima dată la masa holmseniană ședea un străin care avea maniere : doamna nu era mai puțin atrasă de ființa lui decît fusese soțul său. Vorbea agreabil despre diferite lucruri și se pricepea să-l amuze pe copil, din cînd în cînd îl distra pe micul Willatz.

— Cum găsiți lucrurile aici, acasă, după o absență atît de îndelungată ? întrebă doamna. Treizeci de ani ?

— E foarte ciudat pentru mine, răspunse el. Privesc insula și recunosc pietrele și nisipul refluxului și aud zgomotul mării, cu toate că nici unul dintre ai mei nu mai

este — unii au murit, iar ultimul în viață a plecat — și mi se pare ciudat că nu demult erau cu toții împreună, acolo. Pe deal fusese aruncată o jumătate de piatră tocită care încă mai există ; erau cîțiva brazi mici, sus, pe munte, și tot acolo sînt.

— Și eu am avut aceeași impresie cînd l-am vizitat pe tatăl meu la Hanovra, acum cîțiva ani, spuse doamna. Dar nu fusesem plecată de mult timp.

— A fost atunci cînd am venit și eu cu tine ? întrebă micul Willatz.

— Da. Din păcate, nu mai ajungem noi acolo.

Locotenentul își face de lucru cu mîinile pe sub masă, își trece inelul pe mîna stîngă.

— Nu-mi amintesc nici eu dacă era bine acolo, spune Willatz.

— Taci, dragul meu, erai un țînc pe atunci. Nu-ți amintești cum te-ai jucat cu sabia de paradă a bunicului ?

— Nu.

— Tatăl doamnei este ofițer ? întreabă Holmengrå.

— Colonel. S-a retras colonel. Totul s-a terminat.

— Am citit despre frămîntările din Hanovra, spuse Holmengrå. N-am fost niciodată acolo. E un ținut bogat și frumos.

— Da, bogat și frumos.

— Iar tatăl doamnei s-a retras ?

— Colonelul Moritz von Platz nu era bătrîn și se evidențiase. Dar se simțea prea bătrîn ca să intre — cum să spun — în serviciul unor străini.

Locotenentul întrebă :

— Dar ceea ce ați văzut pînă acum vă dă impresia că Norvegia ar fi progresat sau ar fi dat îndărăt, domnule Holmengrå ?

— A progresat. Fără nici o îndoială. Toate țările progresează. Oamenii locuiesc în case mai mari, au mai mulți copii, trăiesc mai bine, și numărul populației a crescut. De altfel nu am văzut prea mult, am luat un vapor englezesc pînă la Trondhejm și pentru a urca încoace am luat un cabotier. Da, statistic, țara este în progres.

— Statistic ?

— Dacă vorbim în cifre, vreau să spun, creşterea populaţiei a antrenat intensificarea agriculturii, a sporit preocuparea. Dar dacă în consecinţă oamenii au devenit mai capabili, asta nu mai ştiu să spun.

— Dacă nu ar fi fost aşa, lucrurile ar fi mers prost.

— Aici, în nord, mi se pare că s-au înregistrat cele mai mici progrese. Aici s-au ivit oameni noi, care seamănă atît de ciudat cu bătrînii, umblă cu mîinile în buzunare, aceştia sînt oamenii din Nordland.

— Da, umblă cu mîinile în buzunare, spune şi doamna.

Holmengră începu să zîmbească, parcă i se deşteptase un gînd, o amintire, şi povesti :

— Cînd am vrut să închiriez o barcă pentru micile mele escapade, mi-a fost imposibil. Mi s-a spus să mă duc la comerciantul Henriksen din Utvaer, el avea o barcă cu douăsprezece vîsle, pe care nu o folosise niciodată, numai că nu voia să o închirieze. Vrei să vinzi barca ? l-am întrebat. A luat-o în glumă şi a răspuns că da, dacă ar primi două sute de daleri pe ea. Şi aşa am cumpărat barca.

Doamna zîmbi, şi locotenentul zîmbi. Holmengră continuă :

— Cînd a trebuit să fac rost de vîslaşi, n-am găsit nici unul. Stăteau degeaba acolo, prin magazinul lui Henriksen, tăiau frunză la cîini, pe lîngă debarcader, cu mîinile în buzunare. Voiau să navigheze, numai că nu era vînt, iar de vîslit n-aveau chef. Îmi recunoşteam compatrioţii.

— Nu le-aţi spus cine sînteţi ? întrebă locotenentul.

— Am lăsat să se înţeleagă chiar mai mult decît era necesar, mi se pare, dar cu siguranţă că nu m-au crezut. Atunci le-am spus direct că ar putea vîsli măcar pentru o veche cunoştinţă de pe insulă, că mă numesc Tobias, dacă îşi mai amintesc de mine. M-au măsurat de sus pînă jos şi nu m-au prea crezut. Din nou îmi recunoşteam compatrioţii. Am plecat acasă, mi-am înfăşurat un toptan de fulare în jurul burţii ca să par gras, m-am îmbrăcat cu alte haine şi mi-am atîrnat acest lanţ de gît. Ştiam că dacă ceva i-ar putea impresiona pe locuitorii din Nordland, atunci asta ar fi un pîntece umflat, hainele dichisite şi zorzoanele. Era atît de cald afară, încît nu-mi închipuiam că

voi rezista, dar m-am îmbrăcat și cu o blană. Cînd m-au văzut așa, m-au privit cu alți ochi și s-au învoit.

Toată lumea de la masă rîde. Era o farsă delicioasă.

— Și credeți într-adevăr că doar ținuta Dumneavoastră i-a înduplecat de fapt să vă ducă ?

— Sînt convins, doamnă. Acești oameni au auzit desigur multe povești nemaipomenite despre mine de-a lungul anilor, că am ajuns puternic, bogat, aproape rege — nu trebuia așadar să am înfățișarea unui om gras și bogat ? Cînd am apărut îmbrăcat în haină de blană, cu lanț de aur la gît, eram Tobias cel de pe insulă, am fost deci recunoscut. Este ca și cum un rege negru e singurul din toată seminția lui care își pune o oală pe cap, iar în rest e cu desăvîrșire gol. Avem de-a face cu niște copii, locuitorii din Nordland sînt niște copii.

— Trebuie să fi fost pătrunși de un imens respect cînd și-au dat într-adevăr seama cine sînteți.

— Așa a fost, firește, dar deloc plăcut pentru mine. S-au strîns oameni din toate părțile, voiau să mă vadă ; au venit cu gălețile și cu sacii, cerșeau bani și amintiri, cu toții aveau cîte o rugăminte. Unii își aminteau cum eram în copilărie, cu toții o cunoșteau pe sora mea, care a rămas ultima de pe insulă, majoritatea se înrudeau cu ea și deci și cu mine. O femeie mi-a cerut ajutor pentru înmormîntare, un bărbat își dorea cherestea pentru grajd, un băiat a venit cu tatăl lui ; pezevenghiul furase, iar acum eu trebuia să-l achit.

— Nu, că asta-i prea de tot.

— Nu, ia te uită, niciodată nu mi-aș fi închipuit...

— Da, cred că vă închipuiți, doamnă, că n-au fost zile ușoare pentru mine. Cu toate acestea am reușit pînă la urmă să astîmpăr această nebunie, să răspîndesc zvonul că nu eram dîn cale-afară de generos, că nu aveam decît un milion în buzunar și că prin urmare trebuia să mă restrîng pînă îmi vor sosi rezervele ; acestea erau pe drum, împărțite în cincizeci de cufere și fiecare cufăr avea patru încuietori. Pe scurt, mă regăseam în țara veche... Nu în cea a muncii și a realității, ci în cea a basmelor. Recunoșteam locurile.

Locotenentul ascultase cu atenție și politețe, iar în ultimele clipe își aruncase de mai multe ori ochii spre

lanţul gros de la gîtul lui Holmengrâ. Să nu-l fi observat pînă atunci ? Sau să se fi îndoit că era cu adevărat de aur ? Era în firea acestui om cusurgiu să aibă o bănuială şi poate să simtă totuşi o mică nemulţumire.

— Da, v-aţi săturat ? spuse el şi se ridică.

Doamna era bine dispusă şi îi urmă pe bărbaţi în salonul care dădea spre grădina de vară, fu adusă cafeaua, argintăria veche şi scumpă străluci din nou pentru străin, iar lichiorul era veritabil. Fereastra oferea acelaşi peisaj.

Micul Willatz strigă în gura mare că jos, la malul mării, era o grămadă de oameni, veniţi să vedeţi !

Doamna interveni :

— Da, e o grămadă de lume, ce se întîmplă ? iar tonul cu care bărbatul ei răspunse : „Stau şi se holbează la barca lui Holmengrâ", nu o intimidă. Doamna găsi că e amuzant şi rîse : Dumnezeule, stau şi se zgîiesc la barca Dumneavoastră, domnule Holmengrâ, vă aşteaptă. Ah, cu siguranţă că veţi avea parte de o primire triumfală.

Holmengrâ se îndreptă spre doamnă zîmbind, clătină din cap şi privi şi el. Dar nu spuse un cuvînt despre oameni, şi nici despre primire, lăudă din nou priveliştea, apele înspumate ale rîului, peisajul. Se întoarse spre locotenent şi îşi exprimă îndrăzneaţa dorinţă de a fi proprietarul unei bucăţi din acest pămînt.

Locotenentul nu avea nimic împotrivă ca doamna să audă vorbindu-se despre splendoarea domeniului Segelfoss, dar se temu ca musafirul să nu insiste asupra acestui fapt.

— Găsiţi într-adevăr că este superb ? întrebă ea.

— Ah, da. Am făcut un drum pînă la cascadă, spuse Holmengrâ, o cascadă splendidă, a fost o plimbare înviorătoare. Parcă îmi trecuse şi boala.

— Dar trebuie să locuiţi aici ! strigă doamna. Trebuie neapărat să vă aşezaţi aici ! Şi să vă însănătoşiţi.

Holmengrâ spuse :

— Dacă domnul locotenent ar vrea să-mi vîndă teren. Cu toţii priviră spre locotenent, trăsăturile sale beduine căpătară o expresie mirată, pentru cîteva clipe îşi plecă privirea gînditor.

— O să ajungeţi cu siguranţă la o înţelegere, spuse doamna.

Locotenentul remarcă zîmbind :

— Soţia mea face excepţie cu Dumneavoastră, domnule Holmengrâ, căci altfel în ruptul capului nu s-ar despărţi de vreo bucăţică a proprietăţii Segelfoss.

— Da, de pădure. Asta este altceva, obiectă Adelheid. Aşa spune şi tatăl meu.

Ah, această doamnă, atît de cîntăreaţă şi de pianistă, nu degeaba era ea nemţoaică, avea simţ practic, o judecată sănătoasă, era cu picioarele pe pămînt.

— Şi dumneavoastră sînteţi cu siguranţă ultimul care să nu regrete că tatăl Dumneavoastră... că pe vremea sa au fost vîndute terenurile împădurite din Segelfoss, adăugă ea.

Întinsese prea mult coarda.

— Nu-mi pare rău de acele vînzări, răspunde locotenentul.

Pauză. Doamna îi aranjază părul micului Willatz, cu care şuşoteşte ceva.

— Dar nu mă gîndeam la pădure, Holmengrâ înclină capul cu sfială, nici nu mi-a trecut prin minte. Dar un teren, aici sau mai încolo, unde doriţi, puţin pămînt pe malul rîului, mai sus.

Nici nu era rău. Iată un om bolnav care avea o dorinţă rezonabilă, poate că de aici aveau să iasă şi nişte bani, nu era exclus.

De ce era şi doamna de faţă ? De ce nu pleca ? Ce-şi închipuia ea, că vinde terenul fiindcă era constrîns ?

— Nu mă voi opune, bineînţeles, încercărilor Dumneavoastră de a vă recîştiga aici sănătatea, spuse locotenentul. Dacă aceasta vă este intenţia.

— Trebuie să spun că ideea mi-a venit în timp ce coboram de-a lungul rîului, spuse Holmengrâ, mirosul brazilor era atît de binefăcător şi de tare, respiram cu totul altfel. Merită o încercare, m-am gîndit. Şi apoi e ispititor pentru un om dintr-o insuliţă cenuşie să aibă o casă la Segelfoss, adăugă el cu oarecare timiditate.

Locotenentului cu siguranţă că nu-i scăpară aceste aluzii, şi exprimarea lor, şi întrebă :

— În Mexic nu există păduri de conifere ?

Iar domnul Holmengrâ răspunse fără să stea pe gînduri :

— Ba da, dar nu acolo unde locuiesc eu.

Deocamdată nu fu luată nici o altă hotărîre. După ce domnul Holmengrå şi-a băut cafeaua şi a mai zăbovit puţin, şi-a luat rămas bun cu cele mai frumoase cuvinte de mulţumire. „Vă rog să reveniţi curînd", spuse doamna.

Locotenentul ordonă să i se înşeueze calul şi îl conduse pe Holmengrå, fiindcă dorea să facă o plimbare.

Atunci se întîmplă ceva. Jos, la ţărm, mulţimea de gură-cască îl aşteptase cu fidelitate pe regele Tobias în tot acest răstimp, dar tocmai acum, cînd acesta în sfîrşit apăruse, mai întîi unul, apoi mai mulţi şi în cele din urmă toată lumea porni în sus, pe tăpşan, întorcîndu-se fiecare la ale lui.

Era atît de stupid cînd te gîndeşti mai bine, atît de absurd, tot acel timp irosit aşteptînd degeaba ! Cum de era cu putinţă ? Bravii dijmaşi şi arendaşi nu-şi închipuiseră că locotenentul îl va însoţi, că însuşi locotenentul îl va însoţi ; dar iată că acum venea chiar el, călare, ca de obicei, în timp ce regele Tobias mergea doar pe jos, iar haina de blană îi fusese de altfel trimisă înainte. La vremea aceea locotenentul Willatz Holmsen era un bărbat căruia nu puteai cu nici un chip să-i stai în cale, nu puteai să faci pe niznaiul cînd apărea el, stăpînul înnăscut.

— De partea cealaltă a rîului, m-aş gîndi, spuse Holmengrå şi arătă într-acolo.

— La ce vă referiţi ? Ah, da, la teren. Da, s-ar putea, dacă e cazul.

— Mulţumesc. Ar merita o încercare. Cît despre preţ, voi lăsa chestiunea cu totul la aprecierea Dumneavoastră.

Mai făcură cîţiva paşi, după care Holmengrå trebui să se îndrepte spre ţărm. Îşi ridică pălăria şi mulţumi din inimă pentru ziua minunată. Cei doi domni se despărţiră.

Dar locotenentul, călărind mai departe, se gîndea : asta e tot. Asta este toată legenda. Un bărbat bolnav care dorea un teren pentru o căsuţă, poate pentru o cabană, sau orice ar fi. Dar un om simplu şi modest, nu făcea o impresie respingătoare. Iar la masă se comporta neobişnuit de manierat.

V

Locotenentul avea totuşi dreptate, servanta Marcilie nu avea nevoie de doctor. Doar ceilalţi exageraseră starea ei de indispoziţie şi o puseseră la pat. A doua zi era din nou pe picioare, deretica în apartamentele domnului, trebăluia la bucătărie, spăla vasele, punea lumînări în lămpi, bătea covoare, verifica sobele... Marcilie luneca zgomotos sau tăcut în întregul apartament din aripa dinspre nord. Iar seara urcă, bineînţeles, din nou treptele ce duceau spre odăile domnului.

Locotenentul stă întins pe canapea şi fumează.

Marcilie face o plecăciune, dar domnul o învăţase, şi era frumos, de aceea el îi răspunde prieteneşte cu o mişcare a capului. Marcilie ştie ea însăşi ce are de făcut aici, se îndreaptă spre stăpîn şi rămîne nemişcată în picioare. Şi asta este frumos. O fată tînără e o fată tînără, atinge ceva şi acel ceva capătă frumuseţe şi gingăşie, priveşte pe cineva şi nu priveşte în zadar, privirea are efect. Întotdeauna privirea unei tinere fete are efect.

Marcilie ia cartea de pe masă. Avea degete flexibile, din acelea care se pot curba în spate, dar mîinile erau mari şi umflate de spălat ; pe dosul palmelor ei nu se puteau vedea venele.

— Da, poate că nu te simţi încă în stare să citeşti astă seară, spune locotenentul şi se ridică în picioare în faţa ei.

— Ba da ! răspunde Marcilie, plină de bunăvoinţă.

Îşi găseşte un loc sub o anume lampă cu două lumînări şi se aşază. Apoi începe să citească, la început rosteşte timid, apoi se simte tot mai în largul ei. La cuvinte mai greoaie se încruntă încordată, cînd un pasaj mai lung merge bine şi îl citeşte cu uşurinţă atunci faţa i se luminează şi se destinde din nou. Domnul s-a tolănit iar la locul său, astfel îşi imagina, probabil, că e un mare paşă. Stă întins în aşa fel încît să poată urmări expresia schimbătoare a fetei şi se pare că acest lucru îl mulţumeşte ; cînd Marcilie se încruntă, i se întîmplă şi lui să ridice sprîncenele o dată cu ea. Această scurtă oră de lectură, la două zile o dată, nu o instituise pentru a o învăţa pe Marcilie să citească, nu o corectează nici măcar o dată, i se pare cu totul inutil ; dar observă că ea citeşte tot mai bine,

probabil că între timp face de una singură exerciţii. Stabilise această oră de citire doar pentru propria sa delectare. Ce paşă, ce egoist.

A ajuns deja la vîrsta la care poate aprecia drăgălăşenia feminină în mod gratuit ; dar dacă nu poate obţine drăgălăşenie sub acest acoperiş, neputînd să se lipsească cu totul de ea, o cumpără, din două-n două seri, de la fata în casă. Aşa trebuie să fie. Te ajuţi cum poţi.

Obiceiurile trauşilor se aseamănă în rest cu cele ale celorlalţi traci, citeşte Marcilie într-o traducere din Herodot, cu excepţia nou-născuţilor şi a morţilor. Cînd se naşte un copil, toate rudele adunate cu acest prilej deplîng nenorocirile la care este supusă speţa umană şi soarta tristă care îl aşteaptă negreşit pe prunc. Cînd, dimpotrivă, cineva moare, aceştia îşi fac cunoscută bucuria în timp ce-l îngroapă pe răposat şi îl fericesc că a fost mîntuit de atîtea suferinţe pămînteşti.

Citeşte mai departe despre obiceiul tracilor de a-şi vinde copiii cu condiţia ca aceştia să rămînă în ţară. Nu-şi păzesc fetele, în schimb nevestele şi le ţin din scurt, le păzesc şi le cumpără foarte scump de la părinţi. Se tatuează pe corp, acesta fiind un semn al obîrşiei nobile, cel care nu are astfel de semne este socotit de neam prost. În ochii lor nimic nu se bucură de mai mult preţ ca trîndăvia, nimic nu stă la loc mai de cinste decît războiul şi jafurile, şi nimic nu e mai demn de respect decît agricultura. Acestea sînt obiceiurile lor cele mai deosebite...

Timpul trece, Marcilie citeşte cu sîrg, locotenentul se simte bine. Din cînd în cînd aruncă cîte o privire prin cameră, pe peretele din faţa sa atîrnă o oglindă, poate că ochii lui caută într-acolo, probabil că ar vrea să vadă ceafa fetei, poate că asta îl mulţumeşte pe paşă. Sau poate altceva ? Şi-a dat seama că întreaga situaţie, cu fata care citeşte şi cu Herodot, este comică şi îl face ridicol ? Deloc. Ceea ce născoceşte *el* nu e caraghios. Nici nu i-a trecut prin minte. Se simte bine, ochii lui se plimbă de ici-colo, clipeşte liniştit şi blînd.

În această încăpere a adunat multe lucruri de pe vremea cînd Willatz era foarte mic, aici se află prima pereche minusculă de pantofiori din marochin verde, o păpuşă de cîrpe cu sfori, bile, mosoare şi conuri de brad,

Pe perete atîrnă un alfabet de carton, şi-a găsit locul acolo de parcă ar fi fost un tablou de valoare. Cu acest decor în faţa ochilor, în compania unei fete tinere care-i citea cu voce tare, un bărbat la vîrsta lui se putea simţi mulţumit.

Nu-i aşa ?

Paşa se ridică, Marcilie închide cartea, locotenentul savurează o schimbare. Marcilie pune cartea la loc şi ia o tablă de joc, mai bine zis o tablă pentru jocul de dame, cu piese albe şi negre. Iată ceva pentru un Willatz Holmsen ! Şi se aşază să joace.

Dar Marcilie e tot mai stingherită. Locotenentul este atît de exersat, face mutările fără să se gîndească prea mult, iar cînd îi vine rîndul ei, stă şi o priveşte. Uneori, serile, după ce au terminat jocul şi ea ridică din întîmplare privirea, o întîlneşte pe a lui. Cam asta vrea un Willatz Holmsen.

Joacă cîteva partide şi el o lasă să cîştige. Cît de caraghios şi îngust este domeniul fanteziei lui în aceste clipe. Dacă faci mişcarea asta, am să cîştig ! spune el. Ea se fîstîceşte şi vrea să revină, mîinile lor se apropie, suflarea lor se întîlneşte ; partida se încheie, dar el e puţin tulburat desigur, se bîlbîie. Cîteva piese cad pe jos şi fata se apleacă să le ridice, acum... acum s-ar putea răsturna masa, figura lui avea trăsături absurd de beduine.

— Mulţumesc, e destul, spune şi se ridică.

Ea strînge lucrurile şi le pune la loc, se îndreaptă spre uşă şi face o plecăciune.

— Da, da, spune el. Hm. Iar cînd Daverdana vine mîine, nu uita să-i spui ce are de făcut.

— Da.

— Adu-o şi învaţ-o drumul pînă aici.

— Da.

— Asta a fost tot.

Era ultima seară cu Marcilie.

Nu o singură dată au forfecat fetele de la bucătărie aceste seri de lectură din camera locotenentului.

— Ce Dumnezeu faceţi acolo ? întreabă menajera. Nu e ciudat din partea lor ?

Ah, menajera era şi ea foarte ciudată, iar cînd spunea vreo obrăznicie i se strîmba gura din dorinţa pură de a

rîde. E dinspre vest şi a trecut de douăzeci de ani, se numeşte domnişoara Kristine Salvesen. Dar Dumnezeu să o păzească, dacă ar auzi-o locotenentul cît e de neobrăzată !

— Ce-ţi închipui, că stau şi se uită unul la altul ?

— Marcilie zice că citeşte cu voce tare dintr-o carte, răspunde una din rîndăşoaice.

— Citeşte ?

— Aşa spune ea.

Menajera face o grimasă şi zice :

— Da, citesc. Silabisesc şi culcă silabele la un loc.

— Ha, ha, ha, rîd toate slujnicele, aplecîndu-se din şale şi ţinînd mîna la gură.

•

E o seară luminoasă de vară şi locotenentul iese din nou, se duce să hoinărească, pleacă să contemple împrejurimile. Fiind înzestrat în cel mai înalt grad cu simţul ordinii, nu priveşte doar spre ferestrele lui, ci se uită şi la ferestrele doamnei — sînt deschise, răzbat parcă nişte voci, doamna vorbeşte cu cineva. Şi tocmai pentru că el era înzestrat în cel mai înalt grad cu simţul ordinii, doamna ar fi putut să vorbească ceva mai încet cu doctorul.

— Dar fata este din nou pe picioare, spune ea.

Iar doctorul îi răspunde :

— Pe picioare ? Firește. Am exagerat puţin pericolul, doamnă. Pentru a mai putea veni şi azi.

Locotenentul coborî în grădină. Acolo se află o fîntînă arteziană instalată de tatăl său, în lumina soarelui jetul de apă părea o lamă arcuită de oţel.

Îşi roteşte privirea peste grădina vastă, peste cîmpurile din depărtare, spre mare. La debarcader era o barcă străină, cu echipaj, a doctorului, cu siguranţă. Greu şi liniştit sclipeşte fiordul, e liniştea dinaintea unui trăsnet, departe, deasupra munţilor pluteşte văzduhul întunecat, vineţiu, cu un larg tiv auriu. Ca şi cum s-ar iţi o căptuşeală de aur.

Locotenentul se îndreaptă spre zidul grădinii, aude cîţiva paşi în spate, dar nu se întoarce. Fiind înzestrat în

cel mai înalt grad cu simțul ordinii, închide poarta grădinii și scoate cheia.

— Hei, se aude un strigăt în spatele lui. Nu închideți. Nu închideți, domnule locotenent. O clipă...

Nu se strigă „Hei" unui Willatz Holmsen. Locotenentul se întoarce încet.

— Scuzați-mă, domnule locotenent, am fost s-o mai văd pe pacientă, servanta, spune doctorul. Cum locotenentul se mulțumește să-l privească, doctorul își scoate pălăria și salută în chip de noapte bună. Și-a revenit repede fata, spune el.

— Da, e din nou pe picioare, e sănătoasă, răspunde locotenentul.

— Da.

— Da.

Se privesc. Locotenentul începe să zîmbească.

— Scuzați-mă, zise doctorul, îmi puteți deschide ?

Cum locotenentul nu dă semne că ar intenționa să deschidă, doctorul întreabă jumătate în glumă, jumătate cu teamă : „Sau sar zidul ?"

— Doar dacă vă convine, răspunde locotenentul.

— Dacă-mi convine... ?

— Dacă nu, am să vă arunc eu peste zid.

Locotenentul își pierduse controlul, strîngea în mînă cheia cea mare de la poartă cu atîta putere încît i se albiseră încheieturile degetelor. Doctorul măsură de sus pînă jos zidul, apoi aruncă o ultimă privire descumpănită spre locotenent și făcu cîteva salturi iuți. Era o seară atît de liniștită, o vreme atît de frumoasă, tocmai bună pentru escaladarea unui zid.

Puțin mai tîrziu, cînd locotenentul se calmă și intră în casă, doamna îl întîmpină în ușă. Adelheid, doamna lui, stă în prag. N-avea nimic împotriva faptului că ea stătea acolo și o salută. Poftim, iată că-l putem vedea pe bărbatul care i-a făcut pentru ultima oară un semn cu capul Marciliei ! Avea un aer prietenos, superior.

Dar ea înțelese greșit :

— V-am așteptat, dar erați plecat. V-ați plimbat pe afară.

El răspunse :

— E ciudat, dar n-aveţi obiceiul să mă aşteptaţi seara. M-aţi aşteptat într-adevăr pînă la o oră atît de tîrzie ? Nu vreţi să intrăm ?

Intrară.

— V-am aşteptat să vă întreb ce fel de doctor mi-aţi trimis. O paiaţă.

— Doctor ? Nu-l cunosc. E doar medicul districtului. A fost doctorul Dumneavoastră timp de zece ani.

— A fost, zece ani, dar nu va mai fi.

— De ce ? Eu nu-l cunosc, dar poate îl cunoaşteţi Dumneavoastră ! Ole Riis — poate că nu sînt prea multe de spus despre el, dar sora lui, Charlotte Helene, care s-a căsătorit cu magnatul Rodvanyi din Ungaria, ea a avut o soartă cu totul neobişnuită. Nu v-a povestit şi Dumneavoastră despre sora lui ?

— Nu ştiţi decît să vorbiţi.

— Nu vorbesc decît despre ceea ce ştiu. Această persoană mică, ignorantă şi suficientă nu m-a preocupat prea mult.

— Da, nu ştiţi decît să vorbiţi, Willatz. V-aş fi rugat ceva, dar dacă stau să mă gîndesc mai bine...

Ce se întîmplă cu doamna Adelheid ? Era atît de agitată, îşi aruncă brusc braţele în jurul bărbatului său şi spuse :

— Ah, de ce vă purtaţi astfel ? Vă cer iertare.

Spre marea ei mirare, el nu îi mai răspunse la tandreţe, rămase rigid, cu capul într-o parte.

Atunci îl lăsă, se îndepărtă şi se prăbuşi într-un scaun.

Nu mai înţelegea nimic din toate astea, nu înţelegea că provocase un rău ireparabil între ei, că răbdarea lui se zdruncinase şi că voinţa lui îndelung înăbuşită lua locul răbdării.

Nu simţi decît umilinţă.

— Atunci de ce aţi venit ? întrebă ea.

— Ca să aud ce aveţi să-mi spuneţi, răspunse el. Numai pentru asta.

Acum el era cel care avea controlul şi se folosea de asta. Ea simţea asta prea bine şi răspunse :

— Nu mai am nimic de spus.

— Sînteţi sigură ?

— Vreţi să ştiţi ce aveam de spus ? întreabă ea şi se ridică brusc. Doctorul... aş vrea să vă rog să-i spuneţi acestui ţărănoi că nu mai avem nevoie de el. Acum ştiţi.

— Hm, spuse locotenentul.

— Dar nu vă pasă, nu-i aşa ?

— Nu mi-aş... răspunse soţul ei cu un aer enervant de superioritate, nu mi-aş putea închipui o misiune mai agreabilă.

Dar iritată de tonul lui, doamna Adelheid strigă :

— N-o veţi face, cu siguranţă că n-o veţi face.

— Nu mai ştiţi ce vorbiţi.

— Vă cunosc, continuă ea furioasă. Preferaţi să călăriţi la pas. Nu vă puneţi în pericol propria persoană. Este una din caracteristicile Dumneavoastră. Cum doriţi. Noapte bună.

Cînd ajunse în dreptul uşii, el mai dispunea de suficientă maliţiozitate stăpînită, pentru a spune :

— Acum cîteva zile, la masă, aţi lăsat să se înţeleagă că v-ar face plăcere o călătorie la casa părintească. Din partea mea nimic nu vă opreşte, de altfel banii vă vor sta la dispoziţie... Acum ca şi altădată.

Tăcere.

— Bine. Mulţumesc.

Dar această propunere a bărbatului o descumpănea grozav, astfel că părăsi salonul mergînd aplecată, cu paşi mari şi repezi, pentru a ajunge cît mai curînd în singurătate, înainte de a izbucni într-un hohot de plîns.

Dar locotenentul îşi mută din nou inelul pe mîna stîngă.

VI

Micul Willatz a crescut, s-a făcut un lungan, are ceva anişori acum, este talentat la muzică dar năbădăios, nu mai e acelaşi copil drăguţ ca înainte, face numai ce are chef şi nu prea vrea să-si asculte mama.

Tatăl își face de mult gînduri în legătură cu el, un preceptor, așa cum el însuși îl avusese cîndva, un educator cu ceva știință de carte și în rest nimic deosebit, era pentru el un gînd insuportabil. Un învățător venit dintr-un sat sau altul să stea aici, în odăile de la Segelfoss, să mănînce la masa lor, să se oploșească aici ? Dacă ar face ore cu copilul în timpul zilei, noaptea ar sta să studieze mai departe ca să ajungă preot sau avocat. Locotenentul cunoștea rasa asta, nu putea vorbi cu astfel de oameni, felul lor de a gîndi era cu totul altul, la ei nimic nu era înnăscut, original, tot ce știau era împrumutat din cărți.

Locotenentul se gîndea la Anglia, aceasta era țara potrivită pentru băiatul său, școala adevărată, țara aceasta scumpă. Numai de-ar avea mijloace să-l trimită acolo. Mijloace ? Nu-l trimisese deja pe vlăjganul lui Lars Manuelsen la Troms, și-l ținea acolo pe cheltuiala sa ? Iar propriul său fiu să stea să lîncezească acasă ? Cum ar putea să rămînă el mai prejos decît bătrînul Coldevin, care pe vremuri își trimisese propriul fiu, pe Fredrik, la Academia Saint-Cyr ?

Locotenentul se frămîntă și se tot frămîntă.

Dar micul Willatz, el nu se frămîntă. De un an de zile și-a luat obiceiul să se joace cu băiatul vecinului, pe nume Julius, cel de-al doilea fiu al lui Lars Manuelsen, și amîndoi petrec binecuvîntate zile împreună. Micul Willatz l-a tras totuși pe Julius după el pe scările de serviciu, pînă la camera lui, unde i-a arătat tot felul de lucruri și au pictat cu acuarele. De necrezut ce noutate interesantă era pentru el Julius ; Julius își cîștigase de altfel respectul prin mîinile și picioarele sale deosebit de mari, pe care s-au grăbit să le măsoare. În fața patului lui Willatz era pusă o bucată de covor... fii atent, că-l calci ! spuse Julius. Da ? spuse Willatz mirat. Iar cînd Willatz călcă din nou pe covor, Julius îl ridică, îl scutură și îl așeză pe pat. De ce faci asta ? întrebă Willatz. Să nu te porți urît și să calci pe el, răspunse Julius.

Cei doi prieteni se mînjiră bine cu vopsele, iar cînd Willatz se spălă pe față și pe mîini cu apă rece, Julius îl privi compătimitor. Tu nu te speli ? spuse Willatz. Nu, acum trebuie să ne grăbim, spuse Julius, căci vine fluxul.

Julius era puțin speriat și-l rugă pe Willatz să coboare în liniște treptele, chiar dacă nu s-ar întîlni cu altcineva, ar putea să dea nas în nas cu Daverdana, iar Daverdana, de fapt, îl cotonogise pînă acum nu numai o dată pe fratele ei acasă. Willatz ar fi trebuit să coboare primul și abia pe urmă, cînd n-ar mai fi fost nici o primejdie, s-ar fi strecurat și Julius jos în hol. Willatz pleacă. Julius se întoarce înapoi în cameră și ia cu el o minge de cauciuc pe care o observase printre toate lucrurile de acolo, se gîndește că le-ar prinde bine afară. Willatz tușește, iar Julius se strecoară jos.

Apoi plecară spre țărm să caute stele de mare, și scoici, și alge. Clădiră o casă din bolovani și un grajd pe nisipul malului și apoi mînară animalele în grajd ; animalele erau tot felul de scoici. Vacile erau pictate, unele cu pete, altele cu dungi, culoarea era făcută din cărămidă pisată amestecată cu scuipat. Ah, doamne, cum îi mai pasiona joaca asta, deși acum erau amîndoi ditamai găliganii.

Lui Julius i se făcu foame și vru să se ducă acasă. Dar cum să plece tocmai acum, cînd se distrau cel mai bine ! Willatz se gîndea cu groază că uitase de ora mesei. Cum să-și fi amintit, cînd nici nu simțise că-i este foame ? Acum, fie ce o fi, îl însoți pe Julius acasă.

— Deci vă plimbați ? spuse mama lui Julius. Încearcă să te așezi, Willatz. Hai, vino să mănînci, Julius. Unde ați fost ?

— Am fost la Willatz, răspunde Julius.

— La Willatz ? Doar n-ai intrat la el !

— N-am intrat la el ! Am desenat și am colorat. N-ai decît să-l întrebi pe Willatz !

— Grozav ! spune mama, și e mîndră ca o doamnă. Fiica Daverdana era servantă la Segelfoss, iar acum iată că și Julius a călcat acolo.

Julius expediază heringul și cartofii cu dexteritate, fără cuțit și fără furculiță, farfuria lui e pătrată și de lemn, totul e atît de neobișnuit ! Brusc, Willatz începe să simtă o îngrozitoare senzație de foame.

— Par a fi buni heringii și cartofii voștri, spune el.

— Da, nu ne plîngem ; sîntem destul de mulțumiți. Numai de am avea ceva să-i dăm lui Willatz ! Crezi că ai putea să mănînci o bucată de pîine neagră cu unt ? Ah,

nu, cum de a putut să-mi treacă prin minte una ca asta...

— Ba da, mulţumesc, răspunse Willatz. Căci foamea lui devenise de nesuportat.

Femeia unge o felie groasă de pîine cu unt, apoi pisează cu o sticlă o bucată de zahăr candel şi îl presară pe pîine.

— Acum încearcă să vezi dacă reuşeşti s-o mănînci aşa cum este.

Willatz o mănîncă, niciodată în viaţa lui nu primise o tartină mai bună. Treaba asta cu zahăr pe ea fusese o delicatesă, pînă acum necunoscută de el, avea să o roage şi pe mama lui să introducă metoda.

Şi uite aşa cu băieţii, născoceau tot felul de drăcovenii amuzante. Julius ăsta era un tip straşnic, o adevărată comoară pentru Willatz, era grozav de isteţ şi îl întrecea în născoceli şi tot felul de idei, iar în plus se dovedi spurcat la gură şi ştia neînchipuit de multe lucruri. Se căţăraseră pe acoperişul cărămidăriei, iar acum nu ştiu cum să se dea jos. Trebuia să coboare cu spatele şi să dibuie cu picioarele, fiecare încercare dădea greş şi în cele din urmă Willatz se plictisi şi sări. Scăpă nevătămat şi se oferi, bărbăteşte, să-l ajute pe camaradul său la coborîre. Dar Julius nu ajungea, încercă de mai multe ori, dar se lăsă păgubaş de fiecare dată. Nu pentru că n-aş îndrăzni, spuse Julius, dar pot să dau ortul popii ! În cele din urmă încercă prima variantă de coborîre, cu spatele, şi după ce înaintă o bucată, întrebă : Mai e mult ? Nu, răspunse Willatz, o nimica toată, dă-ţi drumul, sari ! Apoi Julius atîrnă mult şi bine, dar nu-şi dădu drumul, începu să se caţăre din nou pe acoperiş şi renunţă şi la asta ; totul era zadarnic pentru el, se puse pe plîns şi spuse că nu mai putea sta atîrnat. Dă-ţi drumul ! strigă Willatz, iar Julius închise ochii şi sări.

— Vezi, nici n-a fost atît de periculos ! spuse Willatz. Dar Julius se lovise şi se julise în nu ştiu cîte locuri, şi cînd se văzu în afară de orice primejdie se porni pe înjurături. Vrei să vezi numai cum m-am lovit, spune Julius şi îşi arătă vînătăile şi cucuiele ; să ştii că m-am aruncat de foarte sus.

Dar ce să mai fi fost şi asta ? Mingea îi căzu din buzunar şi acum era între ei.

— Ai şi tu o minge de-asta ? întreabă Willatz.

— Minge ? Trebuie să fi fost mai de demult aici, răspunde Julius. Deodată o întoarce şi recunoaşte că a luat mingea ca să aibă cu ce să se joace.

Şi apoi se joacă cu mingea, culeg flori, zburdă ca mînjii. Cîmpia e largă şi cerul înalt, rîsul şi strigătele lor sînt stranii, ca ţipetele pescăruşilor. Mingea se pierde undeva în iarbă, printre pietre, în chip cu totul de neînţeles. Caută şi caută, ia-o de unde nu-i. Nu mai era nimic de făcut decît să renunţe la ea.

Iată-l pe micuţul Gottfred ieşind dintr-o casă învecinată. Urca tăpşanul.

Probabil că aflase despre aleasa tovărăşie în care se afla Julius şi acum se apropia încet, cu sfială, să ia parte şi el. Uite-l pe Gottfred ! şopti Julius ridicîndu-se dintr-un salt. Hai să fugim ! O zbughiră. Gottfred se ruşină într-atît încît se apucă să culeagă ceva de pe cîmp şi nu se mai apropie, iar în cele din urmă se aşează acolo, pe pămînt, culegînd mai departe.

— De ce să fugim ? întrebă Willatz.

— Am să-ţi spun eu, răspunse Julius. Pentru că dacă e cineva cu care nu vreau să am de-a face, atunci acela este Gottfred. Mai multe nu-ţi spun.

Willatz nu înţelese nimic, dar Gottfred îi deveni prin asta mai interesant.

— Maică-sa a furat ouă de păsări de pe stînci.

Dar nici asta nu-l făcea pe Gottfred mai puţin interesant, un băiat cu asemenea mamă avea ceva misterios în el. Pentru a-i abate atenţia lui Willatz de la persoana lui Gottfred, Julius spuse :

— Ce zici de toţi mieii care nu sînt fătaţi ?

O enigmă totală pentru Willatz. Niciodată n-a rămas cu gura căscată ca acum. Atunci zice Julius :

— Da, oile care nu fată, mieii lor putrezesc în ele.

— Aşa, zice Willatz, putrezesc ?

— Da. Am avut o oaie cu care s-a întîmplat aşa. Ha, ia te uită, Gottfred s-a aşezat pe pămînt. De ce dracu stă nemernicul ăla acolo ?

Dar mai observă şi altceva : un călăreţ pe drum — locotenentul.

— Vine taică-tău ! şopti. Şi o şterge fără să mai stea nici o clipă pe gînduri.

Willatz rămase în picioare singur, pînă şi Gottfred îl observă pe locotenent şi păru că se ghemuieşte şi se face mult mai mic, acolo departe, pe cîmp. Willatz n-are de ales decît să-i iasă tatălui în întîmpinare.

— Aici erai ! spuse locotenentul ţinîndu-şi calul în frîu. Azi ai uitat de masa de prînz. Cu cine erai ?

— Cu Julius.

— Care Julius ?

— Julius. Nu ştiu care. E din casa aia de colo, spuse Willatz.

— Du-te acasă şi cere-i scuze mamei, spune tatăl continuîndu-şi apoi drumul.

VII

Peste o săptămînă soseşte Coldevin cu soţia şi fiul. Oameni de soi, bine primiţi la Segelfoss. Tînărul Coldevin, Fredrik, era în vremea aceea un bărbat în jur de patruzeci de ani, căsătorit, şi se stabilise într-unul din oraşele din vest, era comerciant şi vice-consul francez. Se spuneau lucruri bune despre Fredrik Coldevin, era foarte plăcut şi elegant, îşi pieptăna părul cu cărare şi purta inele. Anul trecut norocul îi zîmbise, un vas francez care naufragiase a fost adus în oraşul lui şi, pe lîngă faptul că a cumpărat încărcătura încasînd bani frumoşi de pe urma ei, a mai reuşit să se distingă şi prin toate petrecerile pe care le-a dat pentru francezi. Cu măşti, o „grotă albastră" şi jocuri de artificii ; fetele care serveau erau îmbrăcate în rochii scurte, iar fanfara oraşului cînta în faţa ferestrelor. După ce ofiţerii s-au bucurat de petrecerea lor, echipajul de rînd avu parte de a şa, consulul nu făcea deosebiri de felul acesta, da, era chiar şi un negru din Algeria printre ei.

Fredrik Coldevin povesteşte cu plăcere despre anul care trecuse, da, fusese un timp binecuvîntat, iar străinii erau oameni veseli. Anii de la Saint-Cyr îşi dădeau acum roadele.

— Ciudat lucru, spune Fredrik Coldevin, dar una din servantele noastre s-a măritat la numai cîteva zile cu un ucenic tîmplar. Acum îmi amintesc.

— A fost chiar aşa de ciudat ?

— Nu. Dar în anul ăsta i-a născut bărbatului un mulatru.

Pauză.

— Nu înţeleg, spune doamna Holmsen.

— Nu, nimeni nu înţelege, răspunde Fredrik Coldevin, şi nici doctorul nostru nu înţelege.

— Şi noi am avut un străin, intervine locotenentul. Nu puteţi dumneavoastră, Adelheid, să povestiţi despre el ? Scuzaţi-mă un moment.

După care locotenentul părăsi încăperea.

Iese în curte, servitoarea Daverdana e afară şi el îi spune :

— N-ai venit ieri-seară, ai uitat ?

— Nu, doamna m-a trimis cu un comision, răspunse Daverdana.

— Unde ai fost ?

— La pantofar.

— Desigur, acum îmi amintesc. Chiar eu am spus să te duci. Pantofii erau stricaţi.

— Nu, trebuiau doar lustruiţi, a spus stăpîna.

— Da, şi lustruiţi. Şi lustruiţi.

După care locotenentul plecă mai departe. Poate că nici nu avea vreun motiv să iasă din încăpere, ieşi totuşi, are atîtea lucruri la care să se gîndească ; locotenentul îmbrăcase o uniformă frumoasă în cinstea oaspeţilor, de aceea nu se duse în grajd, dar îşi găsi de lucru în hambar într-un loc întunecat, şi rămase acolo un timp. Nu este defel tulburat, dimpotrivă, în acest moment dă mulţumit din cap. Să fie lustruiţi, repetă, şi îşi freacă mîinile osoase. Înainte de a se întoarce, îşi mută inelul pe mîna stîngă pentru a-şi aminti ceva.

Daverdana stă tot în picioare, în curte, şi locotenentul îi spune în trecere :

— Ai adus pantofii ?

— Nu, răspunse Daverdana, abia i-am dus.

Iar locotenentul dădu din nou din cap şi păru şi mai mulţumit.

Cînd intră în salon, toată societatea era căzută pe gînduri, fiecare cu ale lui. Consulul fusese cel care deschisese gura ultimul şi acum vorbeşte din nou :

— Am aflat că l-ai primit pe regele Tobias în audienţă şi că vrea să cumpere teren. E bine, vinde-i pămînt.

Locotenentul nu dădu nici un răspuns, spuse doar cîteva cuvinte :

— Ne-am gîndit, Adelheid şi cu mine, că este de altfel un om bolnav. Dar cu siguranţă că şi voi aţi auzit despre el.

Bătrîna doamnă Coldevin dă copleşită din cap şi răspunde :

— Da, despre asta e vorba.

— Ne-am împărţit în două tabere, spune consulul : tata şi mama într-una, iar doamna Adelheid şi cu mine în cealaltă ; micul Willatz este cu siguranţă şi el de partea noastră, nu-i aşa, Willatz ? Da, se înţelege. Deci vindem terenul.

Bătrînul Coldevin rămase cufundat în gînduri, era un domn în vîrstă, liniştit şi precaut, şi nu-i plăceau schimbările de nici un fel. Cînd doamna Holmsen i-a povestit despre rege, despre acest Tobias Holmengră care voia să se stabilească aici, zid în zid cu moşierul, a privit-o rece şi s-a împotrivit vînzării : Nu, să n-o faceţi ! spuse el, să nu faceţi asta !

Îşi reluă avertismentul :

— Dacă tot vindeţi şi iar vindeţi, ce va mai rămîne din Segelfoss ? Bineînţeles că rămîne mult, extrem de mult din Segelfoss, se grăbi să adauge ; dar, în definitiv, ultimul Willatz Holmsen încă nu s-a născut.

— Sînt alte vremuri, tată, spune consulul. Domeniile întinse nu sînt rentabile, nu fac decît să stoarcă puterile proprietarului. Astea sînt pentru cei care au capitaluri strînse de multă vreme, pe care să le cheltuiască.

— Eu n-am avut mari capitaluri puse deoparte. Ceea ce aş fi putut avea s-a dus în anii de criză şi în timpul războiului. Dar pentru asta...

— Ah, da, tată, ah, da, ai avut mult. Şi apoi ai mai şi moştenit...

Bătrîna doamnă Coldevin îi taie fiului vorba dintr-o singură privire.

— Şi tocmai de aceea nu vreau să mă despart de nimic din modesta mea proprietate funciară, nu, nu vreau.

— Dar, tată, nu aduce cîştiguri.

— Nu, poate că nu. Nu, nu cîştig. Dar trebuie să cîştigăm din toate cîte ceva ? întrebă bătrînul. Iar dacă ne-am restrînge mama şi cu mine, dacă am vinde pentru a face bani, n-am avea decît ceva bani la care să ne uităm, şi nu terenuri întinse. Şi cui s-ar adresa oamenii la nevoie, dacă nu ne-ar mai avea pe mama şi pe mine ? Acum, în primăvară, Henrik şi-a pierdut vaca, după cum ştii. O vacă bună cu viţel. Henrik, pe care l-ai botezat, îţi aminteşti ?

— Îmi amintesc. Ei şi ?

— Atîta tot, spune bătrînul Coldevin. Şi a venit la mama ta...

Pauză. Şi cum discuţia a rămas acolo, doamna Coldevin spuse :

— Da, iar eu m-am dus la tatăl tău.

Pauză.

— Dar, intervine consulul rîzînd, ar fi fost totuna dacă i-aţi fi dat bani sau o altă vacă.

— Nu, răspunseră amîndoi bătrînii dînd din cap, banii i-ar fi risipit.

Pentru a linişti lucrurile, intervine locotenentul :

— În cazul nostru nu-i vorba de lucruri mari, în orice caz, am promis să ne gîndim la un teren, un loc pentru o casă, dar poate nu iese nimic. Adelheid şi cu mine am vorbit despre asta cu individul, e un tip înţelegător, rezonabil şi cu măsură.

— Trebuie să-ţi spun că mi-a lăsat o impresie foarte bună, spune şi doamna. Acum e bolnav şi ar vrea să încerce aerul pădurii de brazi.

Aici discuţia s-a întrerupt, fiecare stătea şi se gîndea. Dar micul Willatz, pe care nimic nu-l încînta mai mult decît variaţiile, stătea deja în salonul cel mare şi zdrăngănea la vechiul pian demodat.

— Bom, bom, bom, fredonă consulul şi se ridică. Acest Henrik nu avea de altfel nici un tată, dar mama lui se

chema Lizbeth şi el, fiul, a căpătat numele Lizbeth—Henrik, iar eu l-am rebotezat Henri l'Isbet.

*

La Segelfoss zilele se scurgeau în singurătate şi monotonie. Fredrik Coldevin le cunoştea bine. Nu erau pe gustul lui, dar făcu tot ce se poate pentru a nu se simţi prea rău. Locotenentul îi era prieten din copilărie, iar cu doamna se împrietenise de-a lungul anilor, trăncănea şi fluiera şi cînta prin încăperi şi seara bea bine cu locotenentul, iar dacă se întîmpla să fie şi menajera, domnişoara Kristine Salvesen, atunci vorbea uneori cu ea prin fereastra cămării.

— Domnişoară Salvesen, v-am salutat desigur de cînd am venit, dar n-am apucat să vă spun o vorbă serioasă.

— Din nou ceva serios ? întrebă domnişoara Salvesen rîzînd.

Consulul dădu din cap :

— Nu-mi merge bine anul acesta. Iar acum am venit să pun capăt acestei stări.

— La fel aţi făcut şi anul trecut, ha, ha.

— Compun versuri despre sprîncenele dumneavoastră, despre ochii dumneavoastră. Ochii dumneavoastră sînt bogăţia mea, sau cum era ? De altfel ar trebui să ştiţi ce spun despre ochii dumneavoastră ! Domnişoară Salvesen, este adevărat că între timp v-aţi logodit, de la ultima mea vizită aici, anul trecut ?

— Dar ce să fi făcut ? Consulul doar m-a părăsit. Domnişoara se preface că plînge, schimonosindu-se.

— Eu ? Vă rabdă inima să fiţi atît de perfidă ? De aceea şi spun că ochii dumneavoastră îmi sînt monedă, pe toţi îi cumpăr cu ei.

— Vai, domnule consul !

— Vă îndoiţi că mi-am pierdut ultimul strop de raţiune ? Trei ani în şir pe banca suferinţei şi iată că vin să aflu că v-aţi dăruit altuia. Ah, de nu v-aş fi văzut vreodată... sau cum mai spune Shakespeare ? M-aţi năpăstuit crunt !

— Da. Arătaţi slab şi istovit !

— Dar așa sînteți voi, femeile ; cînd călătoream spre nord am întîlnit un bărbat, Dumnezeu știe dacă nu era preot pe aici pe undeva. A stat lîngă patul de moarte al soției, spunea el, împreună cu cei trei fii ai săi. Se recunoștea în doi dintre ei, îi semănau, după cîte i se părea, dar pe cel de-al treilea, care era mic și plăpînd, nu-l putea suferi deloc. Atunci nevasta îi spune : *El* este fiul tău ! Omul se clatină, parcă lovit în moalele capului. După un timp se îmbărbătează și întreabă : Și ceilalți nu-s ai mei ? Femeia nu răspunde. Nu și ceilalți, nu și ceilalți ? Mă auzi, repetă el. Dar nevasta sa își dăduse duhul.

Consulul și domnișoara Salvesen se privesc.

— Uf, spuse ea și se cutremură.

— Puneți-vă în situația acestui om, domnișoară Salvesen : toată viața de acum încolo se va întreba : Nu și ceilalți ? Nu va primi nici un răspuns.

Pauză.

— Adu omul aici și va primi răspuns ! spuse brusc domnișoara Salvesen cu năduf. Cu siguranță că mama era îngrijorată pentru ultimul și voia să spună — pentru că urma să moară și voia să-l ajute pe cel mai mic — dragă, amintește-ți că e cel mai mic, sărmanul, și pe deasupra mai e și bănuit, n-am auzit niciodată o prostie mai mare ! Așa că...

Consulul așteaptă.

— A făcut-o numai ca să-l ajute puțin pe mezin, strigă domnișoara, nu înțelegeți asta ?

Consulul dă din cap. Se înclină în fața acestei bunecredințe :

— Exact ceea ce i-am spus și eu bărbatului. Să nu mai vorbiți despre asta cu nimeni, i-am spus atunci.

— Ha, ha, ha. Bine ați făcut. Domnișoara Salvesen este de-a dreptul frumoasă, și îmbujorată de atîta bunăcredință.

Consulul cedă și mai mult, poate că a mers prea departe și vrea să repare lucrurile :

— Exact la fel i-am spus și eu, în parte cu propriile Dumneavoastră cuvinte. Aproape cuvînt cu cuvînt. Și asta mă face să mă gîndesc acum cît de bine ne-am fi putut înțelege, în fond, domnișoară Salvesen, numai dacă n-ați

fi fost atît de perfidă. Acum voi rămîne singur, chinuit de întrebarea : Ce este viaţa ? Ce dracu este viaţa ?

— Nu, cred că nu sînteţi în toate minţile ! strigă domnişoara, hohotind de rîs. Ah, de atîta rîs o să-mi cadă fileul, spune ea, aranjîndu-şi plasa de păr şi cochetînd puţin. Credeţi că acum stă cum trebuie ?

— Da, desigur, răspunde consulul. Dar cînd întindeţi braţele în felul acesta parcă mi-aţi oferi un acoperiş primitor.

— Nu, dragă consule, sînt sigură că glumiţi !

— Ce talie aveţi ! De fapt ar trebui să intru şi să vă ridic în braţe.

Şi cine ştie dacă nu era chiar pe cale să o facă, pentru că domnişoara se mulţumi să spună :

— Ce frumos ar fi ! Şi dacă ar veni doamna !

Dar el rămase totuşi pe loc să încheie conversaţia cu cîteva fraze bine gîndite. Domnişoara Salvesen se interesă de soţie şi copii. Nu vor mai veni niciodată la Segelfoss ?

Dar consulul se întreţinea cel mai adesea cu doamna Adelheid. Îi povestea tot felul de istorii nostime şi peripeţii pe care le avusese în răstimpul scurs de la ultima vizită, era amuzant şi distractiv, doamna se însufleţea şi se îmbrăca mai frumos din zi în zi, da, pentru că Fredrik Coldevin era el însuşi plăcut şi vesel. Şi, în plus, nici nu stătea doar să bîrfească sau să toarne baliverne, chiar îşi exprima părerile şi avea o concepţie proprie despre viaţă. Convingerea lui era că trebuie să ţii pasul cu timpul tău.

Doamna Adelheid stătea cu plăcere să-l asculte. Era atît de germană pe vremea aceea, iar consulul Fredrik era francez, dar cu toate acestea...

— De ce spuneţi întotdeauna războiul franco-german ? se întîmpla să întrebe ea. Germanii sînt cei care cîştigă şi atunci se spune războiul germano-francez.

— Da, răspunde consulul, prusacii învinge.

— Germanii. Nu sîntem cu toţii germani ?

— Cu excepţia francezilor, da. Dar, dragă doamnă Adelheid, să nu vorbim despre asta acum. Ieri am auzit le-

bedele cîntînd în larg, la un moment dat erau mai multe la un loc şi au făcut un cor. Era o scenă atît de gingaşă şi de sălbatică totodată, n-am putut să nu mă gîndesc la Dumneavoastră.

— Într-adevăr ? spune doamna Adelheid.

Vedeţi, nu era deloc o persoană rece, se vedea asta cînd cînta pentru cineva la care ţinea, atunci îşi arunca pe spate capul şi dădea frîu liber unui patos nebănuit. Fredrik trebuie să fi văzut ceva la ea, cîntecul ei îi stăruia în urechi şi o rugă din nou să-i cînte.

— Da, mai tîrziu, spunea ea, chiar în seara asta dacă doriţi.

— Dacă doresc ? !

— Dar să nu-mi mai mulţumiţi, aşa cum obişnuiţi. Eu vă mulţumesc Dumneavoastră.

Doamna Adelheid rămăsese atît de liniştită după aceste cuvinte, fără să-şi ascundă îmbujorarea.

Linişte. Ca şi cum cîntase *Ave Maria.* Consulul Fredrik tăcea, acest zănatec, acest şugubăţ stătea cu privirea pironită în podea. Şi nu avea un aer de învingător, nici un zîmbet, doar cea mai profundă compasiune.

Apoi doamna se ridică şi plecă.

Fiecare cu soarta sa, iar doamna Adelheid o avea desigur pe a ei. De aceea ţinea o cheie în uşă, de aceea îl alungase de la ea pe doctorul care făcuse o gafă, de aceea ţinea un jurnal.

VIII

Era inevitabilă o discuţie cînd consulul Fredrik rămînea noaptea să bea un pahar de vin cu locotenentul. Nu avea consulul concepţia sa de viaţă ? Dar cînd stătea într-un vechi salon distins, luxos şi cu obiecte preţioase

din vremea strămoşilor, cu trabucuri şi vin şi cristaluri veneţiene, cu un bun prieten din copilărie, la un taifas de care trebuia să se lipsească uneori ani în şir în oraşul său de pescari, — atunci era fermecat de o altă viaţă decît cea pe care o ducea. Şi, vedeţi, îi venea nespus de greu să revină la concepţia sa de viaţă. Ce era de făcut ? Ah, să se depăşească, să se revolte împotriva a tot ceea ce a trebuit să înghită în cursul anilor, să rostească cele mai crase platitudini filistine, să reia cu tărie aceleaşi puncte de vedere ale clasei mijlocii pe care le aude zi şi noapte acasă — ce altceva ! Părinţii lui au vrut cîndva să facă din el un diplomat, de aceea l-au instruit atît de bine în limba franceză... Putea să jure că propriul său fiu, Anton Bernhard Coldevin, nu va ajunge nici el în diplomaţie ! O anumită ereditate, un strop de sînge albastru, ce să fi fost asta ! Prostii, vise, dracu să le ia.

O vacă pentru Henri l'Isbet ? Nu, vă rog, domnule, aici sînt bani lichizi, doar să munceşti pentru ei la mine la debarcader şi să-ţi pui ipotecă pe casă, pentru orice siguranţă. N-o duce chiar rău pentru un proprietar de pămînturi. Războiul nu i-a luat pămîntul, nici canapelele şi nici oglinzile, pînă şi sobele sînt tot acolo, unele au ornamente de argint, altele au frize mari suflate cu aur. Cele două sute de oi aflate la iernat n-au fost luate de război, hangarele cu bărci n-au fost nici ele luate de război, sînt multe lucruri pe o moşie mare care rămîn pe loc chiar dacă trece un război peste ele. Iar în cel mai rău caz pot supravieţui. Aştepţi un pic, te opreşti o clipă, există rezerve, o forţă latentă — peste cîţiva ani ne punem iar pe picioare. Moare tata-socrul, fericit să-i fie sufletul în ceruri, era din aceeaşi spiţă, de o distincţie cenuşie şi masivă ; şi el a trecut prin vremuri grele, dar s-a pus din nou pe picioare. Iar acum ? Proprietarul de pămînt moşteneşte... moşteneşte. Al naibii bunicul, Dumnezeu să-i bucure şi mai mult sufletul în ceruri ! Nu e tocmai rău. Ceilalţi, muncitorul, oamenii de afaceri, salariaţii cu ziua sînt cei care îşi arată unii altora colţii şi se încaieră. Aşa-i viaţa. De fapt se luptă pentru bătrînul proprietar de pămînturi, se luptă pentru cel care are ceva, pentru ceea ce acesta are.

Bătrînul moşier e osul, ceilalţi sînt cîinii. Dar ce face osul ? Cînd cîţiva cîini se bat pentru un ciolan, atunci

ciolanul, pentru a sta liniştit, nu participă, şi nici nu se amestecă. Nici asta nu-i o problemă. Dar toţi ceilalţi sînt obligaţi să ţină pasul cu timpul.

Consulul Fredrik... Ah, desigur ! Avea adesea amintiri neplăcute din copilărie, dar la dracu cu visele şi iată-l acum căzut, împieliţatul. Uneori e mai violent decît ar fi nevoie, oare de ce ? Îi venea greu să-şi menţină visele în viaţă ? Prietenul lui, locotenentul, nu-l întărîtă prea mult, e zgîrcit la vorbă, dar atît de categoric de altă părere încît nimic nu-l mişcă. Şi atunci de ce să mai insiste atît de pătimaş, ani şi ani de-a rîndul, iar locotenentul să rămînă atît de încăpăţînat. Poate că Fredrik Coldevin ajunsese pe un raft greşit în lumea asta, iar acum se lupta să nu rămînă singur acolo, se lupta să-i tragă şi pe alţii după el ? Dumnezeu ştie.

— Merg atît de departe, încît vreau să-mi las fetele să se mărite cu cine doresc ele, spune el. Tea are optsprezece ani şi e aproape logodită cu un căpitan de vas, ce zici ? Dar asta, am spus eu, nu merge. A înţeles şi ea. Printre rudele tale se numără Willatz Holmsen şi doamna Adelheid de la Segelfoss, am spus eu, şi trebuie să ţii puţin seama de asta. A înţeleş. Dar oricine altcineva, am spus, fie, n-am nimic împotrivă. Gerda mai are timp, are numai cincisprezece ani. Dumnezeule, frecventăm cei mai de vază oameni din oraşul nostru, ar fi culmea să n-o facem. Toţi demnitarii, de exemplu. Familia judecătorului cantonal, sînt oameni cultivaţi, iar soţia sa are un nepot avocat. Apoi e familia preotului, apoi sînt colegii mei din lumea comerţului. Cînd într-o asemenea viaţă găseşti o minunată satisfacţie, n-aş schimba-o cu alta.

Locotenentul ascultase cu capul plecat, aşa cum îi era obiceiul, îşi ridică privirea şi spuse :

— Mai bine căpitanul.

— Ce vrei să spui ?

— Spune-i Margaretei — căreia tu îi spui Tea — spune-i din partea mea : Mai bine căpitanul.

Consulul zîmbeşte, oarecum neliniştit.

— Spui asta pentru a grăbi decăderea Coldevinilor.

— Nu, dragă Fredrik, pentru a o întîrzia. Poate chiar pentru a o împiedica de tot. Un marinar vede multe lu-

cruri, călătorește mult și vede, în cele din urmă ajunge conducător. La fel și soldatul, dacă este război poate ajunge ceva. Un marinar și un soldat nu sînt deloc oameni comuni, cum sînt în schimb funcționarii.

Ah, dar acum consulul fu nevoit să revină la concepția sa de viață :

— Scuză-mă, tu stai aici la Segelfoss și greșești, spuse el. Dacă ai fi în pas cu timpul tău, atunci ai afla că această concepție de pe vremea copilăriei noastre s-a schimbat acum. La noi funcționarii au devenit aristocrația. Nici nu avem alta.

— Funcționarii civili... nu, aceasta e cu adevărat o specie jalnică. Din tată în fiu, generație după generație, niște copiști. Recrutați din fii de țărani care „se ridică". De fapt nu fac decît să decadă, din buni pescari și agricultori ajung contopiști și preoți. Dar, fie. Se pare că există o lege ca funcționarul să nască alt funcționar, oare de ce ? Uită-te la ei — nimic altceva decît capacități modeste și energii anemice, mediocritatea și vulgaritatea în floare. Corectitudine în slujbă și în relații, foarte bine ! dar superioritatea, dar măreția ? Din tată în fiu, generații la rînd același lucru. Există o lege în lumea lor : fiii trebuie să devină funcționari, fiicele să se mărite cu funcționari, chiar dacă doar cu un doctor sau preot. Această lege exclude orice abatere, este foarte aspră, guvernează devastator generații întregi de funcționari. Nu e cîtuși de puțin vorba de destin, capriciile fulgerătoare ale fatalității nu lucrează niciodată aici ; tatăl a început să copieze, fiul urmează să facă același lucru, asta numesc ei a dobîndi cultură. În ce mă privește, mă simt mult mai bine cînd vorbesc cu muncitorii decît cu funcționarii noștri. De fapt, nu vorbesc cu nimeni, adăugă locotenentul.

— Nu, tu ești atît de mîndru, spuse consulul, iritat. Noi ăștia, ceilalți, trebuie să vindem și să cumpărăm, să discutăm și să acționăm.

— Mîndru ! strigă locotenentul deodată, și îl cuprinse vechea sa furie. Aș vrea să fiu mîndru. Dar mi-e scîrbă, înțelegi tu, scîrbă. Merg să vărs în spatele gardurilor după ce-i aud vorbind pe judecătorul cantonal, pe doctor, pe episcop. Am cutreierat pe aici în solitudinea mea și i-am depășit, i-am lăsat în urmă. Se răsfață în propria lor nu-

litate, se înghesuie să iasă în față și cred că pot susține o conversație, eu îi las să creadă asta. Au tupeul să meargă cu capul sus, eu îl plec pe al meu, nu contenesc să mă uit în pămînt, la iarbă, la pietriș, da, un interminabil dialog cu iarba și pietrișul. Iată că vin fiii aceștia de contopiști, cunoscători de mari adevăruri, că după ploaie iese soarele, de pildă, stau cu capul sus și proclamă asta în urechea mea. Poate că n-ai fost pus într-o asemenea situație ? Știu să scrie și să citească, ocupație ce aparținea înainte slugilor de cancelarie, așa ar trebui să fie și acum. Se poate trăi din cultură, dar nu se poate trăi din a ști să scrii și să citești, nu se poate trăi din cunoștințele de școală elementară... Din asta pot trăi doar unii. Pentru a trăi din cultură, prima condiție e să te naști în bogăție și lux multe generații la rînd, nu folosește la nimic dacă treci de la condiții de viață comune și de la o sărăcie cronică într-o casă de funcționari. Bogăția și luxul de generații trebuie să-ți imprime acel ceva care face din ființa umană o personalitate. Să trăiești atunci din cultură. Funcționarii, Domnul să te binecuvînteze, prietene, nu vezi cu propriii tăi ochi cît sînt de proști, triviali și manevrabili ? Fii atent la modul în care sînt promovați... Se întîmplă asta vreodată în virtutea unui destin sau a unei excepții ? Ai văzut vreunul care să parvină prin măreție ? Nici nu s-ar putea, pentru că nu există. Ci prin vîrstă, vechime în slujbă și certificat școlar. Astea există ! Nici nu pot fi promovați altfel, nu de altceva, dar sînt culeși dintr-o pepinieră de banalități spre o folosință banală. Așa este în orice țară, tot așa e și la noi. De aceea îți spun : mai curînd ofițerul.

— Scuză-mă, răspunde consulul. Eu spun : nu ofițerul !

— Dar pentru care motive ?

— Nu ofițerul. Pentru că nu vreau s-o împing pe Tea într-o mezalianță.

Ah, dar omul acesta era un monument de banalitate !

Pauză. Locotenentul rămîne cu gura căscată :

— E chiar atît de neînțeles ce ți-am spus ? Spun : mai curînd ofițerul, ți-am explicat doar că oricare altă variantă e mult mai rea.

— Nici măcar nu se trage dintr-o casă ca lumea. Tatăl lui e plutaș. Deci e marinar pînă în măduva oaselor.

— Poţi trăi şi din natură. Pe cînd funcţionarul nu poate trăi din cultură, pe care nu o posedă şi nici nu o poate dobîndi, deoarece cultura nu se însuşeşte pe băncile şcolii. În schimb ofiţerul poate să trăiască din natură. Ai putea să-mi răspunzi că nici ofiţerul nu mai este doar natură. Dar dintre cei doi el este cel care a pierdut cel mai puţin din natură, e deci cel mai suportabil. Spune-i asta Margaretei din partea mea.

— Te rog să mă scuzi, dar n-o voi face. Iar maică-si i-ar fi de-a dreptul fatal. Familia soţiei mele este dintre acelea care s-au ridicat singure.

— În categoria funcţionarilor ? Adică a decăzut. Are un văr avocat şi ţi se spune zilnic că *asta* este într-adevăr ceva... Iar tu, în sinea ta, tu ştii că e o minciună. Astă-seară ai spus lucruri minunate ! Zici că nu are nici măcar o casă, un cămin strămoşesc ? Nu, dar dacă ar fi provenit din casa avocatului, atunci ar fi avut ! Sînteţi nebuni ? Unde este iluminarea, acea strălucire sălbatică, de undeva, de departe, din spiţa lui, care să facă din el ceva pe lume ? Funcţionarii cunosc o singură anomalie şi nimic mai mult, aceea de „a se căsători sub condiţia lor". Acesta este pentru ei singurul accident al destinului. Nici măcar nu au premise pentru altceva, sînt născuţi în banalitate, făcuţi pentru tot ce e banal. De exemplu, a fost aici un doctor, trebuia să vină în casă, era un caz de boală, avea cunoştinţe de medicină. A intrat în salon, în acest salon, n-a înţeles nimic, dar a vrut să dea de înţeles că nimic nu-l impresionează. A stat pe scaunul de colo, a crezut că era pentru şezut şi şi-a pus fundul acolo. Ar fi trebuit să se aşeze pe podea şi să ia scaunul în braţe. S-a uitat pe pereţi, a auzit de la colegii săi doctori că tablourile sînt o chestie, s-a uitat la Afrodita, la grupul acela, la lustra cu vulturi, s-a uitat la tot... n-a plecat privirea cu sfială, nu şi-a împreunat smerit mîinile, parcă-l chema Ole Riis.

— Sora lui e contesă în Ungaria — la ce te gîndeşti ?

— Ce spui tu nu poate fi cu totul nesemnificativ... Pentru descendenţii ei, într-o bună zi ; pentru fratele ei, în cel mai bun caz, acest fapt ar putea avea cel mult efecte de snobism.

Consulul bea şi se pregăteşte să-şi contrazică prietenul, să-i dea lovitura de graţie. Ah, cît ar vrea să-l cople-

şească cu toată acea banalitate pe care o ştia pe dinafară de acasă şi din oraşul său !

— Astă-seară ai spus cîteva lucruri minunate ! Stai aici la Segelfoss şi tiranizezi, pe tine însuţi şi pe ceilalţi, eşti contrazis o dată la nu ştiu cîţi ani, şi asta cînd vin eu. Dar acum vei afla răspunsul. Am să te iau foarte logic — şi te voi întreba mai întîi dacă îmi cunoşti minunatul oraş ? Nu. Aşa-i că nu-l cunoşti nici pe Bommen ? Bommen este proprietar de imobile şi are un fiu student, deci el este un tată care vrea ca fiii lui să se ridice mai departe. Mă voi folosi parţial de convingerile sănătoase şi corecte ale acestui om. Bommen te-ar fi întrebat : După părerea ta, cel mai bine ar fi să provoc deviaţii, să produc anomalii în generaţiile familiei mele ? Iar apoi te-ar fi privit cu superioritate.

Locotenentul zîmbeşte :

— Bommen nu crede asta. Să creeze artificial aceste anomalii ? Domnule Bommen, atunci individul redevine ceea ce a fost înainte. Trebuie să fi existat un torent de bogăţie şi capricii ale destinului printre strămoşii Dumneavoastră pentru ca fiul Dumneavoastră, studentul, să poată deveni altceva decît un funcţionar. Este o primă condiţie. Familia Dumneavoastră ar fi trebuit să fie bogată de multe generaţii, şi abia pe acest fond ar fi cîştigat calităţi care să vă deosebească de contopistul cu înzestrare obişnuită.

Menajera intră cu o carte de vizită şi spune :

— Un domn doreşte să-i vorbească locotenentului.

— La ora asta ? Citeşte cartea de vizită, se încruntă, se gîndeşte puţin şi zice : Scuză-mă o clipă, Fredrik, aş fi vrut să spun mai multe, dar...

— Da, ţine minte. Şi eu vreau să-ţi spun mai multe cînd te întorci. Fii sigur.

Locotenentul pleacă şi revine peste cîteva minute, ca şi cînd l-ar fi expediat pe omul de afară.

— Ce ciudat ! spune el şi se uită la ceas. Ţi s-a părut cumva că Adelheid ar dori să vîndă terenul acela ?

— Da ? răspunde consulul mirat. Chiar aşa ?

— Omul e aici, e afară, cu siguranţă că vrea să încheie afacerea în seara asta.

— Da, așa mi s-a părut. Deci vrea să facă tîrgul în seara asta ?

Locotenentul umblă prin odaie, oarecum derutat.

— Nu obișnuiesc s-o deranjez pe Adelheid atît de tîrziu, adică eu, fără vreun motiv. Abia s-a culcat, fereastra ei e deschisă, așa că dacă ai vrea să bați la ușă și să vezi...

— Să vorbesc cu doamna Adelheid ?

— Dacă vrei să-mi faci un serviciu. Ești mai jovial, ea nu e prea jovială, nici eu nu sînt un tip jovial. Ascultă-mă înainte de a pleca să nu îngreunezi lucrurile dacă cumva și ei i se pare că putem vinde terenul.

Consulul iese.

Locotenentul rămîne în picioare, cu o mină supărată. Acest domn Holmengrâ trebuie să fi fost cel care l-a indispus, cu siguranță. Și ce moment și-a găsit să vină la Segelfoss ! Și ce credea el, că stăpînul de la Segelfoss se află într-un impas financiar ? Nicidecum !

Consulul revine și îl anunță că doamna Adelheid... Că era dorința ei.

— Da, și n-ai vrea să vorbești tu cu omul ? Mi-ai face un mare serviciu. Scuză-mă te rog.

— Cu multă plăcere. Să negociez pur și simplu în numele tău ?

— Da, mulțumesc... mîine. Spune-i omului că acum e seară.

— N-am nimic împotrivă să mă întîlnesc cu regele și să lichidez un teren cu el pe loc. Ție ți-e oricum indiferent.

— Fă cum vrei. Sper să nu-i indispun pe părinții tăi implicîndu-te în afacerea asta.

— Am eu grijă. Toată viața a trebuit să acționez împotriva voinței lor. Printre altele au vrut să mă bage în diplomație.

Peste noapte consulul o mai deranjă pe doamna Adelheid : regele dorea terenul de pe malul celălalt al rîului, cîteva hectare, începînd de pe malul mării. Avea să plătească bine.

Încă o dată o mai deranjă consulul pe doamna Adelheid, dar acum e dimineață : regele dorește jumătate din rîu, în zona de sus, pînă la munte, și în plus jumătate din lac. Ce avea să facă cu toată apăraia asta era un mister.

La micul dejun, Fredrik Coldevin lipseşte, încă nu a coborît. El, Fredrik Coldevin, împreună cu domnul Holmengrâ şi oamenii acestuia, au cutreierat malul de vest al rîului în tot timpul nopţii. Au ajuns pînă sus la lac. Acum stau cu toţii pe îndelete în camera consulului la Segelfoss şi completează un contract. Dar bătrînul Coldevin şi doamna trebuiau scutiţi : Fredrik vine imediat, hai să mîncăm !

Şi după masă bătrînii sînt conduşi afară, să facă o plimbare pe cîmp şi pe pajişte, pentru ca cei doi oameni de afaceri să-şi poată lua în linişte micul dejun.

— Priveşte, Willatz, ce fac acolo ? întreabă bătrînul Coldevin.

Locotenentul văzuse deja totul. Pe vechiul acoperiş al bisericii se urcaseră oameni ; nu era cu totul străin de această enigmă ; dar n-a vrut să spună nimic.

— Cu siguranţă că o dărîmă, răspunde acesta.

— Cine-o dărîmă ? A fost vîndută ? Hai să mergem să aflăm.

— E atît de departe pentru Dumneavoastră, dragă prietene.

— Deloc. Hai să aflăm.

Se îndreptară aşadar spre biserică, iar bătrînul Coldevin s-a lămurit : regele, acest Tobias Holmengrâ, cumpărase biserica aşa cum era, iar acum o demola pînă la temelii. Lucrau zece oameni la treaba asta. Şi, ceva mai tîrziu, Coldevin află că domnul Holmengrâ intenţionează să-şi clădească o casă din vechea biserică. Pe malul de vest al rîului se pregăteau să înceapă dărîmarea.

Dar la întoarcere, în drum spre conac, bătrînul Coldevin se mişca mai greu decît la dus Ai avut dreptate, Willatz, e mai departe decît aş fi crezut, spune el şi ia braţul locotenentului. Da, chiar aşa şi era. Cîmpurile sînt mari şi foarte întinse la Segelfoss.

În vîrful dealului s-au întîlnit cu domnul Holmengra. Acesta salută respectuos şi mulţumi pentru masă şi amabilităţi. Îşi ceru din nou scuze pentru vizita sa tîrzie din

ajun, consulul Coldevin a avut extraordinara amabilitate să-i stea la dispoziţie toată noaptea.

Locotenentul observă cu uimire că, neînfăşurat cu multe fulare peste burtă, acest Holmengrå era un bărbat slab şi în vîrstă. Nu putu să nu facă prezentările, dar foarte scurt.

— Da, chiar aşa, sînt cîmpuri foarte întinse la Segelfoss, spuse bătrînul Coldevin şi răsuflă din nou. Iar acolo ai o minunată pădure tînără ; micul Willatz va fi un bărbat puternic. Îţi mulţumesc că m-ai însoţit. Aş vrea să citesc ceva acum, în camera mea. Am obiceiul să citesc dimineaţa.

— În primul rînd trebuie să-ţi transmit mulţumirile lui pentru masă.

— A făcut-o el însuşi, răspunse locotenentul.

— S-a şi scuzat pentru ziua de ieri ? Ţi-a spus de ce a venit atît de tîrziu ? Un tip extraordinar de deştept acest Holmengrå, un geniu ! Are cu el una sau două duzini de oameni, le dă pînă la un daler pe zi, se adună ceva bani, deci să ne folosim de ei, aşa gîndeşte Holmengrå. Şi foloseşte noaptea pentru a face tranzacţia şi pentru alegerea terenului, iar azi-dimineaţă la orele şase îşi pusese deja forţa de muncă la treabă. Ce zici ! Nici o oră pierdută.

— O drămuire atît de strînsă îmi este din păcate străină, răspunde locotenentul. Mai curînd m-aş apuca — asemenea răposatului meu tată — să caut comoara bunicului, adăugă el zîmbind.

— Nici nu ştiu, de altfel, dacă e vorba de o zgîrcenie atît de perfectă, spune consulul. Asta trebuie să judeci tu însuţi. Iată contractul.

Locotenentul nu-l citeşte, rămîne cu el în mînă.

— Important este ca Adelheid să nu dezaprobe afacerea.

— Doamna Adelheid este mulţumită.

— Am vorbit de altfel înainte cu tatăl tău. Bănuieşte totul, a urcat la el în cameră profund dezamăgit.

— Nu vrei să citeşti contractul ?

— Ba da. Mai tîrziu. Îţi mulţumesc pentru acest enorm serviciu.

Fredrik Coldevin stă o clipă şi apoi spune :

— Ce stil !

— Ce ? Dragă Fredrik, scuză-mă dacă am spus ceva...

— Ce stil, esenţialul este că doamna Adelheid nu se opune tranzacţiei ? Aş vrea să-ţi dau cîteva răspunsuri atît pentru ieri, cît şi pentru acum. Doar tu şi tatăl meu sînteţi în stare să vorbiţi aşa, o asemenea manieră de tranzacţie numai voi puteţi adopta, eu în viaţa mea am fost nevoit să folosesc o altă metodă. Tu n-ai nevoie de bani, tu n-ai fost niciodată în impas, puteai doar să risipeşti banii ; eu am fost constrîns să-i cîştig. Înţelegi tu, Willatz, să-i cîştig !

— Am avut şi eu deseori nevoie de bani, spune locotenentul calm.

— Tu ? Tare mă îndoiesc.

— Am avut cheltuieli mari.

— Nu ai tu rezerve ascunse la care să recurgi, nu ai tu avuţii nesfîrşite sub pămînt ?

— Măcar de-ar fi aşa.

— Tata are.

— Aşa ? Da. Eu nu am. Deci tatăl tău are ? Ciudat. De multe ori m-am întrebat de unde are toate astea ?

— Am să-ţi spun eu, ca răspuns la altceva : de la mine.

Locotenentului i se pare că n-a auzit bine, de aceea are o expresie atît de neghioabă.

— De la mine, de o jumătate de viaţă de om. Fără asta ar fi fost falit.

Pauză. Cei doi rămîn un timp de gînduri.

— Te rog, spune consulul, nu-mi înţelege greşit sinceritatea. Am amintit acest lucru ca să-mi gîdil puţin orgoliul. Şi nici nu sînt atît de orb încît să nu văd măreţia faptului de a fi proprietar de pămînturi, aşa cum este tatăl meu, dar asta e o treabă moartă. Definitiv încheiată, moartă. Timpul a îngropat-o.

— Da, epoca ne-a depăşit, spune gînditor locotenentul.

— Nu vorbesc, bineînţeles, de tine. Aici erau cu totul alte rezerve.

— Au fost epuizate.

— N-au fost epuizate. Așa cum mi-am permis să mă exprim ieri-seară : mai rămîn multe pe un domeniu mare, chiar dacă trece un război peste el. Epuizate ?...

Consulul rîde, fie pentru a-i ridica moralul prietenului său, fie...

— Ce-ar fi dacă, de exemplu, aș fi cumpărătorul rîului tău ?

— Rîului ?

— Să zicem, jumătate din rîu, jumătate din cascadă și jumătate din lac... dacă de exemplu aș fi un lord englez cam trăsnit care ar cumpăra apă și nu s-ar mai sătura de apă... Ai fi de acord ?

Locotenentul zîmbește.

— Vorbesc serios. Jumătate din rîu cu cascadă și lac.

— Ia rîul dacă vrei. E al tău.

— L-am vîndut în noaptea asta.

— Așa. Te-ai îmbogățit din asta !

— Na, na ! Pentru a ști ce afacere fac vreau să cunosc prețul. Și în plus prețul solului. Nu e zgîrcit, a spus că nu vrea nimic pentru o sumă modică. Toată fîșia de pe partea de vest a rîului pînă la terenul de construcție, cinci sute de coți, iar lîngă țărm preț dublu, datorită poziției.

Pauză.

— Nu că aș subestima marele tău serviciu, spuse locotenentul, dar drept să-ți spun ai vîndut terenul și... apa de la Segelfoss, fără ca eu să trag vreun folos. Prețul ? Poate să ia rîul. Dar joagărul meu, moara mea și cărămidăria mea nu pot rămîne totuși intacte pe partea mea de proprietate ?

— Da.

— Atunci să ia rîul. Acea parte de pămînt de cinci sute de coți lățime este totuși pămînt. Nu e pămînt scump, căci n-are pădure, de-a lungul rîului e numai drum și cîmp, iar în rest teren pietros. Dar e pămînt. Așa că trebuie să primesc ceva în schimb.

— Cît ?

— Cît ? Oricît ar fi, dragă Fredrik, tot nu mi-ar ajunge. Totul e în paragină aici, micul Willatz va pleca, cheltuielile zilnice sînt mari, cîmpurile prost întreținute. Două mii de daleri ar fi prea scump ? O mie ? Nu știu.

— Vrei să citeşti hîrtia asta ?

— Da, mulţumesc. Mai tîrziu.

— Ce să-ţi faci o idee despre caracterul tranzacţiei, aş vrea să-ţi povestesc cum am vîndut rîul. Holmengrå spune că are o mică moară în celălalt capăt al lumii, iar dacă se va muta aici ar vrea să pună pe picioare ceva asemănător, deci îi trebuie jumătate din cursul rîului. Sînt comerciant, răspund eu. Va fi scump. Cît de scump ? întreabă el. Mă gîndesc că am vîndut multe lucruri, dar niciodată rîuri. Prietenul meu, locotenentul, este omul căruia nu i-ar place să-şi vîndă propriul rîu, spun eu, iar dacă ar veni cineva şi i-ar oferi trei mii de daleri, el n-ar face decît să zîmbească.

— Eşti nebun, trei mii !

— Ascultă-mă, domnul Holmengrå este un tip ciudat. El îmi răspunde doar că nu cunoaşte preţul rîurilor în ţara asta, dar că doreşte acest rîu mare şi frumos şi locul şi că s-a gîndit şi a calculat după bunul său simţ în funcţie de preţurile internaţionale, şi crede că poate oferi şase mii de daleri pentru rîu, dacă primeşte şi pămîntul din jur.

Tăcere deplină.

— Şi-a bătut joc de tine, spune locotenentul.

— Cu toate astea aşa scrie în contract.

Mijesc zorii aurii pentru Willatz Holmsen, se înmoaie de mulţumire, alunecă, deschide contractul, îl închide din nou, deodată zîmbeşte şi întreabă :

— Deci acesta este contractul... deci acesta este contractul, dar nu şi banii.

— Trebuie din nou să-mi exprim respectul faţă de acest individ extraordinar, Tobias Holmengrå, spune consulul. A plătit tranzacţia.

— A plătit ?

Acum Fredrik Coldevin are un aer triumfal ! Îşi descheie haina şi scoate din buzunare bani mari, banii cei grozavi.

— Sînt pentru rîu, spune el. Şi pentru pămîntul din jurul rîului, în total opt mii de daleri. Domnul Holmengrå a inclus în preţ şi splendoarea peisajului, spuse el. Numără-i, i-am numărat şi eu de altfel, e corect. Mi-am uşurat buzunarele cînd mi-am scos toate astea din ele.

Ah, ce om nemaipomenit era Fredrik Coldevin !

Dar locotenentul era copleşit. Îşi mişca buzele fără să poată spune ceva. Şi deodată bărbatul acesta ciudat îşi consumă încordarea printr-o mişcare stranie, îşi adună braţele pe piept şi îşi pune inelul înapoi pe mîna dreaptă ; îl purtase pe mîna stîngă de o săptămînă.

— Ai dreptate, spuse el şi îşi îndreptă spinarea, eşti obosit, du-te şi culcă-te.

IX

Holmengrå lucrează cu o echipă numeroasă, are un şef pentru muncitorii forestieri şi unul pentru pietrari, închiriază cai de pe unde poate şi plăteşte bine, dar nu cu ziua, ci pentru fiecare încărcătură. Se vede că biserica cea veche e construită dintr-un lemn minunat.

Era vînzoleală mare în ţinut, cu foloase şi ponoase. Segelfoss deveni pur şi simplu o piaţă. Multă agitaţie peste tot, explozii în munte, forfotă mare pe drum. La ţărm trăgeau cabotiere cu cherestea şi alimente, sobe, tapet, mobile, saci şi cutii, lăzi mari ; veneau suedezi şi îşi ofereau forţa de muncă.

Holmengrå locuia pe domeniu. E de la sine înţeles, spuse locotenentul. O nouă mare favoare, răspunse Holmengrå. Şefii echipelor locuiau şi ei pe domeniu, fiecare în camera lui. Jur-împrejur, în case şi în cocioabe, oamenii se pricopseau găzduind lucrători pentru şase şilingi pe noapte.

Cît timp Coldevinii s-au aflat la Segelfoss, n-a fost zi în care bătrînul domn şi bătrîna doamnă să nu facă o plimbare spre est... spre est, pe pămînturile de la Segelfoss, şi pe păşuni şi în pădure. Cîmpuri întinse la Segelfoss ! spune în fiecare zi bătrînul, iar doamna ştie pe dinafară

şi îi răspunde de fiecare dată : Da, aşa se pare, nu ştiam că sînt atît de mari.

Holmengrâ a rămas acelaşi ins corect şi atent. Cînd consulul Fredrik îi povestea că bătrînii se frămîntau din pricina vînzării terenului, acesta încerca să-i împace, să le facă o impresie bună, se ridica în picioare cînd intrau şi rămînea aşa pînă ce se aşezau, nu forţa nota, dar se folosea de cel mai bun prilej să li se adreseze. Într-una din zile se aşează lîngă ei şi le povesti ceva despre familia lui, că soţia murise în Mexic, că va aştepta pînă la primăvară să-şi aducă aici copiii, şi îi va aduce el însuşi. Holmengrâ îşi cerea apoi scuze pentru toată agitaţia pe care o crease la Segelfoss, spera că în curînd avea să se sfîrşească cu ce era mai greu, avea mulţi angajaţi la lucru. Şi o să vă puteţi bucura din nou de pace şi tihnă la Segelfoss, încheie el.

— În ce ne priveşte, răspunde bătrînul Coldevin, nu-i nici o supărare, vom pleca în curînd. Dar trebuie să-ţi spun, adăugă el zîmbind, că nu-i invidiez pe cei care rămîn.

Doamna dori să atenueze lucrurile.

— Cum aţi pus totul în mişcare, într-un timp atît de scurt ! Muncitorii au venit într-o singură zi. Şi cabotierele cu materiale. E aproape cu neputinţă !

— Am toate motivele să-i mulţumesc locotenentului şi doamnei pentru asta, răspunse Holmengrâ. Contînd pe promisiunea pe jumătate dată acum cîteva săptămîni, am putut pregăti totul.

Slavă Domnului, deci toată tranzacţia nu se datorează numai lui Fredrik, se gîndiră bătrînii ; se simţiră uşuraţi, li se luase o piatră de pe inimă, dar bătrînul Coldevin întrebă :

— De la ferestrele noastre se poate vedea că aţi demolat biserica. Înseamnă că aţi cumpărat-o. Să nu mă înţelegeţi greşit... adăugă el încurcat.

— Nu, înţeleg foarte bine. Da, am cumpărat-o, răspunde domnul Holmengrâ. S-a dovedit că e construită cu un lemn minunat, mult mai bun decît cheresteaua obişnuită. Intenţia mea e să fac o casă din ea.

Coldevin îşi aminti de poveştile în legătură cu vechea biserică ; fusese construită pe vremea copilăriei bunicului

său, pe vremea aceea era lemn grozav în Nordland. Un trunchi era atît de gros încît era nevoie de doi bărbaţi să-l cuprindă. Da, aici la Segelfoss era un lemn nemaipomenit, Dumnezeule.

— Neîndoielnic.

— Imens de mult lemn, poate că mile în şir. Nu crezi că erau mile întregi de pădure, Charlotte ?

— Ba da, aşa mi s-a spus întotdeauna, spune doamna.

— Şi cea mai frumoasă e pădurea tînără ; micul Willatz va fi un om bogat. Ce aş fi vrut să vă spun, domnule Holmengrâ : de la ferestrele noastre vedem că se lucrează şi jos, la ţărm, sînt tot muncitorii Dumneavoastră, nu-i aşa ?

— Zidarii aceia ? Da. Construiesc un chei.

— Unde să poată trage cabotierele.

— Da, şi vase mai mari, vapoare, cargoboturi. Mă bătea gîndul, printre altele, să construiesc o moară mai mare. Rămîne de văzut dacă voi avea material.

— Da. Şi să măcinaţi, da. Dar oamenii au mori de apă şi macină la ele. Noi avem o moară, care funcţionează, am putea măcina mai mult decît pînă acum.

— Dar domnul Coldevin cumpără secară din altă parte?

— De la Bergen. O transportăm cu cabotierele. Şi apoi o măcinăm. Dar făina fină o cumpărăm. Moara noastră nu macină fin.

— Tocmai de aceea aş prefera să aduc secara din ţările producătoare.

— Aşa ! Noi n-am făcut aşa. Şi nici părinţii mei. Cum au făcut părinţii tăi, Charlotte ?

— Noi aduceam secara cu cabotierele. Ca şi făina fin măcinată şi grişul şi făina de grîu.

— Vezi ! spune bătrînul Coldevin, şi dă din cap.

— Se poate să fi fost cea mai bună soluţie.

— Nu-i aşa ! ? Acum vreţi să măcinaţi făină, dar ce să facă oamenii cu morile lor ? Vor ajunge în paragină.

— Dar nu toţi au mori. Şi de făină au toţi nevoie.

— Atunci măcinăm noi pentru ei. Cei care nu au mori macină la cei care au. Aşa facem noi. Aşa au făcut şi părinţii noştri.

— Ideea este ca atunci cînd aduc marfa direct de la sursă, aceasta să nu mai treacă printr-o altă filieră la Bergen, devenind astfel mai scumpă.

— Nu se va scumpi tot mai mult în felul ăsta ? Ori o aduceţi direct, ori că v-o aduc oamenii din Bergen, nu ajunge tot la acelaşi preţ ?

— Eu fac concurenţă. Voi da totul mai ieftin. La nevoie dau sub preţul pe care îl cer comercianţii din Bergen. Da.

— Da. Aşa va să zică, spune Coldevin.

— Transportul de la Bergen costă, bineînţeles, iar oamenii, cumpărînd aici făina, nu vor mai plăti pentru acest surplus.

— Oricum nu îl plătesc. Noi aducem marfa cu vasul.

— Dar nu toţi au vase.

— Nu. Dar noi, care avem, transportăm pentru toţi ceilalţi. Aşa facem noi, aşa au făcut şi părinţii noştri.

— Da, scuzaţi-mă, întrebă Holmengrå zîmbind, atunci vă costă pe *Dumneavoastră* ceva să aduceţi marfa acasă pentru toată lumea ?

— Nu, totul e atît de ieftin, răspunde Coldevin. Să se fi întors vreodată vasele fără încărcătură acasă ? Pleacă oricum cu peşte la Bergen, dar trebuie să se întoarcă, şi cum să vină neîncărcate cu marfă ? Nu, trebuie să mă scuzaţi, dar cargoboturile nu se pot întoarce fără încărcătură.

Doamna Coldevin îşi priveşte bărbatul. Ce imagine : privirile ei pline de admiraţie ! Credinţa din ochii săi bătrîni. Nici ea şi nici soţul ei nu-şi dădeau seama că ceea ce făceau — transportul de marfă cu vasul proprietarului de pămînt, ţinea de vremuri crepusculare.

*

Apoi Coldevinii pleacă.

Dar înainte de asta locotenentul se sfătui cu prietenul său, consulul, în legătură cu studiile lui Willätz. O şcoală aşa cum trebuie, a spus locotenentul, cunoştinţe, bineînţeles, dar şi educaţie, lecturi, bune maniere, o şcoală pentru un Holmsen. Ce părere avea Fredrik despre

Anglia ? Bună, era un colegiu la Harrow, a răspuns consulul, îl cunoştea bine datorită relaţiilor sale, Xavier Moore putea să se ocupe puţin de Willatz. Consulul îi scrise imediat lui Xavier Moore şi îl pregăti.

Fredrik Coldevin nu uită să poarte o ultimă conversaţie cu domnişoara Salvesen înainte de plecare :

— Dumnezeule, ce m-aţi speriat, domnule consul, nu staţi acolo, spune domnişoara prin fereastra oficiului.

— Stăteam şi priveam. Aş îndrăzni să spun că nici un bărbat n-ar fi rezistat.

— Ha, ha ! Iar începeţi !

— Voi pleca, în curînd va sosi ultima noastră clipă. Vin să pun capăt lucrurilor.

— Ha, ha.

— Nu rîdeţi, asta înseamnă dispreţ faţă de sentimentele mele, dispreţ pe care nu-l merit. Acum nu mai am nimic de spus. Cînd v-aţi logodit acum cîţiva ani, aţi rupt-o cu mine. Am de gînd să fac ceva definitiv, vreau doar să vă cer sfatul în ce priveşte calea. Cu cloroform e bine ?

— Nu, cred că sînteţi nebun, domnule consul ! Ha, ha, ha. Uite că mă sufoc de rîs, spune domnişoara Salvesen cu cochetărie.

— Să rîdeţi într-un asemenea moment ar putea însemna una din două : fie că rîdeţi cu totul sincer, şi atunci vă înjosiţi, fie că rîdeţi ca să nu plîngeţi.

— Da, spune domnişoara Salvesen, da, rîd ca să nu plîng.

— Mulţumesc, izbucneşte consulul. La asta m-am referit cînd am spus că voi pune capăt acestei situaţii. Nu e cel mai bun sfîrşit, nu e cel mai fericit, dar în funcţie de împrejurări este cel mai folositor. Deci în acest moment vă mişcă ceva, şi pentru asta mulţumesc inimii Dumneavoastră, amărăciunea mea a fost risipită, pot să mă consolez cu amintirile.

— Ah, da, sărmanul, ce viitor vă aşteaptă !

— Speranţa mea e ca pe lumea cealaltă să fie ceva mai plăcut.

— Ha, ha, se sileşte domnişoara să rîdă. Dar să nu staţi aici şi să glumiţi cu asemenea lucruri.

— Cînd voi zăcea în cel din urmă pat al meu, din cele o mie trei pe care le-am avut pe lume, atunci mă voi gîndi la Dumneavoastră. Vă îndoiţi că îmi voi aminti ?

— Da. Ba nu.

— Ce veţi face în schimb ?

— Mă voi aşeza aici în oficiu şi voi hohoti de plîns în ziua aceea — sau va fi noaptea ?

— Noaptea, noaptea cea mare.

— Ce păcat. Pentru că aş putea trezi pe cineva.

— Femeie, femeie, rîzi de un suflet care îşi trăieşte ultimele clipe. Domnişoară Salvesen, vă rog să-mi întindeţi mîna.

— Dumnezeule, nu ştiu dacă... da, aşteptaţi puţin ! Domnişoara se şterge cu rîvnă pe mîini.

— Mulţumesc şi adio, domnişoară Salvesen, numai bine. Asta îţi doresc.

— Adio, domnule consul, vă mulţumesc şi pentru anul acesta.

Consulul dă să plece, dar se întoarce.

— E adevărat. Am întîlnit un om pe bordul unui vas care se îndrepta spre nord.

— Preotul ? Mi-aţi povestit.

— Era preot ? Nu se poate.

— Aţi povestit o întîmplare cu un preot.

— Nu se poate să fi fost preot. V-am povestit eu întîmplarea ? Nu-mi amintesc.

— Despre un preot care avea trei fii.

— Nu, întîmplarea asta n-am povestit-o, asta v-a povestit-o, desigur, cel cu care v-aţi logodit, îmi închipui că e o poveste cu totul înfricoşătoare. Trei fii, copii nelegiuiţi, aşadar.

— Nu, Dumnezeule, domnule consul, să nu mă faceţi să rîd chiar aşa ! hohoteşte domnişoara Salvesen.

— Ah, voi, femeile, cum vă mai bateţi joc de noi, bieţii bărbaţi ! spune consulul. Pe un vapor am cunoscut un om care ar fi putut povesti şi el cîte ceva despre asta. Avea cea mai chinuită şi patetică figură pe care am văzut-o vreodată, şi atunci nu-i greu să înţelegeţi cum a fost. O femeie îl distrusese. Cum aşa ? Da, a spus el, m-a minţit tot timpul, mi-a spus că am fost numai eu. Dar

în cele din urmă am aflat că urmam unui altuia, spuse el. Eu, Fredrik Coldevin, i-am răspuns cît am putut de delicat : Deci trebuie să fi îndurat suferinţe cumplite ? Ah, da, a răspuns el, am suferit enorm. Dar m-a liniştit faptul că am fost antecesorul celui de-al treilea, spuse el. Nu, Dumnezeule, am zis eu, Fredrik Coldevin, şi mi-am împreunat mîinile, femeia asta era o bodegă a amorului ? O bodegă ? spuse el adîncit în gînduri. Aş zice mai curînd un han, e un cuvînt mai potrivit. Noi toţi am iubit-o, iar ea a deschis un han pentru noi.

După care consulul se pregăti să plece.

— E bine că plecaţi acum, spune domnişoara Salvesen, căci altfel nu ştiu ce aş fi făcut. Ha, ha, ha, e de-a dreptul cumplit.

— Chiar aşa ?

— Dar vă spun sincer. Aşa este întotdeauna, mi se face puţin frică de ceea ce povestiţi, domnule consul.

— Şi iubitul Dumneavoastră ?

— Iubitul meu ?

— Gîndiţi-vă la preotul cu cei trei copii nelegiuiţi.

— Ha, ha, ha. Nu, Dumnezeule, nu mai vreau să vorbesc cu Dumneavoastră !

— Adio, domnişoară Salvesen.

— Adio şi bun venit la anul.

*

Se scurgeau zilele în singurătate şi monotonie la Segelfoss ? Nu, nicidecum, aşa fusese odinioară, Holmengrå schimbase însă ritmul şi culoarea vieţii. Toţi aceşti oameni, toţi caii, cîntecul zidarilor, exploziile cu dinamită, braţele cabestanelor de pe cabotiere... toate acestea aveau un efect stînjenitor şi dezagreabil asupra domeniului. Dar la oraşe, se gîndi locotenentul pentru a se consola, poţi oare rămîne aristocrat în mijlocul vacarmului ? Da, dar şi acolo calmul este cel care îţi dă nota maximă de noblețe. Uite, aici, propriii lui oameni, caii lor mişunau pe cîmpuri, la cositul fînului şi la culesul recoltei ; mai demult lucra acolo o armată serioasă şi argaţi sub supra-

vegherea lui Martin, dar acum abia îi mai deosebești de venetici.

Dar fie și așa.

A doua zi după plecarea Coldevinilor, locotenentul se întîlnește cu camerista Daverdana și îi spune Vom termina cu serile noastre de lectură.

Daverdana pălește și spune speriată :

— N-am uitat nici ieri-seară, dar doamna m-a trimis după pantofi.

O mulțumire traversează fața locotenentului și răspunde :

— Eu te-am trimis. Deocamdată nu vom face lectură.

Cînd locotenentul dă să plece, Daverdana spune :

— Să... plec ?

— Nu, răspunde el. Să pleci ? Ești o fată isteață, menajera are nevoie de tine.

Un cuvînt bun din partea locotenentului prețuia imens. Daverdana roșește de bucurie și se supune hotărîrii lui.

Locotenentul merge mai departe. Totul era suportabil pentru el în aceste condiții, avea bani acum, o avere trimisă la Trondhejm, dispunea cu mai multă libertate de acțiunile sale, nu-și mai muta inelul atît de des pe mîna stîngă ca odinioară. Acum Adelheid putea să-și viziteze casa copilăriei. Ce mai aștepta ?

De fapt nu vedea cu ochi buni plecarea doamnei Adelheid. Revenea întotdeauna mai puțin amabilă și mai mîndră, cine știe din ce cauză ; în ceea ce îl privea, el a rupt orice legătură cu familia aceea. Adelheid era oricum de scuzat. Nu a fost tatăl ei un general pe care soarta l-a oprit la rang de colonel pentru că ceva nu mergea la Hanovra ? Și nu era ea fiica lui, care s-a îngropat de vie în Norvegia, în Nordland, într-o lume moartă ?

— M-am gîndit, îi spune locotenentul... Willatz stă acasă și a început să învețe cuvinte nerușinate, să înjure, trebuie să-l trimitem de aici, nu-i așa ?

— Dumnezeu știe dacă nu învață cuvinte noi de la Daverdana și de la celelalte fete, răspunde doamna. Nu știu.

— Daverdana ? spune locotenentul deosebit de mulţumit. Apropo, menajera poate să-i dea orice poruncă Daverdanei.

— Nu vă mai serveşte pe Dumneavoastră ?

— Nu, a pus mîna pe alfabet.

— Ce alfabet ?

— Al băiatului. Poate nu vă amintiţi că-l păstrez de cînd Willatz era mic, îl am atîrnat pe perete şi mă uit la el. Un alfabet mare pe hîrtie. S-a atins de el.

Pentru început, se ivi un zîmbet discret pe faţa doamnei şi locotenentul însuşi zîmbi, atît de mulţumit era în acea clipă.

— E una din bizareriile mele, spuse el, cînd Willatz va pleca, aş dori să am cîteva lucruri amintire de la el. M-am gîndit că dacă doriţi să plecaţi imediat la Hanovra aţi putea să-l luaţi şi pe băiat.

— Şi unde se va duce Willatz ?

— Sînteţi germană, răspunde locotenentul precaut, dar... în Anglia, nu credeţi că ar fi mai bine ? La Harrow, Fredrik are relaţii acolo. Bineînţeles că în Anglia.

— Şi eu să mă duc la Hanovra ?

— Din păcate va fi un ocol pe la Harrow. Dar dacă este vreme bună, o asemenea călătorie ar fi binevenită pentru Dumneavoastră, ar putea fi chiar o înviorare. Ar trebui să vă luaţi şi camerista. Deodată se trezi în ea o bănuială, se plimbă nervoasă şi rămase în picioare lîngă fereastră, privind afară. Stătea acolo şi zîmbea din nou, dar de data aceasta era un zîmbet stins.

— Ce părere aveţi despre asta ?

— Mda, răspunde ea.

— S-ar părea că vă displace.

— E neapărat nevoie ca Willatz să plece ?

— E aproape tot timpul în casele ţăranilor, iar cînd vine acasă nu face altceva decît să cînte la pian.

— N-aţi putea totuşi să vă hotărîţi să-i luaţi un preceptor ? întrebă ea.

— Doar dacă nu există o altă soluţie.

— Nu voi pleca la Hanovra, spuse ea.

Pauză.

— Ba da, ba da, răspunse el.

Se întoarse spre el şi spuse :

— Așa deci. Încep să înțeleg !

— Ce mai e acum ? Îl deruta aerul ei sfidător, căci nu stătea el aici, în fața ei, și era cumsecădenia întruchipată ? ! Era cît pe-aci să-i dea o lecție pentru lipsa ei de înțelegere, dar știa prea bine că nu-i va folosi la nimic și tăcu.

— V-ați făcut socotelile fără mine, spuse ea. Ah, cît mi se pare de urît și de josnic din partea Dumneavoastră.

— Cum vorbiți !

— Da, așa cred.

— Și urît și josnic ? Dar faptul că-mi numărați mereu greșelile nu mă face cu nimic mai bun. Greșelile mele... trebuie să vă spun că mi-am pierdut total interesul pentru Dumneavoastră.

— Ah, trebuia să vă spun, răspunde ea, că o dată, demult, a fost o vreme cînd n-aș fi crezut asta despre Dumneavoastră.

— Să nu spuneți așa ceva. În orice caz nu e un semn de înțelepciune. Nu vă dați seama că asta aruncă o umbră asupra propriei Dumneavoastră puteri de discernămînt ?

— Vorbe, eram doar un copil.

— Copil ? Vă amintiți bine ?

— Am fost un copil.

Da, acum erau în plin război și nu avea de gînd să-l cruțe — ci țintea fără greș, lovea în plin. Ah ! își ridică sprîncenele și îl privi oblic, dintr-o parte, apoi cu ochii aproape închiși... Era din cale-afară de ironică.

— Ați vrut să mă liniștiți luîndu-vă rămas bun de la fată, cînd ați eliberat-o din serviciul Dumneavoastră personal.

Auzise cu siguranță multe observații din gura ei, dar acum i se păru că nu auzise niciodată ceva mai drăguț, mai îmbucurător, pur și simplu. Era gata să-i sară în ajutor și să-i spună ceva, să o asigure cumva, Dumnezeu știe, dar ea nu se aștepta la așa ceva de la el, astfel că nu-l mai păsui.

— Mulțumesc, spuse ea încă o dată și plecă.

Da, și totuși de-ar fi găsit o cale să se facă auzit, i-ar fi putut spune : Da, departe de mine gîndul de a vă liniști, întrucît nici n-am considerat că aveți nevoie să fiți

liniştită în acest sens ! Tot restul zilei a umblat după ea, dar era de neînduplecat, îl evita şi în cele din urmă se duse să-i vadă la lucru pe muncitorii lui Holmengrå. La cină nu mai fu în stare să-i spună nimic, fiindcă Holmengrå era de faţă, iar cînd ea se retrase în apartament, seara, era prea tîrziu. Ar fi trebuit să se grăbească, asta ar fi trebuit să facă.

Seara iese din casă. Fereastra ei e deschisă ca de obicei, îi aude paşii prin încăpere, nu ştie ce-i vine şi întreabă încet :

— Uşa Dumneavoastră e închisă, Adelheid. Aş fi vrut doar...

— Da, m-am culcat, răspunse ea.

•

A doua zi locotenentul ieşi din nou călare. Îşi întrerupsese plimbările în timpul vizitei Coldevinilor, acum simţea din nou plăcerea de a se legăna în şa, de a-şi rătăci privirile departe, peste ţinut şi în lungul mării. Mda, Negrule, ai lenevit cam mult.

Locotenentul coboară pînă în drumul mare, dar îşi mînă calul în paşi mici, săltaţi. Aude strigăte în apropiere : Vă rog, aici. Locotenentul se face că n-aude, nu era el omul care să fie oprit din drum şi în orice caz n-ar trebui să se strige după el.

Apoi se aude o bubuitură.

Clipa următoare este încărcată de teroare, calul se înfioară, se încordează, face un salt, o săritură cu totul neobişnuită, într-o parte, călăreţul îşi pierde echilibrul, rămîne atîrnat într-o rînă, calul galopează bezmetic, o ia razna pe cîmp, pămîntul freamătă sub copite, tot mai departe, pe lîngă case şi ferme, se pierde din privire, călăreţul atîrnă tot mai tare, se răstoarnă agăţat pieziş, şaua alunecă, mai sînt secunde, e vorba doar de secunde... acum.

Această clipă e hotărîtoare. Călăreţul a rămas cu un picior pe spinarea calului, iar cu celălalt sub burta lui — apoi întinde mîna spre coama animalului, un cîrlig de oţel care zvîcneşte, despică aerul şi reuşeşte să se prindă.

În aceeași clipă șaua ajunge sub burta calului care se eliberează, țîșnește. Un dans care se termină cu o cădere.

Ah, da, de parcă n-ar fi fost destul ! Armăsarul se cabrează și cade din nou, se ridică și se prăbușește o dată, tremură, se lovește cu capul de pămînt. Locotenentul a reușit să-și scoată piciorul, poate ajunge cu mîna la capul animalului, desface șaua, își saltă calul pe picioare.

La înapoiere șade din nou bine proptit în șa, călărește la pas, ca de obicei. Se întîlnește cu oamenii care îi ies în întîmpinare fugind. Propriul lui valet, Martin, muncitori străini și șefi de echipă, însuși Holmengrå, cu toții profund îngrijorați. Holmengrå e emoționat și ia vina asupra sa. Aceste explozii, aceste bubuituri groaznice ! Chiar nu v-ați rănit ? Dar calul ?

Locotenentul își vede soția venind în goană, traversînd călare domeniul, în întîmpinarea lui. Vrea să-i scurteze drumul și de aceea nu se oprește lîngă acești oameni îngrijorați, ci le dă doar răspunsuri scurte.

— Ați fugit ? Cum ați căzut ? întreabă ea în grabă. V-ați lovit ?

— Nu, n-am căzut, răspunde el.

— Într-adevăr. Cum a fost ? Gîndiți-vă, dacă s-ar fi întîmplat o nenorocire, un accident ! Și chiar nu v-ați lovit ?

— Nu m-am lovit, răspunde el...

Ah, înțelegea din tonul ei doar că era fericită că el se afla în viață, dar nu călărise cu destulă atenție, nu călărise la pas, așa cum era obișnuit.

— Dar calul ? întrebă ea. Am aflat că s-a speriat de o explozie. Nu înțeleg. Nu țineați dîrlogul ? O explozie e doar un lucru simplu.

— Da, un lucru simplu. O bagatelă.

— Nu-i așa ? O bubuitură nu e ceva deosebit. Dar trebuie bineînțeles să știi cum să te ții în șa. Doar sînteți un călăreț vechi.

— Apropo, spuse el ca și cînd acum i-ar fi venit altceva în minte. Trebuie să vă păziți de explozii o vreme, dacă vreți să vă plimbați. Uneori sînt explozii grozave. Exploziile de mină, vreau să spun.

— Nu mă tem, răspunse ea, asta ar mai lipsi.

Mîngîie calul și spune :

— Ah, ce prost mai eşti, ia gîndeşte-te dacă ar fi război şi tu n-ai suporta exploziile.

— Pentru că tot sîntem aici, spune locotenentul, de azi în opt zile Willatz şi cu mine vom pleca în Anglia. Poate vreţi să vă îngrijiţi să-i pregătiţi hainele.

Ah, dar nu avea nici un motiv să joace teatru cu Adelheid, nu avea nevoie şi nici nu se mai simţea în stare.

Seara se duse la el în cameră şi se distră dîndu-şi în cărţi ca o femeie bătrînă. Daverdana nu mai citea pentru el, trebuia să o înlocuiască cu ceva : pasienţele, o ocupaţie materială, ceva nevinovat, femeiesc. Dimineaţa ieşi din nou călare, aşteptînd o explozie sau două. Era doar linişte, zidarii cîntau, jos, lîngă noul chei, era singurul zgomot care se auzea. Acum lucrurile nu mergeau după dorinţa lui, iar după ce trecură cîteva zile în acelaşi fel îşi dori o schimbare. Erau suficiente explozii pe tot parcursul zilei, dar cînd locotenentul dorea să călărească, totul se cufunda într-o linişte deplină. Era ciudat, desigur. Ciudat era că totul se cufunda în tăcere în momentul în care dădea ordin să i se înşeueze calul şi nu abia atunci cînd apărea călare pe deal. Era oare de înţeles ?

Într-o dimineaţă stă în faţa ferestrei deschise şi urmăreşte artificierii care începeau să foreze. Îi priveşte cum sfredelesc adînc, tot mai adînc, cum schimbă burghiele cu altele tot mai mari şi, în cele din urmă, sînt gata. Zăboveşte dinadins atît de mult acasă tocmai pentru această mare explozie, acum dă ordin să i se înşeueze calul. Pe parcursul acţiunii de degajare a găurii şi apoi a reîncărcării, oamenii stau cu ochii aţintiţi spre domeniu, în cele din urmă, unul dintre ei le face semn cu mîna celorlalţi. Trebuie să fi fost un telegraf pe undeva, locotenentul se apleacă pe fereastră şi îşi inspectează casa de sus în jos. Ce mai era şi asta ? O cîrpă, un şervet atîrna la una din ferestrele Adelheidei. Atîrna acolo aşa, în soare, fără îndoială la uscat, vîntul îl legăna uşor.

Locotenentul iese, cercetează minuţios şaua şi hăţurile, strînge chinga şi se urcă pe cal. În timp ce coboară dîmbul, îşi ridică ochii o clipă spre şervet, e încă tot acolo. Oare au hotărît Adelheid cu Holmengră că soţul ei, Willatz Holmsen, nu ştie să se ţină pe cal şi că trebuie ferit de

exploziile artificierilor ? Să-i fi fost o oarecare teamă să iasă din mersul la pas ?

Coboară pe drum, observă că jos totul e pregătit pentru explozie, dar că oamenii se apucă de altceva. Își mînă calul pînă în dreptul lor și ordonă :

— Trageți !

Oh, locotenentul nu era nicidecum un om care să poată fi contrazis ! Muncitorii reveniră la explozibil, șeful de echipă se apropie și-l întrebă :

— Să tragă ?

— Da.

— Ne-am gîndit... Oare suportă calul o explozie ?

— Se va obișnui.

Țeapăn și neînduplecat stă locotenentul acolo și știe foarte bine că e o metodă stupidă să obișnuiești un cal cu exploziile ; dar rămîne.

— Vă rugăm, strigă muncitorii.

— Da, domnul locotenent n-ar trebui să stea aici, spune maistrul.

— Dar și Dumneavoastră tot aici stați, nu ?

— Cu mine e altceva, eu pot să mă salvez fugind.

— Ne salvăm și noi, nici o grijă !, răspunde locotenentul zîmbind.

Fitilul arde, iar muncitorii se pun la adăpost.

Calul adulmecă fumul și e neliniștit, presimte că se va întîmpla ceva, locotenentul îl mîngîie cu cravașa și îi vorbește. Știind că are atîția spectatori, se arată mai liniștit poate decît e în realitate, doar că strînge tare din pinteni, de parcă, la o adică, asta l-ar salva. Apoi își mîngîie și iarăși își mîngîie armăsarul, vorbindu-i.

Încă nu terminase cînd se auzi explozia. Următoarea clipă a fost un fulger de trăire ; calul sări de la pămînt, se năpusti în toate direcțiile și făcu cîteva salturi într-o parte pe terenul pietros. Dar de data aceasta în șa era un călăreț care nu se lăsa zvîrlit, degeaba, acum mergea parcă mai bine, în salturi zvîcnite, tot într-o parte, spre drum, dar ordonate, stăpînite ; cînd se apropiară de cotul drumului mare, calul încetini pasul de la sine, din ce în ce mai mult, și ajunseră pe drum într-o stare perfectă. Apoi goniră spre dreapta, înspre case, și dispărură într-un nor de nisip.

Este duminică.

Micul Willatz umblă din casă-n casă şi-şi ia rămas bun de la camarazii săi, culegînd atît onoare, cît şi faimă, că doar pleca în Anglia, în lumea cea mare, şi nu avea să se mai întoarcă. Gottfred, sărmanul, nu fusese compania sa zilnică, dar nici pe el nu-l va uita, da, îi dăruieşte totuşi cîteva mărunţişuri care i-ar putea fi de folos lui Gottfred de-a lungul anilor : un cocoş cu care să fluiere şi un piepteņe căruia îi lipseau cîţiva dinţi, unul dintre pieptenii doamnei Adelheid.

Apoi Willatz se îndreaptă spre casa lui Lars Manuelsen. Îi aducea în dar lui Julius un cal pe roate şi o cutie plină cu tot felul de curiozităţi, Julius se uită în cutie şi spuse :

— Robinetul nu este aici ?

— L-a primit Gottfred.

— Într-adevăr ? Atunci a primit şi cutia cu culori.

— Nu, asta a primit-o tata. M-a rugat să i-o dau.

— Ce tot întrebi ? spune mama lui Julius. Şi nu mulţumeşti pentru ce-ai primit ? Am spus şi mai spun : Ai rămas un idiot !

Julius mulţumeşte pentru daruri, iar Willatz se simte cu adevărat jenat pentru că erau atît de modeste.

Apoi mama lui Julius ia de pe o grindă a tavanului o scrisoare şi-l roagă pe Willatz să i-o citească, e de la Lars, de la seminar. Bătrînul Lars Manuelsen zace pe pat şi doarme, e duminică, dar nevasta îl trezeşte din somn, că doar acum li se va citi scrisoarea.

— Dragi părinţi ! începe Willatz.

— Cînd a fost scrisă ? întreabă Lars.

Willatz citeşte.

— Deci a făcut o lună pe drum.

— A stat o săptămînă întreagă sus pe grindă, spune femeia.

Scrisoarea descria călătoria la Tromsø, oraşul şi viaţa de acolo, toate casele, toate vaporaşele de pe malul mării, mii şi mii de oameni pe străzi, era o scrisoare lungă, cu un scris migălos, citeţ, şcolăresc. Iar cît priveşte mîncarea, e mîncare bună în fiecare zi, dar nu destule felii groase de pîine, iar ceilalţi seminarişti i-au şterpelit felia

de pîine şi au păcătuit dar el, fiul vostru, se lasă în grija Domnului.

— Să fi fost eu acolo ! spune Lars din pat.

— Şi ce crezi că ai fi făcut ? întreabă nevasta.

— Nu auzi că-l flămînzesc ?

Apoi în scrisoare era vorba despre învăţătură, că erau îngrozitor de multe cărţi de toate felurile, şi o sală de clasă mai mare decît o biserică, şi în plus o clădire făcută doar pentru mişcare, asta pentru binele mădularelor. Dar toate merg, fiul vostru are sădită în suflet acea credinţă nestrămutată pe care nimeni nu i-o poate lua. În încheiere, salutări pentru toţi din casă şi pentru Daverdana care-i în serviciu la locotenent.

Cînd Willatz era pe picior de plecare, Julius îl urmă afară, cei doi aveau atîtea să-şi spună. Da, Willatz era atît de abătut şi descurajat.

— Trebuie să-mi scrii, spune Julius.

— Da. Dar tu nu ştii să citeşti.

— Ba da, dacă scrii cu litere mari, de tipar.

Willatz promise să scrie cu litere mari. Da, trebuie s-o facă.

— Ce-i cu mingea asta stricată aici ? întreabă Willatz.

— Minge ? Ah, da, e cea pe care am pierdut-o noi. M-am dus din nou acolo şi am căutat-o, dar putrezise. Nu vrei să vezi cît era de putrezită ?

X

Aşa trece toamna.

Holmengrå a tras din greu de oamenii săi şi şi-a pus casa sub acoperiş, acum mai rămînea ca tîmplarii şi zugravii să lucreze în clădirea cea mare. La fel a ridicat şi zidul cheiului, jos, la ţărm, şi a început amenajarea unui

teren imens pentru magazii, se descărcau mereu mine, terenul era minat în continuare, fiecare zi costa viaţa unei stînci.

Dar mîna de lucru numeroasă pe care o avea îi îngreuna procurarea de alimente şi într-una din zile, după ce locotenentul se întoarse din Anglia, Holmengrå se duse la el şi îl întrebă, delicat şi cu amabilitate, dacă ar avea ceva împotrivă ca un comerciant să-şi deschidă o prăvălie jos, la malul mării. Era vitală pentru el deschiderea unei asemenea prăvălii, cei aproximativ cincizeci de oameni ai săi trebuiau să facă în fiecare săptămînă un drum lung după alimente, tutun, cafea şi haine, asta le răpea din timp, iar unii dintre ei se întorceau beţi-criţă.

Locotenentul ar fi preferat ca toţi aceşti străini să părăsească domeniul Segelfoss, dar Holmengrå avea un stil propriu de a prezenta lucrurile, astfel încît locotenentul şi-a luat obiceiul să răspundă de fiecare dată afirmativ dorinţelor acestuia.

— Cînd zidăria şi construcţia vor fi încheiate, iar muncitorii vor fi plecaţi, din ce va mai trăi negustorul ?

— Aşa este, spuse Holmengrå, cererea de mărfuri va fi mai mică atunci, m-am gîndit şi la asta. Dar în primul rînd vreau să zidesc şi să construiesc cu aceeaşi mînă de lucru încă mult timp de acum încolo.

— Care e următorul Dumneavoastră proiect ?

— O moară de proporţii mari, despre care i-am mai vorbit domnului locotenent.

— Şi apoi ?

— Apoi trebuie să deschid un drum pînă la moară.

— Asta, deci, în primul rînd. Şi în al doilea rînd ?

— În al doilea rînd, voi avea tot timpul nevoie de multă lume pentru întreprinderea mea. Pot fi oameni care au familie, în cele din urmă fi pot fi mai mulţi oameni decît ne închipuim.

— În cele din urmă veţi face un oraş aici, spune locotenentul.

— Cu siguranţă că aceste locuri au devenit mult mai agitate şi mai aglomerate, dar un întreg oraş, nu, nu v-aş putea impune. De altfel, nu v-a trecut prin minte că locul acesta este propice unui trafic mare şi unor activităţi intense ? Are o coastă curată, apă adîncă pînă la mal,

lemn de pădure, rîu, cascadă, pămînturi populate, cîmpuri şi pajişti şi păşuni imense.

— Bunicul meu ar fi trebuit să audă tot ce spuneţi, era atît de întreprinzător ! În ce priveşte magazinul de care vorbeaţi, unde ar urma să-l amplasaţi ?

— Pe malul mării, pe mica bucată de ţărm care îmi aparţine.

Locotenentul îşi ridică privirea spre el.

— Îmi cereţi mie permisiunea să construiţi pe proprietatea Dumneavoastră ?

Holmengrå îşi înclină politicos capul şi răspunde :

— Trebuie să spun că altfel nici nu m-aş fi gîndit să o fac. Şi, în plus, ştiam că dacă aţi fi avut vreo obiecţie, aceasta ar fi fost întemeiată pe motive serioase, astfel că în mod cert aş fi renunţat.

— N-am nici o obiecţie.

— Vă mulţumesc.

— Ah — îmi dau seama acum — aveţi intenţia să construiţi un antrepozit mare acolo, jos, şi poate că aveţi nevoie de spaţiul de care dispuneţi, iar atunci puteţi construi prăvălia în imediata apropiere, pe terenul meu. Oricum, nu e altceva decît piatră acolo.

— Vă datorez multe mulţumiri pentru această manieră de reglare a afacerii, domnule locotenent, veţi primi o rentă anuală pentru acest teren. De altfel, nu mă îndoiesc de clarviziunea Dumneavoastră, atunci cînd mi-aţi dat voie să construiesc chiar la graniţa domeniului Dumneavoastră.

— Vă simţiţi bine aici ? Vi s-a ameliorat starea sănătăţii ?

— Mii de mulţumiri, această vară a fost o adevărată binecuvîntare pentru mine.

— Mă bucură mult ce aud, spune locotenentul...

Holmengrå puse totul în ordine, se agita, plin de bani şi de idei, priceput, executînd construcţii în piatră şi lemn. Vedeţi, nu mai avea nevoie de blană sau de o burtă mare pentru a impune, şi chiar lanţul de aur părea că-l incomodează cînd trebuia să se aşeze la masa holmseniană, astfel că adesea îşi încheia haina peste el. Nu, ceea ce impunea acum era caseta lui plină de bani, în serile de sîmbătă, cînd plătea salariile. Unii din oamenii săi trebuie

să-şi fi dat seama de înalta sa competenţă, în faţa căreia se înclinau cu respect.

Timpul trecea ; cheiul cu magazinul era gata, iar negustorul sosi cu mărfuri. Era un ţăran de pe coastă, îl chema Per şi îşi scria numele P. Jensen, cînd punea pe cineva să i-l scrie, fiindcă el nu ştia. Era un ins ignorant şi meschin, dar în ceva era neîntrecut : în avariţie, în arta de a aduna bănuţii şi de a-i ascunde. Răspundea cerinţelor acestor locuri şi acţiona cu băgare de seamă, aducea doar acele produse de care lucrătorii aveau nevoie, vedeţi, nu se întindea mai mult decît îi era plapuma. Oamenii îl numeau Per din Bua, era un tip masiv, cu ochii congestionaţi, avea trăsături comune de ţăran şi privirea fulgerătoare. Era atît de simplu, îmbrăcat cu haine grosolane, dar îi ţinea pe toţi la distanţă, chiar şi pe nevastă-sa, chiar şi pe copiii săi, îl interesau doar alimentele şi mărunţişul. Aceasta era concepţia sa de viaţă şi religia sa, nu-i ieşea niciodată din minte şi chiar atunci cînd se folosea de măsurătoarea cu cotul sau de cîntar i se întîmpla să se surprindă că e pe cale să-şi procure mici avantaje din vîrful degetelor. Oamenii evitau să-şi trimită copiii la prăvălia lui, iar dacă totuşi o făceau, atunci copiii erau instruiţi să-şi ţină ochii bine deschişi.

Holmengrå îl adusese pe omul acesta din arhipelag deoarece era rudă îndepărtată cu soţia lui. La început Holmengrå îi dăduse doar un teren, nu fusese vorba de nici un fel de comerţ, micul negoţ nu-l privea pe regele Tobias.

— Am aflat, spuse Holmengrå, că oamenii nu prea au încredere în tine, Per.

— Nu au ? întrebă Per.

— Nu ! Sînt preocupaţi să cumpere cinstit pe banii lor şi se plîng de felul cum măsori şi cîntăreşti.

— Uite, măsură de un cot ! spuse Per.

Holmengrå îl ceroetă, îl puse deoparte şi zise :

— Oamenii se plîng şefilor mei de echipă. Bertel din Sadvika are un băieţel pe care îl cheamă Gottfred.

— Îşi pierde vremea pe aici în fiecare zi.

— Bertel l-a trimis după cafea. A primit cafeaua în şorţuleţ şi a plecat acasă. Aşa e ?

— Da, o jumătate de livră de cafea.

— Dar Bertel a trebuit să vină în persoană aici s-o cîntărească.

— E așa cum am spus, zice Per, de ce nu cumpără o livră de cafea în loc de o jumătate ?

— Dar chiar și o jumătate de livră nu trebuie să fie mai puțin de o jumătate de livră.

— Dar cît trebuie să fie într-o jumătate de livră de cafea, puteți să-mi spuneți ? întrebă Per. O jumătate de livră de cafea nu e o afacere, odată ajunsă în șorț nu mai face două parale.

— Băiatul a primit prea puțină cafea, ai cîntărit prea corect.

— La fel de bine s-ar fi putut să aibă o gaură în șorț. Nu știu.

— Dar a trebuit să cîntărești încă o dată cafeaua pentru Bertel.

— I-am adăugat foarte puțin. Am făcut-o numai din bunăvoință.

Holmengrå zice :

— Nu da oamenilor prilej să se plîngă de tine, Per.

Mai tîrziu Holmengrå se văzu din nou în situația de a-i face o observație lui Per, dar nu folosi la nimic, minunatul Per din Bua nu se putea abține, iar oamenii nu mai aveau deloc încredere în el. Totuși era singurul la care să poți merge, iar dacă erai atent și cu ochii în patru puteai foarte bine să faci comerț cu el. Ah, acest straniu, stupid Per din Bua trebuie să fi crezut că va trăi o veșnicie, iată de ce era atît de aprig la cîștig și nu se mai sătura.

— Am primit o propunere din partea unui oarecare P. Jensen, care ține o prăvălie jos pe malul mării, sau cam așa ceva, îi spune locotenentul lui Holmengrå...

Cît de departe era el de un P. Jensen, cum se pricepea să-l reducă la nimic pe acest P. Jensen ! Nu făcea rău, dimpotrivă, era calea cea mai bună, avînd în vedere că Adelheid era de față și asculta.

— Este Per din Bua, răspunde Holmengrå. V-a adresat o propunere... ? Holmengrå era profund mirat.

— Mi-a scris. Dorește să deschidă o sală de dans, o baracă pentru dans, sau cum se cheamă.

— Nu, că Per ăsta din Bua ... izbucneşte domnul Holmengrå şi dă din cap.

— I-ar putea aduce un mic venit suplimentar, atîta timp cît sînt muncitorii aici, îmi scrie el.

— Hm ! e de la sine înţeles că domnul locotenent nu a...?

— Nu, de fapt, nu i-am răspuns, spune locotenentul, surîzînd atît de indiferent, ca şi cum P. Jensen ar fi fost mai mărunt decît o muscă.

— Bineînţeles că nu. Dacă îmi permiteţi, voi sta puţin de vorbă cu bunul Per din Bua. Cu siguranţă că am greşit cînd l-am adus pe omul acesta aici. Doar că e căsătorit cu o rudă de-a mea, o rudă îndepărtată, vară de gradul doi, sau ce-o fi, altfel nu m-aş fi gîndit la el. Acum trebuie să văd cum să-l expediez de aici.

Locotenentul ascultă atît de indiferent toate astea, poate că nici n-a auzit, stă doar la masă şi-şi termină cina, se gîndea şi clipea. Doamna Adelheid întrebă din politeţe :

— Are familie ?

— Da, o familie destul de mare, băieţi şi fete.

— Poate că nu o duce bine ?

— Ba da, foarte bine, e înstărit.

După masă locotenentul se retrage în apartamentul lui. Ah, micul Willatz, năzdrăvanul, plecase, nu mai pune nimeni întrebări copilăreşti, nu mai cîntă nimeni ; pianul tace. Dar Willatz o duce bine în Anglia, învaţă lucruri bune şi frumoase, scrie că a învăţat să înoate şi să danseze, cîntă şi la pian, iar în rest merge la şcoală. Scrisorile de la Willatz erau bucuria tatălui şi niciodată nu aşteptase ca acum poşta. Aşa cum s-a înţeles cu Willatz înainte de plecare, scrisorile erau întotdeauna adresate mamei pentru ca să le poată citi ea prima ; ea era întotdeauna atît de bună să deschidă scrisorile imediat şi să le citească cu glas tare soţului ei, fapt pentru care îi era recunoscător. Pentru a nu o mai împovăra mereu, trimise o dată menajera să-i ducă doamnei numeroasele sale scrisori ; dar Adelheid îi trimise imediat vorbă să vină.

— Aţi pierdut din vedere că azi au sosit scrisori de la Willatz.

— Aşa, de la Willatz, mulţumesc.

Spunea că învaţă să vorbească limba şi că de-acum

putea citi cîte puţin, deşi îi erau străine atît cuvintele, cît şi scrierea. Uneori îi era dor de tine, dragă mamă, pentru că erau 40 000 de cuvinte englezeşti şi se temea că nu le va putea învăţa vreodată. Aici în Anglia nu era zăpadă, dar era rece şi urît, iar noaptea dormea cu fereastra deschisă ca să se călească.

Avea un nou profesor de dans, pentru că cel vechi se spunea că şi-ar fi luxat piciorul, dar domnul Xavier Moore spunea că nu era prea ordonat. În încheiere mama trebuie să-i transmită salutări tatei şi să-i aducă aminte cît de plăcută fusese călătoria în Anglia.

— Mulţumesc, hm !

Cînd vru să plece, ea îl reţinu spunîndu-i

— Acum e a doua oară că-şi aminteşte de Dumneavoastră din călătoria în Anglia.

— Da, a văzut multe lucruri noi şi interesante.

— O călătorie pe care eu am refuzat-o.

— Vă pare rău ? întrebă el uimit.

— Da, răspunse ea şi se îndreptă spre fereastră.

Pauză. Apoi continuă :

— Dacă v-aş ruga din nou, dacă v-aş implora acum, nu mai pot suporta, el este printre străini, singur, iar domnul Moore cine este ? întrebă ea şi se întoarse.

— Puteţi fi sigură, dar...

— Fereastra deschisă noaptea... Îl şi derutează, nu de aceea l-am trimis, ca să înveţe patruzeci de mii de cuvinte ; o mie este destul.

— Cred că aveţi dreptate.

— Nu vreau să plec la Hanovra, ci la el, mi-a părut rău în fiecare zi de cînd a plecat. Nu doream să merg acasă, departe de mine acest gînd.

— Dacă n-ar fi fost iarnă... începu el.

— Atunci m-aţi lăsa să plec ?

— Cu cea mai mare plăcere. Adică, să nu mă înţelegeţi greşit, dar bineînţeles atunci cînd veţi dori...

— Mulţumesc, Willatz. Atunci plec. Sînt foarte fericită.

Ah, acum ar fi putut s-o întoarcă pe degete, ar fi putut s-o ia în braţe şi să o ducă afară din salon pînă la el, iar ea s-ar fi ţinut bine şi nu ar fi scîncit dacă el ar fi lovit-o de uşă. Poate că aştepta o explozie de entuziasm din partea ei.

— Nu, stau aici și vă împiedic să citiți celelalte scrisori, spuse el și făcu o plecăciune înainte de plecare.

— Willatz !

— Mă duc să pun la punct plecarea Dumneavoastră. Plecați imediat ?

— Da, mulțumesc. Dar, Willatz..., spuse ea și se apropie de el, era destul de umilă, cu capul plecat. Cînd ea deschise ochii și îi văzu expresia feței, înțelese că nu mai avea nici un rost ; că era prea tîrziu ; în acest cap încăpățînat de arab hotărîrea era de nestrămutat.

Atunci el lovi. Acum avea, în sfîrșit, întreaga putere ; cea pe care ea a avut-o ani în șir ; lovi :

— Nu mai e nimic altceva... de natura asta.

Nu făcea totuși puțin cam devreme uz de triumful său ? Ar fi trebuit s-o cunoască mai bine pe Adelheid, ea nu se prăbuși și nu-și lovi capul de pereți, dimpotrivă, se îndreptă și spuse cu multă stăpînire de sine :

— De natura asta ? Voiam doar să vă întreb în legătură cu o blană... o blană pentru Willatz. Dacă aș putea să i-o dau ?

Pauză.

— Bineînțeles, răspunse el. Mulțumesc că mi-ați amintit. Dacă așa este obiceiul în Anglia, ca să poarte blană și copiii.

— Nu, poate că nu. Nu știu. De fapt, n-are importanță.

— N-am nimic împotrivă. Interesați-vă. Asta face oricum cinste inimii Dumneavoastră de mamă.

S-ar fi putut spune că întreaga poveste cu călătoria îi era acum indiferentă. Pregătirea, călătoria și toate celelalte, poate că-i venise această idee numai ca să-și îmbuneze bărbatul, pentru a-i da ocazie să se arate mai indulgent față de nehotărîrea ei. N-ar fi fost chiar imposibil ca în ultima clipă să fi renunțat la călătoria în Anglia, care a survenit atît de periculos de repede, dar Holmengrå a fost cel care avea să-i dea curaj și entuziasm. Holmengrå spuse la masă :

— Și eu voi pleca. Mă așteaptă copiii.

— Dar trebuie să mergeți mult mai departe.

— Pînă în Mexic. În Munții Cordilieri.

— Gîndiți-vă, dacă m-ați însoți pînă în Anglia !

— Ar fi o mare onoare pentru mine.

Atît doamna, cît și locotenentul îl privesc.

— V-am înțeles bine ? Cînd plecați ? întreabă doamna.

— Cînd ordonați, doamnă, răspunde domnul Holmengrâ, cu o plecăciune.

— Nu, niciodată nu m-aș... ! exclamă doamna stupefiată. Ați putea pleca imediat ?

— Peste cîteva ore, cu plăcere.

— Închipuiți-vă ce șansă !

— Voi face tot ce-mi stă în putință pentru a vă fi de folos, doamnă.

Locotenentul întreabă :

— Ați putea să vă părăsiți oamenii ?

— Mai devreme sau mai tîrziu tot trebuie s-o fac. Și am cîțiva șefi de echipă care vor rămîne pe loc, nu-i așa ?

— Dar, dacă am înțeles bine, pînă la primăvară copiii Dumneavoastră n-ar putea veni aici.

— Nu vreau să-i aduc aici pînă la primăvară. Dar am multe lucruri de pus la punct în Mexic. Adică nu multe, bineînțeles, doar cîteva, anumite afaceri, și am nevoie de timpul care îmi rămîne la dispoziție, trebuie să vînd cîteva întreprinderi, două sau trei întreprinderi și ceva avere. În total nu mare lucru, dar am nevoie de timp pentru a rezolva, nu-i așa ?

— Desigur, fără să fie un sacrificiu pentru Dumneavoastră, pot să vă însoțesc pînă în Anglia, vă voi fi foarte recunoscătoare, spuse cu sinceritate doamna.

Locotenentul făcu semn din cap cum că este de acord.

— Doar cu condiția să nu vă grăbiți plecarea din cauza soției mele.

— Nicidecum.

— Poate că altfel n-ați fi plecat decît peste două-trei luni.

— Fără îndoială că aceasta a fost prima mea intenție, dar acum copiii îmi scriu că deja mă așteaptă.

— Se pare, Adelheid, spune locotenentul, că vă veți bucura de compania plăcută a domnului Holmengrâ și de experiența rară a unui mare călător.

Așadar, totul era în regulă.

*

În tot răstimpul în care Adelheid a fost plecată, locotenentul nu părea să-i fi dus lipsa, chiar dimpotrivă, se învioră la trup, la suflet şi fu mai activ decît înainte. Ce spectacol ! spunea menajera, domnişoara Salvesen. Acum îl vedeai pe drumuri, călare sau pe jos, şi făcea comisioane pe la dijmaşi şi pe la vecini, dădea personal instrucţiuni în legătură cu zonele de pădure de unde se putea tăia lemn pentru iarnă, lucru pe care nu-l mai făcuse de ani de zile, şi dădu dispoziţie ca toate vehicolele pe roţi să fie reparate pentru primăvară. Oare la ce se gîndea în timp ce mergea cu uniforma descheiată, cu degetele mari vîrîte în buzunarele de la vestă, fredonînd. Probabil că se minuna el însuşi de spiritul său de iniţiativă şi pentru a nu se dovedi în chip vădit mai voios decît înainte, dădea ordine pe un ton scăzut, ceea ce nu însemna însă că ordinele lui nu erau îndeplinite numaidecît. Scăpase de o povară ? Această fiinţă condamnată la declin, unde a ajuns ? Chiar neglijînd probleme exterioare de solvabilitate, avînd în vedere că avea bani în buzunar, locotenentul devenise un bărbat mai liber, îşi pleca mai puţin şi mai rar capul în pămînt şi nu mai medita la praful de pe drum. Iar serile nu mai făcea deloc pe paşa întins pe canapea, lăsînd-o pe Daverdana să-l surescite, dîndu-i fiori în inimă din celălalt colţ al camerei, nu... nici o mare, nici un val. Într-o seară se întîlni din întîmplare în hol cu fata cu părul roşcat, iar ea stătea lipită de perete şi paltonul lui era agăţat tocmai acolo, confundînd-o cu paltonul : Ce... a, tu erai, copilo ? E atît de întuneric aici, apoi intră la el şi îşi turnă cu mîna tremurîndă un pahar bun cu apă. După ce străbătu de cîteva ori camera, începu să-şi facă veşnicele pasienţe.

Dar mai tîrziu, după ce se mai împrimăvără şi doamna se întoarse acasă, recăzu oare în vechea stenahorie ? Nici gînd, începu să fredoneze şi bineînţeles că acum nu se putea opri imediat. Astfel continuă să fredoneze încă vreo cîteva luni, ca şi cum nimic nu-l deranja, da, şi făcea tot atît de multe lucruri ca şi înainte de sosirea doamnei ; omul acesta făcea totul din plin. Voia oare ca astfel să deruteze lumea de pe domeniu ?

— Vă aud fredonînd ? spuse doamna Adelheid.

— Ce păcat ! Aţi auzit ? răspunse el. E un obicei prost. Îl voi combate.

— Nu, de ce ?

— Pentru că normal e să fredonaţi Dumneavoastră, care vă pricepeţi, iar eu să tac. Dumneavoastră nu cîntaţi rău. Eu fredonez doar pentru mine însumi şi mă îngrozesc la gîndul că m-aţi fi auzit.

— E bine ca cineva să fredoneze aici, pe domeniu, spuse ea.

— De cînd Willatz a plecat, aţi rămas doar Dumneavoastră să cîntaţi, Adelheid, dar tăceţi.

— Ce să mai spun. După o pauză începu din nou : În timpul călătoriei am văzut o pereche ciudată, deosebit de ciudată.

— Într-adevăr.

— Da, erau neobişnuiţi.

— Mă faceţi curios.

— Chiar aşa ? Erau căsătoriţi. Într-o zi îşi zîmbeau unul altuia şi dădeau mereu din cap, erau în armonie, se sărutau, vorbeau împreună, îşi urau noapte bună.

— Iar a doua zi ?

— Făceau acelaşi lucru.

— Ciudat. Ce fel de cuplu mai era şi acesta ?

— Aşa erau toate cuplurile.

Tăcere. Locotenentul era luat prin surprindere. Avea sentimentul că stă de o parte a calului. Doamna Adelheid continuă :

— I-am urmărit în timpul călătoriei. Am să vă mulţumesc, Willatz, că mi-aţi dat prilejul să-i văd.

Locotenentul făcu o plecăciune şi spuse :

— Mai e ceva ?

— Nu, nimic, răspunse ea. Erau căsătoriţi, se iubeau, erau fericiţi.

— Hm. Dacă vă înţeleg bine, Adelheid, ar fi trebuit să semăn şi eu puţin cu ei ?

— Dumneavoastră şi cu mine ; credeam că amîndoi am putea învăţa puţin de la ei. Nu ştiu.

— Mă scuzaţi că iau acest scaun o clipă, spuse locotenentul aşezîndu-se. Nu pentru a face socoteli, dar se

pare că doriţi într-adevăr ca lucrurile să se petreacă altfel între noi.

— Am dorit-o şi mai înainte, nu vă amintiţi ? Dar am întîmpinat rezistenţă.

— Foarte rău.

— A fost cum nu se poate mai trist, spuse doamna cu lacrimi în ochi. Şi n-a avut decît darul să mă rănească. Dar fie şi aşa.

Bineînţeles, trebuia să se arate din nou de nezdruncinat, acest încăpăţînat, căci zîmbea strîmb, iar craniul său părea un fier roşu. O rugă doar să-şi amintească :

— Aţi fost respinsă ?

— Niciodată n-am auzit... ! N-am fost ? N-am fost respinsă de două ori ? N-aţi spus că nu mai este nimic ?

Pauză.

— Hm. Nu că vreau să vă interoghez, dar am fost eu acela care ani în şir mi-am închis uşa cu cheia ?

— Dumnezeule, nu, *eu* am fost aceea. Şi v-am rugat de fiecare dată să mă iertaţi. Şi aţi spus de fiecare dată da şi totuşi *eu* nu m-am iertat. Nu ştiu ce să mai cred.

Locotenentul trebuie să fi fost dintr-o dată descumpănit, se aplecă înainte şi o privi fix, părea că nu înţelege nimic. Vorbea din prostie sau viclenie, voia să-l scoată din minţi ?

— Ştiu foarte bine că am exagerat atunci, continuă ea, n-ar fi trebuit să vă pedepsesc atît de mult timp. Ah, înţeleg acum şi regret.

— În primul rînd, nu cumva înţelegeţi greşit situaţia atunci cînd doriţi să mă pedepsiţi ? Pentru ce să mă pedepsiţi ?

— Da, vedeţi... Deci nu vă pot pedepsi ? Pe propriul meu teren ?

— Aveţi un teren propriu ?

Chiţibuşării... Iar acum îndrugă într-adevăr un discurs lung, la care se gîndise probabil ani în şir, dar care îi părea atît de grosolan acum, cînd se simţea atît de aprinsă. Ah, erau cuvinte mult prea tari şi prea directe, nepotrivite cu firea ei : Cum aţi venit — aţi venit la mine ? Aveaţi dreptul, nu vi se putea refuza. Aşa a început. Nu era camera pregătită, nu eram eu însămi pregătită, stăteam şi priveam marea, stăteam şi ascultam poate ceva din interiorul meu,

nu aveam nici un scaun pentru Dumneavoastră fiindcă erau lucruri pe scaune... Da, într-adevăr, doar de cîteva ori am pus ceva pe scaun ca să nu vă puteți așeza. Și apoi le-am pus la loc, nu-i așa ? Am sărit să iau lucrurile de pe scaun. Dar atunci erați deja indispus, ursuz. Priveați ceasul, vă înclinați și plecați. În momentele acelea simțeam un fior rece și nu vă mai rețineam. Doar n-ați pretinde că trebuia să cerșesc. Apoi plecați, venea următoarea dată. V-ați fi așteptat cu siguranță ca între timp să nu mă fi gîndit la altceva decît la modul în care v-aș fi putut fi pe plac data viitoare... Scuzați-mă, ar fi trebuit în acest caz să meritați acest lucru. Dar ați venit ca și mai-nainte. Ați venit, de fiecare dată ca și înainte. Sînt inoportun ? spuneați. Dar vi se părea de necrezut. Vă supărați atunci cînd se dovedea într-adevăr că erați inoportun. Aș fi putut fi ocupată cu ceva, aș fi putut să fac tocmai niște însemnări într-un caiet de-al meu, sau poate aș fi putut picta într-o noapte albă de vară, sau nu trebuia să mă gîndesc la altceva pe lumea asta decît să fiu cu totul pregătită pentru Dumneavoastră ? De ce ? N-am fost învățată cu astfel de sacrificii, am venit dintr-o casă mare și nu știam să stau la dispoziția cuiva. Și ce-ați fi spus, de altfel, dacă aș fi venit să vă deranjez eu pe Dumneavoastră și veșnicele Dumneavoastră cărți, devreme sau tîrziu ? Așa a fost. Văd că zîmbiți, așa că tot ce v-am spus fără doar și poate vi se pare o neghiobie, o cumplită neghiobie. Dar așa a fost.

— N-am să zîmbesc.

— N-o să zîmbiți ? Veți găsi cu siguranță altceva cu ce să mă umiliți, într-o clipă. Ah, Dumnezeule, n-ar trebui... vreau să spun că am greșit venind aici.

Pauză.

— Tăceți ? Și asta înseamnă ceva.

— Doriți să vorbesc ?

— Nu, nu vorbiți, că e oricum un război al cuvintelor, din nou. Nu, dar m-am gîndit că ați putea spune ceva, cîteva cuvinte, ați putea să mă liniștiți. Nu există mîngîiere în mintea Dumneavoastră ? Nu știu de ce trebuie să fim mereu în discordie, în timpul călătoriei mele n-am văzut decît cupluri care erau mereu în armonie. Iar acum v-am cerut împăcare și v-am întins mîna, n-ați putea

aprecia asta ? Aş fi vrut să fac ca lucrurile să fie ceva mai firești între noi, de două ori v-am rugat, am plîns...

Poate că descoperise ceva înțelept în explicația ei, deja obosit de luptă, oricum locotenentul îi răspunse doar :

— Este prea tîrziu, Adelheid.

— Da, așa ați hotărît și cu asta basta. N-am știut nimic cînd ați venit ultima dată, ați fi putut să-mi spuneți că e pentru ultima oară, m-ați fi putut preveni. De ce nu m-ați prevenit ? M-aș fi schimbat atunci, aș fi reflectat imediat și v-aș fi cerut iertare. Dar nu, n-ați făcut decît să tăceți. V-ați spus în sinea Dumneavoastră că aceea era ultima dată, fără să mi-o spuneți și mie. Nu a fost corect din partea Dumneavoastră, deloc !

— Ați spus atît de des că mă cunoașteți bine.

— Da. Desigur. Dar n-am crezut că era ultima oară, a fost o surpriză.

Locotenentul chibzui bine, îndelung, și spuse... vorbea cu cuvinte obișnuite, bine stăpînite :

— Ca să nu facem scandalul și mai penibil decît este, hai să terminăm. Nu va fi altfel decît este deja, de aceea ne putem dispensa de scena aceasta. Dacă am cădea de acord acum, Adelheid, nu ar trece o săptămînă și același joc s-ar relua, vorbesc din experiență. Ați venit să mă pedepsiți din nou. Am risipit mulți din anii noștri cei mai buni stînd tot timpul în gardă, și unul și celălalt. V-ați folosit tertipurile, v-ați practicat artificiile, și-eu m-am lăsat agasat, dar acum s-a terminat. Sîntem amîndoi destul de înaintați în vîrstă, cel mai bun timp al nostru a trecut, nu mai putem juca rolul de îndrăgostiți puri. Iată ce gîndesc, atît în numele meu cît și în al Dumneavoastră.

— Da, da, deci nu mai este nimic. Deci nu mai este nimic ! Doamna Adelheid se gîndește dînd din cap. Deodată spune : Înaintați în vîrstă ? Sînteți primul care mi-o spune, în tot timpul călătoriei mi s-a spus doar contrariul. Dar, mă rog, nu trebuie să vă rușinați că sînteți grosolan dacă asta vă face să vă simțiți bine.

Locotenentul se ridică.

— Știți ce experiență am avut ? întrebă ea enervată. Mi s-a întîmplat ca atunci cînd mergeam împreună cu fiul meu să fim luați drept frați.

În acel moment diavolul puse stăpînire pe el şi răspunse dispreţuitor :

— Gîndiţi-vă, s-a făcut Willatz chiar atît de mare ? Atît de matur ?

După care locotenentul se retrase.

Acest incident n-avea să fie nici ultimul, după cum nu fusese nici primul, în anii care urmară locotenentul şi doamna au mai avut multe ciocniri. Dar fermitatea sa de nezdruncinat învingea de fiecare dată, niciodată nu mai ceda. Cu toate acestea nu găsea, desigur, nici o plăcere în acest exerciţiu de asprime, îl costa multă stăpînire de sine, înfrînare, autodisciplină. Această capricioasă şi înţepată Adelheid de Hanovra îi înrobise totuşi, cîndva, inima şi simţurile. Altfel de ce ar fi dat tîrcoale uşii ei ani în şir ? De ce dracu s-a condamnat de bunăvoie la virtute, cruţînd oricare femeie din împrejurimi, dacă nu din cauza ei ? De cîte ori n-a fost pe punctul de a pune capăt tracasărilor sale prin a-şi cuprinde soţia şi a o ţine strîns, prin a o duce... a o duce cu forţa de om nebun pînă în apartamentele ei, ah, da ! se şi vedea făcînd-o, îşi auzea propria gură suspinînd cuvinte violente : Am să vă învăţ... Am să vă învăţ eu, nărăvaşo, draga mea. Era în stare să stea pe canapea şi să trăiască totul în închipuire. Ajunse chiar în situaţia de a se retrage în sine ca pentru a face acel salt să o cuprindă ; şi apoi reveriile sale se opreau. Totul îi mergea rău, da, foarte bine ; dar încă nu fusese zdrobit. Omul trebuie să fie mai presus decît destinul său. Reflecta la consecinţele unei asemenea violenţe care ar fi dus la repetări continue, căci Adelheid nu voia să renunţe la nimic. Şi atunci să-i fi pregătit el o viaţă total catastrofală ? Exista o altă cale lipsită de violenţă indecentă. Viaţa conjugală trebuie condusă cu fantezie.

Locotenentul se purta cum îi convenea, el era omul superior, stătea în puterea sa să-şi facă singur dreptate şi nu o făcea. Ah, ce stăpîn ciudat ! Avea cea mai mare semnificaţie pentru el faptul să nu fusese rugat, nici forţat... pentru că, altfel, ar fi reacţionat, oh ! Hotărîse în

sinea sa să-şi dovedească pe deplin superioritatea, soţia lui putea fi liniştită. Cam în stilul gînditorilor umanişti din biblioteca lui.

Timpul trecea, locotenentul încărunţea din ce în ce mai mult, se înveselea cu binecuvîntatele sale cărţi şi cu pasienţe în fiecare seară. Divertisment cu totul nedemn pentru un Willatz Holmsen. Apoi se întîmpla să se ridice brusc şi să tragă fără motiv de cordonul de la sonerie. Daverdana intra şi făcea o plecăciune. Da, dar nu venea chiar imediat, nu în aceeaşi clipă, el însuşi i-a impus să-şi spele mîinile înainte de a intra. De ce ? Voia să cîştige timp, să se liniştească ? Cînd Daverdana intra, locotenentul stătea cu amîndouă mîinile pe masă şi o privea mut. Avea o privire tulburată.

— Ei bine, găseşte el să spună, nu te-ai atins de nimic de aici ?

— Nu, răspunse ea speriată.

— Ah, nu ! de la vechea istorie cu alfabetul pe care l-a agăţat invers, Daverdana nu se mai atingea desigur de nici unul din obiectele interzise din acest salon.

— Vezi, toate lucrurile astea au rămas de la Willatz, le păstrez. Îţi aminteşti de Willatz ?

— Da, cum să nu-mi amintesc.

— Bun. E în Anglia, creşte, cît mama lui de înalt. Cum te cheamă deci ?

— Daverdana.

— Nu-mi amintesc niciodată. Dar eşti isteaţă, fetiţo. Asta a fost tot.

Dar Daverdana rămase acolo în picioare, ţinea ceva în mînă fără să îndrăznească să-i dea.

— Vrei să întrebi ceva ?

— Nu... Ba da, mulţumesc, spuse Daverdana. E un portret al lui Lars al nostru, dacă vă daţi osteneala să-l priviţi. Lars de la seminar.

Locotenentul nu ia fotografia, dar îşi pune mîna pe cea a fetei şi o întoarce puţin, astfel stă şi priveşte fotografia, cu obrazul aproape de al ei. Poate că astfel vroia

să cerceteze dacă se spălase pe mîini sau poate a avut o mică dorință să țină o mînă de fată într-a sa.

— De ce să mă uit la fotografie ? întreabă el.

— Asta i-am spus și eu, răspunde Daverdana, dar el, tata, m-a rugat s-o iau. Și a mai spus să vă mulțumesc mult în numele lui Lars.

Iată-l pe feciorul lui Lars în straie grozave de oraș și cu un lanț imens la ceas, un fiu dē pescar deghizat, o față imensă, vulgară.

Locotenentul făcu semn cu capul că a văzut destul.

— E nemaipomenit ! spune tînăra fată. Da, da, a împrumutat hainele ca să se fotografieze în ele.

— A împrumutat hainele ?

— Da, și ceasul. Iar inelul pe care îl are în deget l-a luat cu împrumut de la un coleg, așa scrie el. În curînd vine acasă.

Locotenentul dă din cap în semn că acum în orice caz văzuse destul. Dă drumul mîinii Daverdanei și o lasă să plece.

Un protejat de-al său doar nu putea să împrumute haine ca să se fotografieze, trebuia să pună capăt acestei situații. Ah, dar locotenentul trebuie să dea de capăt mai multor probleme, acasă, la Willatz în Anglia, la servitori, la seminarist, la negustorul din Bergen, banii se scurgeau din păcate, locotenentul își mută din nou inelul pe mîna stîngă. Niciodată nu se mai sfîrșeau sîcîielile sale. Și apoi Willatz avea, fără indoială, să vină acasă în vacanță, era un adevărat domn acum, un „master" de mulți ani, a învățat să călărească, dar nu avea cal în grajd la întoarcere acasă, iată, problema era deci cum ar putea să-i facă rost de cal.

Ciudat, dar locotenentul începuse să-l aștepte pe Holmengrå, cum dē era posibil ? Poate pentru că însemna bani pentru el și salvare și remediu la toate. Iar în seara de vară în care domnul Holmengrå debarcă cu copiii și servitorii săi, locotenentul se înviorā și călări el însuși pînă la debarcader și îi aduse acasă la el.

XI

Au avut loc mari schimbări pe domeniul Segelfoss și prin împrejurimi, moara era gata și pusă în funcțiune zumzetul ei se auzea pînă la țărm, Holmengrå conducea totul ca un rege, ceea ce și era. De ce băteau clopotele cîte o oră zilnic în mica biserică ? Regele murise la Malmö — domnul Holmengrå îi luase locul ! Cît era de activ și cum făcea ca totul să fie în mișcare. Cînd debarcaderul a fost terminat și cînd se construi un zăgaz, nu trecu multă vreme și un vapor enorm aruncă ancora, venea din țări îndepărtate și aducea secară, la bord erau marinari străini care coborau pe uscat cu pălării lucioase ce le acopereau părul închis la culoare și vorbeau o limbă ciudată. Era un basm demn de regele Tobias. Chiar și pentru locotenent, acolo sus, pe domeniul său, a fost un eveniment momentul în care împreună cu domnul Holmengrå au fost invitați să supeze la căpitanul englez, elegant și somptuos. Avea Holmengrå ceva de-a face cu acest supeu ? Avea doar de-a face cu toate lucrurile. Mai tîrziu căpitanul și ofițerii de vas fură invitați la locotenent la prînz. Au fost zile de sărbătoare.

Iar aceste evenimente aveau efectul unei binecuvîntate renașteri în împrejurimi. Toată secara aceasta care se transforma în făină făcea aproape imposibilă foametea sau lipsa de mîncare prin aceste locuri ; dacă nu mai exista altă ieșire, puteai apela la regele Tobias să cumperi pe credit, dar deocamdată puteai primi de lucru și mînca o pîine de la el. De necrezut cum se lumina viața, lucrătorii cu ziua puteau mesteca tutun de toți banii pe care-i cîștigau, iar țăranii care aveau cai transportau marfă cu căruța și cîștigau bani ca să-și plătească impozitele și să-și cumpere lucruri de la prăvălie. Fără capăt era progresul și binecuvîntarea ! Însuși domnul Holmengrå părea că se simte bine și prosper, aerul pădurii de brad și activitatea care-i plăcea i-au refăcut sănătatea, iar în privința profitului nu era nici un pericol, he, he, nici un pericol iminent, probabil ! Sau cum ? Nu trimiteau negustorii din împrejurimi sau din depărtări amarcațiuni cu zece sau

șaisprezece vîsle ca să ia încărcături de făină ? Iar situația nu evoluase astfel încît să impună construirea unui birou și a unei locuințe pentru șeful antrepozitului acolo jos, la debarcader ? Acum Segelfoss deveni oficiu poștal, escală pe traseul de-a lungul coastei, pentru vasele de la Vads la Hamburg care veneau tot a treia săptămînă din sud și din nord, descărcau aici poșta și mărfuri pentru a fi din nou încărcate cu făină pentru toate provinciile din nord. De fapt, era destulă bătaie de cap pentru un șef de debarcader, avea poșta și biroul de expediție, ținea evidența afacerilor, nota toate scrisorile, supraveghea muncitorii de pe chei, supraveghea greutățile și măsurile. Nu trecu mult timp și se văzu nevoit să-și ia un ajutor, căci afacerile prosperau mult. Numai Per avea o prăvălie mare și primea lăzi și butoaie cu fiecare vas, iar după Anul Nou urma să obțină dreptul de a vinde băuturi alcoolice și atunci aveau să sosească și mai multe lăzi și butoaie ; cine și-ar fi putut imagina un sfîrșit la toate astea !

Dar peste tot și peste toate guverna însuși domnul Holmengrå, zeul. Valora cît toți ceilalți la un loc și cu toate acestea rămînea le fel de cald și cumpănit și atent în purtarea sa. Dacă l-ai fi oprit pe drum și l-ai fi întrebat ceva, nu i-ar fi plăcut să dea un răspuns într-o doară. După un timp fu nevoit să-și schimbe atitudinea. Oamenii se țineau de el, îl pîndeau ; dacă stătea de vorbă cu locotenentul ar fi fost în stare să stea în apropiere și să aștepte pînă ce termina și apoi l-ar fi atacat. A trebuit să învețe să-i expedieze scurt și răspicat Mergeți la șeful debarcaderului ! Întrebați pe șeful morii ! Erau și din aceia care nu se dădeau bătuți, erau insistenți ; fuseseră la șeful debarcaderului, îl întrebaseră pe șeful morii, așa sunau răspunsurile lor cu obiecții... Domnul Holmengrå fu obligat să recurgă la a treia metodă : aceea de a nu da atenție nici unei întîmpinări și de a nu răspunde nici un cuvînt. Vedeți, dacă ar fi știut să învețe de la locotenent adevărata manieră de a fi stăpîn ! Departe de el să fie mut, dar rareori formula o cerere. Nimeni altul nu impunea mai convingător distanța decît acest proprietar de pămînturi superior, putea foarte bine să călărească singur pînă la unul din supușii săi și să-i vorbească, să-i dea ordine ;

iar acesta nu ar fi venit a doua zi pentru că ar fi avut şi el ceva de spus.

— Ce vor oamenii ? întrebă locotenentul stînd, cum îi era obiceiul, în şa.

— Vor să-mi vorbească, cu siguranţă, răspunse Holmengrå. Văd printre ei şi unul care se ţine scai de mine, e brutar, a învăţat meserie la Bergen, vrea să construiască o brutărie aici. Îl resping în fiecare zi, dar revine. În cele din urmă voi fi obligat să-i cedez o bucăţică de teren, acolo, jos.

— Aveţi ceva împotriva unei brutării ?

— Dimpotrivă. După calcule omeneşti, ar trebui să fie chiar în avantajul meu, dar...

— Puteţi să-i daţi un teren din proprietatea mea, spune locotenentul.

Pauză. Domnul Holmengrå se gîndeşte şi spune :

— Am cele mai multe motive să fiu recunoscător pentru această nouă bunăvoinţă ; dar nu trebuie să mă folosesc de ea. Azi este asta, mîine intervine altceva. Nici Dumneavoastră nu veţi avea linişte.

După cîteva clipe domnul Holmengrå spune :

— Ar fi cu totul altceva dacă pentru o anumită sumă de bani aţi dori să-mi cedaţi tot terenul pînă la promontoriu.

Locotenentul priveşte de sus, de pe spinarea calului, şi se gîndeşte : Atunci nu v-aţi mai deranja de fiecare dată cu astfel de cereri.

— Dacă aveţi nevoie de teren pentru construcţia în folosul întreprinderii Dumneavoastră, nu m-aş opune deloc unui asemenea aranjament.

— Recunosc aici maniera de a gîndi superioară şi binevoitoare a locotenentului...

— De la chei şi pînă la promontoriu, parcă aşa spuneaţi.

— Da. Iar ca lăţime, pînă la platou. Multă lume ar vrea să construiască.

Locotenentul dorea să-şi continue plimbarea călare şi spune :

— Ne mai putem gîndi la asta. E adevărat că brutarul stă şi aşteaptă ? Puteţi face contractul.

Holmengrå se înclină adînc şi mulţumeşte.

— Vă mulțumesc în numele meu și al mai multor oameni. Dorește domnul locotenent să accepte același preț ca ultima oară ?

Prețul. Locotenentul avu o mică tresărire, cu siguranță în momentul în care a făcut o legătură între bani și această afacere, în orice caz, bani destul de serioși. Dacă ne-am lua după prețul de ultima oară, atunci această bucată mare de teren ar valora o sumă, nu glumă.

— Accept prețul Dumneavoastră, spuse el.

Cînd călări înapoi spre domeniu, își scoase la un moment dat mănușile, își puse inelul la loc pe deget, apoi își trase mănușile. Salvare ! gîndi el, fără îndoială ; rezolvare deplină, își zicea el pesemne.

Dar nici domnul Holmengrå nu părea nemulțumit. În ciuda tuturor obiceiurilor sale, îi expediase în ultima vreme pe cei care așteptau cuvinte binevoitoare : Șeful morii vă va anunța ! Vezi, dă-i șefului debarcaderului acest bilet și vei primi un sac de făină ! Pe brutarul străin îl lăsă ultimul și avu o întrevedere cu el.

În timp ce sta acolo și ducea tratative, vin spre el, în fugă, o fată și un băiat. Sînt copiii lui Holmengrå. Fetița e mai mare. E îmbrăcată într-o rochie galbenă, băiatul e în roșu, amîndoi au un aer exotic, cu tenul arămiu și ochi căprui. Aveau ceva de dincolo de zare ceva robust, ceva barbar în forma nasului, iar buzele lor mature, pline le dădeau o înfățișare insolită. Dar sînt copii deștepți, au venit aici la Segelfoss doar cu spaniola în cap, dar în scurt timp au învățat o sumedenie de cuvinte norvegiene, sînt nordlandezi voinici care se simt bine și se zbenguie cît e ziua de lungă. Iată, prima sosește fetița, alergînd, Mariane, zvăpăiată, plină de vioiciune, și frățiorul Felix după ea, amîndoi cu capul descoperit, cu părul negru și fruntea îngustă, veneau ca o furtună, ah ! Tatăl desface brațele și îi cuprinde. Poate fi fericit să-i vadă înflorind și strălucind. Lăsați-mă să vă privesc, spune el, iar ei înțeleg și stau o clipă liniștiți, apoi îl trag după ei. Dumnezeu fie binecuvîntat, își spune cu siguranță domnul Holmengrå, nu le-a stricat să vină la Segelfoss, e liniște. Toate merseseră bine, făcuse tocmai un pas mare, au venit el și copiii săi din casa lor de departe și s-au stabilit în alta nouă. De ce a făcut-o ? Poate că vocea sîngelui

l-a chemat, probabil că o slăbiciune omenească l-a împins. Putea străluci în Cordilieri ? Cît de singur şi de străin s-a simţit după moartea soţiei, avea putere şi mijloace, dar nu mai avea cui să-i demonstreze... Exista o insuliţă cenuşie departe, ştia despre o cascadă din Nordland, putea străluci acolo, la el acasă.

Împreună cu copiii se îndreaptă sporovăind înspre casa cea mare de lîngă rîu, s-a mutat de mult din casa locotenentului în propria sa locuinţă, dar laptele îl primeşte de pe domeniu. La început nu i-a fost prea uşor să-şi găsească servitori, pentru că îşi construise casa din clădirea unei biserici era cu siguranţă bîntuită de duhurile celor morţi, cu siguranţă că pereţii miroseau a morţi, a cadavru. Astfel că la început obţinu cîţiva din numerosii servitori ai locotenentului care trebuiau să-şi petreacă cîteva nopţi periculoase în casa cea nouă. Totul decursese bine, nu erau fantome şi peste o lună Holmengrå avea deja destui servitori ; printre ei era şi Marcilie, care fusese odinioară menajeră pe domeniu şi servise în apartamentele locotenentului.

Holmengrå pusese totul la punct şi chiar o grădină era în curs de amenajare. Căminul său era destul de somptuos şi de mare, se găsea în pădure, iar vuietul morii care funcţiona zi şi noapte ajungea pînă aici. Văduva unui avocat din apropiere, doamna Irgens, născută Geelmuyden, îi făcea menajul.

•

„Orion" acostează la chei, la bordul vasului se află *master* Willatz, tatăl şi mama îi ies în întîmpinare călare. Descalecă şi predau fiecare hamurile valetului său, ca şi cum stăpînul şi soţia sa veniseră separat. Holmengrå şi copiii săi coboară, la rîndul lor, pînă pe chei pentru a-l saluta pe tînărul Willatz şi pentru a acordă atenţie părinţilor lui.

— Uite că face cu mîna ! spune doamna şi începe să agite şi ea mîna.

Locotenentul îşi scoate şi el batista.

Era atîta lume pe chei, şeful antrepozitului stătea cu nişte hîrtii în mînă, iar ajutorul său ţinea sacul cu poştă.

Aceştia împărţiră cîteva ultime ordine oamenilor lor. Per din Bua îşi închise casa şi îşi îngădui pentru o singură dată o plăcere. Copii de toate vîrstele stăteau pierduţi şi priveau vasul ; mai în spate putea fi zărit Lars Manuelsen, cu barba lui roşcovană, în zdrenţe şi fierbînd de curiozitate, la cîţiva paşi înaintea sa era fiul său Lars, seminaristul, care venise cu ultimul vas ce mergea spre sud, purta pînzeturi apretate şi avea părul lung. Apoi vaporul face o manevră îndărăt, pătrunde lunecînd pînă la chei şi amarează.

Tînărul Willatz păşeşte pe uscat şi îşi salută mai întîi tatăl, deşi mama îi este mai apropiată. Căci mereu ea i-a plîns sau i-a zîmbit. Ce mare te-ai făcut ! Bine-ai venit acasă ! spune tatăl mîndru, se vede că e mîndru. Apoi fiul îşi îmbrăţişează mama şi o bate pe spate şi îi răspunde la numeroasele întrebări. Ah, ce mare crescuse. Un adevărat bărbat, aproape de înălţimea mamei ! Tînărul Willatz se îndreaptă spre Holmengrå, îl salută, pe el şi pe copiii săi, avea un aer atît de englezesc, atît de politicos şi de matur. Caii încep îndată să necheze. Oare din ce cauză ? Locotenentul îi priveşte, dar nu e nimic ieşit din comun. Cred că Elsa te recunoaşte, cu siguranţă, Willatz ! spune doamna şi rîde fericită.

Seminaristul se apropie puţin, e atent şi îi salută pe domni, iar locotenentul îi răspunde înclinînd capul.

— Este Lars, după cum văd, spune Willatz. Îi cunosc pe toţi, uite-l şi pe Julius, tată, nu cumva ai slăbit ?

— Chiar aşa ţi se pare, Willatz ? E atîta gălăgie aici, Adelheid ! Nu doreşti să plecăm ?

Se întorc şi văd trei cai înşeuaţi în faţa lor. Cine e stăpînul calului străin ? Locotenentul îi priveşte întrebător pe toţi. Domnul Holmengrå face un pas înainte şi răspunde :

— Master Willatz, vă rog să nu mă refuzaţi, e o mică atenţie pe care vreau să v-o fac cu prilejul întoarcerii acasă.

Mare şi fericită surpriză. Nu, acest Holmengrå, rege peste toate ! Un cal şarg, cu tot harnaşamentul, pentru master Willatz ! Cele mai fierbinţi mulţumiri îi sînt adresate din toate părţile lui Holmengrå şi pentru o singură

clipă pare să se simtă nesigur : cînd doamna își scoate mănușa și îi mulțumește.

— Mă bucur. Deci vă place, doamnă, cu adevărat ? Nu aveți pentru ce să-mi mulțumiți, deloc...

Calul este cercetat și mîngîiat, o iapă de cinci ani, bine întreținută, zveltă, cu copite frumoase, chiar așa ! Domnul Holmengrâ poate fi mulțumit, a făcut o alegere cum nu se poate mai fericită. Nu trebuie să dea nimic în schimb, doar locuise luni de zile la locotenent fără să plătească. Deci nu avea altceva de făcut decît să ofere gazdelor sale mici atenții de acest gen, bagatele de felul acesta.

— Dar nu mi-am închipuit că v-ați făcut bărbat în toată firea, master Willatz, spune el exagerînd politicos ; trebuie să lăsăm căpăstrul mai liber.

Și astfel mama și fiul călăresc spre domeniu, aveau aerul unor oameni nobili și bogați, chiar și de pe vas se uitau pasagerii după ei. Locotenentul își lăsă calul în grija lui Petter, jumătate-laponul, și îl însoți pe Holmengrâ pe jos.

— Tînărul care vine în urma noastră îi este cunoscut domnului locotenent ?

Locotenentul se întoarce, dă din cap că nu.

— Este seminarist. Mi-a cerut un post de profesor.

— Așa. Nu, nu-l cunosc.

— Indienii mei cei mici, așa le spun, au nevoie de învățătură. Mă gîndeam că bunăvoința pe care i-ați arătat-o ar reprezenta o garanție pentru mine.

— Nu, nu e nimic. Se rezumă doar la șederea lui la seminar.

— Mă sfătuiți să-l iau de probă ?

— Da, desigur. Este poate la fel de bun ca și ceilalți de felul său.

Holmengrâ schimbă vorba :

— Intenționează domnul locotenent să taie lemn anul acesta ?

— Poate. Voi vedea.

— Întreb fiindcă avem aici oameni care vor să construiască, dar le lipsesc materialele.

— Așa. Nici nu sînt prețuri proaste acum. Nici nu știi dacă mai rentează să aștepți. Am putea vorbi mai în amănunt despre asta ?

— Da, mulțumesc. Poate peste o săptămînă.

— Da, foarte bine, peste o săptămînă. Voi examina chestiunea.

Cei doi domni se despărțiră și o luară fiecare către casa lui. Seminaristul îl urmă pe Holmengrâ de-a lungul rîului.

Ce bine că locotenentul nu se angajase imediat să-i dea cherestea de construcție anul acesta, e adevărat că nici nu mai avea de dimensiuni prea mari, totuși de dimensiuni apreciabile, din acel tip care se cere în Anglia. Nu, locotenentul intrase tare în pădure ; dacă nu ar fi constrîns să vîndă, atunci ar păstra pădurea așa cum era. Trebuie să fii cumpătat cu pădurea.

* * *

Casa Holmsen avea de profitat de pe urma acestei scurte vizite a fiului. Nu mai era atît de pustiu acum, la masă se vorbea mai mult decît înainte, sunetul familiar și prietenos al pianului se făcea auzit în salon. Era inevitabil ca în timpul discuțiilor zilnice tînărul Willatz să-i facă pe părinții lui să-i răspundă sau chiar să-și răspundă unul altuia și era inevitabil ca mama și fiul să cînte și să facă muzică în miezul zilei, cînd stăpînul casei se afla de fapt în apartamentele sale și putea auzi totul. Iată, o nouă trăire ! Adelheid nu uitase nimic, pieptul ei era același, ah, Dumnezeule cît de nepămînteană era vocea ei !

— Vino aici. N-ai văzut animalele, îi spuse locotenentul fiului.

Merseră la animale și zăboviră puțin. Desigur, nemaipomenit, cea mai nouă organizare, cu despărțituri speciale pentru vaci ; noul jgheab mobil pe rotile pentru furajarea animalelor ; porcii, scroafele masive care se plimbau pe acolo ca niște forme de animale geologice printre progeniturile lor ; păsări, bibilici, cocoși tineri de luptă cu pinteni ca paloșul... Bine !

Dar locotenentul iese imediat, vizitarea grajdului fusese doar un pretext, își conduse de fapt fiul spre țărm,

la acea mică seră ciudată pe care o reparase şi o scosese dintr-o paragină care durase ani în şir.

— Priveşte, spune el. Au reapărut cîteva floricele. Rupe cîteva din ele şi du-le cui vrei tu. Ia-o pe asta. Şi pe asta. Şi chiar şi pe cea pe care o ţii în mînă, dar mai ales pe aceea. Ai venit acasă, ia-le. Uite aici un boschet, cum se cheamă...

— Sînt trandafiri.

— Trandafiri probabil, adunaţi în boschet asemenea unui mic cîntec, nu-i, aşa, asemenea celui pe care l-aţi cîntat înainte ? Ia-i pe toţi. Nu ştiu unde vrei să-i duci, fă cum crezi...

Fiul nu avea cui să-i ofere decît mamei sale, în apartamentele ei. Tatăl tace cînd aude asta, dar nu dă din umeri şi nici nu-şi încruntă sprîncenele, dimpotrivă, pare indiferent şi se uită la ceas. Îşi aduce deodată aminte că are de inspectat pădurea şi că trebuie să plece.

Hm, bineînţeles că era plăcut să-l aibă din nou pe băiat acasă, era sărbătoare acum, uşile dintre apartamentele părinţilor nu mai stăteau închise cît era ziua de lungă. Locotenentul se bucura mult de pe urma lui Willatz, deşi... Hm... În ultimul an mai fusese cîte ceva care să-l nemulţumească. Fiul a crescut parcă prea repede în scrisori şi a început să semneze Will. De ce ? Ultima scrisoare către mama lui a fost semnată totuşi Bill, care era acelaşi bun şi vechi Willatz ? Şi în cele din urmă întregul nume avea să ajungă Bill Holmsen, un nume comun, lipsit de distincţie. Locotenentul era capul dinastiei Willatz Holmsen şi aşa avea să rămînă pînă la sfîrşitul zilelor sale.

Fără îndoială că nici tînărul Willatz nu se gîndea să ştirbească numele familiei, numai că acum era atît de tînăr şi atît de englez ! Ah, dar ce minune e să fii din nou acasă ! Şi domnişoara Salvesen şi toate fetele din casă şi-au împreunat mîinile a mirare cînd l-au văzut cît se făcuse de mare, uite cum l-au salutat valetul Martin şi ceilalţi servitori, şi au rămas muţi, nu au cutezat să scoată un cuvînt de atîta admiraţie şi respect. Doar băiatul acesta se născuse într-o noapte de Crăciun, nu-i aşa !

Tînărul Willatz bătea toate drumurile călare, trecînd pe lîngă casele dijmaşilor, călărea cînd mai repede, cînd mai domol şi zărea chipuri la toate ferestrele şi copii care

îl priveau mulți din pragul porților. După cîteva zile se plictisise să se tot țină departe de ei, își lăsă calul și merse pe jos să-l caute pe Julius.

Și Julius crescuse, dar mai ales la picioare și la mîini, ah, ce mîini extraordinare avea ! Chiar acum de altfel Julius părea cam ciudat, căci tocmai își tăiase sprîncenele ca să-i crească mai stufoase. Văzîndu-l pe Willatz, îi ieși în întîmpinare ca și cum ar fi fost un vechi camarad și înjură astfel că mama îl auzi :

— Ei, drăcia dracului, tu ești, Willatz ?

Willatz rîde, că da, așa era. Se dă mai mare decît e de fapt și vorbește cu voce mai groasă decît are :

Femeia șterge un scaun cu șorțul și i-l oferă :

— Ce vizită ! Vă rog să fiți bun și luați loc.

Frații și surorile mai mici ai lui Julius stau departe în toate colțurile casei și îl privesc pe străin, au crescut și ei, hainele le sînt chiar prea mici, ah, ce-au mai crescut ! Ultima oară nu erau copii atît de mari în casa aceasta !

— Ce mare v-ați făcut, spune mama lui Julius. Aproape că nici nu v-am recunoscut !

— Ah, da, au și trecut multe zile de cînd n-am mai fost pe aici, răspunde Willatz făcînd pe bătrînul.

— Da, timpul trece !... Nu mai stați pe aici să vă arătați zdrențele, le spune ea copiilor.

Julius își îndepărtează brațele, cască zgomotos și viril și apoi spune :

— Ce voiam să-ți spun, vii din Anglia ?

— Da, de la Harrow, din Anglia.

— Am de gînd să mă îmbarc în curînd și să plec pe mare, spune Julius.

— Tu ? întreabă mama. Ar trebui să-ți fie rușine să minți așa.

— Eu mint ? Asta pentru că n-am spus-o pînă acum ? Nu spun totdeauna tot ce gîndesc, asta s-o știți.

— Am să-ți dau jos pantalonii și ai s-o iei la fund, îl amenință mama cu amărăciune.

Julius se schimbă, se alungește la față și se dă bătut. Cînd își revine puțin, se întoarce din nou spre Willatz.

— Ai suportat marea cînd ai venit încoace ?

Willatz răspunde :

— După cîte știu, da. Dar au fost mulți cărora le-a fost rău.

Dar Julius își dă seama că nu mai putea fi o atmosferă bună acasă. Mama îl inhibă prea mult. Reușește să-l atragă pe Willatz afară și se simte imediat mai liber.

— Ai fost un porc, fiindcă nu mi-ai scris, așa cum mi-ai promis.

Willatz rămîne înmărmurit de ton și are de gînd să se răzbune. Unde voia să ajungă acest Julius ? Poate că ar fi trebuit totuși să vină călare în vizita asta.

— Ce-ți închipui, că n-am avut nimic altceva de făcut în Anglia ? întrebă el.

— Da, se poate, da... Ce voiam să-ți spun, dacă vrei să vezi ce-am făcut în vara asta, n-ai decît să vii încoace.

Julius mergea înainte, iar Willatz îl urma. Ajunseră la micul hambar cu fîn ce aparținea locului și unde se ținea furajul pentru capre. Acolo Julius arătă spre o grămadă de fîn așezată într-un colț și spuse :

— Uite ce-am cosit.

— Da.

— Și l-am uscat, și l-am cărat acasă în spinare. Îți închipui că n-a fost chiar așa de ușor.

— Da, cred.

— Cîte încărcături crezi că am dus ?

— Grămada de colo ? întrebă Willatz.

— Am făcut-o pentru capra mea, dar e prea mult pentru ea. Mă gîndesc să vînd o parte.

— Chiar vrei să faci asta ?

— Da, pentru că acum prețurile sînt mereu în creștere... Te-am văzut călare, știi să călărești ?

— Dacă știu să călăresc ? Doar ai văzut și tu.

— Dar nici nu-i mare lucru, spune Julius, că și eu am călărit de multe ori... N-aș vrea să-ți spun că ai fi putut să-mi scrii, continuă el și închide hambarul.

— Oricum n-ai fi știut să citești. Și n-am avut timp să-ți scriu cu litere de tipar.

Se vede că nu era pe placul lui Julius să fie atît de umilit, cunoștea un remediu :

— În ce privește cititul și scrisul, nici nu trebuia să merg departe să găsesc un ajutor : ce zici de Lars ?

Willatz tace.

— Doar e fratele meu, continuă Julius şi ştie cu ceva mai mult decît noi doi împreună. Dumnezeu să te aibă în pază.

— Să văd dacă voi avea timp să-ţi scriu la iarnă, spune Willatz timid.

Julius scoate din buzunarul pantalonului o bucată lungă de tutun şi îi oferă lui Willatz :

— Nu, mulţumesc.

— Deci nu mesteci.

— Nu.

— Mă rog, nu e mare scofală. Dar eu, eu trebuie să mă obişnuiesc cu tutunul ca să pot pleca la Lofoten. Dacă n-aş avea rău de mare ! Trebuie să fii fericit să scapi de mare !

— Doar ai spus că vrei să mergi pe mare.

— Dar în ce priveşte călăritul, Lars trebuie să fi văzut destule la seminar. Acolo era un cal de lemn, căci un cal adevărat nu rezistă.

— Un cal de lemn ? Da, dar eu am un cal viu, spune Willatz.

— Da, dar nu e al tău.

— Nu-i al meu ? Nu ştii ! E chiar calul meu.

— Nu cred, răspunde Julius scurt şi răspicat şi scuipă.

Willatz se înroşeşte brusc şi spune supărat :

— Eşti un prostănac.

Julius se schimbă şi se alungeşte la faţă şi lasă furtuna să treacă în linişte. În final spune :

— Da, da' Lars este acum imediat după decan. Va fi preceptor la Holmengrå. I-ai văzut pe Mariane şi pe Felix ?

— Nu, răspunse scurt Willatz, încă supărat.

— Ba da, i-ai văzut la sosire, erau pe chei. Nu ştiu să vorbească, un cuvînt pe ici-pe colo, nu ştiu decît spaniola. Sînt unii care cred că-s păgîni, dar e o minciună sfruntată, aşa spune Lars.

— Ce mai face Gottfred ? întrebă Willatz.

— Trebuie să-ţi spun adevărul că de fapt nu ştiu... Nu mi-ai putea vinde ceva de prin buzunarele tale ?

— Nu.

— Nici măcar un fluier sau un briceag, sau aşa ceva ?

Willatz scoate din buzunarul hainei un briceag cu mînerul încrustat cu perle, Julius îl examinează şi întreabă :

— Vrei să-l vinzi ?

— De ce nu ? răspunse Willatz.

— Cît ai dat pe el ?

— L-am primit.

— Chiar am la mine patru şilingi, vrei să-l vinzi pentru atîta ?

— Nu.

— Nu face nimic, spuse Julius, îţi ofer şase şilingi bani gheaţă şi restul în fîn.

— Nu vînd cuţitul, răspunde Willatz şi îl bagă în buzunar din nou.

Apoi vru să plece. Nu, Julius nu mai era la fel de interesant ca altădată, nici măcar un camarad drăguţ, se maturizase atît de urît, era respingător. Iată că din nou scuipă, vulgar şi plin de importanţă.

— Unde mergi ? Mergi la Gottfred ? întreabă Julius.

— Da, de ce nu ? În parte mă gîndeam la asta.

— Dacă vrei să asculţi de sfatul meu, să nu te întîlneşti cu Gottfred. Mă cam feresc de el.

— Aşa.

— Nu pentru că este atît de hoţ. E iute de mînă precum calul de picior, aşa cum spune o veche zicală. M-am trezit ba fără una, ba fără alta şi după ce am văzut că-mi lipsesc trei sau patru lucruri, m-am repezit într-o zi la el.

— Te-ai repezit la el ?

— Chiar aşa. Ar fi meritat să vezi şi tu, Willatz. Să-ţi spun drept, n-a fost o joacă.

— L-ai lovit ?

— Dacă l-am lovit ? Da, cît am putut. Şi atunci a recunoscut totul, toate ticăloşiile pe care le-a făcut. Bine, dragă prietene, am auzit atîtea din gura lui, încît aş fi putut să-l bag în puşcărie, dar n-am făcut-o.

Willatz tace şi stă o clipă. Numai că dorea să scape de Julius, dar Julius se ţinea scai de el şi nu era prea uşor să-l îndepărteze. Voia neapărat să plece ?

— Da, da, da, la revedere, spuse el.

— Nu se poate să pleci chiar acum ! strigă Julius după el. Nu vrei să mergem pe coastă ?

— Nu.

— Nu vrei să vezi capra ? Şi am şi o muzicuţă.

Julius nu primeşte răspuns. Rămîne o clipă şi-l priveşte pe Willatz îndepărtîndu-se, îl vede pornind de-a dreptul spre casa lui Gottfred, în cîteva minute avea să fie acolo. Îi veni deodată să strige, apoi renunţă, scuipă şi intră în casă.

Gottfred era tot subţiratic şi cu ochi mari, ca pe vremuri. Willatz îl găsi stînd în prag. Se salutară şi, cum Gottfred se sfia în faţa băiatului bogat, nu aveau mare lucru să-şi spună. Ah, nu ! Nu era mai nimic de făcut cu aceşti camarazi ai săi ! Crescînd, Willatz se depărtase fără îndoială de ei, îi lăsase în urma lui, toţi îl dezamăgeau. Gottfred era totuşi cel mai bun dintre ei, aşa slăbuţ şi tăcut cum era ; dar nu trebuia să stea astfel în pragul uşii cînd venea un *bărbat* care poate dorea să intre. Gottfred nu pricepea lucrurile acestea.

— Am vrut doar să fac o plimbare, spune Willatz. Mă plictisesc să călăresc tot timpul.

— Te-am văzut trecînd călare pe aici de multe ori, răspunde Gottfred, fericit că îl văzuse.

— Da, într-adevăr ? E propriul meu cal.

— Da.

— Ştiai ? întrebă Willatz, căci altfel ar fi fost jenant să se laude cu asta.

— Da, tata a auzit vorbindu-se.

— Crezi că aş putea să beau puţină apă ? întrebă Willatz şi aruncă o privire pe lîngă Gottfred.

— Da, în bucătărie, răspunde Gottfred şi o luă înainte.

Era o tindă foarte întunecoasă, fără ferestre, care făcea corp comun cu staulul de capre. Acolo Willatz primi apă dintr-un polonic de lemn. Nu mai băuse niciodată dintr-un polonic de lemn, era atît de gros încît era nevoit să deschidă o gură imensă şi, nefiind obişnuit să bea astfel, îşi vărsă apă pe piept ; îi trecu şi setea.

— Ai tăi sînt acasă ? întrebă el, şi intră din nou în încăpere.

Da, mama era acasă.

Totuşi, ce idee la Gottfred, să se posteze în uşă în calea omului. Lui Willatz n-ar fi trebuit să-i pese, dar, dacă îşi amintea bine, aici, în casă, era şi o fată ultima dată, şi

nici nu era chiar așa de mică și avea ochi pe care mereu îi pleca în pămînt, ochi de un albastru închis.

Apoi ieși mama lui Gottfred, salută și îl pofti pe străin înăuntru.

— L-am rugat pe Gottfred să vă mai țină afară pînă termin de curățat podeaua, spuse ea. Era atît de urît la noi.

Willatz intră ; podeaua era udă, tocmai fusese spălată. Dar nu era nimeni înăuntru, doar trei băieței, casa era deci goală. Willatz refuză politicos să aștepte cafeaua și îl chemă pe Gottfred afară din nou.

— Nu-mi amintesc de ea aproape deloc, dar sora ta nu-i acasă ?

— Pauline ? Ba da, dar s-a dus la prăvălie.

— E aproape la fel de mare ca tine acum ?

— Da.

— E adevărat că Julius a sărit la tine ? întreabă Willatz.

Gottfred pare puțin surprins.

— Nu. Ce vrei să spui ?

— El a spus că a sărit la tine și te-a bătut.

— Da, dar nu ți-a spus măcar pentru ce ?

— Nu. Ba da, a spus că i-ai luat niște lucrurri.

— Asta a fost atunci, deci, spune Gottfred.

Pauză. Willatz nu înțelege nimic și întreabă

— Ce i-ai luat ?

— Luat ? Nu i-am luat decît muzicuța înapoi. A ascuns-o acasă la el.

— Și te-a bătut atunci ?

— Da.

— Te-a durut ?

— Nu.

— Te-a bătut de mai multe ori ?

— Ah, da. Mă bate pentru orice.

Willatz nu pricepe o boabă, dar se simte mișcat și spune :

— Să încerce numai să mă bată pe mine ! Dar ai primit muzicuța !

— Da. Dar acum mi-a luat-o înapoi.

Willatz îl privește fix.

— Și ai de gînd să i-o lași ?

— Nu, nu știu. Nu, am să încerc s-o capăt înapoi.

— Dar nu e cazul să te rogi de el.

— Îi dau doi șilingi pentru asta.

— Doi șilingi ? Pentru propria ta muzicuță ?

— Așa a spus el.

Pauză. Willatz se pregătește să ia o mare hotărîre de om matur.

— Hai să mergem la Julius, spune el.

Gottfred mergea mai mult decît cu plăcere, Willatz era un bărbat.

Afacerea fu tranșată într-o clipă, Julius îi văzuse pe cei doi venind și le ieși în cale în curte, cu muzicuța în mînă. O predă imediat, declarînd că a luat-o doar în glumă.

Cei doi pleacă, se depărtează de acest personaj și de acel loc. Gottfred e covîrșit de admirație :

— Ai văzut în ce viteză a adus-o ? spune el.

Willatz se înfoaie :

— Atît i-ar fi trebuit, să nu se grăbească.

Stau în drum, pe punctul de a se despărți, fiecare spre casa lui, dar sînt atît de rar împreună, nu sînt grăbiți. Dacă Gottfred mai stă, poate vine și sora lui, și atunci i-ar putea însoți spre casă.

Willatz scoate un briceag și începe să cioplească o creangă, Gottfred vede cuțitul și tare ar avea poftă să-l țină puțin în mînă, să-l atingă. Deodată Willatz închide briceagul și i-l dăruiește lui Gottfred.

— Uite, poți lua briceagul.

Niciodată Gottfred nu mai trăise un asemenea eveniment, totul se învîrte cu el, nu-i vine să creadă. Ia cuțitul și spune :

— Pot să-l țin în mînă ?

— E al tău, poți să-l păstrezi chiar și după ce plec eu.

Numai că Gottfred nu știa bine cu cine are de-a face și spuse, ezitînd, privindu-l cu ochii lui neobișnuit de mari :

— Chiar îndrăznești ? Și dacă tatăl tău întreabă de briceag ?

— Dar e al meu ! strigă Willatz cu un ton autoritar.

Atunci Gottfred nu mai insistă și mulțumi. Nici nu se mai afla pe drumul acela, era departe, nu auzea ce-i spunea Willatz : Iată că vine Pauline ! E drept că Willatz nu

era nici el mai puțin fericit, era o situație extraordinară. Iar Pauline se apropia din ce în ce mai mult.

Willatz se regăsi și spuse :

— Gottfred, în curînd trebuie să-ncep să mă rad.

Gottfred rămîne dus pe gînduri și răspunde :

— De ce ?

— De ce ? Nu vezi ? întreabă Willatz și își mîngîie obrajii.

— Dar nu doare ?

— N-are a face. Că doar așa nu mai pot umbla.

Iat-o pe Pauline. Zveltă și înălțuță, în haine negre de sărbătoare pentru că a fost la prăvălie, cu cîte o bocceluță în fiecare mînă, încălțată cu saboți de lemn și cu ochi pe care îi ține aproape tot timpul plecați.

Dacă s-ar fi îngrijit din timp să-și elibereze mîna dreaptă, ar fi putut da mîna, dar nu. Și iat-o stînd acolo. Willatz spune bună ziua în aer, ea abia răspunde, cu un ton nesigur. Nu se înfiripă nici o conversație, iar ea privește numai la fratele său.

— Uite ! spune Gottfred și îi arată cuțitul, rîzînd ciudat. Cine crezi că mi l-a dat ?

Pauline îl privește pe Willatz și apoi se uită din nou în pămînt.

— Să nu-l lași pe Julius să ți-l ia, îl previne Willatz.

— Mi-l pune tata bine, răspunde Gottfred.

— Atunci n-ai să-l poți folosi.

— Ba da, din cînd în cînd.

Willatz consideră că atunci cuțitul nu va fi cu adevărat folositor și zice :

— Nu, ai să-l porți la tine în fiecare zi. Iar dacă Julius ți-l ia, atunci să-mi scrii mie în Anglia.

— Da.

Oare ce gîndea Pauline despre o asemenea putere ? Dar Pauline îl privea doar cînd vorbea, și apoi își pleca ochii.

— Are două lame, spune Gottfred ca pentru sine și nu-și mai ia ochii de la birceag. Și mai are și un cîrlig.

— Cîrligul este pentru agățat mănușile de călărie, explică Willatz. Dar eu mai am un cîrlig din ăsta. Cum o mai duci ? o întreabă pe Pauline. Nu ne-am văzut de atîta timp.

Nu, nu se înfiripă nici o intimitate, Pauline își ridică doar o dată privirea, roși și răspunse : Bine.

Asta a fost tot, și Willatz își luă la revedere.

Dar atunci începură să vorbească între ei fratele și sora. Willatz îi auzea în urma lui și, cînd se întoarse și privi înapoi, văzu că Pauline așezase amîndouă boccelele pe jos și cerceta briceagul împreună cu fratele ei.

Nu, nu mai găsea nimic deosebit la vechii lui camarazi de-acasă. Pauline era ca toate celelalte și toate celelalte ca ea. Willatz se gîndise pentru o clipă să vorbească puțin englezește în fața lor, ca să-și facă și ei o idee cum sună limba aia ; dar nu.

XII

— Credeți că vin Coldevinii și anul acesta ? i se întîmpla doamnei Adelheid să întrebe. Și nu se putea vedea pe figura ei dacă e nerăbdătoare să afle răspunsul.

— Nu, răspunse locotenentul, bătrînii au fost atît de contrariați de schimbările care se petrec la noi, încît nu vor mai călca pe aici niciodată.

Despre consulul Fredrik nu s-a rostit nici un cuvînt.

În săptămînile de vară nu se întîmplă mai nimic nou, doar că toate cele vechi se schimbau încet, încet la Segelfoss și acesta devenea un loc tot mai populat. De aceea Per din Bua nici n-a mai așteptat Anul Nou ca să primească autorizație pentru desfacere de băuturi alcoolice și a început să vîndă pe ascuns, doar cererea era atît de mare ! Iar acest negoț înviora mult serile plictisitoare de duminică.

Se ridicaseră case ici și colo în jurul debarcaderului, totul se concentra în jurul cheiului, astfel că, privit dinăuntru, domeniul Segelfoss începuse să arate de pe acum

ca un orășel. Acest loc, care nu demult fusese doar un țărm cu cîteva hangare pentru bărci. Nu mai era nici o îndoială, viața oamenilor se schimbase de la venirea regelui Tobias pe aceste meleaguri. La casa lui Lars Manuelsen, de exemplu, nu apăruseră oare perdele la ferestre ? Fiul lui, seminaristul, nu suportase, fără îndoială, să-și vadă casa părintească fără perdele, deși ar fi putut să mai aștepte. Dar oare nu începuseră oamenii din ziua aceea să-l întrebe pe Per din Bua care este prețul perdelelor ?

Și, dacă așa stăteau lucrurile, se făcea oare ca un suflet creștin să rămînă dijmaș ? Era cu neputință. De mii de ori nu. Munca pe moșie, cositul pe terenurile necultivate, corvoada lemnelor de foc din pădure, întreagă viața de dijmaș nu merita să fie trăită, doar puteai cumpăra făină gata măcinată la debarcader, făină cernută și albă ca neaua. Pămîntul merita lucrat doar pentru cartofi și dacă mai căutau furaje pentru capre în pădure, asta o făceau doar pentru picătura de lapte pe care o puneau în cafea. Și cui nu-i mai ardea să lucreze pămîntul n-o ducea deloc rău, se angaja la Holmengrå și mînca pîine de la el. Sîmbătă seara primeau un bilet de la șeful de echipă, îl dădeau șefului de debarcader și primeau în schimb făină sau bani, după dorință. Asta da viață ! Doar unii dintre ei, cînd ajungeau la strîmtoare, se împrumutau ca să-și cumpere cal și căruță și se ocupau cu cărăușia la întreprinderea lui Holmengrå... și dacă făceau datorii ? În scurt timp puteau plăti atît calul, cît și căruța dacă doreau, pentru că parale cîștigau și le zornăiau gologanii în buzunare cînd stăteau în fața tejghelei lui Per din Bua. În orice caz, șilingii nu mai erau acum o raritate. Pînă și fermierii din împrejurimi, dragi prieteni, se îmbogățeau din cărăușie, era un miracol, le dădea mîna să bea o ceașcă de cafea în plus chiar și după cină și se puteau plimba în toiul verii cu superbe cizme înalte. Pînă și medicul districtului, Ole Riis, începu să regrete că-și găsise post în sud ; în ultimele săptămîni cît s-a aflat aici și-a făcut necrezut de bine meseria. Ce dracu ! spune Ole Riis, oameni care înainte nu-și îngăduiau să cheme doctorul pentru o febră tifoidă au ajuns acum să mă aducă de la două mile depărtare numai pentru un deget puțin zdrelit.

Dar nici noul medic de district n-avea de ce să se plîngă. Ieşea pe orice fel de vreme şi era chemat noaptea tîrziu sau dimineaţa devreme, devenise o modă să-l consulţi, iar casa care nu avea suficienţi bolnavi pentru a chema doctorul părea suspectă. Rău le mai mergea şarlatanilor şi vracilor pricepuţi în de-ale medicinei, erau condamnaţi la o viaţă sărăcăcioasă acum, îţi era şi milă să te uiţi la ei.

Noul medic de district îşi propusese de mai mult timp să-i facă o vizită locotenentului de la Segelfoss, dar era prea ocupat. Nu din impolitețe nu fusese încă în vizită, spuse el cînd în sfîrşit ajunsese acolo într-o zi, nu din impolitețe !

Îl primi doamna, ea era întotdeauna cea care primea pentru că nu avea nimic împotrivă, da, poate că era şi o mică distracţie în singurătatea ei. Muus îl chema pe doctor, iar cînd îl vedeai, imposibilul ţi se părea deodată posibil. Un doctor mic şi ciudat, desigur un erudit în ale medicinei şi bineînţeles destul de palid pentru a nu fi suferind cu stomacul, o înfăţişare de om învăţat, cu nasul mare, cu urechi mari, diforme şi cu barbă rară. Este poftit să se facă comod, aveau o mică sărbătoare azi, un dejun în cinstea lui master Willatz, care urma să se întoarcă în Anglia.

Tatăl şi fiul intră în încăpere, amîndoi îmbrăcaţi festiv, unul în onoarea celuilalt. Locotenentul îl salută pe doctor şi schimbă cu el cîteva cuvinte. Domnul Holmengrå sosește cu cei doi copii ai săi, cei doi indieni, aşa cum obişnuieşte el să-i numească.

— Sărmanii, de ce să-i numiţi indieni ? spune doamna.

— Micii mei indieni, răspunde Holmengrå. Ei n-au nimic împotrivă, vă rog să mă credeţi, doar sînt urmaşii lui Kuohtemec — şi sînt deci, într-o anumită măsură, indieni.

— Cum aşa ?

— Mama lor era pe sfert indiancă.

— Deci şi ei ar fi cam o cincime, spune doctorul. Foarte interesant.

— Da, sînteţi copii minunaţi ! spune doamna şi îi strînge pe amîndoi la piept.

Masa nu dură mult, Willaz avea nevoie de timp să-şi schimbe ţinuta pentru călătorie, iar vaporul poştal era

așteptat să sosească din clipă în clipă. Un observator fusese postat undeva, pe un loc mai înalt, ca să semnalizeze la conac.

Locotenentul ridică paharul și îi urează drum bun lui Willatz, mulțumindu-i pentru această vacanță.

— Da, Dumnezeu să te binecuvînteze, spune mama, să fii băiat silitor din nou ! Ți-a dat tata destui bani ?

— Da, mulțumesc.

— Du-te și te schimbă.

Doctorul Muus nu a avut nimic de spus. Poate că era bun cunoscător de vinuri, din familie, pentru că atunci cînd bea, degusta cu un aer de expert. În general părea că nu dorește să se lase impresionat, un asemenea coniac și-ar putea face oricine, fusese el și la alte mese simandicoase unde se băuse șampanie. Poate că doctorul fusese prevenit de predecesorul său, sărmanul Ole Riis ; poate că și amînarea acestei vizite protocolare să fi fost premeditată.

La cafea, doamna fu nevoită să întrețină conversația, soțul ei era abătut, se gîndea la Willatz. El asculta politicos și făcea uneori încercări să răspundă, dar se oprea. Și rămînea așa. Se poate vorbi cu insistență, dar locotenentul tăcea cu insistență, tăcea cu consecvență, tăcea. Nu era întotdeauna atît de absent ; trebuie să se fi întîmplat ceva cu el, cine știe.

Doamna se străduia în continuare :

— Veniți din nord, domnule doctor ?

— Din Finmark, da. Noi, funcționarii, începem acolo.

— Ați avut mult de lucru de cînd ați venit aici, după cîte am auzit.

— Mult. În special în jurul domeniului Segelfoss.

— Din cauza activităților și întreprinderii domnului Holmengrå ? Nu-i așa, domnule Holmengrå ?

Dar doctorul Muus e logician și răspunde :

— Ha, ha, n-ar fi de dorit ca activitatea domnului Holmengrå să ducă la înmulțirea maladiilor.

Cu toții se uită unii la alții. Domnul Holmengrå zîmbește și răspunde :

— Doctorul e gelos pentru complimentul pe care mi l-a făcut doamna. De altfel, fără îndoială că întreprinderi de felul celor pe care le-am pornit eu aici necesită o asis-

tentă medicală sporită, aducînd şi profituri. Aşa e peste tot, sînt mai mulţi oameni într-un singur loc şi în orice caz mai multe cazuri de accidente. Există pericoole de care nu ştii să te fereşti în viaţa obişnuită de la ţară, o greutate îţi poate cădea pe mînă, ó macara te ia pe sus, sau o manivelă te poate ambala. Ole Johan a fost lovit ieri de o manivelă.

— La el am fost acum, spune doctorul. Nu are cine ştie ce, nu sîngerează, e ceea ce noi numim o contuzie.

Doamna speră că cei doi bărbaţi se înţeleg bine acum şi fuge o clipă după Willatz. Sărmana de ea, nu e chiar atît de plăcut să-ţi plece feciorul, să rămîi fără muzică, fără măruntele pălăvrăgeli.

Cînd coborî din nou, domnea o linişte deplină. Adusese cu ea cîteva cărţi cu poze.

— Priviţi aici, copii, Willatz vă dăruieşte aceste cărţi. Mîncaţi şi prăjituri, vă rog, Mariane. Aşa. Ia-o şi tu pe aceea, Felix.

— E gata ? întreabă locotenentul.

— Imediat. Ah, de n-ar pleca atît de departe ! Nu are nici un sens.

— Dar nici nu e atît de departe, doamnă, o consolează Holmengrå. Cu vaporul cel mare ajunge duminică.

Doamna zîmbeşte cam forţat

— Da, iar duminica este chiar ziua potrivită pentru a ajunge în Anglia.

Domnul Holmengrå zîmbeşte şi el : nu, duminica englezească nu e chiar atît de amuzantă.

— Amuzantă ? Nu ştiu ce ar putea fi amuzant în ţara aceea.

— Doamna e germană, spune doctorul Muus.

— Da, slavă Domnului ! răspunde ea fără să fie atentă la următorul cuvînt pe care îl spune.

În orice caz, acest bărbat mărunt nici nu era atît de simpatic cum se zice c-ar fi îndeobşte oamenii mici de statură. Cerceta tablourile ca şi cum ar fi descins dintr-o casă în care s-ar fi aflat şi valori de artă. Ce credea el ? Doamna îşi luă un aer de distincţie şi spuse :

— Într-un cămin englezesc te simţi ca la hotel. Am fost în multe locuri şi peste tot era la fel. Servitori îmbrăcaţi în livrea, masa pusă ca la hotel, doamne care se

ridică de la masă imediat ce dejunul s-a terminat. Pentru prînz se sună de două ori. Prima oară pentru a anunța schimbarea ținutei, și a doua oară pentru prînzul propriu-zis. Vreau să spun că am cunoscut deosebit de bine obiceiul caselor mari pe vremuri, dar...

— Tatăl meu, spuse doctorul Muus, a participat ca tînăr jurist la un congres în Anglia.

Îi lipsesc cuvintele pentru a-și exprima admirația față de oamenii și viața de acolo.

— Și pe deasupra nu e un popor muzical, continuă ea, angajează pe alții să le cînte acasă, angajează oameni să le cînte și în biserici.

Doctorul remarcă :

— Un popor atît de cultivat nu prea merge la biserică.

— Cît costă o orgă ? întreabă pe neașteptate doamna. Începuse o luptă. O orgă, oricît de mică, doar cîteva tuburi ? Gîndiți-vă, dacă am avea o asemenea orgă în biserică !

— De ce nu, răspunde Holmengrå. Și dacă unul dintre profesori ar ști să cînte la orgă, atunci totul ar fi perfect.

Locotenentul se întoarse spre fereastră să vadă dacă nu se semnalează sosirea vaporului. Iar acum se gîndea că Adelheid se obosise destul, voia să o elibereze și o rugă încă o dată să se ducă să vadă de Willatz. Începu să trateze afaceri cu Holmengrå :

— V-am răspuns odată, în vară, că nu am lemn de construcții. Am mers prin păduri din nou și cred că voi tăia o parte. Dar poate că-i prea tîrziu pentru Dumnea-voastră.

— Nu, deloc, este tocmai bine. Mereu vom avea nevoie de lemn de construcție de acum înainte. Care sînt dimensiunile ?

— Mici. Șapte, opt palme, zece coți.

— Există dimensiuni mai mari în alte locuri. Lemn frumos. Cumpăr orieînd.

Plantonul face semne... vaporul sosea.

Doamna coborî cu fiul ei. Willatz era în ținută de călătorie, tăcut ; mama și fiul găsiră timp să intre în salon și să cînte de rămas bun. Ah, cum cîntau cei doi, un duet la modă, o mamă-lebădă și fiul ei înălțau un cîntec către ceruri.

— Doamna cîntă ? întrebă doctorul Muus ascultînd. E o arie italiană ?

Pe cînd își trăgea mănușile, în hol, locotenentul avea din nou inelul pe mîna dreaptă. Această curioasă schimbare a inelului de pe un deget pe altul nu putea avea nici un sens dacă se petrecea la un răstimp atît de scurt, era un obicei, un obicei prost.

Coboară dealul, întreaga societate merge pe jos, împotriva uzanțelor. Willatz se alătură celor mici, încep să fugă, ah, această Mariane era spiridușul cu cele mai lungi picioare ! Doctorul și locotenentul vin ultimii, doctorul întreabă :

— Segelfoss a ajuns altceva decît era pe vremuri, după cîte am auzit. Este locotenentul pe deplin mulțumit de toate schimbările ?

— Dumneavoastră sînteți, domnule doctor ? Da, mulțumesc, sînt mulțumit. Propriu-zis de unde sînteți de loc ?

— Din Østland. De ce ?

— Îmi amintesc doar de cîțiva recruți cu care am făcut exerciții.

— Recruți ?

— Să nu mă înțelegeți greșit, erau bărbați voinici, frumoși. Cînd vorbiți, îmi amintesc de ei. Cum spuneați că vă numiți ?

— Mă cheamă Muus.

— Muus ?

Doctorul își mușcă puțin din firele bărbii și spune :

— Iar Dumneavoastră vă numiți Holmsen ?

— Da.

— Poate von Holmsen ?

— Nu, doar Holmsen.

Cei doi erau oarecum chit ; dar doctorul începu, din păcate, să rîdă triumfător, iar locotenentul trebuie să-l fi privit mirat. În ochii lui se citea o indiferență, o distanțare, îl privea pe bărbatul scund de la înălțimi cerești și nu se înjosi să întrebe de ce anume rîdea. Willatz veni înapoi la tatăl lui și spuse :

— Fii drăguț și ai grijă de Bella.

— Da, dragul meu.

— Cine e Bella ? întrebă doctorul.

— E calul meu.

— Vai !

Willatz îl privi pe doctor, iar ochii săi împrumutară ceva din surprinderea tatălui.

— Calul meu de călărie, explică el.

— Cînd eram de vîrsta ta, spune doctorul, știam latinește binișor. Tata și mama trebuie să aibă bucurii de la băieți de vîrsta ta. Știi asta ?

După care doctorul dădu părintește din cap spre Willatz.

Dar Willatz nu mai auzise vorbe atît de stranii ; era de neînțeles, deși nu era o limbă străină. Era doar dintr-o altă lume.

Tatăl îi zîmbește :

— N-ai înțeles ce-a spus doctorul ? Nu-i așa ? Îți amintești că nu înțelegeai întotdeauna tot se spune Martin, nu ?

— Martin, cine este ? întrebă doctorul.

— Unul din valeții mei.

Stăteau pe chei, vasul ancoră, locotenentul și doamna urcară la bord cu fiul lor. Doctorul Muus îi urmă.

— O clipă, îi strigă locotenentul. Aș vrea să-l cunosc pe valetul Dumneavoastră Martin. Cu siguranță că e un om cultivat.

Locotenentul întoarse încet capul și răspunse :

— Data viitoare cînd veți veni în vizită la Segelfoss, de exemplu pentru a-mi spune adio, atunci intrați în clădirea aceea galbenă. Acolo îl găsiți pe Martin, valetul.

— Mulțumesc. Dacă la vremea respectivă veți mai avea încă o clădire galbenă și un valet Martin.

*

Domnul Holmengrâ hoinărește de unul singur, nu are pe nimeni de seama lui care să-l însoțească, menajera, doamna Irgens, o ființă deosebită, desigur, se ocupă de pregătirea meselor, de provizii și de lenjerie și, în plus, este neîntrecută ca educatoare și la scrobitul lenjeriei domnului ; dar nu cîntă la nici un instrument, și nici voce nu are, nu, doamna Irgens nu se pricepe la muzică. Dacă domnul Holmengrâ și-ar fi dorit cîteva ceasuri plă-

cute, ar fi trebuit să meargă pînă la domeniul locotenentului, acolo era altă lume. Nu era întotdeauna sigur însă că locotenentul se bucura de vizitele lui ; nu, dar cum ar fi putut să știe ? Locotenentul era mereu politicos și prevenitor, dar rece și închis ca un domn de rasă ce se afla. Distinsa doamnă, dimpotrivă, putea adeseori să-și manifeste bucuria la venirea lui, ca și cum acest lucru ar fi avut o anumită însemnătate pentru domnul Holmengrå. Făcea în așa fel încît găsea cîte un prilej să treacă pe lîngă doamna Adelheid cînd aceasta își făcea plimbările călare. Nu prea des, nu exagera, dar se întîmpla din cînd în cînd, un salut, o scurtă convorbire pe drum. De cîteva ori locotenentul și doamna au trecut pe la el, dar fără să zăbovească, doar cu cîte un comision și doar pentru a-i lăuda odăile frumoase ; ultima oară doamna a apărut singură și l-a rugat atunci pe domnul Holmengrå să vină din nou, începuse să fie cam scump la vedere.

— Cînd îmi veți face onoarea să poftiți într-o seară la mine, Dumneavoastră și locotenentul ? întrebă domnul Holmengrå.

Doamna a mulțumit și a promis orice seară pe care ar alege-o dînsul. Și cît mai curînd cu putință ! a adăugat doamna cu un zîmbet. Era atît de drăguță.

Acum Holmengrå stă pe chei, și e pregătit să-i abordeze pe locotenent și pe soția acestuia. Dorea să-i invite azi, chiar acum, pentru a-i distra pe acești părinți care priveau în largul mării și-i făceau cu mîna fiului lor aflat la bordul unui vas. Poate se gîndise să-l invite și pe noul medic de district, domnul Muus, dar cu siguranță că el n-ar fi avut timp chiar azi, rămînea pentru altă dată. Ah, Holmengrå avea un nemaipomenit dar al înțelegerii situațiilor, o fină intuiție, trebuie să fi pornit de la premisa că locotenentul ar fi preferat să rămînă singur astă-seară, după despărțirea de fiul său.

Ar fi putut să-i cheme după aceea. Pe locotenent și pe soția lui.

Doamna Irgens a ținut să organizeze un supeu select, dar stăpînul s-a opus ; nu, este vorba doar de un bătog fin, cu vin de țară spaniol. Așa a vrut Holmengrå, avea o discreție sigură și nu dorea să forțeze nota.

Doamna Adelheid fu surprinsă să găsească acolo un pian cu coadă, nou, un divin Steinweg. Tocmai a sosit, spuse Holmengrâ, iar acum se gîndea dacă doamna ar avea gentileţea să-l încerce dînsa prima... Deosebita amabilitate de a-l încerca prima ? S-a aruncat asupra lui ca o lebădă ce era şi a inundat amurgul cu torente de armonii.

Putea cineva să o înţeleagă, pe ea, pe această femeie, Doamna ? Vocea ei era stranie, profundă, delicată, violacee ; dacă bărbatul ei cu trăsături beduine a crezut-o vreodată rece, cu siguranţă că acum îşi schimbase părerea. Ce cînta ? Foc şi cenuşă, ofrandă şi iubire, sonate, corale, a durat mult timp, o jumătate de oră, fără partituri, şi a fost nevoită să încheie pentru că nu-şi mai aducea aminte altceva. Nu era nimic surprinzător în asta ! Faptul că doamna termina de cîntat o piesă şi trecea fără să se gîndească la alta, în toată acea jumătate de oră, fără să stea pe gînduri... Să fi fost răceală în sufletul acestei fiinţe ? Lucru la care nici soţul ei, arabul, nu se gîndise vreodată. Căci atunci i-ar fi fost indiferentă.

Doamna Ingens traversă salonul şi mulţumi, o făcu atît de sincer : Permiteţi-mi să mulţumesc doamnei !

— Dumneavoastră nu ştiţi să cîntaţi la pian ?

— Nu. Am învăţat puţin, ca toată lumea. N-am avut talent, dar a trebuit să învăţ şi eu puţin. De fapt, mai nimic.

— E un pian extraordinar, domnule Holmengrâ.

Doamna nu spuse mai mult despre pian. Nu, pentru că altfel bărbatul ei şi-ar fi băgat gărgăuni în cap, doar îşi amintea cum decurseseră lucrurile cu orga. Acea orgă nefastă pentru biserică pe care bărbatul ei chiar avea de gînd s-o cumpere, i-a spus-o şi a întristat-o, pentru că ar fi putut să-şi folosească mai bine banii. S-a plîns ea vreodată de vechiul pian de acasă ? Defel. Dar cum să nu-şi dorească totuşi un pian cu coadă ca cel din faţa ei ? Neîndoielnic şi-l dorea mai mult decît orice pe lume. Dar tăcea. Poate că dorea să evite ca domnul Holmengrâ să i-l ofere. Era bogat, un american ! poate că îi trecuse prin cap că acest instrument, nefolosit în casa lui, ar fi fost pentru ea un dar minunat, aşa cum fusese pentru Willatz calul. Ah, dar cît de uşor ceda acest bărbat ! Dacă ea

ar fi dat un semn cît de mic, Holmengrâ n-ar fi stat pe gînduri nici o clipă, dar ar fi considerat că un asemenea obiect este un dar prea puțin valoros.

Doamna nu putea, de altfel, să nu-l admire pe Holmengrâ. Cîți ani avea ? Cam de vîrsta locotenentului ; poate puțin mai în vîrstă, cărunt ca și el, dar cu o față mult mai comună. Într-o viață zbuciumată, departe, în lumea largă, își șlefuise stilul, era plin de tandrețe, de o delicată rezervă. Își amintea de supeul pe care căpitanul vasului englez l-a dat odată ... Acum, în seara aceasta, recunoscuse la masă cîteva din tacîmurile de argint de la acel supeu. Deci domnul Holmengrâ a fost cel care în secret aranjase totul.

Se înșela ea oare ? Dăduse Holmengrâ dovadă de această delicatețe, ca și de altele, pentru a se lăsa descoperit ? Doamna Adelheid nu știa nimic, atențiile lui nu ar fi putut, în orice caz, să fie mai pline de tact dacă ar fi fost cu adevărat îndrăgostit de ea. Bărbatul era ciudat și misterios ; ce știa ea despre regii din Cordilieri ?

Dar rareori acest bărbat deschidea portițe dinlăuntrul ființei sale... pentru a dezvălui cîte ceva din firea lui bizară... Și atunci ? Nimeni, fără îndoială, nu putea fi mai ermetic decît el, deși nu primise educația ca un cadou, nici prin amestec și nici prin formare. Doamna își amintea călătoria lor în Anglia, în compania lui. Calmul și amabilitatea lui erau nemăsurate, de dimineață și pînă seara, știa să se facă indispensabil, schimbîndu-se în funcție de situație, mereu interesant, mereu plin de atenții. Mai erau și alte femei la bord, dar nici uneia nu-i arăta interes, era chiar și o tînără frumusețe pe vapor, nepoata căpitanului, care avea obiceiul de a se lăsa admirată, se numea domnișoara Ottesen... domnul Holmengrâ pur și simplu nu a observat-o. Dar seara o anunță că secretarul legației daneze la Londra se află la bord, un bărbat distins cu suita sa, poate că doamna ar fi dorit să-i vorbească ? Nu, dar de ce ? a răspuns doamna privindu-l pe Holmengrâ. Iar el nu a avut nici un răspuns. Nu se putea stăpîni să nu zîmbească, amintindu-și ; în rest, ea a pus la punct lucrurile spunîndu-i Nu, mulțumesc, sînt în cea mai bună companie care există, a Dumneavoastră.

Astfel, acest bărbat trebuie să fi avut trăsături stranii : neglija pe toată lumea aflată pe vas, dar, deodată, fu impresionat de un bătrîn secretar de legaţie. Ulterior îl observă în apropierea scării de pe punte, înclinîndu-se adînc în faţa secretarului cînd urca sau cobora.

Acest impenetrabil rege Tobias...

— Cu siguranţă că doctorul a fost chemat la vreun pacient, spuse domnul Holmengrâ privind pe fereastră ; iată, barca tocmai a părăsit ţărmul.

— Ah, doctorul ! spune doamna. Sînt bucuroasă că nimeni nu se îmbolnăveşte la noi şi nu are nevoie de îngrijiri... Nu ştiu, ar fi neplăcut.

Bărbatul ei o priveşte.

— Dacă ar fi boală în casă, vreau să spun... Să trimiţi atît de departe după medic, adăugă ea cu repeziciune.

Domnul Holmengrâ se apropie şi zice :

— Mă gîndesc dacă n-ar trebui să angajez un medic particular pentru întreprindere şi împrejurimi.

— De ce ? întreabă locotenentul.

— Doctorul Muus e prea departe, poate e şi prea ocupat. Nu ajunge destul de repede la bolnavi, iar oamenii mei vorbesc de mult despre asta.

Acum doamna se liniştise şi avea o nouă imagine despre puterea domnului Holmengrâ : putea să-şi angajeze un medic particular. Dar nu voia ca ea să fie părtaşă.

— Să n-o faceţi, spuse ea. Doctorul... cum îl cheamă ?... Muus este şi inteligent şi conştiincios. Nu-i aşa, Willatz, că domnul Holmengrâ nu trebuie să angajeze un medic ?

— Nu, spuse locotenentul.

Domnul Holmengrâ lăsă chestiunea în suspensie :

— Doctorul Muus este cu siguranţă destul de bun, aşa le-am spus şi eu oamenilor mei. Dar de plîns s-au plîns.

Locotenentul începe să se întreţină cu copiii. Îi roagă să-i arate fotografii cu mama lor, erau multe pe pian, erau minunate, una din ele înfăţişa o doamnă îmbrăcată cu veşminte indiene. Dacă îşi aminteau de ea ? Da. Dacă nu avea şi Mariane veşminte la fel de frumoase ca şi mama ? Ba da, şi Felix avea asemenea îmbrăcăminte. Atunci ar trebui să vină într-o zi pe domeniu îmbrăcaţi cu aceste haine.

Doamna Adelheid observă acum pentru prima oară că privirea lui Holmengrå era ţintuită pe furiş asupra ei. Cu siguranţă că a fost doar o întîmplare şi el spuse imediat :

— Mă gîndesc că mi-aş fi dorit ca soţia mea să o fi putut asculta pe doamna în seara aceasta. Avea şi ea o deosebită sensibilitate muzicală.

•

Iarna, locotenentul nu tăie doar lemn de construcţie pe care să-l vîndă lui Holmengrå, ci expedie şi mici încărcături în sud, bîrne de susţinere de felul celor care se folosesc în minele din Anglia şi Belgia. Dar nu se opri aici, timpul trecea şi i se părea că prinde gust pentru propria sa năruire, doi ani în şir tăie stîlpi de susţinere din pădurea cea tînără. Oare unde voia să ajungă ! Dar locotenentul avea desigur motivele sale să procedeze astfel, casa lui cea mare, datoria tatălui său la bancă, încă neplătită, stilul său de viaţă costisitor, cheltuielile exagerate, întreţinerea lui Willatz la un colegiu pretenţios din Anglia, totul făcea ca stăpînul de la Segelfoss să se afle într-o veşnică strîmtoare. De fapt nu înţelegea el însuşi ce se întîmpla cu banii, un destin implacabil îi aspira din mîinile sale. Dacă n-ar fi devenit treptat tot mai filosof, probabil că n-ar fi suportat situaţia. Acum era şi orga bisericii, putea să mai tărăgăneze oare cumpărarea ei ? Era o ruşine că nu o cumpărase încă, domnul Holmengrå ar putea să-şi pună în minte să i-o ia înainte, şi ce bine i-ar mai sta ! Această biserică era acum ctitoria holmseniană, şi să vină un străin s-o înzestreze cu orga ?

Dar niciodată nu au existat fonduri pentru acest mic instrument. Cît costa ? Cîteva sute, ce ştia el, trei sute, poate mai mult. Vorbi din nou cu Adelheid despre asta :

— În ce priveşte orga pe care v-aţi dorit-o odată, am făcut demersuri, spuse el — şi spunea adevărul. Am nevoie de dimensiuni, nu am primit nici o dimensiune, trebuie construită o galerie pentru ea, dar nu este spaţiu. Biserica trebuie extinsă.

— Nu, categoric nu ! răspunse Adelheid. Vă rog să renunţaţi la orgă. Sînt alte lucruri mult mai importante.

— Vă gîndiți la ceva anume ?

— Nu. Mă gîndesc la Willatz, și din nou la Willatz.

— Willatz este mare și deștept, merită bunăvoința Dumneavoastră. Pentru moment o duce bine, studiază la cea mai bună școală, își pregătește un viitor solid.

— Dumnezeu știe ! spuse Adelheid.

— Ce vreți să spuneți ?

— Nu știu dacă școala lui nu e exagerat de scumpă.

— Foarte scumpă. Dar, oricum, el este unicul nostru fiu.

Nu că doamnei i-ar fi lipsit înțelegerea tuturor lucrurilor, nici idei fixe nu avea, probabil că înțelesese zbuciumul soțului ei. Ar fi fost de preferat ca Willatz să stea în Germania acum, camarazii lui se făceau remarcați prin cîte ceva ! Oh ! Ceilalți fii de lorzi puteau avea o casă întreagă, un maestru de ceremonii, servitori. În ultima vacanță Willatz fusese într-o excursie costisitoare cu școala în Franța, ca să învețe limba, iar anul acesta avea să meargă din nou.

— Scrie că vrea să-și cumpere haine noi... Nu știu, credeți că e necesar ? Eu nu cred. Dar, oricum, n-ar fi cazul să-și cumpere terrierul despre care scrie.

Locotenentul răspunde :

— Aveți cu siguranță din nou dreptate, Adelheid. Și dacă aș fi cunoscut dorința Dumneavoastră dinainte, aș fi procedat în consecință. Dar acum e prea tîrziu. I-am trimis deja banii.

— Atunci așa să fie.

— E, la urma urmei, un fleac. Apropo, n-a scris Willatz despre un briceag ? Un cuțit pe care i l-a dăruit lui Gottfred și pe care i l-ar fi luat un alt băiat ?

— Julius. Dar pe mine mă roagă să cercetez și cred că am s-o fac mîine. Nu trebuie să vă...

— Plec oricum călare în aceeași direcție și, de altfel, cunosc și casele, am să lămuresc totul numaidecît. Azi e duminică și băieții sînt acasă.

Locotenentul se duce călare pînă la casa lui Gottfred, bate la fereastră cu cravașa și îl cheamă pe băiat.

— Fiul meu ți-a dăruit un briceag, un cuțit, îl mai ai ?

— Da, răspunde Gottfred speriat — nu, răspunde el abia ţinîndu-se pe picioare. Se uită îndărăt, în fundul încăperii, după ajutor.

— Ţi l-a luat cineva ?

— Da, răspunde Gottfred.

Mama lui s-a aranjat puţin şi iese.

— Aşa s-a întîmplat, explică ea, tatăl lui i-a pus bine cuţitul, dar odată, toamna, a fost o zi nefericită, într-o după masă....

— L-a luat Julius ? întreabă locotenentul scurt şi precis.

— Da, răspunde Gottfred.

Locotenentul se întoarce spre el şi dă din cap :

— Vei primi înapoi briceagul !

Şi locotenentul se îndreptă spre casa lui Lars Manuelsen.

Azi e duminică, fiul Lars, seminaristul, a venit în vizită acasă şi stă în pragul uşii să-l salute pe locotenent.

— Cheamă-l afară pe Julius.

Lars se supune şi se întoarce cu fratele său.

Julius nu neagă, dar ar vrea să spună ceva, să se explice, locotenentul face o mişcare agasată, ca şi cum ar dori să descalece, iar Julius fuge în casă.

Lars rămîne în picioare, într-o poziţie jalnică, pînă cînd fratele revine şi predă cuţitul.

— Ai rupt lama, spune locotenentul.

— Nu, era ruptă dinainte, răspunde Julius, vă rog să mă credeţi.

— Prima dată cînd te mai atingi de un lucru pe care fiul meu îl dă în dar cuiva, ai să simţi gustul dumneaei ! spune locotenentul pocnind cu cravaşa.

Julius dispare cît ai clipi din ochi în casă. Uşa rămîne deschisă în urma lui.

De pe cal locotenentul îl aude pe Lars Manuelsen, tatăl, cum bodogăne înăuntru. Vedeţi, Lars Manuelsen era acuma un bărbat care lucra la întreprindere şi cîştiga bani, avea perdele la ferestre, un fiu care învăţase la seminar, fiica Daverdana nu mai era nici ea o fată obişnuită, ajunsese de la un timp iubita ajutorului şefului de debarcader. Lars Manuelsen bombănea :

— Ce s-a întîmplat, Julius, te-a lovit ?

Locotenentul tocmai dă să plece, dar se oprește brusc și îi spune lui Lars :

— Cheamă-l afară pe taică-tu !

Iar Lars se supune din nou. Bătrînul iese, era îmbrăcat cu o cămașă roșie, pînza era cumpărată de la Per din Bua, da, Lars Manuelsen devenise un adevărat bărbat.

— De ce bombăni ? întrebă locotenentul.

— Eu ? L-am întrebat doar pe băiat...

— Mi s-a părut că boscorodești.

— De altfel, dacă băiatul n-a rupt lama cuțitului, nu trebuie învinuit pentru asta.

— Ascultă, Lars, din nou ai furat oi de pe pășunea mea. Încetează, te previn.

— Cum adică ?

— Că le furi încă nu-i nimic, aș mai putea închide ochii. Dar vînzi și pieile cu însemnul meu pe ele, jos, la prăvălie, astfel că Martin, valetul, trebuie să le cumpere din nou. Nu vreau să faci matrapazlîcuri cu pieile și blănurile de la Segelfoss.

— *Să fur* oi, asta chiar n-am făcut ! Nu-i adevărat.

Locotenentul lovește din nou cu cravașa :

— Încă un cuvînt... și te trimit la pușcărie.

— Dragă domnule ! spune Lars Manuelsen și gura îi tremură. Și, dacă s-ar întîmpla ceva că aș fi luat o oaie, atunci Dumneavoastră ar trebui să vă gîndiți la numeroasa mea familie. Ar fi altceva dacă aș fi păgubit un sărac, dar Dumneavoastră, care aveți dare de mînă... Tot ce pot să vă spun este că atît Lars, pe care-l vedeți colo, cît și Daverdana vă sînt atît de îndatorați, atît de recunoscători...

— Nu, du-l pe taică-tău în casă ! strigă locotenentul furios. Apoi se întoarce spre fiu : Ce ți-a trebuit să stai aici tot timpul ? Nu te privea nimic din toate astea ; dacă te porți bine, n-ai ce regreta. Vrei să spui ceva ?

Lars ezită, nu știe dacă să îndrăznească. Umil, nevoiaș, un flăcău zdravăn, un bivol cu capul plecat... Așa a rămas pe tot parcursul scenei.

— Nu sînt răspunzător pentru asta, spune el. Nu eu sînt cel care a greșit.

Locotenentul vrea să plece.

Lars mai face cîţiva paşi şi spune :

— Am studiat la preot un an de zile. Pentru că vreau să încerc să ajung ceva mai departe, voi continua să studiez.

Asta e, gîndeşte locotenentul, ţăranul care vrea cu tot dinadinsul să se degradeze devenind preot. Da, acum va studia mai departe ! Nu era decît — filosofic vorbind — eternul circuit, nimic nu se pierde, Lars este prea leneş pentru a fi pescar.

— Mi-e tare ruşine să vă rog, dar dacă Dumneavoastră, domnule, aţi consimţi să-mi întindeţi o mînă de ajutor pentru cît aş avea nevoie să studiez singur — un an de zile...

Nu era momentul cel mai nimerit pentru o asemenea scenă, pentru o asemenea cerere, poate că într-adevăr nu era momentul potrivit : după confruntarea cu cei doi păcătoşi locotenentul îşi putea demonstra mărinimia. Oare nu aşa trebuia să fie ? Flăcăul Lars trăia din pîinea lui Holmengrå, dar nu i se adresa lui Holmengrå, venea la moşier, ca pe vremuri, la stăpînul de la Segelfoss, care avea totul în mînă. Băiatul era de altfel fratele Daverdanei, iar Daverdana era o fată isteaţă.

— Aş vrea să iau lecţii particulare, încheie Lars.

Locotenentul dădu din cap şi răspunse :

— Te voi ajuta !

Scurt şi precis, punct. Locotenentul se îndreptă apoi spre Gottfred. O întreagă corvoadă, o treabă ridicolă de dragul unui briceag, dar locotenentul nu făcea nimic pe jumătate. Mama şi fiul stau în pragul uşii. Pauline, cu ochii mari, stă şi ea în uşă.

— Briceagul era întreg cînd l-ai pierdut ?

— Întreg ? Da.

— Eşti sigur ?

— Întreg ? Gottfred se uită la mama sa.

Nu înţelege, nu era întreg briceagul ? L-a stricat cineva ?

— Da, cuţitul era întreg şi strălucitor, răspunde mama, l-am ţinut ascuns în ladă. Dar atunci, în ziua aceea...

Locotenentul îşi desface mănuşa, îşi deschide haina şi îşi scoate propriul briceag din buzunar. Ah, acesta avea

mînerul de argint şi împodobit cu un cap de animal la fiecare capăt al plăselei şi două lame strălucitoare şi un cîrlig pentru agăţat mănuşi. Locotenentul şi l-a cumpărat el însuşi într-o călătorie în Anglia.

— Willatz îţi trimite în schimb cuţitul acesta, spune locotenentul.

Gottfred nu pricepe altceva decît că nu îndrăzneşte să ia cuţitul, stă acolo, roşu ca para focului, întinde de cîteva ori mîna şi apoi şi-o retrage repede. O aude pe mama strigînd : nu, e prea mult ! Cînd Gottfred ţine bijuteria în mînă, e mut, nu mulţumeşte, abia cînd mama îi aminteşte, întinde mîna spre şa.

Locotenentul strînge mîna şi înclină capul, locotenentul face chiar mai mult, îi ţine mîna într-a sa, era atît de mică, ceva viu se mişca, o mînă recunoscătoare de copil. Ce se întîmpla cu locotenentul ?

— Te cheamă Gottfred ?

— Da.

— Vino la mine mîine, la ora asta.

— Să vină la Dumneavoastră ? întreabă mama. Chiar mîine ?

— Mîine la orele douăsprezece.

Locotenentul dă pinteni calului şi se depărtează.

XIII

Acum totul curge năvalnic, ca o lavină. Trec luni, trec ani, dar nu cu nimicuri monotone şi calme, aşa cum se scurg de obicei lunile şi anii, ci în avalanşă, cu căderi, mai mari şi mai mici.

Segelfoss şi împrejurimile sale, aşa cum fuseseră ele pe vremea cînd locotenentul era stăpîn, erau de nerecunoscut, la drept vorbind nimic nu pierise, dar totul îşi

schimbase înfăţişarea şi firea şi se schimbau în continuare, şi oamenii, şi lucrurile.

Gîndiţi-vă de exemplu la Coldevini. N-au mai venit niciodată. Nici anul acesta nu vin ? i se întîmpla doamnei Adelheid să întrebe. Nu, nici anul acesta. Apoi a aşteptat o vară şi o iarnă pentru a întreba din nou :

— Ce ciudat că nici unul din ei nu vine. Nu vine *vreunul* din ei ?

— Nici unul, răspunse locotenentul. Fredrik scrie că părinţii au îmbătrînit foarte mult şi preferă să stea acasă. Mă roagă să vă transmit salutări.

— Şi doamna Fredrik, copiii ?

— Nu scrie despre ei.

Doamna Adelheid tocmai a lăsat să-i cadă un ac pe podea şi îl tot caută, îl ridică spunînd :

— Dar Fredrik ?

— El nu are timp... Aţi pierdut un ac ? Lăsaţi-mă să vă ajut.

— Mulţumesc, l-am găsit.

Nu, totul s-a schimbat, pînă şi Coldevinii. Nu mai veneau. Şi totul continua să se schimbe.

Nu fusese vorba oare odată ca Segelfoss să devină un district ? Doar că acest fapt ar fi avut consecinţe multiple, preotul Windfeld n-ar fi putut fi de acord cu un asemenea plan care i-ar fi redus serios veniturile. Dar cum zilele mele aici în nord sînt numărate, spunea el, faceţi ce vreţi.

Zilele lui aici, în nord... Doar avea planuri să se mute. Ducea o viaţă binecuvîntată acum, o parohie mare şi foarte puţină treabă, şi apoi era aici de şaisprezece ani şi voia să stea cît mai mult, prinsese rădăcini, îşi făcuse un cămin pe pămîntul acesta. Dar avea să plece în sud, desigur, era slujbaşul bisericii, iar sufletele îl chemau în vreunul din satele din Østland. Să trăiască şi să moară în Nordland ? În Nordland ? Să fie oare condamnat la o asemenea pedeapsă ? C.P. Windfeld fusese un predicator cu deosebit har şi în plus a îmbogăţit arhivele parohiei cu cîteva însemnări privind noua biserică din Segelfoss... Să faci atîtea ! Un asemenea om n-ar trebui să-şi caute slujbă în sud ! Cu ajutorul lui Dumnezeu nu avea să se împotrivească legii care prevedea mutarea preoţilor.

Dar cu ajutorul lui Dumnezeu apăruse perspectiva unui succesor, fiul lui Lars Manuelsen, Lars Larsen, care studia cu sîrg.

Ah, acest Lars e un tocilar şi un bucher fără pereche. A fost la Kristiania şi a dat examen, s-a ascuns un an de zile, a băgat în el carte cu ghiotura, s-a prezentat din nou la examen şi l-a luat. Pe cînd era la seminarul din Tromsø a început să-şi spună Larsen, iar în satul natal, în calitate de preceptor al copiilor lui Holmengrå, nu mai putea să-şi spună la fel ; acum se numea de mai mult timp Lassen, L. Lassen. Mersese vestea studiilor sale, trebuie să fi fost stăpînit de forţe divine. Cînd episcopul veni în vizită, spuse : Dacă Lassen nu se cruţă, o să moară, se pare că are de pe acum necazuri cu pieptul.

Ţinutul se mîndrea cu el şi oamenii începuseră să înjure mai puţin totuşi în apropierea tatălui lui, Lars Manuelsen ; cu fiecare examen pe care îl dădea, numele său trecea din gură în gură şi nu o dată venea vorba despre flăcăul Lars la tejgheaua lui Per din Bua Numai să scape, spunea unul. Da, numai să nu dea ortul popii, aşa cum a spus episcopul, zicea altul. Atunci, Lars va fi fericit, se auzea o voce, şi ce e rău în asta ! Tatăl, Lars Manuelsen, intervine : Vorbeşti ca o vită, ai băut ?

Oh, oamenii trăncănesc.

E adevărat, din cînd în cînd gustau rachiuri la Per din Bua, era un loc animat unde se pălăvrăgea şi se auzeau zornăind banii, un du-te-vino continuu, un loc unde erau butoaie cu cep ! P. Jensen însuşi devenea tot mai corpolent, mai bogat şi mai respectabil, dar nu înceta să umble îmbrăcat ca ţăranii, în haine ţesute în casă. Toată lumea ştia cum că un om cu situaţia lui n-ar mai înşela un copil la cumpărături ; dar vă închipuiţi că în ciuda acestui fapt oamenii nu îl scuteau de bănuieli. Lumea continua, ca şi înainte, să se socotească cu el şi să lanseze insinuări cînd era cazul. În rest, P. Jensen îşi făcea datoria pentru bunăstarea oamenilor şi a locurilor, nu avea ce să i se reproşeze. Cînd nu a primit permisiunea să construiască o sală de dans, i-a sfătuit pe tineri să folosească un hangar aflat în spatele promontoriului. Destul de ciudat, dar, nu se ştie cum, locul devenise cît se poate de potrivit pentru reuniunile duminicale.

Dar cel care conducea tot şi toate, domnul Holmengrâ, nici nu slăbea din pricina muncii, nici nu se îngrăşa de trai bun. Blînd şi drept, îşi administra enorma sa întreprindere. Acum plătea taxe în valoare de o sută de mii de daleri, iar în anul în care banii se transformară în coroane şi øre, sumele deveniră deodată exorbitante pentru toată lumea, iar domnul Holmengrâ însuşi a fost supus unei taxe de un milion. Se plîngea oare ? Nicidecum. Nu, nu s-ar fi văitat nici dacă ar fi fost impus cu două milioane. El era întruchiparea bogăţiei însăşi. Acum era şi proprietarul terenurilor învecinate cu domeniul Segelfoss. Întreprinderea, cheiul şi docurile, magazinul, brutăria de lîngă ţărm, chiar dacă erau toate pe numele altora, îi aparţineau ; de altfel, se ştia sigur că avea mulţi bani pe la diverşi negustori de-a lungul coastei, în orice caz Henriksen din Utvaer era unul din aceştia, da, se presupunea chiar că proprietăţile sale nu se opreau decît la marginea domeniilor lui Coldevin din Ytteroia care însă era prea bogat ca să-i poată veni cineva de hac.

Deci exista şi pentru el o limită.

În ultimul timp s-a luptat să înfiinţeze un telegraf în aceste locuri, lucrurile au mers însă cam încet. A trebuit să trateze cu autorităţile. Oamenii erau convinşi că dacă statul ar mai fi întîrziat puţin să aloce sumele necesare, atunci domnul Holmengrâ ar fi construit o linie de telegraf pe propria sa cheltuială. De îndată ce statul a întrevăzut acest pericol, a şi trimis stîlpi de telegraf, sîrmă şi muncitori care au început să lucreze la instalaţii.

Iar moara zumzăia neîncetat. Unul după altul soseau cargouri imense cu grîne din Marea Baltică şi Marea Neagră ; în ultima vreme s-a adus şi grîu, astfel că acum oamenii aveau cu o dorinţă mai puţin. Grîul... un vis, un fruct al sudului ! Moara îl măcina; lumea îl cumpăra şi, într-adevăr, făina albă de grîu intra în circulaţie, la brutărie apăru pîinea albă, iar terciul de pe masa săracilor era acum deschis la culoare. Era o adevărată minune că oamenii, îndeosebi pruncii, supravieţuiseră pe vremuri, pe cînd terciul nu era ca acum, alb ca zăpada.

Ce altceva şi-ar mai fi putut dori ? În împrejurimi se instalase un avocat, un tînăr atît de bun cunoscător al legilor, încît oamenii începură să-şi mai supra-

vegheze vorbele şi gesturile. Nu mai era nevoie să străbaţi distanţe lungi sau să ajungi pînă la Parlament ca să-ţi faci dreptate, avocatul Rasch putea să ţi-o facă pe loc. Era binevenit. Înainte de sosirea lui, Holmengrâ a dat dispoziţie să i se clădească o casă.

Domnul Rasch a vrut să-i viziteze pe stăpînii domeniului, dar domnul Holmengrâ a făcut aşa fel încît să le fie prezentat locotenentului şi soţiei sale chiar sub cerul liber. A fost o idee bună, iar cele două părţi au fost recunoscătoare în egală măsură.

Ocazia a fost următoarea :

Inundaţiile de primăvară rupseseră digul morii locotenentului şi apele luaseră moara cu ele. Oricum, micuţa moară amuţise de mai mulţi ani, chiar imediat după ce domnul Holmengrâ îşi construise întreprinderea ; dar şi aşa cum rămăsese, era totuşi o mică proprietate, care aparţinea domeniului... Or, acum dispăruse. Dar joagărul... existase şi un joagăr. S-a dus şi el. S-ar fi putut spune că moara şi joagărul fuseseră luate de rîu chiar după dorinţa domnului Holmengrâ, părea uimitor, izbitor, cele două instalaţii stăteau în calea unui nou proiect al lui Holmengrâ şi iată că rîul le măturase.

Domnul Holmengrâ nu ascundea faptul că ar fi vinovat pentru această nenorocire ; îndiguise rîul prea mult în sus, pentru plutărit, fiindcă lemnul de construcţie îl căra din pădurea locotenentului.

Cînd locotenentul a plecat să vadă dezastrul, doamna l-a compătimit cu adevărat, într-atît de adînc îl mîhnise faptul că moara şi joagărul tatălui său fuseseră distruse. A venit acasă la masa de prînz şi a vrut să se întoarcă la locul catastrofei, doamna Adelheid îi ceru atunci permisiunea să-l însoţească, locotenentul tresări mai întîi şi apoi îi spuse : Vă mulţumesc pentru compasiune. Luaţi-vă cizme înalte.

În ceea ce-l privea, Holmengrâ l-a luat cu sine pe avocatul Rasch şi au mers pe urmele locotenentului. Astfel se întîlniră cei patru.

Rîul vuia asurzitor, se salutară dar abia auzeau ce-şi spun, Holmengrâ aproape că ţipa cînd îl prezentă pe dl. Rasch. Ce caraghios, să-l vezi pe tînăr descoperindu-şi capul şi salutînd în vacarmul care înghiţea vocile.

Plecară abătuți din acele locuri, cu locotenentul în frunte ; cînd se opriră, Holmengrâ i se adresă :

— Iată ce nebunii poate face un om nepriceput ! Un expert n-ar fi îndiguit rîul pentru niște lemn de construcție.

Locotenentul își ciuli urechile :

— Ați îndiguit rîul ? De ce ?

— Din prostie, din păcate. Sînt foarte nefericit. Nu cer decît timpul necesar ca să repar daunele.

— Ce vreți să faceți ?

— Erau acolo un dig, o moară și un joagăr, vreau să reconstruiesc totul.

Pauză.

— De fapt erau clădiri vechi și stăteau acolo pur și simplu degeaba, spune locotenentul. Nu, nu le veți reconstrui.

Se așteptase Holmengrâ la un asemenea răspuns ? Greu de știut, oricum el nu spuse nimic. Dar i se adresă locotenentului cu deosebit respect :

— Atunci există o altă soluție. Din cauza mea jumătatea Dumneavoastră de rîu a devenit nefolositoare și vreau să vă despăgubesc, să plătesc cît valorează.

Pauză. În mintea locotenentului se fac mai multe legături, desigur, și ajunge la o concluzie :

— Doriți să fiți proprietarul întregului rîu ?

— Dacă vă convine.

Locotenentul pornește, pornesc toți. Cînd ajunseră la răscrucea de drumuri, se opri și spuse... după ce cumpăni îndelung :

— Nu, nu mai vînd nimic din rîu.

Se așteptase Holmengrâ la acest răspuns ? Nu era surprins, dar spuse, conciliant ca întotdeauna :

— Există o a treia soluție doresc să vă ofer despăgubire după expertiză.

*

Peste cîteva zile dl. Holmengrâ urcă de unul singur de-a lungul rîului, pe porțiunea care îi aparținea. Avea în gînd noul proiect, desigur, și măsura cu privirea și cu pașii, făcea o evaluare estimativă. Un proiect nou ? Da, un nou proiect. Mai tîrziu apăru locotenentul, pe același

drum, mergea pe jos. Întrucît ajunse pe malul lui Holmengrå, şi cum niciodată nu făcea nimic pe ascuns, cu siguranţă că îl căuta chiar pe Holmengrå. Din cînd în cînd se oprea, pierdut în gîndurile sale.

Ah, cum se gîndea şi cum se gîndise timp de două zile şi încă nu isprăvise. Cînd respinsese oferta lui Holmengrå de a vinde şi restul rîului, totul păruse o nechibzuinţă, un capriciu ; dar locotenentul ştia el ce ştia, avea motivele lui serioase. Pentru siguranţa ei şi, după consultări cu garanţii din Bergen, banca i-a impus să se abţină de la vînzarea altor drepturi şi proprietăţi ale domeniului Segelfoss, pînă la noi dispoziţii.

O bancă răbdătoare, care a lăsat lucrurile să meargă destul de departe. Aceasta a fost însă o ofensă adusă stăpînului de la Segelfoss, puternic afectat. În acele zile i se întrezări o şansă imensă să părăsească pămîntul şi domeniul, dar cum ar putea explica acest lucru urmaşului dinastiei Willatz Holmsen ? Nu ajungea nicăieri frămîntîndu-se, poate că încă nici nu găsise punctul nevralgic al raţionamentelor sale. Ah ! Nu era decît începutul, simple copilării. Putea să se regăsească pe sine în modul de viaţă al găinilor de pe domeniu cînd o găină îşi propune ceva, scutură mai întîi din cap, într-o parte, apoi în cealaltă şi cercetează dacă lumea corespunde întocmai intenţiilor sale. Apoi zburătăceşte în gol şi fără rost şi nu se opreşte decît dacă mai găseşte vreo altă mărgică. Nimic pe lume nu o poate face să renunţe de bunăvoie, poate ceda, poate apuca pe căi ocolite, dar nu face cale întoarsă.

De ce să facă locotenentul cale-întoarsă ? Nu a risipit totuşi nimic, nici măcar nu a cumpărat încă orga — din păcate. Nu, se afla sub stăpînirea unei legi, sub dictatul unei puteri, şi cum s-ar fi putut el supune ? Ca vechi militar, ştia să se supună, executa fără să crîcnească. Bineînţeles, nu era ruinat, era încă în posesia marelui domeniu Segelfoss, el, şi nimeni altul, deţinea conacul Segelfoss, cu numeroasele sale anexe de preţ ; dar proprietatea era înecată în datorii, iar ideea de a fi îndatorat cuiva îl exaspera. Bineînţeles, ar putea să se salveze încă o dată acceptînd oferta de despăgubire a domnului Holmengrå, dar pînă la cît s-ar fi ridicat aceasta ? Şi nici măcar n-ar

reduce banca la tăcere astfel și, odată desproprietărit, nu i-ar mai rămîne nici o rațiune de a trăi. Nu se scuza în fața nimănui, dar nici nu putea accepta imperiul acelei forțe căreia trebuia să i se supună, căci nu o înțelegea. Ar fi putut să-și spună că nimeni nu poate continua să cheltuiască bani fără să aibă și venituri, dar nu o făcea. Bineînțeles că nu trebuia să arunce la gunoi cărțile de joc aproape neîntrebuințate, era cu totul ridicol și nici măcar nu purtase mantaua aceea scumpă pe care și-a făcut-o pentru călătoria în Anglia. Și asta nu pentru că îl costase cine știe ce, dar era aproape singura risipă care-i venea în minte. Mantaua stătea nefolosită. La Curte nu era invitat, generalul nu se abătea niciodată prin Nordland — nu avea treburi pe acolo — atunci cînd să-și pună mantaua ? Dacă într-adevăr avea să se prăbușească definitiv, atunci doamna Adelheid ar fi avut pentru ce să-i facă reproșuri. Deci, gîndiți-vă, dacă mantaua ar fi rămas la croitor pînă în ziua de azi, o bucată de stofă de culoare închisă, neatinsă, n-ar fi fost oare cu totul altceva ? Vedeți, a fost totuși în stare să suporte ba una, ba alta din partea doamnei Adelheid, printre altele că făcuse din el un celibatar în plină viață conjugală ; dar pînă și asta putea suporta atît timp cît se știa nevinovat... Ce să facă, dacă acum îi făcea reproșuri îndreptățite ? Era astfel construit încît putea suporta aversiunea nemeritată, în schimb cea întemeiată îl exaspera.

Era deci în drum spre Holmengrå, pentru a-i cere scuze. Refuzul său brusc fusese oarecum necuviincios, voia să-i spună adevărul, așa cum era, și anume că circumstanțe speciale îl împiedicau să mai vîndă din rîu. Nici nu i-ar fi răspuns atît de sec data trecută dacă Adelheid n-ar fi fost de față, din cauza ei a trebuit să pozeze în vechiul stăpîn.

Zări pălăria și spatele lui Holmengrå, sus, pe malul rîului ; bun, n-ar fi vrut să i se adreseze vreo rugăminte, dimpotrivă, dacă ar fi fost posibil. Holmengrå ? Acest străin se infiltrase adînc în viața lui, locotenentul îl putea considera egalul său într-o mie de lucruri și superior în multe privințe ; dar cine era Holmengrå ? Un tip la antipodul său.

Iată-l că se întoarce și coboară, îi iese în întîmpinare locotenentului. Cine era acest om ? Nu provenea din nici o familie, din nici un neam, descindea din legendă, din aventură, din toate țările, un simbol poate, o stihie. Îl salută pe locotenent după cum îi era obiceiul, iar locotenentul îi răspunde. Între ei totul era ca mai-nainte, dar proprietarul de pămînturi este în acest moment cel mai puțin sigur pe sine. Se plimbase Holmengrâ pe aici în așteptarea lui ?

Locotenentul începe abrupt, după obiceiul lui :

— Ultima oară ați vorbit despre trei soluții. Există și o a patra. Să lăsăm lucrurile așa cum sînt.

— Nu pot, răspunde Holmengrâ.

— Nu pot vinde mai mult din rîu sau din pămînt. Anumite obligații, ce datează de pe vremea tatălui meu, îmi interzic s-o fac.

— Dar nu și să primiți despăgubirea care vi se cuvine.

— Hm, nu-mi surîde. N-ați avut nimic de cîștigat din paguba mea.

— Domnule locotenent, tocmai am fost într-o plimbare, pe sus. Erau acolo două construcții care îmi stăteau în cale pe acest rîu, acum nu mai există. Pare ciudat ce spun, dar mă incomodau, iar acum au dispărut.

Locotenentul rămîne la atitudinea lui :

— Nu știu... nu înțeleg exact ce spuneți.

— Așa e, explică Holmengrâ, dacă aș construi barajul Dumneavoastră aici, pe partea mea de rîu, atunci aș putea folosi o mașină care-mi este deosebit de necesară. Îndrăznesc să-l rog pe domnul locotenent să mă urmeze ca să-i arăt.

Urcă împreună cursul apei și vorbesc din cînd în cînd :

— Ce fel de mașină ?

— O instalație cu cablîuri care ar economisi forța de tracțiune a cailor, atît de costisitoare, și de care aș avea nevoie pentru întreprindere.

Locotenentul întreabă ceva despre șine și locomotivă, dar Holmengrâ îi explică mai departe :

— Da, aș vrea să instalez șine, de la chei și pînă la moară, șine duble. Dar vreau ca vagonetele să fie puse în mișcare în ambele direcții de forța cascadei.

Se opresc, iar Holmengrâ îi indică locurile, îi arată cu degetul, acolo ar urma să fie barajul, acolo turbina. Vuietul cascadei îi obligă pe cei doi bărbaţi să se apropie unul de celălalt ca să-şi poată vorbi, ceea ce locotenentului îi displace, are senzaţia că nu mai există nici o piedică în calea proiectului şi se îndepărtează puţin de rîu.

— Puteţi să construiţi liniştit.

— Cum aşa ? Nu. Dar nu există nici o variantă care ne-ar mulţumi pe amîndoi ?

— Nu ştiu. Banca îmi interzice să vînd.

— O bancă, să vă interzică ? spune Holmengrâ indiferent. Am să vă absolv faţă de bancă.

Locotenentul se opreşte. Îl pătrunde o rază de lumină, sufletului său de stăpîn îi surîde perspectiva de a putea da un răspuns în numerar băncii.

— E o sumă mare, spune el, dar întregul meu pămînt stă drept ipotecă. Am rambursat ceva, dar mai am de plătit paisprezece mii.

— În bani vechi ?

— Da, din păcate, paisprezece mii în bani vechi, mari, în daleri.

Holmengrâ îşi însuşise treptat cîte ceva din stilul deciziilor locotenentului, se exprima din ce în ce mai concis.

— E o poliţă cu scadenţă pe termen scurt ?

— Da. Garanţii au, de asemenea, asigurări asupra domeniului.

— Voi răscumpăra hîrtiile.

Ciudat... Era o afacere mare, de o importanţă colosală, cea care se perfecta acum, dar s-au schimbat doar cîteva cuvinte, doar cele strict necesare. Indispensabile. Cînd cei doi se despărţiră, totul era în regulă, conveniseră asupra sumei pentru întreaga suprafaţă a rîului şi a lacului din munţi. Domnul Holmengrâ le-a cumpărat din domeniul Segelfoss şi a devenit proprietarul lor.

Locotenentul simţi nevoia să privească unul din cantoanele sale de pădure de pe malul de vest, pentru că tot se afla acolo, se întoarse şi hoinări din nou urcînd pînă la ruinele barajului său, trecînd pe lîngă el, tot pe malul rîului, mai departe, pînă sus la lac. Ah, frumoasă era pădurea aici sus, peste o jumătate de secol va fi şi aici pădure mare, valoroasă, Willatz poate fi liniştit. În orice caz...

lucrurile se aranjau ! O afacere destul de importantă perfectată în această după-amiază, banca plătită, bani în mînă, din nou o binecuvîntată sumă, suficientă pentru o bună bucată de vreme. Oricine ar fi fost domnul Holmengrâ, parcă ceva de domeniul providenței l-ar fi însoțit. Există un remediu pentru orice, fu obligat să constate locotenentul cu uimire. Iar cel mai bun din toate era faptul că nu acceptase nici un serviciu pe gratis de la domnul Holmengrâ și tratase afaceri. Așa trebuia să fie. Să-i fi rămas la nesfîrșit obligat pentru un serviciu pe gratis ? Nimic nu e mai costisitor decît un dar acceptat.

Vedeți, locotenentul a devenit din ce în ce mai înțelept. Unde erau oare nestăpînirea, îndărătnicia din anii tinereții ? Doar rareori arăta focul de sub cenușă. Așa trebuia să fie.

De o oră stă aici și se gîndește, e filosof și nu se grăbește. Cînd se ridică, își continuă drumul prin pădure și își roti privirea ; pe ici, pe colo, trunchiuri proaspăt retezate, din păcate, ultima oară, cînd a tăiat bîrne de susținere pentru mine, dar se ivea și o pădure mai tînără pe care timpul o va împlini, făcînd din Willatz un om bogat. Mergea într-un arc de cerc și sfîrși prin a-și opri privirea asupra curții lui Holmengrâ : o casă mare, dar nouă și exotică, cu un acoperiș imens care depășea cu mult suprafața casei, menit să țină umbră... Ca și cum ar fi fost nevoie... Apoi acoperișul se sprijinea pe niște stîlpi. Totul are aerul unei construcții coloniale, găinile mișună și își fac de lucru în ogradă, în grădină nu sînt decît tufe de agrișe. Iat-o pe Adelheid, ieșind din casă pe ușa din dos, probabil că a fost din nou să cînte la pian. Domnul Holmengrâ o conduce de-a lungul zidului pînă la micuța alee îngustă care dă în grădină. Ciudat... o conduce ținînd-o de talie. S-au așezat sub tufele de agrișe.

Și aici, jos, pădurea era frumoasă, dar cumva impură, amestecată cu foioase. Dacă Holmengrâ căuta cu adevărat aer curat, atunci de ce-și clădise casa într-o pădure cu esențe amestecate ? Locotenentul nu se mai gîndise la asta, abia acum îi trecu deodată prin minte. Își continuă

drumul, coborî din nou spre malul rîului şi se opri la pod. Uite, cărămidăria mai era încă acolo, rămăsese uitată, ocolită de viitura cea mare... Era tot ce îi mai rămăsese de la rîu şi din vechile amenajări.

*

Cînd locotenentul stă întins pe canapea, în camera lui, nu mai sare deodată în picioare să o sune pe Daverdana, a renunţat la mulţe obiceiuri, se autodisciplinează. Nu dă totuşi semne că i-ar părea rău, încărunţeşte, dar asta din pricina anilor, citeşte din umanişti, dar din înclinaţie. Cînd locotenentul sună, rareori, atunci vine Gottfred.

Micul Gottfred, băiatul firav, cu mînuţe de copil. Primise atunci, cu cîţiva ani în urmă, poruncă să se ducă la locotenent, îi fusese o frică de neînchipuit, iar mama lui se văzuse nevoită să-l însoţească pînă la domeniu. Dar locotenentul a fost prietenos cu el, i-a vorbit şi i-a spus că poate rămîne.

Straniul locotenent l-a adus apoi pe Gottfred la doamnă şi a întrebat-o dacă nu e şi ea de aceeaşi părere. Ba da, doamna era desigur de aceeaşi părere. Aşa se face că Gottfred e acum frumos îmbrăcat şi bine hrănit, arată ca un domnişor elegant, deşi are ţinută de paj, cu vestă scurtă şi nasturi sclipitori.

Are o îndatorire specială : să cureţe caii şi şeile stăpînilor, şi să mai facă poate şi alte treburi. Era în exclusivitate în serviciul domnului şi al doamnei, nimeni altcineva nu avea voie să-i dea ordine. Iar el se împărţea între cei doi. Distinsa doamnă avea nevoie de el, şi încă destul de mult, cît de tare dorea să înveţe pe cineva puţină franceză, şi cine era mai potrivit pentru asta decît Gottfred ? Şi apoi, cînd se simţea însingurată şi dorea să stea de vorbă cu cineva, Gottfred îi era la îndemînă. Vedeţi, se gîndea la Willatz, şi de fapt stătea de vorbă cu acesta, uneori îi citea cu voce tare lui Gottfred cîte o scrisoare de-a fiului ei, şi asta era o mare desfătare.

În ce-l priveşte, locotenentul se folosea de tînărul Gottfred la treburi în afara casei, bunăoară să aducă poşta de la oficiul de pe chei sau să hrănească porumbeii cu mazăre. Trebuiau făcute şi astea. Una peste alta era destulă aler-

gătură în casa aceasta mare ; cînd domnul și doamna ieșeau sau se întorceau acasă, Gottfred rămînea în hol și se învîrtea pe acolo, în caz că ar fi fost nevoie de el. Altfel, locotenentul și doamna erau stăpîni cumsecade, care nu abuzau de servitori, și Gottfred era atît de mic ! Se putea întîmpla, de pildă, ca locotenentul să-l sune pe Gottfred și să-l roage să coboare ca să se uite la termometru ; cînd băiatul revenea și îl anunța cîte grade arată, locotenentul făcea un semn din cap pentru a-i spune că asta fusese tot.

Nespus de bine o ducea Gottfred. Iar acum iată că și Pauline, fata cu privirile plecate, sora lui Gottfred, voia și ea să intre în casa locotenentului și să rămînă acolo. De ce nu ? Mama fusese cea care venise să ofere serviciile fiicei sale. Am s-o întreb pe doamnă, răspunse menajera. Voi vorbi cu bărbatul meu, replică doamna. Dacă aveți nevoie de ea, eu n-am nimic împotrivă, răspunse stăpînul. Spuneți-i fetei să intre. Cum te cheamă ? Pauline ? Vrei să rămîi aici ? Cîți ani ai ? Ridică-ți ochii, Pauline !

Astfel s-a instalat aici și Pauline. Era și așa un personal numeros la Segelfoss, încît unul în plus sau în minus nu mai conta.

Și timpul trecea.

Locotenentul își face plimbările zilnice, călare, își privește pămînturile și gardurile, șanțurile și parcela de pădure ; stabilește ca pe vremuri cu Martin, valetul, ce mai este de făcut pe domeniu, îi convoacă uneori pe dijmași la munci suplimentare, și toate le face în bunul lui stil vechi.

Dar iernile erau lungi și inerte. Cînd stă în salonul său, serile, nu aude alt sunet în toată casa decît zgomotul înăbușit al propriilor pași. Ah, iernile erau lungi și moarte, Willatz continua să meargă la școală în Anglia, iar Adelheid cînta la pianul domnului Holmengrâ.

Un bărbat deosebit, acest domn Holmengrâ. Acum era stăpîn peste rîu și putea să-și construiască barajul cu turbine, dar nu o făcea. Timp de doi ani n-a făcut nimic. Și într-o bună zi i-a explicat locotenentului : Nu, din păcate, a trebuit să renunțe la plan, oamenii ar fi avut prea mult de suferit, cărăușii ar fi rămas fără pîine. Trebuie să renunț la planul meu, spune domnul Holmengrâ.

Și proiectul acela cu locomotiva cu aburi... avusese vreodată gînduri serioase ?

Dar multe s-au întîmplat : domnul Holmengrå a ajuns stăpîn peste Segelfoss, peste rîu, peste pădure şi peste tot pămîntul, locotenentul o ştia. Prima dată cînd şi-a dat seama limpede de această teribilă realitate, locotenentul a fost adînc zguduit, încît la scurt timp a încărunţit şi mai mult. Făcea în aşa fel încît să-l întîlnească neapărat, ca din întîmplare, desigur, pe domnul Holmengrå, o anume neliniştе îl împingea spre această întîlnire, pentru a citi în ochii creditorului său. Dar domnul Holmengrå se purta la fel ca şi înainte, poolitico şi prevenitor faţă de stăpînul de la Segelfoss, ca şi în prima zi. Apoi frica lui se risipi, trecură luni şi ani fără nici o schimbare... Dragi prieteni, casa lui Holmengrå primea în continuare lapte de pe domeniu şi plătea pentru asta ! Dar, pe de altă parte, să nu uităm că locotenentul, în ceea ce-l privea, plătea cu punctualitate dobînzile şi ratele pe obligaţiunile sale, deşi, la urma urmei, Holmengrå era cel care, într-un fel sau altul, îi furniza banii necesari. Deci de fapt nu era nimic periculos în toate astea, existau lucruri mai rele. Puteai uita cu desăvîrşire, de exemplu, orga pe care te hotărîseşi să o cumperi ? Şi cînd vor exista fonduri pentru extinderea bisericii cu galeria în care avea să fie instalată orga ? Locotenentul îşi reproşa încetineala cu care mergeau lucrurile, s-ar fi putut spune că nu mai ajungea la capăt. Începuse să-şi piardă energia ? Cu prima ocazie prielnică se va apuca de treabă.

Şi probabil că mai erau şi altele în care s-a dovedit a fi prea delăsător, locotenentul recunoştea că ar fi trebuit să vorbească serios cu Willatz, la întoarcerea acestuia în vacanţă. El era acum un tînăr chipeş, crescuse frumos, dar încă nu avea tărie, voinţă şi caracter, aşa cum trebuia să aibă un adevărat Willatz Holmsen. Ce se întîmplă cu băiatul acesta ? Voia să urmeze cursuri de pictură şi desen, voia să ajungă artist... Bun ! Să se facă artist ! Ar fi preferat să-l vadă marinar, ofiţer de marină... Mai bine, cu mult mai bine, băiatul meu, să fii marinar un timp, pînă ce vei prelua domeniul Segelfoss ! Dar Willatz avea multe alte capricii şi voia să încerce o mulţime de lucruri, lăsînd, din nefericire, să se înţeleagă că ar dori să se consacre cu totul muzicii ; dar aceasta era cea mai nesăbuită dintre ideile sale, nu, nu a mai amintit-o niciodată.

Dar tatăl ar fi trebuit să știe că fiul își cheltuia timpul numai și numai cu muzica, zi și noapte. Căci asta avea Willatz în sînge, asta îl învățase mama lui.

XIV

Willatz se întoarce acasă.

Arată minunat, îți crește inima cînd îl vezi, cu ghetre, îmbrăcat în gri, englez din cap pînă în picioare. Cînd îl revăzu pe acest tînăr bărbat care era fiul ei, doamna Adelheid se emoționă profund ; trebuie să fi trecut mulți ani de cînd îl născuse, se pare că anii își spuseseră cuvîntul și la ea, îmbătrînise. Cît de străin și de ciudat îi părea ! Doamne sfinte, cred că băiatul ăsta începe să aibă barbă, se gîndi ea. Mama petrecu de fapt cîteva zile privind cu aversiune cum fiului ei i se iveau tuleie pe obraji.

Era însoțit de un alt tînăr, un cunoscut din copilărie, Anton Coldevin, fiul consulului Fredrik. Tînărul Anton urmase de mai mulți ani școala din Saint-Cyr, precum tatăl său la vremea lui, făcea studii comerciale și urma să devină asociat în afacerile familiei.

În sfîrșit, un Coldevin revenise la Segelfoss, consulul Fredrik era reprezentat de... un fiu aproape adult. Doamna Adelheid îl privea oarecum înfricoșată. Ah, Doamne, cîți ani or fi trecut, uite ce namilă s-a făcut tînărul Coldevin, ca și Willatz al ei, de altfel.

Cei doi tineri nu se potriveau în multe privințe, deși erau prieteni ; cînd unul voia una, celălalt voia alta, încăpățînați erau amîndoi ; Anton umbla peste tot, la moară, pe chei, sus la Holmengrå, în casele dijmașilor. Uneori Willatz îl însoțea, din politețe, dar devenise destul de englez ca să prefere să stea ore în șir, cu stupidă îndărătnicie, să pescuiască păstrăvi în rîu. Willatz mai era și un amestec din de toate, știa să cînte împreună cu mama lui și să discute matur cu tatăl său. A adus cu el, pe tăcute,

cîteva compoziţii originale, romanţe, piese mici... Ah, da! Nu ştia oare mama lui că e un geniu, un copil născut în noaptea de Crăciun ? Ea interpreta aceste compoziţii juvenile înălţînd muzica spre ceruri şi paradis cu delicioasa ei voce de mezzo-soprană. Uitase că Willatz a crescut cu un cap mai mare decît ea, că a îmbătrînit-o, era prietena lui, uneori îl lua cu ea la Holmengrâ să încerce pianul şi să-i întîlnească pe copii.

Acum indienii cei mici se înălţaseră bine şi aveau un aer straniu, palizi, cu părul atît de negru şi ochii negri adînc strălucitori. De fapt păreau mult mai indieni decît susţinea tatăl lor, iar în mersul Marianei era ceva felin, de animal sălbatic, şi avea mîini lascive, moştenite de la seminţiile acelea lenevoase din care se trăgea. Willatz rămase mut în faţa ei şi la scurtă vreme se îndrăgosti.

Era o stare cu totul aparte ! Ca şi cum ar fi fost pătruns de beatitudine, imobilizat, paralizat, simţi că-l străpunge un junghi neînchipuit de dulce. În ce o privea pe ea, ajunse şi mai departe, copila de treisprezece ani îl mîngîia pe haină, privindu-l. Ştia ea oare ce face ? Îşi zîmbeau şi amîndoi roşiră ca para focului, el o sărută abia atingînd-o, stîngaci, şi îi rămase pe buze o aromă minunată. Îndrăzneala aceasta aduse după sine o asemenea confuzie ! Dumnezeule, cum să nu pieri, să te înghită pămîntul. Nu reuşea să se dezlipească de ea, o ţinea strîns, se ascundea în ea, se ascundeau unul în braţele celuilalt, unul cu nasul în ceafa celuilalt. Acum ar trebui să slăbească îmbrăţişarea şi să se întîlnească într-o privire... Imposibil. Nu, cum să se privească în ochi după această zi ? Imposibil. De-ar fi fost întuneric ! Nu era nici o scăpare ? Văd un om care trece pe drum, spune el. Unde ? întreabă ea şi se întoarce puţin. Acolo, jos, duce ceva. Da, duce un sac ; nu vezi că e un sac ? Între timp se desprinseseră unul de altul. Ce cocoş mare aveţi, spune el, continuînd să n-o privească. Ah, va trece mult timp pînă cînd se vor putea privi din nou. Dar, în privinţa cocoşului, îl întreabă ea, privind în jur numai spre el nu Unde e ? Nu, atunci Willatz răspunde doar că-l văzuse cu o zi înainte, dar că era un cocoş grozav. Da, şi atît de frumos ! spune Mariane; creasta îi stă ţanţoş, în sus, că nu toţi cocoşii au crestele aşa zbîrlite.

Dar acum vine Felix și îi salvează... De data aceasta. Ce clipe minunate și nefirești ! Cînd Willatz se urca pe cal, nu trecea multă vreme și era văzut din casele de pe marginea drumului, făcea această lungă plimbare de unul singur, pentru a putea zăbovi și a ridica privirea spre casa și grădina Marianei. Vară blîndă și ochi strălucitori ! Ce vreme de dulci și sfielnici fiori, care îl purtau prin pădure, pe munte, înapoi spre casele oamenilor, într-o hoinăreală fără țintă. Unde se culca noaptea ? Unde te puteai culca nopțile ! În iarbă, în fîn, într-un balansoar al copilăriei din grădină, peste tot, cîte puțin în fiecare loc, uneori și în pat, adunat covrig, stors, epuizat... Ce vremuri !

Ah, cît de împrăștiat și de nepotolit, fără să facă ceva anume. Să pescuiască ore în șir în rîu ? Gata cu asta ! Poate că și pozase puțin ca să facă mai mult pe englezul, dedicîndu-se acestei îndeletniciri plicticoase. Pe vremea aceea Gottfred era o companie prețioasă, avea răbdare să asculte și să fie martor la destinul unui bărbat. Pauline ? Ah, da ! Pauline era frumos îmbrăcată, ca și fratele ei, și bine hrănită, și cu aceeași culoare sănătoasă în obraji. Dar era și rămînea tot cu privirile plecate, sfioasă ca o floare, nici măcar nu l-a întrebat vreodată cît e ora, ca el să-i poată arăta ceasul. Dar Gottfred, oricum, îl întreba cu bună-credință despre Anglia, astfel că Willatz îi putea povesti ; și micul Gottfred știa acum destulă franceză, așa că nu era chiar un băiat oarecare, un nimeni.

— L-am văzut din nou pe Anton mergînd spre casa lui Holmengrâ, spunea Willatz indiferent.

— Da, așa e, răspunse Gottfred.

— Și ieri a fost acolo. Nu înțeleg de ce se duce acolo în fiecare zi ; Mariane a spus cu gura ei că nu-i pasă de el.

— Da. Poate că se întîlnește cu Felix.

— Da. Am văzut adineaori că s-a întîlnit cu Mariane. Acum o jumătate de oră. Iar în această clipă se află cu siguranță în spatele coteților de găini.

— Dacă vrei, mă duc să mă uit.

— Nu, doar nu crezi că-mi pasă ! Lasă-i în pace. Ce voiam să-ți spun... Bella e minunată, nu ți se pare ?

— Ba da. Și e atît de blîndă, răspunde Gottfred și îi spune cum o îngrijește el. Stă atît de cuminte cînd îi spăl copitele și întoarce capul după mine cînd plec.

Willatz nu-l ascultă, îl preocupă altceva și întreabă brusc :

— Poți să-ți ții gura ?

— Să-mi țin gura ?

— Da, să taci ca mormîntul ? Dacă poți, te-aș ruga să-mi faci un mare serviciu.

— Da, răspunde Gottfred îndatoritor.

— Dar să nu spui da dacă nu ești în stare. Pentru că e ceva important. E vorba de scrisoarea asta, pe care trebuie să o duci.

— Da. Bine.

— Și să vezi că o primește cu mîna ei. Vezi ce scrie pe plic ?

— Da.

— Dar trebuie să fii iute. Și cel mai important e să o faci în secret. Nu, cînd am spus să fii iute, n-am vrut să spun asta, de fapt nici nu mai știu ce-am vrut să-ți spun. O să-mi amintesc eu. Dar înțelegi bine că e important ! Dacă Anton e acolo, îi faci ei un semn cu ochiul ca să-l îndepărteze.

— Da.

— Dar Anton să nu vadă, în ruptul capului !

— Nu.

Gottfred a lipsit o veșnicie, iar Willatz a simțit că trebuie să-i iasă în calc. Îl întîlni la pod, Gottfred era prudent și se așeză sub tufe, scoase o scrisoare.

— Nu i-ai dat-o ? întrebă Willatz speriat.

— Ba da... Ți-a trimis răspuns !

Gottfred era nemaipomenit !

Se îndepărtară spre casă, Willatz ar fi vrut să alerge, dar nu se putea. Oare ce scria acolo ?

— Am acasă un baston, un baston de promenadă pe care am să ți-l dau, spuse el. Știi ce scrie în scrisoare ?

— Nu.

— Ba da, poate să fie orice, pentru numele lui Dumnezeu. L-ai văzut pe Anton ?

— Nu. Plecase.

Willatz urcă într-un suflet în camera lui, rămîne acolo o clipă, două, coboară val-vîrtej, tremurînd de încîntare. Îl găsește pe Gottfred și îi dă bastonul Nu, mulțumesc, nu face asta ! Ba da, să nu mai vorbim ! și fuge înapoi

sus, în cameră, unde rămîne mai mult timp, coboară apoi treptele cîntînd, se oprește în curte, se uită de jur împrejur, se întoarce și urcă din nou scările în goană, era a treia oară și s-ar fi putut spune că, acum, chiar avea de gînd să se încuie, să învețe o lecție grea sau ceva de felul acesta. Dar după o jumătate de oră își însușise lecția, desigur, pentru că se arătă din nou pe trepte. Cobora. Ce avea să inventeze ? Se mai liniștise puțin, mama lui trecu pe lîngă el pe coridor, cu siguranță că ieșise să facă o plimbare, schimbă cîteva cuvinte și ea nu-i ceru s-o însoțească. Apoi auzi pașii tatălui său în salon... Acest tată bun, un prieten, un gentleman... Bătu la ușa lui și intră.

— Nu ești la pescuit ? întrebă tatăl. Anton e cu siguranță sus la rîu.

— Da, cu siguranță. N-am avut chef. Ce mult ai încărunțit, tată.

Tatăl tresare.

— Încărunțit ! Nu prea tare. Unde-i mama ? Nu vreți să cîntați ?

— Ba da, mai tîrziu. Data trecută textul era englezesc, dar ai auzit că muzica era norvegiană.

— Da. Foarte frumoasă.

— N-am vrut să-ți spun, era compoziția mea.

Tatăl tresare și mai mult.

— Willatz, nu pentru asta era extraordinar de frumoasă, am auzit-o de aici. Dacă tu însuți ai... Așa ? Mama știe ?

— Da.

— Muzica e destul de bună, să nu crezi altceva. Dar ce spune mama ta ?

— O găsește frumoasă.

Tatăl spune pe neașteptate :

— Te-ai gîndit ce ai vrea să te faci, dragul meu ?

Pauză.

— Artist sau ofițer de marină ? Trebuie să te hotărăști pentru ceva precis, n-o spun ca să te forțez, dar e mai bine pentru tine însuți. Muzica e doar cîntec și joc. Dar a fost neasemuit de frumos, am intrat aici și te-am ascultat. Și mama ta crede la fel ?

— Da.

Tatăl își ia un aer hotărît și spune :

— Deci așa, muzica e una, afacerile serioase alta, nu sîntem de acord în privința asta ? Să iei o decizie și mai vorbim. N-am nimic împotrivă să te faci sculptor sau pictor, poate că familia noastră are nevoie de un asemenea accident, nu știu. Gîndește-te și spune-mi ce crezi.

Willatz se simți amînat în felul acesta și deci fericit. Dar se putea aștepta ca discuția să fie în curînd reluată ; ce-ar fi dacă ar lăsa să se înțeleagă ceva încă de pe acum ?

— Intenția ta e să rămîn să termin școala la Harrow ? întrebă el.

Dumnezeu știe dacă aceasta era intenția tatălui, dacă acest bărbat încărunțit, care se plimba prin cameră, era chiar atît de hotărît ! Dumnezeu știe, dar răspunse imediat.

— Toată școala ? Bineînțeles... dacă vrei. Astfel că vei avea timp să meditezi la ce dorești să te faci. Da, da, pînă la terminarea școlii.

Ah, dar nu asta voia să spună Willatz. El nu avea dorință mai fierbinte decît să termine cu școala de la Harrow, îl chinuia cumplit și-l ținea departe. Mama trebuia să-l ajute, cu timpul se va găsi un mijloc, iar tata avea un suflet deosebit și Mariane era minunată.

— Aș putea să-ți cînt încă o dată cîntecele, numai pentru tine, dacă vrei ? spuse el.

— Acum ? Nu, mulțumesc, așteaptă pînă vine mama, chiar acum am ceva de făcut, dar mulțumesc.

După ce făcu un semn cu capul, Willatz ieși.

Locotenentul redeveni impasibil, dar ceea ce avea de făcut tocmai atunci nu părea a fi altceva decît să se plimbe prin cameră din nou. Să termine școala ? Școala asta englezească era pentru el o enigmă. Să fi fost o universitate ? Ani la rînd într-un colegiu la Harrow — să consimtă oare ? Trebuia să-i scrie lui Xavier Moore în această privință, trebuia să se consulte cu Adelheid.

Sună să întrebe dacă doamna e plecată.

Da, Gottfred o văzuse plecînd la Holmengrå.

— Anunță-mă cînd se întoarce.

Așteptă îndelung, o oră, chiar mai mult, Adelheid uita tot în fața pianului cu coadă ! Peste două ore, sosi...

Cum... Plînsese ? Era extrem de amabilă, umilă, ceea ce îl surprinse şi o întrebă :

— V-a supărat ceva ?

— Pe mine ? De ce ? Nu, din cîte ştiu, mulţumesc.

Vorbiră de Willatz, Adelheid se concentră şi îi dădu argumente excelente : Şcoala asta de la Harrow, nu mai avea nici un rost să-l mai ţină acolo mult, era rafinată şi scumpă, şic, dar asta era tot.

— Nu are nici o importanţă, e unicul nostru copil !

Dar nu mai servea la nimic, băiatul nu mai făcea nimic altceva în afară de muzică.

Povestea asta cu muzica, desigur, o moştenise de la maică-sa, nu era în sîngele holmsenilor, locotenentul putea, în consecinţă, să facă o remarcă puţin răutăcioasă fără să se arate totuşi nedrept.

Dar Adelheid... Ce se întîmpla cu ea astă-seară ? Altădată i-ar fi răspuns cu aceeaşi monedă, acum deveni însă şi mai docilă, şi tonul ei cerşea bunăvoinţă Ah, nu spuneţi asta, aşa e într-adevăr, e profund muzical. Doar dacă aţi şti... Nici nu îndrăznesc să vă spun.

— Că a compus cîntece ? Chiar el mi-a spus-o.

— Dumnezeule, acesta e adevărul. Ah, băiatul acesta e numai melodie, vă asigur că ce compune el eu cînt cu cea mai profundă bucurie. Aţi ascultat ieri, cu siguranţă.

— Am intrat la mine în cameră şi am ascultat. Ascult de mai multe zile.

— Da, şi ce credeţi ?

— Cîntecul Dumneavoastră e întotdeauna frumos.

— Găsiţi într-adevăr ? Dar bucata este într-adevăr reuşită, el nu e deloc un băiat obişnuit, vă rog să nu uitaţi asta. Locotenentul credea el însuşi că fiul său era excepţional A spus el altceva ? Nici mama lui nu era o doamnă oarecare... Pe scurt.

— Hm. N-am nimic împotrivă să mi se amintească. Deşi e de prisos.

— Scuzaţi-mă.

Şi mai multă supuşenie, mai multă blîndeţe, de ce ?

Locotenentul înţelege limpede că se întîmplase ceva cu ea, căci altfel nu s-ar fi purtat atît de neobişnuit. Nu-i displăcea s-o vadă manifestîndu-şi respectul, în plus, avea dreptate să spună că şcoala de la Harrow era o ade-

vărată ruină. Iată, Adelheid, care era acolo, înaintată în vîrstă, păstrîndu-şi încă o anume prospeţime, acesta era sprijinul pe care trebuia să şi-l caute. Hm. Şi pentru prima oară se hotărăşte să fie de partea soţiei, împotriva fiului său, vrea să-şi exercite autoritatea şi să i se împotrivească lui Willatz. Poate că asta i-ar face bine.

— M-am gîndit să-i scriu lui Xavier Moore, spuse el, dar acum nu mai e necesar. Willatz nu va mai merge la Harrow. Dar la ce v-aţi gîndit după aceea ?

— La ce m-am gîndit ? Să vă rog în numele lui, spuse ea.

A mai auzit el un asemenea ton ? Locotenentul spune :

— Aţi dori, Adelheid, să-l pregătiţi pe Willatz şi să-i spuneţi că din motive pe care le-ar descoperi ulterior, trebuie să mă opun ca el să se reîntoarcă la Harrow ?

— Da. Şi nu va fi dezamăgit, vă va fi recunoscător.

Din ce în ce mai bine, totul se precipită, singurul punct fix era raţiunea locotenentului. Ah, să nu ai o mamă şi un fiu împotriva ta ! Cum se va sfîrşi ? Willatz va pleca în Germania. Va deveni un muzician atît de mare pe cît îi va permite talentul, iată cum se va sfîrşi.

— Pe răspunderea Dumneavoastră, a spus locotenentul. E singurul nostru copil, dar aici Dumneavoastră vă pricepeţi, pe răspunderea Dumneavoastră.

Apoi ea făcu o mişcare ca şi cum ar fi dorit să înainteze cu un pas sau să-i întindă mîna, dar se opri. A fost un gest drăgălaş şi cu efect asupra lui, o mică cohetărie, cu graţie feciorelnică.

— Mulţumesc, e bine, spuse ea, bine pentru el şi bine pentru mine, fără să fi meritat.

Iar seara au cîntat.

După cîteva zile, Willatz fu purtătorul de cuvînt al mamei. Era un mod de a proceda într-atît de neobişnuit, încît trebuia să fi existat vreun dedesubt : Adelheid dorea să-şi însoţească fiul la Berlin. Se folosea de un intermediar ca să evite să dea explicaţii mai detaliate, nu mai era nici o îndoială în această privinţă. Locotenentul îşi întrebă fiul :

— Ai înțeles corect ce-a spus mama ?

— Da.

— Spune-i că dacă nu m-aș fi gîndit s-o menajez, aș fi rugat-o eu însumi să plece cu tine. Din motive diferite. Ea se pricepe cel mai bine la asta și vei avea mai multă nevoie de ea.

Willatz simți deodată un val de duioșie și făcu eforturi să se stăpînească. Să fi fost dragoste, să fi fost compasiune ? Tatăl său avea un aer abătut de om sărman și părăsit, era atît de trist.

Cînd Willatz se simți din nou în stare să vorbească, spuse :

— Da, dar noi doi trebuie să călătorim din nou împreună, tată. M-am simțit atît de bine alături de tine.

— Așa e, aprobă tatăl său, altă dată. Dar acum du-te și spune-i mamei asta. Spune-i că n-am nici o îndoială că lucrurile vor merge prost aici acasă cît timp ea va fi plecată, dar n-avem ce face. Cînd vreți să plecați ?

— Anton vrea să plece acum.

— Anton. Dar tu și cu mama ?

— Mama zice că imediat.

— Imediat ?

— Mama spune că pentru muzică nu există vacanță. Pauză.

— Bine, la asta ea se pricepe.

*

Tînărul Willatz nu se gîndise că se va întîlni cu Julius atunci, Gottfred i-a povestit bineînțeles istoria cu briceagul și asta l-a impresionat profund. Julius a fost de mai multe ori pe domeniu și a stat la pîndă, după cum îi era obiceiul, l-a și rugat pe Gottfred să-i transmită lui Willatz salutări ; dar Willatz nu apăruse încă. Julius nu putea înțelege, doar fuseseră prieteni buni și, la urma urmei, el era fratele lui Lars, care tocmai ieșise pastor.

De altfel, Julius nu o ducea mai rău decît înainte, dimpotrivă, în felul lui devenise un tip important, lucra

cînd voia şi îşi domina părinţii prin forţă fizică dacă acasă se iveau neînţelegeri. Aşa povestea Gottfred, care aflase toate acestea chiar de la Julius. Destul de înzestrat fusese întotdeauna, chiar mai mult decît fratele său, deşi nu-şi bătuse capul cu cartea. Păi cum... ? Nu se învîrtea el prin casă toată ziua fără să se sinchisească ? Îşi folosea isteţimea la curăţatul peştilor de maţe şi în a face deosebirea între capră şi ţap. Da, în ultima vreme Julius devenise un flăcău destoinic, pescuise două ierni la rînd în Lofoten şi mai lucra şi pentru domnul Holmengrå. Julius se împrietenise şi cu Felix, care era acum la fel de ignorant şi disprețuitor față de carte. Felix era un adevărat sălbatic.

Şi apoi, într-o zi, Willatz şi Anton se plimbau, iar Julius tocmai se găsea în faţa casei sale. Fără îndoială că şi Felix se afla prin apropiere, căci i se auzea fluieratul din spatele caselor.

Cei doi tineri domni salutară, vrînd să treacă mai departe.

Doar că Julius îşi imaginase, desigur, că aceşti tineri domni veniseră în sfîrşit să-l vadă... Pentru cine altcineva ar fi luat-o pe drumul acesta ? De aceea se şi postase el acolo.

— Nu mă recunoşti, Willatz ? întrebă el.

— Ba da, răspunde Willatz.

— Nu pe mine mă căutai ?

— Nu, răspunde Willatz, mirat.

Julius se simte jignit că scopul plimbării celor doi domni fusese atît de diferit de ceea ce-şi închipuise el.

— Aşa deci. Da, da.

Între timp, cei doi se opriră şi Anton izbucni în rîs. Aşa, va să zică ! Să se lase Julius făcut de rîs ? Niciodată ! Era zdravăn, îi crescuseră sprîncenele stufoase şi ce mai pumni avea !

— De ce rîde dobitocul ăsta ? întreabă el.

Doar că Anton Coldevin era şi el un bărbat care nu o dată se bătuse cu cadeţii de la Saint-Cyr, aşa că nu putea fi luat drept un prostănac.

— Poate vrei o scărmăneală ? spuse el.

Julius nici gînd să bată în retragere, dimpotrivă. De ce ? Ce anume îi dădea curaj, sau cine îi dăduse apă la moară ? Rămăsese ţintuit locului şi, de ruşine, mai trebuia şi să lase să se înţeleagă că i-ar place ; dar faţa i se alungise şi avea un aer straniu.

Pauză.

Willatz nu avea din principiu nimic împotriva cîte unei bătăi bune, dar nu se făcea să se încaiere aici, în mijlocul drumului. Haideţi, potoliţi-vă, băieţi, spuse el. Felix îşi făcu şi el drum pe acolo, micul indian ! Era limpede că cine dădea în Julius lovea şi în Felix, se strecură calm printre inamici şi îl privi pe Anton cu o lucire sălbatică în ochi. Acest diavol mic putea deveni periculos ! Willatz fu nevoit să recurgă la cuvinte, iar în cele din urmă să-l ameninţe pe Anton că-l lasă acolo şi pleacă.

Atunci Julius deveni deodată serios : Hai, vino îndărăt dacă-ţi dă mîna, strigă el. Ah ! Devenise pe loc un adevărat războinic, mesteca tutun şi scuipa de ţi se făcea greaţă, şi acest frate de preot folosea cuvinte dintre cele mai joase. Haideţi ! Ce, crezi că mi-e frică ? Te fac arşice !

Iar Felix scotea urlete scurte, tare i-ar fi plăcut să se întîmple aşa.

XV

Willatz şi mama sa au plecat. Masa de rămas bun s-a dat la locotenent acasă, iar Holmengrå a fost de faţă. Pentru că era un moment de cotitură în destinul lui Willatz, discursul tatălui fu mult mai grav : există două

modalităţi de a-ţi păstra numele pentru posteritate, fie închizîndu-l ermetic într-un mormînt, pentru a fi descoperit peste două mii de ani, fie jucîndu-l într-o furtună în faţa oamenilor şi atunci istoria şi-l va aminti. Masa s-a terminat repede, deşi nu era pe acolo nici un doctor Muus care să le strice cheful. Tăcerea a fost însă mult mai neplăcută. Toată lumea era emoţionată de despărţire, pe chei, domnul Holmengrå — atent şi afectuos ca întotdeauna — i-a ţinut mîna doamnei Adelheid : Întoarceţi-vă curînd !

Trecuseră acum cîteva luni şi doamna încă nu se întorsese, oare din ce cauză ? Locotenentul primea scrisori în care ea îi cerea o amînare... Bine, fie, nu ardeau de nerăbdare să se vadă acasă ! Locotenentul se gîndea că dacă ea nu dădea dovadă de bunăvoinţă, atunci era totuna şi începu să se deprindă cu ideea, într-o bună zi se apucă din nou să fredoneze. Daverdana, care din nou era camerista lui, aduse vestea în bucătărie şi toată lumea se puse să tragă cu urechea. Nu se auzea nimic, de data asta locotenentul fredona în surdină, mai mult pentru sine. Şi ce dacă fluiera ? Nu exista nici un alt motiv decît acela că vocaţia muzicală a familiei lui îşi găsise recunoaşterea oficială în societatea berlineză.

După un timp sosi o scrisoare în care doamna îi cerea o amînare pînă la sfîrşitul toamnei. O scrisoare umilă, o rugăminte, acum locotenentului nu-i mai mirosea a bine. Aşa, toată toamna ? Şi cînd va trece toamna, poate toată iarna ? Aici se ascunde ceva. Căsătoria lor n-a fost mai bună ca a altora, nu a fost tulburată de nenorociri, dar o nefericire continuă a planat asupra ei. Aşa era. O nefericire... Ce bagatelă ! O nenorocire era un capăt, se întîmplă o dată pentru fiecare, mai rău e cînd zi şi noapte, ani după ani, îţi lipseşte fericirea. Un înger se poate supăra şi poate muşca... Bun ! Dar cînd un înger nu muşcă niciodată, doar mîrîie, un înger care rînjeşte într-un etern zîmbet indiferent ? Şi asta e bine, atunci eşti filosof, eşti pe aproape, slavă Domnului, de modelul gînditorilor umanişti. Un ţînţar e un chin, cîntă cu aripile lui sticloase,

bîz, bîz, bîz ; pentru început e o verificare a raţiunii... Fericirea, fericirea, ce este ea ? Trebuie să-i recunoaştem inutilitatea. De altfel, căsnicia holmsenilor a devenit suportabilă, ba chiar se îndrepta spre bine, slavă Domnului. Întotdeauna stima fusese reciprocă, dar acum se transformase în cordialitate, se mai ivea uneori şi cîte un zîmbet sincer. Locotenentul începuse să spere într-un fel de recuperare de ambele părţi, o nouă viaţă, acum, la bătrîneţe ; doar Adelheid manifestase în ultimele săptămîni o oarecare apropiere, ca şi cum n-ar mai fi simţit acea satisfacţie de odinioară de a-l ţine departe... Acum, la bătrîneţe. Şi iată că iar pleacă, vrea să rămînă departe !

Atunci îl bate gîndul că în viaţa ei va fi existat poate ceva chiar mai greu de suportat decît căsătoria. Ce-ar fi putut să fie ? Dumnezeu ştie, dar cu siguranţă nu era un fleac. În ultima scrisoare spunea că e vinovată faţă de el... Aşa, era un fel de a vorbi, oarecum linguşitor, pentru a obţine amînarea întoarcerii ; dar Adelheid purta cu sine o povară. Şi locotenentul încetă deodată să mai fredoneze. Nu-i mai surîdea. Desigur, fredonase puţin, cel mai inocent lucru pe care l-ar putea face un bărbat în absenţa soţiei sale.

Dar locotenentul dorea mai mult, nu făcea nimic pe jumătate. Dacă Adelheid se află într-un soi de criză, nu se cuvenea ca el să nu participe, voia să i se alăture atunci cînd ea se va întoarce acasă, voia, cu adevărat, să reia lucrările pentru instalarea orgii. Acum orga trebuia procurată... Cu orice preţ.

Ah, de-ar fi fost numai orga ! Dar galeria unde urma să fie instalată ? Şi unde mai era loc pentru o galerie ? Biserica trebuia extinsă. Putea locotenentul, ca altă dată, să-şi ia lemnul de care avea nevoie din propria sa pădure, acum ipotecată ? Era legat de mîini şi de picioare, trebuia din nou să se afle faţă-n faţă cu domul Holmengrå.

Toamna trecu şi doamna nu se întoarse. Nu, acum scria că ar dori să rămînă în continuare încă o vreme — pe timpul iernii, altfel Willatz s-ar simţi atît de singur,

da, şi ea însăşi dorea să mai rămînă. De altfel se aranjaseră foarte chibzuit, cheltuiau puţin şi făceau muzică.

Poate că era hotărîrea destinului, acum locotenentul avea timp pentru activităţile sale de construcţie înainte de întoarcerea Adelheidei.

Se întîmpla adesea ca domnul Holmengrå să întrebe de cei doi, mamă şi fiu, aflaţi la Berlin, şi acest lucru părea ciudat : în primul rînd pentru că nu întrebase niciodată de Willatz pe vremea cînd acesta se afla în Anglia şi apoi micul Gottfred mergea din cînd în cînd în casa Holmengrå, la Mariane, să-i ducă scrisori de la Willatz. Sînt bine ? întreba domnul Holmengrå. Sînt bine, îi răspundea întotdeauna locotenentul. Azi răspunse la fel, adăugînd : Soţia mea doreşte să mai rămînă un timp la Berlin.

Începu să vorbească despre biserică şi spuse :

— Biserica aceasta mică... Activitatea Dumneavoastră a dus la creşterea populaţiei în regiune, astfel că biserica a devenit prea mică.

— Da, spuse domnul Holmengrå, aşa este.

Dar cu siguranţă că îl preocupa altceva, figura lui era de nedescifrat, ca o scriere secretă. Locotenentul nu mai vorbi despre biserică, acest bărbat sensibil tăcu deodată, ca şi cum i s-ar fi făcut un semn să se oprească, un semn numai de el ştiut.

Aşadar, biserica era strigător la cer de mică ? Iar în duminicile marî de botez, sau cînd oamenii voiau îndeobşte să se întîlnească ? Nu era greu de prevăzut cum vor decurge lucrurile la slujba pe care o va ţine noul slujitor al Domnului, L. Lassen, cînd va veni şi le va vorbi pentru prima dată consătenilor săi. Da, desigur, aşa este, răspunse domnul Holmengrå. Locotenentul se gîndea cu încăpăţînare că, dacă acum ar fi avut puterea de odinioară, ar fi plecat călare prin întinsele sale păduri şi ar fi dat dispoziţie tăietorilor de lemne să doboare copaci pentru încă o biserică. Şi îşi continuă gîndul, firește : Dacă aş mai putea dispune de fostele mele drepturi, aş telegrafia chiar azi după cherestea la Namsen ! Chiar

asta îi trece prin minte, desigur, căci chiar în acel moment își luă un aer demn și măreț : Ah ! încă mai avea putere, avea suma primită în schimbul rîului, iar dacă n-ar fi fost cei doi de la Berlin, mama și fiul, ar fi putut valsa. Aceste coroane ridicole, această adunătură de monezi minuscule, care nici măcar nu erau daleri.

Întrebarea pe care, în cele din urmă, o puse domnul Holmengrå și răspunsul pe care-l primi fură demne întru totul de cei doi domni.

— Nu am fost la Berlin, dar nu vi se pare că este scump pentru soția Dumneavoastră să locuiască acolo ?

— Nu e prea scump pentru soția mea să locuiască la Berlin, îl asigură locotenentul.

Fără doar și poate că în următoarele săptămîni interveni o schimbare de ton între stăpînul de la Segelfoss și influentul domn Holmengrå. Cei din afară nu remarcară nimic, dar locotenentul nu mai avea nici o îndoială și în capul lui încăpățînat de beduin se înfiripă un plan pe care îl rumega zi și noapte : pășea pe un pămînt ipotecat, locuia într-o casă ipotecată, voia să se mute. Ce bine că Adelheid și Willatz se află în străinătate, îi va îndemna să rămînă acolo, deci trebuia acum să croiască o nouă soartă numai pentru el.

În manuscrisul pastorului Windfeld, spre sfîrșit, se consemnează că doamna Adelheid a plecat în străinătate și a rămas acolo, dovadă a neînțelegerilor grave dintre cei doi soți. Așadar, cel puțin în privința asta aveau păreri comune. Rămîneți acolo unde sînteți ! îi scrise locotenentul soției sale. Și pentru a nu se simți copleșită de recunoștință față de el, îi explică adevărul, că dorește să pună în aplicare un plan și că pentru asta avea nevoie să fie singur.

Unde să se mute ? Mai rămăsese cărămidăria cea veche, pe care n-o vînduse, nu fusese cuprinsă în contractul de vînzare a rîului. Cărămidăria era ipotecată și

ea, desigur, dar putea fi răscumpărată, avea igrasie, sufla vîntul prin ea, dar putea fi reparată şi amenajată pentru a face din ea o locuinţă omenească.

Locotenentul era frămîntat de această idee. În toţi aceşti ani de declin nu fusese niciodată neglijent, nu se mulţumise să lase lucrurile în voia lor, nu-i stătea în fire. Era torturat de propria sa mizerie fără să o poată împiedica însă. Cu ce să o stăvilească ? Să cîştige ceva ? Să producă ? El ? Acest om, care nu era în stare decît să cheltuiască şi să plătească, să plătească, un risipitor, dar un risipitor fără o avere pe care să o toace, un geniu negativ, atît de priceput în a-şi crea cheltuieli. Era vlăstarul strămoşilor săi şi trăia în umbra acestora.

Din ziua în care primi acel semn, real sau imaginar, din partea domnului Holmengrå, lucrurile începură să se adune, să se aglomereze : uita sau nu lua cu bună-ştiinţă în consideraţie bunurile sale mobiliare, casa înţesată, mobilierul, operele de artă, biblioteca, şeptelul, caii, bărcile, uneltele, maşinile... Nu se gîndea la ele. Un om ca el, cu o minte atît de ordonată, ar fi trebuit să se gîndească la o cale de a scăpa de faliment.

Bătrînul locotenent... era în voia unei forţe demoniace ! Să se adreseze surorilor sale din Suedia ? Vedeţi, nu i-a trecut niciodată prin gînd : între ei nu existase o legătură trainică în cei douăzeci de ani, iar de cînd murise mama lor nici măcar nu-şi mai scriau. Poate c-ar fi putut să-şi schimbe modul de viaţă, să reducă numărul servitorilor, facturile anuale cu mărfurile de la Bergen ! La aceasta îşi răspundea că ar fi fost cea mai mare prostie şi că n-avea chef s-o ia în seamă. Să-şi facă cei din străinătate ideea că la Segelfoss lucrurile mergeau prost ? Nu erau obişnuiţi cu aşa ceva şi nici n-o meritau. Micul Willatz nu trebuia să-şi facă altă părere despre tatăl său decît cea pe care locotenentul o avea despre tatăl lui : că putea să-şi impună mereu autoritatea, să ajute, să ofere, să cumpere, să fie stăpîn ; un Willatz Holmsen. Dar în privinţa servitorilor ? Erau oare mai multe servitoare şi mai

mulţi servitori acum în sala comună decît pe vremea tatălui său ? Stătea micul Gottfred în calea cuiva ? Sau sora lui, Pauline, nu era ea singura care îi dădea răspunsuri drăgălaşe locotenentului, făcîndu-i cîte o plecăciune, ea unui tată, atunci cînd trecea pe lîngă ea ? Nici nu ar fi putut să renunţe la menajeră acum, cînd soţia sa lipsea. Nu, nimic nu se mai putea schimba.

Menajera ! O persoană destoinică şi harnică, formată ani la rînd de însăşi Doamna, astfel că acum conducea casa cu devotament. Ce scîrţîia sub mîinile ei ? Nimic.

Domnişoara Salvesen nu părea că ar duce lipsă de ceva, avea tot ce-i trebuia, domeniul îi furniza cea mai mare parte a necesarului, vinul, delicatesele şi colonialele veneau de la Bergen ca şi înainte. Nu lipsea nimic. Cu toate acestea doamna Salvesen nu era tot timpul veselă şi mulţumită de soarta ei, îşi strîmba adesea gura şi le înţepa pe fete.

Cum oare, nu era ea jupîneasă la Segelfoss ? Şi asta nu era totul : şeful debarcaderului îi făcea curte şi voia s-o ia de nevastă. Cu adevărat. Iar şeful debarcaderului ştia şi nişte cîntece atît de amuzante ! Totul era ca şi hotărît între ei, încă din primăvară ; apoi avocatul Rasch începu şi el să-i facă curte, cu aceleaşi intenţii, dar asta era cu totul altceva. Vedeţi, domnul Rasch dorea să facă aşa cum făcuse şi tatăl lui, şi tatăl tatălui lui... să-şi întemeieze o familie şi să-şi găsească un post şi să ducă o viaţă mondenă. Viitorul şefului de debarcader ar fi fost mai nesigur, era doar om de afaceri şi nu putea întreprinde nimic fără bani. Nu, şeful debarcaderului nu se putea compara cu el, cu celălalt, era, pur şi simplu, un tip care te făcea să rîzi cu lacrimi. Dar domnişoarei Salvesen nu-i displăcea să aibă doi pretendenţi deodată.

Se împrietenise cu doamna Irgens, născută Geelmyden, şi pleca adesea în plimbare, spre seară, la casa Holmengrå să schimbe o vorbă cu ea. În calitate de văduvă de avocat, doamna Irgens înclina şi ea spre Rasch... unde n-ar putea ajunge un bărbat instruit ! Pe cînd celă-

lalt, în cel mai bun caz putea ţine o prăvălie. Nu-l respinge pe Rasch.

— Numai să nu se poticnească, spuse domnişoara Salvesen.

— Să se poticnească... un om cu studii ? Niciodată. Un asemenea bărbat nu face aşa ceva. Nici Irgens nu s-a poticnit.

— Cum o duci aici în casă ? întrebă domnişoara Salvesen.

— Aici ? Doamna Irgens îşi înalţă capul în semn că era un paradis. N-am mai trăit asemenea zile, zile fără seamăn. Să fi fost şi Irgens aici !

— Ştiţi ce cred, doamnă Irgens ? Cred că domnul Holmengrâ nu e numai ceea ce pare.

— Cum adică ? Ce nu e ?

— V-a cuprins vreodată de mijloc ?

— Doamne fereşte, domnişoară Salvesen !

— Pe mine, în schimb, da.

— V-a luat de după mijloc ?

— Da. Acum cîteva seri.

Dar acum doamna Irgens e de-a dreptul indignată

— Presupun că n-a făcut asta nici cu altele, aşa cum nici cu mine nu a făcut-o, dar acum, în ultimele săptămîni, pare puţin schimbat. Dar, şi asta îi face cinste, nu merge prea departe. Deloc. Şi faţă de dumneavoastră, care nu-l cunoaşteţi, cu atît mai puţin. E adevărat ce spuneţi ? Mă speriaţi !

Cele două doamne continuă să pălăvrăgească, iar domnişoara Salvesen este şi ea indignată. Da, pentru că doamna Irgens spune că existau multe moduri de a te îmbrăţişa cineva, puteai să te prefaci că stai în mijlocul drumului în faţa unui bărbat care ar urma să treacă, şi atunci ce să facă omul cu braţele, domnişoară Salvesen ?

— Nu, să nu-mi umblaţi mie cu baliverne din astea. Şi cum îţi merge acum acolo, pe domeniu, dacă-mi dai voie să te întreb, spune doamna Irgens.

— La noi ? întreabă dómnişoara Salvesen şi e surprinsă, profund surprinsă. Vedeţi, aici puteţi fi oricît de spanioli şi oricît de bogaţi, dar nu veţi ajunge niciodată la înălţimea noastră, a celor de pe domeniu, spuneţi-i asta domnului Holmengrå. Eu n-am văzut în casa asta tăvi şi pocaluri şi farfurii de argint curat, dar noi avem, şi n-am văzut nici toarte aurite la cutiile de argint pentru prăjituri, dar pe toate astea noi le avem. Da.

— Dar, draga mea domnişoară Salvesen, ea l-a părăsit, nu-i aşa ?

— Într-adevăr ? Să păzească Dumnezeu gura Dumneavoastră de vorbe şi bîrfe, doamnă Irgens, şi nu pe a mea. Ce spuneţi ! A plecat să-şi însoţească fiul în Germania, unde studiază ca să devină compozitor. Nu ştiu unde vreţi să ajungeţi. Am impresia că voi, cei de pe aici, aţi început să vă cam schimbaţi ! Dar, în ce mă priveşte, eu sper să trăiesc şi să mor ca un om corect — pe mine, de pildă, consulul Coldevin nu m-a luat niciodată de mijloc, spuneţi-i asta domnului Holmengrå.

Cele două doamne povestesc în continuare. Suna atît de ciudat ceea ce-şi spuneau, un amestec grotesc de stupidităţi şi vorbe înţelepte. Cînd aceste fiinţe se încingeau la vorbă, nu ţineau seama de nimic, propria natură le mîna, limbajul lor redevenea cel natural cu care crescuseră acasă, spuneau vrute şi nevrute.

În sfîrşit, preotul Windfeld se conformă legii privind schimbarea locului de muncă al funcţionarilor şi ceru un post în sud... A încercat să se opună, bătrîn şi istovit, căci de fapt îi era bine şi se simţea minunat aici, biserica era plină, iar parohia liniştită. Dar ce-i mai rămînea de făcut ? Dragii mei, oamenii din Østland doreau să se bucure de el pînă la sfîrşit, dar preotul Windfeld nu se mai putea sustrage mult timp hotărîrii luate. Primi un post acolo, în ţinuturile de şes, cu privelişti frumoase.

Apoi sosi suplinitorul. Nu era chiar arhidiaconul, din păcate nu fusese încă găsit, nu, era un suflet darnic, care voia să slujească în parohie pînă la noi ordine. Trebuiau să se mulţumească cu ce se putea şi să fie recunoscători că un pastor adevărat voia să slujească aici, în nord, şi asta chiar peste cîteva săptămîni. Şi ce pastor ! Un bărbat arătos, în redingotă neagră şi lenjerie scrobită. Nimeni nu se înşela în privinţa lui, mîinile sale se subţiaseră de atîta răscolit prin cărţi şi hrisoave, dar putea căra o oaie pe umerii lui zdraveni ! Purta ghete largi, în care îi încăpeau cîte două perechi de ciorapi, şi pe deasupra galoşi. Nu avea cîrjă episcopală, nu încă, dar purta părul lung şi ochelari de savant, că doar şi el era tobă de carte. Era feciorul lui Lars Manuelsen, L. Lassen.

Acum era pastor. Venise acasă să se arate. Nu poţi străluci în Cordilieri, ci numai acasă.

Sosi cu o menajeră şi cîteva lăzi cu lucruri şi se îndreptă imediat spre casa parohială. Paracliserii l-au aşteptat şi l-au ajutat cu tot zelul de care erau în stare. Da, fiindcă faima lui ajunsese aici de mult, cine nu auzise de L. Lassen ?

— Să vă simţiţi bine printre noi şi să rămîneţi cît mai mult ! spuseră ajutoarele.

— Nu, nu. N-am să rămîn mult aici, răspunse pastorul. Dar simt că e de datoria mea să fac un serviciu provizoriu aici.

— Ah, nu mai sîntem pe placul dumneavoastră.

— Nu spuneţi asta, dragi prieteni ; dar aici sîntem departe, la marginea lumii, n-aş putea trăi în fundătura asta. Interesele...

— Da, aşa este. Dar dacă dumneavoastră aţi cere postul ăsta de preot, l-aţi primi cu primul cuvînt rostit.

— Postul ăsta ? Da, dar n-am să-l cer. Medicul îmi interzice să rămîn aici, nu suport clima, spune el, e mult prea la nord.

Apoi şi-a ţinut predica, iar biserica se dovedi a fi mult prea mică ; ceru să fie deschise geamurile ca să-l poată

auzi şi cei de afară. Şi, într-adevăr, niciodată nu se mai auzise o asemenea predică.

Dar biserica din Segelfoss se dovedi şi mai neîncăpătoare cînd domnul Lassen sosi acolo să-şi ţină slujba, nici un ac nu puteai să arunci ! Dragii mei, cu toţii se duseseră la biserică ! Da, şi Per din Bua se dusese la biserică, şi iată-i cum stăteau acolo, pe afară. Deschideţi ferestrele, ordonă şi de data asta pastorul, şi cu ajutorul lui Dumnezeu glasul meu să ajungă pînă la cei mai îndepărtaţi ! Şi aşa a şi fost, vocea lui se auzi pînă la pod, vocea lui răsuna pînă la casele dijmaşilor. Nici nu merita să te mai duci la biserică, şi tocmai de aceea o tînără pereche renunţă la vechiul obicei de duminică şi coborî la hangarul cu bărci din spatele promontoriului, iar fata nu era alta decît Daverdana, sora preotului, iar flăcăul nimeni altul decît ajutorul şefului de debarcader.

După serviciul divin, preotului îi era foame şi, cum nu primi nici o invitaţie, nici de pe domeniu, nici de la domnul Holmengră, domnul Lassen plecă umil spre casa părinţilor săi, unde primi de mîncare.

Se regăsea din nou acolo, flăcăul Lars, binecuvîntarea şi minunea parohiei. Fraţii şi surorile lui mai mici crescuseră, mama încărunţise şi mai mult, tatăl era acelaşi om aspru, cu barbă roşcovană, iar Julius se făcuse bărbat în toată firea.

— Acum, mai ştiu eu dacă poţi mînca şi tu ce mîncăm noi, spuse mama.

— Da, mulţumesc, e carne proaspătă, după cum văd, şi chiar asta mi-a prescris doctorul.

— Am tăiat o capră, spuse mama.

Îşi puse cu distincţie şervetul sub bărbie şi îşi luă pîinea cu furculiţa. Julius murmură numai pentru sine : Ei, dracè. După care părăsiră cu toţii odaia, pe rînd, pentru ca Lars să aibă linişte ; fraţii cei mici nu găsiseră ceva mai bun de făcut decît să steă în picioare într-un colţ şi tatăl a strigat după ei să-şi ia tălpăşiţa.

Vedeţi, tatăl era copleşit, aproape mut de solemnitate, şi unde mai pui că era de datoria lui să-i arate fiu-

lui că predica îl pusese pe gînduri, tocmai de aceea amuţise. Dar Julius, haimanaua, păcătosul, se strecură sus în pod, unde îşi făcuse dinainte o gaură în podea, iar acum stătea întins pe burtă, urmărindu-şi fratele. Ia uite-l cum mănîncă ! Lars s-a dezbărat de bunele obiceiuri, înfulecă pe nerăsuflate, se ghiftuieşte cu lăcomie, bagă în el cu nemiluita, se îndoapă în neştire ca un porc, împroaşcă cu grăsime ! Şi se grăbea de parcă ar fi trebuit să înghită cît mai mult înainte de-a veni cineva. După asta Julius aprecie, fireşte, că fratele lui nu ajunsese atît de distins încît el, Julius, să nu i se poată adresa.

După ce termină de mîncat, pastorul se trînteşte pe patul părinţilor şi se culcă. Apoi intră mama şi îi aduce cafeaua. Preotul îşi recăpătase forţele acum, cască zdravăn şi mulţumeşte pentru cafea, ia de pe grindă cele două cărţi binecunoscute ale casei, o carte de predici şi „Oglinda inimii omeneşti", pe care tatăl său le cumpărase pe timpuri la Lofoten.

Acum intră şi ceilalţi în odaie, unul după altul. Mai întîi cei mici, şi în cele din urmă Daverdana. Preotul nu vedea şi nu auzea nimic. Era adîncit în cărţi. Lars şi cărţile ! Şi cum se mai pricepea la răsfoit, fără să-şi umezească degetul cu scuipat, şi cum ştie să ţină cartea în mînă, ca pe o comoară. Mama îl privea, recunoscîndu-şi în sfîrşit fiul, a cărui murdărie de pe mîini îi era atît de binecunoscută, după cum, de altfel, aceeaşi senzaţie de intimitate i-o trezea şi jegul de pe gît.

Apoi Lars se smulge din concentrare şi începe să vorbească cu ceilalţi, o descoperă pe Daverdana şi o întreabă despre locotenent.

— Da, mulţumesc, e sănătos.

— Trebuie să stau de vorbă cu el, spune pastorul, am auzit că soţia lui a fugit.

Întreabă apoi şi despre Willatz.

— Da, studiază muzica, răspunde Daverdana.

— Simplă deşertăciune lumească !

— Asta am zis şi eu tot timpul, răspunde tatăl, Lars Manuelsen. Sînt un ignorant în privinţa cărţilor şi jurnalelor, dar din cîte mai ştiu şi eu, ...apoi muzica şi dansul, şi jocul cu zaruri, toate astea sînt născocirile diavolului... fie-mi iertate păcatele !

— Cît timp rămîi aici, în ţinut ? întreabă Julius.

— Nu ştiu, cît mai puţin cu putinţă, răspunde pastorul. Episcopul meu mi-a promis că mă va elibera curînd.

— De ce nu vrei să ceri postul ăsta ?

— Sînt şubrezit din cauza studiilor şi nu suport aerul de aici. Trebuie să merg în sud.

— Aerul ? Dar ce naiba mai are şi aerul ăsta ?

— Tu n-ai studii, Julius, îi răspunde preotul.

Dar de fapt Julius nu era atît de prost, el se întrebase pur şi simplu ce îi lipseşte aerului de aici. Sau poate că postul ăsta de pastor trebuie să rămînă liber ?

— Toate posturile din Nordland au cam aceeaşi soartă nici un preot nu vrea să ajungă în Nordland. Eu sînt aici din pură bunăvoinţă.

Prostia savantă şi cea evlavioasă îşi dăduseră mîna acum, iar mama spuse, mîndră nevoie-mare de fiul său cel mare :

— Ah, da ! Mare lucru că ai vrut să vii acasă.

Dar Julius nu se dădu bătut :

— Atunci, aici, în Nordland, să nu fie preoţi ?

— Ce tot vorbeşti, Julius, bodogăne tatăl.

Pastorul tuşeşte uşor şi răspunde :

— Episcopul meu e de părere că oamenii de aici, din nord, ar trebui să se mulţumească cu pastori fără prea multă ştiinţă de carte, iar în faţa părerilor lui trebuie să te înclini, Julius.

Julius nu se înclina niciodată în faţa nimănui decît dacă-i era frică, iar aici nu era nici un pericol. Şi apoi, respectul faţă de fratele lui fusese ciuntit. Cîtă carne de capră a fost în stare să înghită Lars, ceva de speriat !

— Cum adică... eşti bolnav ? întrebă el ca şi cum ar fi auzit despre asta pentru prima oară.

— Da, din păcate, am studiat prea mult, pieptul mi-e suferind.

Dar Julius, care-şi amintea de vocea tunătoare a fratelui din timpul slujbei, chiar în ziua aia, întrebă din nou cu mirare :

— Pieptul ?

— Da, şi ochii. Mi-a slăbit vederea.

— Fă bine şi lasă-l pe Lars în pace, se răsti tatăl.

— Ce-ai păţit la ochi ? întrebă Julius.

— E ceva care mă sileşte să port ochelari cu lentile concave. Tot nu pricepi.

Nu, Julius nu pricepea şi tăcu.

Preotul pipăi cărţile şi spuse :

— Cred că nu aveţi mare trebuinţă de ceasloavele astea în casă.

— Nu, din păcate, răspunse tatăl, citim prea puţin cuvintele Domnului.

— Atunci pot să le iau cu mine ? spuse preotul.

— Ce să faci cu ele ? întrebă Julius.

Tatăl avea aerul că nu le-ar fi dus lipsa şi spuse :

— Ia-le, dacă vrei.

— Atunci îţi strici şi mai mult ochii, spuse Julius.

— Ah, nu, nu va fi mai rău, cu ajutorul Celui de Sus, răspunse preotul. Medicul zice că acum văd mai bine decît cu cîtva timp în urmă.

— Mai ştiu o carte, spuse Julius şi ieşi.

Apoi preotul începu să vorbească despre domnul Holmengrâ, cum că era un suflet păgîn care nu se gîndea decît la afaceri. E adevărat că s-a apucat de băutură ?

— Holmengrâ ?

— Aşa am auzit.

Mama lui clătină din nou din cap cu nespusă admiraţie. Ah, Dumnezeule, cîte mai ştia fiul ei !

— Şi cu el trebuie să stau de vorbă într-o zi, spuse preotul. Copiii lui stau acasă şi sînt mai păgîni decît pe vremea cînd eram eu pe aici, nu-i aşa ?

— Da. Felix nu vrea să învețe nimic. Iar tatăl lui vrea să-l trimită înapoi în Mexic, după cum a aflat Daverdana.

Fratele devine atent :

— În Mexic ? Și Mariane ?

— Nu, numai Felix. Mariane va pleca mai tîrziu la Kristiania.

— Kristiania, așa !

Conversația se învîrtea în jurul lui Per din Bua, preotul știa cîte puțin despre fiecare, asistenții săi îl informaseră cu atîta zel ! Per din Bua se îngrășa tot mai mult, putea fi chemat în orice clipă în fața judecătorului, ar fi trebuit să renunțe la dexteritatea odioasă a degetelor sale cînd cîntărea sau măsura.

Telegrafistul nu umbla noaptea după fuste ? Dar șeful de debarcader, era într-adevăr ceva între el și menajeră, domnișoara Salvesen ?

Daverdana stătea ca pe jar ; cu siguranță că va întreba și de ajutorul șefului de debarcader, iubitul ei din hangarul cu bărci. Ah, și n-o să-l mai vadă niciodată !

Apoi intră Julius, val-vîrtej, fusese la Ole Johan. Puse pe masă o carte groasă și soioasă, o, Dumnezeule... nu cumva o furase ?

— Iată cartea, spuse el.

— E pentru mine ? întrebă pastorul.

— E a ta.

Mama dă din cap : Ah, Lars și cărțile, Lars și învățătura !

Preotul așează cele trei cărți una lîngă alta și le mîngîie. Ce face cu ele ? Ei bine ! L. Lassen începuse să-și întemeieze o bibliotecă, devasta casele dijmașilor. Aici avea încă trei volume, mai ales acest Jesper Brochmand, ar face nemaipomenit de frumos pe raft.

Apoi Julius spuse :

— Ole Johan te roagă să treci pe acolo înainte de a pleca, pentru o oră de rugăciune.

— La Ole Johan ? Dar casa lui nu-i destul de mare !

— Am putea deschide și acolo ferestrele.

Pauză.

Mama spune

— Nici nu mi-aș putea închipui că te vei coborî într-atît încît să ții o întrunire de rugăciuni la Ole Johan. Ai lui se vor lăuda prea tare cu asta.

— Nu, spune preotul. Și, de altfel, sînt obosit pentru azi. Gîtul, hm ! Preotul duse mîna la gură și tuși cu mare precauție, de parcă mai avea puțin și-și dădea sufletul.

— Nu, nu-ți bate capul, spune și tatăl, Lars Manuelsen, lasă-l pe Ole Johan să se mulțumească cu slujba ascultată azi.

Dar Julius e diabolic.

— Pentru asta, adică pentru răgușeală, spuse el, mama îți poate sălta omușorul cu o lînguriță de argint. Și mie mi-a făcut așa.

— Ești de o ignoranță înspăimîntătoare, Julius, îi spuse pastorul fratelui său.

Își trase o șubă peste umerii masivi, își puse galoșii și plecă. Voia, fără îndoială, să facă o plimbare pe vechile terenuri înainte de a se întoarce la casa parohială. Daverdana și frații mai mici fugiră la geam să-l vadă.

Și iată-l pe L. Lassen urcînd drumul cunoscut, înclinînd puțin capul împovărat de atîta învățătură. Nu părea să-l mai sperie ceva acuma, atît de bine și de sigur se simțea, iar cînd se întîlnea cu cineva pe drum, singura lui grijă era ca nu cumva să nu fie salutat. Pentru că, oricum, nu el trebuia să salute primul nu era el pastorul ? Treceau mulți oameni, dar unii îi erau străini, muncitori de-ai lui Holmengrå, desigur, îi privea fix cînd îi ieșeau în cale, pînă în ultima clipă, dar unii tot nu-l salutau. Nu era ce și-ar fi dorit. Dar mai bine așa decît să salute el primul.

De fapt, L. Lassen avea stofă de om puternic al bisericii și cu siguranță că va răzbi. Mai să crezi că într-o bună zi va ajunge să-l bată pe umăr pe locotenentul Willatz Holmsen.

Lucru care, de altfel, avea cu siguranță să se întîmple.

Telegrafistul stă lîngă aparat şi recepţionează mesaje. Iată că soseşte o telegramă urgentă de la Berlin, nu e lungă, dar e atît de importantă încît ţine să o înmîneze personal, pune trei puncte şi o liniuţă, se ridică, trage o duşcă dintr-o sticlă pe care o ţine pe o etajeră cu perdeluţe, închide biroul în mod neregulamentar şi pleacă. Se îndreaptă spre domeniu. E un ins masiv care îşi mişcă umerii de parcă ar înota.

Nu mai fusese niciodată pe acolo, aşa că se duce la intrarea din dos, ca să dea de cineva, o întreabă pe una din fetele de serviciu, fata revine cu menajera şi abia la cererea insistentă a telegrafistului apare şi locotenentul.

Părea extrem de mirat şi întrebă dacă unul din oamenii săi n-ar fi putut semna de primire.

— Ba da, ar fi putut. Nu-i vorba de asta. Am vrut doar să vă pregătesc, deoarece e o telegramă extrem de importantă.

Locotenentul vrea s-o desfacă numaidecît şi s-o citească, dar telegrafistul îl împiedică, spunîndu-i

— Aşteptaţi. Luaţi-o încet. Nu e o veste bună.

În condiţii normale, locotenentul l-ar fi repezit, acum zăbovi mirat, privindu-l. Ştia că lucrează la biroul telegrafic, era un ins serviabil şi simpatic, îl chema Bårdsen. Faptul că acum se comportase pur şi simplu caraghios îl nedumeri pe locotenent, poate că tocmai asta şi urmărise telegrafistul. Cînd locotenentul deschise în cele din urmă telegrama şi o citi, nu se arătă deosebit de impresionat în prima clipă.

Mama accident, scria acolo. Uf, spuse locotenentul şi se sprijini de tocul uşii. S-a accidentat în baie, se spunea. Straniu ...te poţi accidenta grav cînd faci baie ? Mai scria şi altceva, dar fără însemnătate.

— Trebuie să răspundem. Aşteptaţi puţin. Vin şi eu, spuse locotenentul.

Îşi luă căciula din hol şi cei doi domni coborîră spre telegraf.

— În baie ? spuse locotenentul către cel care-l însoţea, încă nedumerit.

— Poate că doamna s-a lovit. Dar sună ciudat. Telegrafistul părea că înţelege tot şi după un timp adăugă, tocmai ca să-l pregătească treptat, pesemne : Poate că se ascunde ceva aici.

Intrară în birou şi locotenentul se aşeză să-i scrie lui Willatz un răspuns cu multe întrebări. Între timp, telegrafistul recepţiona din nou.

— Aşteptaţi puţin, spuse el. O nouă telegramă. Şi îl pregătea pe locotenent chiar în timp ce scria : din păcate e tot mai clar acum — e cu siguranţă un mesaj...

Doamna Adelheid murise în timp ce făcea baie.

Peste cîteva zile locotenentul plecă spre sud cu vasul poştal, urma să-şi întîlnească fiul care era deja în drum spre Norvegia cu trupul neînsufleţit al mamei. Şi aşa se face că locotenentul găsi totuşi un prilej să se folosească de pelerina cea nouă pe care o cumpărase pentru călătoria în Anglia. Ah, dar acum n-o mai purta cu o atît de beduină eleganţă.

XVI

Anunţul morţii de la Berlin avu un efect ciudat asupra domnului Holmengrå, care, fără doar şi poate, se cam ţicnise.

La început fu copleşit de o adîncă jale, o nespusă mîhnire, pentru că doamna de la Segelfoss fusese de o extraordinară amabilitate faţă de el, încă din prima clipă, da, ei ar trebui, poate, să-i fie recunoscător că şi-a lansat aici marea întreprindere.

Dar după cîteva zile se petrecu o schimbare și domnul Holmengrå începu să vadă viața în culori mai luminoase. Da, de ce să ascundem adevărul, începu să descopere că viața e amuzantă... Ar fi putut cineva să-l înțeleagă ? Era văzut zîmbind, rîzînd, desigur că mai bea și din vinul spaniol în timpul mesei, nu exista o altă explicație. Iar atunci paracliserii se grăbeau la pastorul Lassen cu vești.

Cine era domnul Holmengrå ? O cruce pe cer, un simbol ? Dar poate că nu avea nimic misterios, poate că reprezenta o instanță superioară încarnată într-un tip de tranziție ? Nu era el cel care făcuse avere plecînd de la nimic, dar trăise în obscuritate, înstrăinat pe platourile înalte ale Mexicului, și care acum dorea să se întoarcă acasă, unde să se bucure de onoruri ? A venit, renumele său își găsea răsunet aici, dar acolo în larg, pe insula aceea cenușie de unde se trăgea, acolo nu și-l putea menține sub nici o formă. Fusese nevoit să plece de acolo în orice condiții și venise la Segelfoss ; acesta era locul !

La Segelfoss trăiau persoane distinse și erau perspective formidabile în afaceri, de aici putea străluci peste toate provinciile din nord.

Ei și ? Și-a realizat toate planurile, poate mai mult decît și-ar fi putut închipui, dar continua să ducă o viață liniștită ; singurul lucru care făcea zarvă era mașinăria lui. Să fi fost ceva artificial în stilul său de viață ? Să fi dat oare disciplina vreodată greș ? Niciodată ! Cînd să se întîmple ? În relațiile cu locotenentul, stăpînul de pe domeniu, era elegant, amabil și degajat, cu muncitorii săi era atent, generos și binevoitor era față de toată lumea. Nu-i ajuta el pe toți, putea cineva să spună că-i un escroc ? Era darnic și corect. Dacă locotenentul ar fi avut vreo bănuială asupra acestui străin ciudat, n-ar fi putut să se acuze decît pe sine. Întîmplarea cu digul morii care fusese luat de ape ? Dar nu răscumpărase domnul Holmengrå obligațiile de la bancă ? Faptul că a ajuns și proprietar al întregului rîu și al lacului de munte a fost doar o pură întîmplare, o întîmplare fericită, dar în orice caz a plătit numerar. Era ceva suspect în toate astea ? Și în Mexic era

aer curat, bunăoară, dar nu acolo unde locuia Holmengrå... deşi avea şi acolo un joagăr. Sănătatea sa era şubredă şi a înghiţit pilule pînă cînd au pornit afacerile, dar după aceea nimeni n-a mai auzit nimic despre starea sănătăţii lui... desigur, era efectul tămăduitor al aerului de aici, în timp ce acelaşi aer acţiona într-un mod atît de nefericit asupra sănătăţii unui alt luptător pe frontul vieţii, pastorul Lassen.

Unde se mai pomenea un tact de felul celui pe care-l dovedea domnul Holmengrå ? Şi tactul lui părea atît de natural, ca şi cum nu l-ar fi dobîndit prin experienţă, ci s-ar fi născut cu el. Şi-l avea oricînd. În orice împrejurare. Dar pe doamna Adelheid n-o deranjase niciodată acest joc pe care-l pricepea atît de bine. Cum ştia să o facă să se simtă în siguranţă şi mulţumită ! Era îndrăgostit de ea ? Dar şi-ar fi putut pune ochii pe una mai tînără ! Şi atunci pentru ce făcea atîta caz de ea, fiind aproape distrus cînd o văzuse plecînd ; nu putea fi vorba nicidecum de o înclinaţie amoroasă. Sau ? Era un semn de distincţie pentru Tobias de pe insulă să frecventeze conacul Segelfoss, să fie prietenul doamnei ?

Nu e mare scofală să străluceşti în faţa unei femei care te întîmpină cu braţele deschise ; pentru cei de rînd poţi străluci chiar şi într-o vestă de lînă roşie. Domnul Holmengrå îşi manifestase, fără îndoială, slăbiciunea faţă de doamna Adelheid, tot aşa cum şi-ar fi arătat respectul faţă de un diplomat danez. Era ţăran din leagăn şi aparţinea deci unei rase căreia viaţa nu i-a oferit altceva decît să o ferească de pieire. Tot ce ştia prinsese din zbor, învăţase ciulind urechea printre cei educaţi, inclusiv limbajul lor, şi domnul Holmengrå îşi însuşise toate astea ca proprietate personală... bine jucat, domnule Holmengrå, splendid ! Dar era cu două sute de ani mai tînăr decît proprietarii de la Segelfoss ; învăţase să salute, dar saluta cu pălăria unui scalv. Existau oare motive particulare să se întristeze de moartea doamnei Adelheid ? Era întrebarea pe care domnişoara Salvesen, menajera, şi doamna Irgens, născută Geelmyden, o răsuceau pe toate feţele atunci cînd

puneau țara la cale. Probabil că doamna de la Segelfoss le-o va dezvălui cîndva dacă i se va publica jurnalul intim. Se poate întîmpla ca o lupoaică să frecventeze un cîine de curte.

Dar se vedea cît de colo că pe domnul Holmengrå l-a îndurerat nespus moartea doamnei, se citea și pe fața lui suptă, i se lungise parcă și nasul, și asta din cauză că slăbise. Cu toate acestea dispoziția lui cunoscu o schimbare bruscă, deveni vesel, poate pentru că pur și simplu scăpase de o preocupare, căci acum nobila doamnă Adelheid murise.

Dar că făcuse o întorsătură, asta era sigur, dovadă că mergea prea departe cu doamna Irgens, cînd ea de fapt ar fi trebuit să se apere și să spună Nu, ar putea veni cineva. Se vedea și mai bine din faptul că într-o seară o prinse pe menajeră, domnișoara Salvesen, și îi ceru să se căsătorească cu el. Gîndiți-vă, spuse el, aveți cuvîntul meu ! Veniți să vedeți casa, urcați !

Complet nebun.

Timp de o săptămînă s-a ținut de bufonerii, a luat-o razna. Ca și cum ani în șir umblase ferecat în lanțuri, iar acum se eliberase. Seara dădea drumul găinilor și apoi se furișa sub fereastra Marciliei ; cînd Marcilia nu era singură, i se năzărea să spună că au scăpat găinile și că trebuiau închise. Se ținea de capul ei, o urmărea la coteț, o săruta și îi dădea bani. Ce situație ! Și înainte făcuse mici nebunii, dar rezonabile, nu ca acum. Fiindcă era atît de bogat, nu știa ce e nesiguranța, și nici nu-i păsa de gura lumii. În absența locotenentului, domnul Holmengrå se duse la conac și se legă de Daverdana. Era totuși logodită cu ajutorul șefului de debarcader și nu ducea lipsă de dragoste ; dar cînd află asta, pe domnul Holmengrå îl apucă gelozia și făcu o pasiune, se ferchezui și își puse un lanț de aur dublu la reverul hainei. Era jalnic acest om înaintat în vîrstă care făcea pe tinerelul !

Își aminti de Muus, doctorul districtului, și îl invită la el. De ce nu, din simplă politețe. Doctorul a fost tratat cu dărnicie, se întrezărea o zi interesantă pentru el. Omul

acesta din vest era o gazdă plăcută, nimic de reproşat argintăriei şi vinului, care erau toate pe măsura unui om cu dare de mînă. Doctorul Muus se aşează picior peste picior. Se simţea bine.

— Sper ca mai tîrziu să apară şi avocatul Rasch, spuse domnul Holmengrå, aşa că nu veţi fi singur.

Deci avocatul nu fusese invitat la masă, ci doar mai tîrziu, ca să completeze cumva societatea. Doctorul punea preţ pe această demonstraţie de onoare. Nu de altceva, avocatul Rasch era şi el dintr-o familie de funcţionari şi aproape de acelaşi rang ; dar un avocat nu e deloc acelaşi lucru cu un doctor. Şi nici chiar cu un pastor. Domnul Holmengrå avea încă în sînge concepţiile oamenilor umili de pe insula sa despre clasele sociale, şi pentru domnul Muus asta era acum un avantaj, de care se bucura.

Dar n-ar fi trebuit să se bucure prea mult, nu-i aducea nici un profit. Ce ştiau cei din casa asta despre ierarhia birocratică ?

Partea comică era că şi doctorul se credea aristocrat, şi deci îndreptăţit să-şi dea aere corespunzătoare, iată de ce, fără îndoială, fusese atît de arogant cu locotenentul cu prilejul primei lor întîlniri. Domnul Muus era produsul a patru generaţii de sîrguinţă şcolară şi aptitudini mediocre, şi atunci cum să nu-şi permită aprecieri despre muzică şi despre noile partituri care se găseau pe pian ? Doamna Adelheid îşi dorea aceste partituri, mai mult ca sigur, şi aşa se făcea că Holmengrå s-a simţit dator să le cumpere. Acum, desigur, rămîneau acolo aşteptînd-o în zadar pe doamna Adelheid, care nu avea să mai revină niciodată, dar ele îi vor păstra stima, atîta lucru puteau face. Domnului Muus îi plăcea muzica italiană, învăţase de la părinţi că aşa trebuie, dar aici era Beethoven, da, căci doamna Holmsen a fost întotdeauna atît de germană.

— Ce moarte dureroasă, spuse doctorul.

Domnul Holmengrå înclină adînc capul şi răspunde :

— O lovitură cumplită.

— Cum a primit-o ?

— Locotenentul ? E un om înţelept, un om superior. Dar l-a copleşit, a fost mai mult decît putea suporta, în mod cert.

— Chiar aşa ? E un om superior ?

— Da, aceasta e impresia mea.

Doctorul spune :

— Mi se pare că impresia Dumneavoastră e eronată.

Aşa zice doctorul şi rămîne liniştit.

În concepţia comună, medicul se situează mai presus de mulţi alţii, dar domnul Holmengrå mai văzuse şi alţi medici pînă atunci, erau şi în Cordilieri, nu era el, Muus, o raritate. Domnul Holmengrå considera de altfel că impresiile lui nu erau de neglijat, de multe ori în viaţă a fost nevoit să se bizuie pe propria sa impresie fără să se fi înşelat, dovadă faptul că acum se afla aici şi era cine era.

— Cred, deci, că locotenentul e un om superior, spuse el.

Ceea ce nu-l impresiona pe doctorul Muus, pentru că făcea parte din înalta societate şi învăţase multă carte.

— Ştiu să fac deosebirea între unul care este îngenuncheat în urma unei nenorociri şi acela care acţionează metodic greşit şi se prăbuşeşte, spuse el. Locotenentul e din a doua categorie. Se vorbeşte că dumneavoastră sînteţi proprietarul domeniului său.

Nu, cum putea să facă din doamna Adelheid şi locotenent nişte persoane obişnuite, despre care oricine îşi poate îngădui să spună orice ? Care ar mai fi fost virtutea lui Holmengrå în calitate de bun şi mare prieten al lor în toţi aceşti ani ?

— E doar o bîrfă, spuse el.

— Bîrfă ? Am auzit asta din gura unor oameni onorabili !

— Înseamnă că dumneavoastră aţi auzit greşit sau i-aţi înţeles greşit pe aceşti oameni onorabili.

— Nu i-am înţeles greşit. Atunci nu e decît o temere neîntemeiată. Cu atît mai bine.

Sosi avocatul, băură. Desigur, avocatul era un ins mai terestru și fără prea mari pretenții de cultură, și mai puțin dificil, cu care se puteau discuta chestiuni practice. Nu trecu mult timp și începură să discute afaceri. Și unde mai pui că avocatul bea mai mult decît doctorul, da, și îl stimula și pe amfitrion să bea strașnic... Dumnezeu știe de ce, poate din afectuoasă stimă pentru binefăcătorul său. Avocatul Rasch îi era recunoscător domnului Holmengrâ pentru o mulțime de lucruri, pentru casă, pentru pămînt și pentru primele sfaturi bune, în clipa de față treburile îi mergeau strună, își deschisese un birou de avocatură acasă și un altul pentru secretarul lui. Îi mergea nemaipomenit de bine. De mai mult timp voia să cumpere terenul pe care se afla casa, precum și o altă bucată de pămînt din apropiere, dar domnul Holmengrâ răspundea de fiecare dată că locotenentul nu mai e dispus să înstrăineze nimic din Segelfoss.

Întrebă din nou același lucru și primi același răspuns.

Apoi avocatul, cît se poate de respectuos, ciocnind în sănătatea lui, îl făcu pe Holmengrâ să mai golească un pahar.

Unde aveau să ducă toate astea ? Domnul Holmengrâ, țăranul de pe insulă, puse vin pe limbă și în tot cursul după-amiezii dezvălui planuri mari, ultimul fiind acela că intenționa să se bage peste spanioli la pescuitul de sardine și să echipeze o flotă norvegiană de pescadoare la Santander.

— Pescarii norvegieni nu au voie să pescuiască acolo.

— Îi vor naturaliza.

Probabil că voia să strălucească în fața celor doi invitați, lăsă să se înțeleagă ceva în legătură cu descoperirea unui minereu în două zone precise, din apropiere, dorea să cumpere mine. Poate că voia să epateze, da, dar nu-i stătea în fire să-și mărturisească planurile, ci le purta cu sine în tăcere. Vorbea liniștit, fără emfază, așa cum îi era obiceiul, dar în cap îi clocoteau idei, era interesant să-l

auzi vorbind. Şi, noroc, domnii mei, spuse el, a fost drăguţ din partea dumneavoastră că mi-aţi onorat invitaţia.

Micuţa Mariane, care crescuse de să n-o mai recunoşti, se strecură discret în încăpere şi demonstră că ştie să facă reverenţe. Se dezvoltase uimitor, avea picioare lungi, gura mare şi bine împlinită. Îi înmînă tatălui poşta, spunîndu-i : Scrisoare de acasă ! Era atît de straniu să auzi cuvinte norvegiene rostite de această făptură cu fruntea îngustă, cu păr de indiancă şi cu nasul în vînt. Asta-i tot, spuse ea.

— Mulţumesc, răspunde tatăl.

Da, asta era tot, ea nu primise nimic, nu mai soseau scrisori de la tînărul Willatz.

— Scuzaţi-mă o clipă, spuse Holmengrâ, şi deschise un plic cu timbre străine. Aruncă o privire rapidă şi-i spuse fiicei : Salutări şi pentru tine, draga mea ! Mariane făcu încă o reverenţă şi ieşi cu paşi alunecoşi.

Domnul Holmengrâ puse deoparte scrisorile.

— Dacă domnilor li se pare că sherry-ul este prea rece, sau poate prea cald — nu avem aceleaşi gusturi, nu-i aşa — atunci să-l lăsăm.

Politicos şi binevoitor şi de data asta. Începu să-l tachineze pe avocat în legătură cu domnişoara Salvesen : probabil că de aceea ţinea atît de mult la terenul acela, la păşune ? Ah, tineretul ăsta !

Doctorul nu pierdu prilejul să spună

— Chiar, n-aţi putea să-i vindeţi avocatului Rasch terenul, domnule Holmengrâ ? Aţi da dovadă pe loc că sînteţi proprietar la Segelfoss.

— Cum aş putea vinde pămînt din domeniul locotenentului ? Per din Bua vrea să cumpere şi el teren, e atît de plin de bani încît ar vrea să cumpere o păşune pentru furajarea a două vaci. Nici măcar nu i-am spus locotenentului. De altfel, toate astea sînt nimicuri, e indiferent care din noi e posesorul unei păşuni pentru două vaci. La două sute de vaci e cu totul altceva.

Avocatul întreabă :

— De ce n-ar vrea locotenentul să vîndă ? Doar primeşte bani în schimb. Mai ştiu pe cineva care ar dori să

devină proprietar : Lars Manuelsen. A fost la mine şi mi-a vorbit deschis : acum că are un fiu pastor, şi încă unul cunoscut, nu mai poate rămîne dijmaş, ar dori să-şi cumpere locul cu casa şi, în plus, o bucată bunicică de pămînt cultivabil.

— E tatăl pastorului Lassen ? întrebă doctorul.

— Da. Şi bineînţeles că pastorul e amestecat în afacere. Îl cunoaşteţi ?

— Da. A fost la mine, mi s-a părut foarte timid. Un ţăran, dar a răzbit pe calea culturii.

— Dă, e tatăl lui, un om de treabă deci, care are un fiu pastor, continuă avocatul, adresîndu-i-se lui Holmengrâ. Şi mai cunosc încă mulţi alţii care ar vrea să cumpere pămînt. De pildă, propriul dumneavoastră brutar, domnule Holmengrâ.

— Brutarul meu ? Dar eu n-am brutar !

S-ar fi zis că în după-amiaza aceea Holmengrâ înghiţise destule baliverne de la cei doi mici domni, drăguţi şi amuzanţi. Brusc părea să nu-l mai intereseze nimic şi spuse exact ceea ce voia să spună :

— Brutarul meu ? Plecaţi de la ideea că sînt grozav de bogat, vă uitaţi la lanţul acesta al meu şi credeţi că e aur curat. Bineînţeles că nu e aur. De ce să risipesc ? Nu sînt suficient de puternic pentru asta. Lanţul e aurit, e mai solid decît aurul şi arată ca aurul, nu-i aşa că străluceşte ?

Voia să le mai ofere celor doi domni un subiect de colportaj ? Sau poate că voia, tot dintr-o bolnăvicioasă dorinţă de a epata, să-şi reîmprospăteze reputaţia legendară ? Trecu o clipă, apoi spuse, formulînd totul ca pe un compliment :

— Am un fiu, Felix. Visul meu era să fac din el un om cultivat, aşa cum sînteţi dumneavoastră, dar nu vrea să studieze. Îl trimit înapoi în Mexic.

— Mai are la cine să meargă în Mexic ? Credeam...

— Îl pot încredinţa cuiva, şi de altfel îi are pe cei mai apropiaţi, mama lui, bunăoară.

Tăcere.

Avocatul și doctorul au un aer de profundă surprindere.

— Credeam... ni s-a spus că sînteți văduv !

Domnul Holmengrâ se întoarce spre doctor, privindu-l cu indiferență, cu o expresie nepăsătoare, dar spune ceea ce dorește :

— Nu, nu s-ar alege nimic de Felix aici, cel mai bine ar fi să se întoarcă la obîrșii. Dar Mariane, fiica mea, rămîne cu mine.

Seara, cînd domnul Holmengrâ își conduse musafirii, era mai beat ca de obicei. Se înnopta, iar domnii mîncaseră și băuseră bine, nu se puteau plînge. Dar doctorul Muus spuse că, atunci cînd gazda îl contrazisese de cîteva ori, simțise ura clasei de jos, neinstruită, față de clasa superioară, din care făceau parte el și avocatul Rasch. De altfel, acest lucru îl remarcase și avocatul Rasch.

Seara aceasta puse capăt exceselor domnului Holmengrâ, în zilele următoare redeveni stăpîn pe sine și rege al tuturor. Făcu toate pregătirile pentru înmormîntare, comandă telegrafic o coroană pentru sicriul doamnei Adelheid, iar în momentul în care vasul poștal ieși din fiord, cu drapelul în bernă, dădu ordin să se împrăștie crengi de brad pe chei și pe drum. Să fi încetat cu nebuniile din respect față de locotenent ? Sau poate de rușine față de el însuși ? Oricare va fi fost motivul, domnul Holmengrâ făcuse în aceste două săptămîni destule năzbîtii, și dacă n-ar fi fost cel care era, ar fi avut nevoie de timp îndelungat ca să dreagă lucrurile... ah, domnului Holmengrâ nu-i trebui timp. Nu, pentru că era oricum o legendă vie, te puteai aștepta la orice din partea lui.

•

La înmormîntare veni și Fredrik Coldevin cu soția, în sfîrșit își găsise timp să ajungă din nou la Segelfoss, după atîta vreme. Apărură și bătrînii Coldevin de pe insula lor, ajunseseră niște ipochimeni împuținați la trup, albiți și

fără glas. Erau ca niște copii albinoși, plini de zbîrcituri. Colonelul von Platz din Hanovra trimise un reprezentant cu o coroană de flori, care de altfel sosi cu o săptămînă întîrziere.

Nici chiar în această împrejurare, locotenentul nu se putu abține să nu aibă o idee năstrușnică se asigurase telegrafic ca pastorul din parohia învecinată să oficieze serviciul divin la funeralii. Să mai fi avut locotenentul chef și putere să suporte ? Fiindcă părea totuși profund afectat, pentru tot restul zilelor lui. Și totuși...

Dar oamenii care fuseseră trimiși după pastor se întoarseră seara fără el aduceau un răvaș cu scuze și explicații: ceva îl împiedica să vină. Ah, trebuie să-și fi făcut scrupule în cele din urmă, poate nu îndrăznea să-l jignească pe colegul său, L. Lassen, care se bucura de bunăvoința episcopului. Așa stăteau lucrurile.

Atunci locotenentul zîmbi și îi spuse fiului

— Deci va fi tot Lars pînă la urmă. Oricum, n-are importanță, mama ta tot nu l-ar auzi. Te-aș ruga să-i spui lui Martin să-l aducă mîine pe Lars, dis-de-dimineață.

Cînd pastorul sosi, consulul Fredrik fu nevoit să joace rolul de intermediar între el și locotenent. Locotenentul și-ar fi dorit foarte tare să fie scutit de un discurs al lui Lars, dar preotul nu putu accepta, — pur și simplu — în schimb, din respect pentru locotenent, a consimțit să-și scurteze oratiunea și să renunțe la a mai ieși în întîmpinarea sicriului la poarta cimitirului.

— Atunci rămîn acasă, spuse locotenentul.

Consulul Fredrik simulă că ia în discuție și această variantă, pentru a nu-și irita prietenul ; dar nu avea nici o îndoială.

— Da, e o soluție, spuse el, dînd din cap, dar să nu ajungi să o regreți tu însuți.

— Fără îndoială că nu.

— Atunci, întrebarea se pune dacă nu e de preferat să suporți o oră chinuitoare, decît un gînd chinuitor, cîte zile oi mai avea.

Locotenentul renunță la ideea de a rămîne acasă. Se îmbrăcă de paradă, cu epoleți, sabie și trese aurite, iar pe deasupra își luă mantaua cea scumpă. Nimeni nu-l văzuse vreodată într-o asemenea ținută ! Tînărul Willatz era îmbrăcat cu un costum negru nou și cu o pălărie din mătase cu crep cernit. Atît tatăl, cît și fiul purtau, în mod ciudat, mănuși albe, fără nici un semn de doliu pe ele.

Toți oamenii lui Holmengrå fură învoiți, moara fusese oprită, toți dijmașii și zilierii veniră la cimitir. Gemea de lume, ca într-o duminică mare de botez. Coșciugul dispăruse cu totul între flori, erau coroane din Anglia, din Germania, de la familia Holmengrå, de la toți Coldevinii, de la negustorii din Bergen. Un adevărat munte de flori fu coborît în pămînt.

Apoi urmă predica. Preotul Lassen, fără îndoială, nu era prea sigur pe sine ; dar avea acum o ocazie foarte bună să se pronunțe mai pe larg în legătură cu cele ale spiritului, nu putu renunța la decizia inițială de a ține un discurs lung. Oricare altul din mulțimea îndoliată ar fi fost desigur recunoscător pentru cuvintele de consolare rostite cu atîta gravitate, dar locotenentul nu abdică, rămase fidel lui însuși, avea un aer absent și pesemne că nici nu auzea nimic. Cum alocuțiunea dură o jumătate de oră și cum locotenentul nu avea chef să mai aștepte, smulse lopata de lemn din mîna paracliserului și i-o întinse preotului... Ah, și nici măcar nu i-o dădu cu coada înainte. Preotul trebui să se oprească, îl privi pe locotenent și înțelese că termenul expirase, luă unealta și aruncă trei lopeți de pămînt în groapa cu flori.

Apoi groapa fu acoperită.

Dar cei care observă scena îl dezaprobă pe locotenent, Lars Manuelsen îl dezaprobă, Per din Bua îl dezaprobă, nu mai văzuseră o asemenea comportare față de un uns al Domnului, aflat în plină cuvîntare, așa cum era bunul nostru Lars. Totuși, avu destul bun-simț ca să ia lopata și să facă ce se cuvine sub ochii locotenentului, că doar era un om instruit. Ceea ce dovedi pînă la capăt :

abia se terminase ceremonia şi încercă să adreseze personal cîteva cuvinte de consolare celor apropiaţi, după bunul obicei al preoţilor. Dar cum nu era prea sigur de sine, începu cu tînărul Willatz, pentru că se afla cel mai aproape. Preotul Lassen îi întinse băiatului mîna şi spuse : Ai suferit o mare pierdere, dar Domnul te va ajuta s-o înduri ! Aşa va face Domnul, negreşit, nu trebuia decît ca pastorul să-i ceară şi să-l îndemne să o facă.

Atunci răsună vocea locotenentului... Iar pastorul vede doi ochi cenuşii, aţintiţi asupra lui cu o glacială superioritate :

— Îndrăzneşti să-mi tutuieşti fiul ? Să nu se mai întîmple !

Apoi locotenentul se îndreaptă spre casă.

Bătrînii Coldevini mai rămaseră doar două zile de data aceasta, apoi plecară spre casă cu vasul personal. Semăna cu o barcă din străvechi timpuri, care ducea la bord umbre. Bătrînii Coldevini... nu înţelegeau prea bine : înainte nu era nici un drum pe aici, spuneau ei, şi nici case. Apoi dădeau din cap fără să mai recunoască locurile : de data asta nu mai erau siguri că se aflau în Segelfoss. Apoi plecară acasă, fără să se fi plimbat prin pădurea tînără, fără să fi schimbat aproape nici o vorbă cu nimeni.

Consulul Fredrik cu soţia au zăbovit patru zile, apoi plecară cu vaporul poştal spre sud. De data asta nici consulul Fredrik nu mai era la fel de vioi ca pe vremuri, încărunţise mult şi avea pungi sub ochi. Iar soţia lui era grasă şi îmburghezită, în ultima vreme o interesa în mod deosebit problema misionarilor. Locotenentul era şi el ocupat cu ale sale, durerea îi era neînchipuit de mare, vădit profundă ; locotenentul nu era, de bună seamă, omul care să aibă insomnii în urma pierderii doamnei Adelheid... pe care de fapt o pierduse încă mai dinainte. Dar de data asta şederea la Segelfoss nu mai putea fi amu-

zantă pentru consulul Fredrik și în cele patru zile nu-și dori decît să plece.

Își petrecea serile ca și altă dată cu vechiul său prieten, cu o sticlă de vin în față, dar erau prea ceremonioși și vorbeau fără prea mult chef. Consulul Fredrik nu găsi nici un prilej să-i repete locotenentului concepția sa de viață. Aproape că nici nu se aminti despre schimbările survenite pe domeniu ; cînd consulul insinuă că nu era străin, din păcate, de toate aceste schimbări, locotenentul îl contrazise imediat și spuse :

— Nu, dimpotrivă, îți mulțumesc, mi-ai fost de mare ajutor.

Atunci consulul încercă să schimbe subiectul, aducînd vorba de Willatz... Va rămîne la Berlin ?

— Bineînțeles, răspunse locotenentul. Pleacă în sud, din nou, cu vaporul pe care-l iei și tu.

— Fiica mea Tea, spuse consulul... Îți amintești de Tea ? S-a măritat cu ofițerul de marină.

— Bine a făcut Margarete.

— Tînărul e căpitan.

— Uite, vezi !

— E căpitanul vaporului „Klaegen", de cincizeci și două de picioare lungime. Dar asta nu mă consolează.

Pauză.

Bun, consulul încearcă să facă o mică glumă, în ciuda doliului.

— Cînd l-ai trimis pe Lars la școala de popi, te-ai declarat vinovat că păgubești ținutul de un pescar leneș.

— Da, regret, în numele umanității.

— Ce-ți spuneam eu ! Îți amintești că în urmă cu mulți ani s-a născut un mulatru în orașul nostru ? Ei bine, nu înțeleg de ce, dar s-a pus pe seama mea parternitatea acestui copil colorat. Ce zici de asta ? Cică tărășenia ar fi avut legătură cu o petrecere pe care am dat-o la mine în grădină, ha, ha, ha. În sfîrșit, mi s-a făcut lehamite și am trimis copilul departe. Acum e la o școală de comerț din Philadelphia.

— Oricum, greşeala ta e mai mică, spuse locotenentul.

Cît de searbădă era acum discuţia cu acest prieten ! Consulul Fredrik mai că începea să regrete că venise la înmormîntare. Da, sincer vorbind, viaţa din orăşelul lui începuse să-i placă. Oare nu-i mergeau bine afacerile ? Nu scriau de zor condeiele în biroul său ? Şi nu se învîrtea el în societatea celor mai bune familii din oraş ? În clubul pe care-l aveau acasă puteau discuta multe subiecte interesante ca, de pildă, întîmplarea din vara aceasta, cînd una din fiicele proprietarului Bommen a dansat pînă şi-a dat duhul pe puntea vasului de război ancorat în port. Ha, ha, ha, ce copilă nebună ! Dar nici un ofiţer francez n-ar fi dansat-o pînă s-o vadă moartă !

Consulul Fredrik, care de obicei avea voluptatea conversaţiei şi rîdea cu atîta poftă, se retrăgea acum deseori în singurătate să mediteze. Fără îndoială că o făcea din decenţă. Într-o zi în care nu găsi destulă linişte în altă parte, intră în dormitorul doamnei Adelheid şi rămase puţin acolo. Părea obosit şi surmenat, sub ochi îi atîrnau pungi mari. Luă un pieptene care se găsea printre alte obiecte de toaletă, îl privi şi probabil că îl găsi frumos, căci se uită la el îndelung : poate nu se cuvenea să zăbovească aici prea mult, pierdut în reverii. Ieşi tăcut din cameră.

Coborî în seră. Acolo putea ajunge repede, îi făcea bine, era singur. Ce... luase şi pieptenele ? Ridicol ? Bun, pentru că tot o făcuse, nu era decît un fleac, despre care nici măcar nu vru să-i amintească locotenentului. Pieptenele răspîndea încă un uşor parfum — părul Adelheidei ? Închipuiri. Mirosea oare a broască ţestoasă ? Dar dacă, deodată, Adelheid ar fi început să cînte, sus, în apartamentul ei, sau ar fi cîntat acum, aici, printre flori ? Ah, da... cînd îşi revărsa pasiunea era ca o deschidere de evantai, cît era de minunată, cît de dezlănţuită ! Sărmana Adelheid ! Sărmanii de noi !

Consulul Fredrik găsi un prilej să schimbe cîteva vorbe de rămas bun și cu menajera, domnișoara Salvesen. Îi trebui timp, abia în penultima zi ajunse în sfîrșit sub fereastra cămării, după ce-și trimisese soția la doamna Irgens.

— Dumneavoastră sînteți ? spuse domnișoara Salvesen.

— Mai mult sau mai puțin, domnișoară.

Domnișoara Salvesen fusese pînă atunci legată de doliul casei și trecuse multă vreme de cînd din gura ei nu mai ieșiseră glume ; înțelese, din tonul consulului, că poate îndrăzni să lase gravitatea deoparte pentru o clipă :

— Pesemne că veniți din nou să puneți lucrurile la punct, domnule consul.

Consulul Fredrik ia cîteva înghițituri de aer și spune :

— Domnișoară Salvesen, am aflat tot.

— Tot !

— Da, puteți să-mi spuneți mai mult ?

— Nu vreau să vă chinuiesc și mai tare.

— Femeie ! V-ați promis altor doi bărbați. Șeful debarcaderului și avocatul, oare știu ei cum v-ați purtat cu mine, domnișoară Salvesen ?

Dar trebuie să fi făcut o glumă puțin cam nesărată, căci domnișoara îi răspunse :

— Am să-i spun asta logodnicului meu, avocatul Rasch.

Consulul Fredrik deveni subit interesat, ca și cum ar fi aflat acum că domnișoara Bommen a dansat pînă și-a dat duhul. Întrebă, ridicînd sprîncenele :

— Într-adevăr ? Îmi dați voie să vă felicit ?

— Da, cred că da, spuse domnișoara Salvesen zîmbind.

— Foarte bine. E într-adevăr o știre de zile mari. Cînd vă căsătoriți ?

— Nu știu. Peste un an.

— Dar atunci cine-l va servi pe locotenent ?

— Altcineva. Nu plec pînă nu mi se va găsi o înlocuitoare.

— Veţi locui aici — adică în regiune ?

— Da, un timp, în orice caz. Rasch are afaceri importante aici, ştiţi. Dar după aceea vrea să ceară un post în sud.

— Poate veţi poposi pe meleagurile noastre, domnişoară Salvesen, şi poate n-o să uitaţi să-mi faceţi o vizită.

— Mulţumesc pentru amabilitate, domnule Coldevin.

— Pentru că ştiu să apreciez societatea unor oameni binecrescuţi, strîng pe lîngă mine oameni binecrescuţi. Într-adevăr, o veste minunată. Îmi permiteţi să vă strîng mîna, domnişoară Salvesen ?

— Da, aşteptaţi puţin ! răspunse domnişoara ştergîndu-se pe mîini.

Dar, în timp ce îi ţinea mîna, consulul făcu din nou pe mucalitul şi începu un discurs :

— Acum, că strîng această mînă pentru ultima oară...

— Ha, ha, ha.

— Vreau să spun acum cînd încă sînteţi inocentă... vreau să spun : cît încă sîntem inocenţi amîndoi. Acum, cînd ţin această mînă pe care nu am obţinut-o...

— Lăsaţi-mă, domnule consul !

— Care nu mi-a fost dată... aveţi vreo picătură... ceva de băut, aici, domnişoară ?

— Nu, de fapt... răspunse domnişoara privind în jurul ei. Dar daţi-mi drumul, mă duc să caut ceva în sufragerie.

— Ah, nu are importanţă. Dar, domnişoară Salvesen, spuneţi că vin din nou să pun capăt visurilor ? Nu. Vin doar să vă fac declaraţii. Să vă spun că acum am găsit forma potrivită. Dar, de fapt, ar trebui să v-o cînt, cu vocea vieţii mele, să o interpretez : în momentul în care preotul Lassen vă va da sfînta binecuvîntare, dumneavoastră şi avocatului Rasch, atunci m-aţi putea găsi cu o frînghie în mînă, căutînd cu ochii mei albaştri un cui.

— Ha, ha, sînteţi imposibil.

— Ştiţi ce urmează să se întîmple acum ?

— Uite ! Vine soţia dumneavoastră.

Consulul se despărți de mîna domnișoarei Salvesen. Și cum își cunoștea atît de bine soția, îi ieși imediat în întîmpinare, explicîndu-i că domnișoara Salvesen se logodise cu avocatul Rasch și că el nu venise decît să-i spună că îi dorește fericire.

— Și pentru asta trebuia s-o ții de mînă ?

Consulul răspunse :

— Am vrut să fiu politicos, de acum încolo va avea o altă situație. S-ar putea chiar să ajungă în societatea noastră.

•

Tînărul Willatz avea conștiința încărcată, încetase de mult să-i mai scrie Marianei. Cum se întîmplase ? Uite-așa, cu timpul, pentru că avea atîtea de făcut. Da, în pasiunea și în frămîntările sale se destăinuise mamei, care devenise teribil de neliniștită și i-a cerut să nu-i mai scrie. Cînd îi mărturisi iubirea veșnică pentru Mariane, mama lui îi spuse : Așteaptă zece ani și-o să mai vedem. Mai întîi trebuie să ajungi cineva și să-l mulțumești pe tatăl tău.

Dar cînd o revăzu pe Mariane, pe chei, și mai apoi la cimitir, nu se putu stăpîni să nu-i dea mîna, iar ea îl privi drept în față și se strecură lîngă el, foarte aproape, privindu-l. O tandrețe atît de imprudentă.

În cele din urmă se întîlniră, tînărul Willatz trebuia neapărat să coboare în drum și iată că fata îl aștepta ; cum mai sus de pod era un stufăriș, se grăbiră într-acolo. Willatz era în ținută de voiaj ; vaporul urma să sosească din clipă în clipă, dar deși avea atît de puțin timp, nu spuse nimic. Ce se întîmplase cu toate cuvintele din capul și din inima lui ?

Mariane era și ea tăcută. Amîndoi desfrunzeau cîte o nuia.

— Azi voi pleca din nou, spuse el.

— Da.

— Nu-i chiar atît de departe, spuse el.

— Felix pleacă şi el, răspunse ea. În Mexic.

— Da, chiar aşa ?

— Pentru că nu vrea să studieze. Eu am să mă duc la Kristiania, spuse Mariane. Şi eu, ba vreau, ba nu vreau.

— Kristiania e mult mai aproape decît Berlinul, nu ai de ce să te neliniştești.

— N-ai putea să-mi scrii din nou ? spuse ea.

— Ba da. Dar n-am timp, dacă vreau să-mi fac o carieră, să ajung cineva, aşa spunea mama.

Nici vorbă ca Mariane să se fi simţit rănită, se gîndea doar la ale ei, şi era sinceră, îl ruga să îi scrie duminicile, în serile de duminică.

Dar el nu putea.

— Ţi-am scris de multe ori, ţi-am scris şi ieri şi azi. Uite, spuse ea şi îi dădu cîteva scrisori. Poftim !

Willatz întinse mîna, îi mulţumi şi puse scrisorile în buzunar. Era fîstîcit şi mut de fericire.

Şi aşa se face că... era înaltă, şi dulce, cu părul ei de indiancă, bogat, căzîndu-i pe spate, cu faţa oacheşă şi îmbujorată, aşa se face că Mariane se strecură, se lipi din nou de el şi acum Willatz o ţinea în braţe şi se pierduse cu firea. Cum stăteau aşa, fără să se privească în ochi, el izbutea să îngaime

— Lasă-mă să te sărut... pentru scrisori... dacă-mi poţi da voie.

Şi fiindcă o străbătu un fior, o mică tresărire, în semn de consimţămînt, buzele lor se întîlniră, pentru o clipă nesfîrşită, şi amîndoi închiseră ochii.

Apoi se despărţiră în grabă. Da, pentru că nu se mai puteau privi, şi vorbeau, vorbeau cu ochii aţintiţi în pămînt.

— La revedere, spuse el.

— La revedere, spuse ea.

Cînd tînărul Willatz ajunse acasă, Gottfred îl introduse în camera tatălui său. Bătrînul său tată, adus de spate, era foarte solemn şi spuse :

— Te-am aşteptat.

— Îmi cer scuze, eu...

— Te scuz. Hm ! Numele tău este Willatz Moritz von Platz Holmsen.

— Da, ei şi ? întrebă fiul.

— Aşa este. Aşa te cheamă. Hm. Şi în mod obişnuit Willatz.

— Da, şi ?

— Poţi să te numeşti Moritz, în mod obişnuit, dacă preferi.

— Nu. Dar de ce ?

— Dacă preferi, am spus.

— Da, dar nu am o asemenea preferinţă.

— Nu e mai bine să te numeşti Moritz în Germania ? Mama ta... îi datorăm atît de mult, încît...

— Sînt înregistrat cu numele de Willatz, interveni fiul.

— Mama ta îţi spunea Moritz.

— Nu-mi amintesc.

— Ba da, cînd erai mic.

— Da, dar acum, în urmă, n-o mai făcea.

— Bine, deci subiectul ăsta l-am încheiat. Hm. Mă scuzi că n-am chemat pe nimeni la dejunul de rămas bun.

— Dar, dragul...

— De data asta n-am putut, îi datoram ei...

— Dar gîndeşte-te, tată, că ai fi putut veni şi tu cu mine.

— N-am timp, copile. De altfel, acum eşti bărbat în toată firea. Ai grijă de tine, Willatz, şi drum bun.

XVII

De-ar fi fost ca în alte vremuri, locotenentul ar fi ridicat un monument pe mormîntul Adelheidei ; dar acum ce putea face ? Bineînţeles că ceva tot făcuse : pusese o placă mare şi demnă din bronz, dar ăsta nu era un monument funerar, nu, era doar un simplu mormînt. Şi bineînţeles că în numele Adelheidei ar fi făcut o donaţie bisericii, vase de argint aurite, de pildă, dacă ar fi avut de unde.

Începuseră să-i lipsească resursele ?

Dar cum să nu-i lipsească ?

Mai întîi fusese nevoit să renunţe la orgă. Şi apoi nici portretele, al lui şi al Adelheidei, pentru galeria strămoşilor, nu le văzuse isprăvite ! Omul acesta, cu un simţ atît de înalt al ordinii, era revoltat că fusese neglijat un lucru de o asemenea importanţă. În plus, mai era şi micul Gottfred, trebuia să facă ceva pentru el. Dar micuţa Pauline, de ce să fie oropsită ? Şi Petter, jumătate-laponul, care fusese cîndva grădinarul său ?

Ah, într-un fel era bine că Adelheid se prăpădise. Chiar la timp ! Ea n-ar fi putut suporta toate acestea, cîntecul ei ar fi amuţit. Există nenorociri care devin binecuvîntări lovind, cerul dă dovadă de milostenie.

Aşa ai putea spune... dacă ai fi filosof, aşa cum era şi locotenentul.

Dar întrebarea lui Fredrik Coldevin, de mult, la înmormîntare, dacă tînărul Willatz pleacă la Berlin, a fost chiar ridicolă. Dar ce altceva să fi făcut ? Să rămînă acasă, martor la mizeria tatălui ? Fredrik, sărmanul, nedreptăţit de viaţă, el n-a înţeles că era vorba de un Willatz Holmsen, unul care preferă să trăiască în străinătate, şi uneori să vină acasă în vizită.

Nu era îngenuncheat, era tăcut, mîndru, oştean şi om de lume, cu o voinţă de neînfrînt. Se săturase locotenen-

tul de viață ? Ha, atunci n-ar fi trăit-o cu atîta patimă, zi și noapte. Anul de doliu nu se încheiase și erau multe argumentele care îi impuneau să dea dovadă de ordine în privința asta ; dar răbdarea lui ajunsese la capăt ; voia să-și reia serile de lectură.

Mica Pauline era acum camerista lui, cineva trebuia să fie, nu ?, iar ea avea un fel de a fi atît de plăcut și de liniștitor, și mai avea și privirea aceea viorie și adîncă. Locotenentul voia să fie din nou pașă, o chemă de Daverdana, care nu întîrzie să apară. Stătea întins pe canapea și se gîndea cu mulțumire că acum ea se spală pe mîini. Cînd pășea, își legăna în așa fel coapsele încît trezea în el cele mai periculoase speranțe. Stătea întins, cu pumnii strînși, mîinile vîrîte în buzunarele pantalonilor, brutal și nesăbuit. Și fata avea să ia o carte de la locul cuvenit, apoi să se întoarcă, să pășească legănat, legănat...

Dar, cum era o seară luminoasă de vară, ochii lui începură să cutreiere prin încăpere, privea mobilele și tablourile, și iată un portret al Adelheidei, și alfabetul, și toate jucăriile micuțului Willatz... lucruri vechi de acum, timpul trecuse.

Timpul trecuse.

Mîinile lui se descleștau din nou în buzunare și se gîndea cum se scursese timpul. Cîți ani îi mai rămăseseră oare de trăit ? Ah, cît de înșelat fusese și jefuit...

Cînd o aude pe Daverdana venind, sare în picioare și rămîne așa, înțepenit, drept din cap pînă în picioare. Supărat sau doar derutat ? Îl cuprinse vechea înverșunare, stătea în picioare, fără să se clintească, atît de încurcat, în momentul în care Daverdana intră, el spuse doar ceva, cum că era o fată isteață, hm, că întotdeauna fusese o fată isteață, pe scurt, hm. Surescitarea lui se stinse, și în cele din urmă zise : Așteaptă puțin, stai acolo ! Apoi găsi o bancnotă într-un sertar al biroului și i-o dădu.

Daverdana făcu o reverență, roși fericită și-i mulțumi. Ah, ce valoare avea o vorbă a locotenentului, fie ea bună sau aspră. Dar Daverdana era atît de mirată, încît rămase

în picioare chiar și după ce el îi făcu semn cu capul... păi nu trebuia să-i citească ? Nu trebuia să joace dame ? Și locotenentul trebui din nou să facă un semn din cap și spuse : Asta e tot.

Exact cum hotărîse în legătură cu soția sa e ultima oară ! Hotăra și acum în legătură cu viața însăși. De ce fuseseră atît de pustii acești ani de bărbăție ? Acum... putea face singurul lucru pe care-l avea de făcut un om bătrîn fără a fi respingător, lui însuși și celorlalți : să rămînă drept și neînduplecat. Cum altfel să fi procedat acum ? Să se fi bucurat de resturi de la ospățul cel mare ? Era un oaspete alungat, care nu voia să se înhăiteze cu servitoarea pentru o îmbucătură pe furiș. Era furios, încăpățînat și țeapăn. Da, bineînțeles, îi repugna să-și ofere, lui sau rămășițelor ființei lui, delicii care cîndva îi fuseseră refuzate. Acum le respingea el. Se răzbuna pe sine însuși ? Da, pe sine însuși, pe toți, pe toate, în picioare, drept...

Era ultima oară.

Micuța Pauline, camerista, ah, nici gînd să fie înlocuită ! Dar locotenentul avea o inepuizabilă capacitate de a-și găsi cheltuieli cu orice prilej, și Pauline primi o bancnotă, doar Daverdana primise și ea una. Și, de altfel, era o bancnotă dintr-astea noi, mici, pe care mai că se rușina să le ofere.

— Ești mulțumită ? o întrebă el pe Pauline... căci îi plăcea să-i adreseze cîte un cuvînt.

— Da, mulțumesc, spuse Pauline.

— Ai dori încă una ?

— Ah, nu, mulțumesc, nu.

O mai întrebă ce și-ar mai fi dorit ? Ce ar mai fi vrut să învețe, i-ar fi plăcut să coasă ?

Nu, Pauline ar fi preferat să ajungă menajeră.

Chiar dorea asta, într-adevăr ? Menajeră ? Așa. Ar fi putut s-o inițieze domnișoara Salvesen.

Locotenentul a stat de vorbă și cu telegrafistul Bårdsen despre micul Gottfred, întrebîndu-l dacă băiatul n-ar putea să învețe meseria lui. Vedeți, Gottfred era atît de plăpînd, încît n-ar fi putut ajunge un pescar bun, firește, în schimb doamna îl învățase cîteva limbi străine.

Telegrafistul Bårdsen era un bărbat ciudat, cînta la violoncel, un instrument de culoare închisă, gălăgios. În momentul în care locotenentul intră, se ridică și se înclină. Cînd află motivul vizitei, îi răspunse

— Bineînțeles, domnule locotenent, oricînd doriți. Nu era ironie, era politețe, respect, ca și cum locotenentul ar mai fi fost marele stăpîn de la Segelfoss.

Locotenentul răspunse, la fel de politicos, că-i era deosebit de recunoscător.

Cînd locotenentul plecă, telegrafistul Bårdsen se întoarse spre raftul cu perdea, trase o dușcă dintr-o sticlă și apoi se așeză din nou la violoncel. Umerii masivi i se legănau în timp ce cînta.

Zilele treceau, locotenentul îmbătrînea tot mai mult, dar rămînea drept. Dar ce frămîntări albeau părul domnului Holmengrå, el, bărbatul lipsit de griji ? Ciudat. Cele două săptămîni de beție nu puteau fi un motiv, bineînțeles, iar moartea doamnei Adelheid nu-l privea, doar nu era soția lui.

Felix plecase. Da, pentru că nu voia să învețe nimic, explică tatăl, a trebuit să se întoarcă la neamurile lui din Mexic. Era dureros să-l vezi pe domnul Holmengrå, cum era și de așteptat, atît de mîhnit din această pricină. În orice caz, nu pentru toți era cer senin la Segelfoss, nu, pentru că și Daverdana începuse să-și plece capul în pămînt și să plîngă. Daverdana, cu toată tinerețea ei și cu

părul ei roşcat. Într-una din zile stătea lîngă fîntîna de după grajdul din spatele caselor şi tot acolo, de necrezut, stătea şi domnul Holmengrâ, iar Daverdana îi plîngea chiar în faţă, menajera Salvesen surprinsese scena. Ei bine... Îşi ieşise lumea din ţîţîni ? Lumea era pe făgaşul cel bun, domnişoara Salvesen are o bănuială şi se gîndeşte : cît de simplu mi-ar fi fost să fiu eu cea care să plîngă în faţa domnului Holmengrâ.

Cer senin ? Nici vorbă. Pînă şi unul ca Per din Bua o păţise, Per din Bua, obezul, care uneori era nevoit să cîntărească a doua oară, deoarece prima oară cîntărise prea corect, fu lovit de un atac. Şi n-a fost un accident oarecare, a paralizat pe o parte, iar medicul de district Muus a spus că dacă se mai întîmplă o dată, atunci s-a terminat, chiar aşa spusese domnul Muus. Şi parcă pentru Per din Bua universul se destrămase fără noimă. Cum... acea parte din fiinţa sa stătea cu el în pat şi era moartă ? Fără doar şi poate că fusese un bărbat energic şi nu şi-ar fi închipuit că va ajunge infirm, şi atunci, cum să nu fie atît de nenorocit ? Într-un fel se afla în floarea vîrstei, şi niciodată nu se pricepuse mai bine ca acum să socotească greşit, iar după ce primise aprobarea pentru desfacerea de băuturi alcoolice începuse să vîndă, inexplicabil, şi mărfuri frumoase şi scumpe ! Perdele, da. Şi apoi batiste de mătase, ciorapi croşetaţi de la oraş, lustre cu prismă. Asta era tot ? Hm, cine ţinea la tăvăleală şi putea să lucreze în serile de iarnă, putea să-şi cumpere orice de la Per din Bua ! Vindea greble şi securi, făcute în fabrică, cafea prăjită şi măcinată în ambalaje fine, vindea unt în bidoane şi carne de porc din America. Pe timpuri oamenii trebuiau să-şi prepare singuri tutunul... gata, se terminase cu corvoada. Per din Bua aducea tutun prelucrat. Cizme ? Pe vremuri, Nils pantofarul venea la fermă şi prin alte locuri să repare toată încălţămintea de care era nevoie în casă pe timp de un an. Singur întindea pielea, ungea sfoara cu catran, o ducea minunat Nils pantofarul... Acum, Per din Bua vindea încălţăminte de la oraş... Şi era fină ca o ţesătură şi lucitoare ca sticla.

Per din Bua fusese, fără îndoială, un om harnic și întreprinzător, și acum nu pricepea de ce stă la pat. Dar, de altfel, își continua comerțul prin mijlocitori, nevasta și copiii, dirijîndu-i cu autoritate din pat, astfel că negoțul mergea mai departe. Cît fusese sănătos, știuse cum să țină lumea la distanță, o făcea și acum, folosind un baston cu care bătea în podea cînd voia să cheme pe cineva la el. Adusese un doctor, un vraci și vindecători cu leacuri băbești, băuse untură de pește, înghițise medicamente, folosise comprese reci, care de altfel nici nu-i priiseră, dar într-o zi bătu cu bastonul în podea și ceru să-i fie adus pastorul, căci nimic nu-l mai ajuta.

— Aici puteți vedea ce se poate întîmpla mai rău unui om pe lumea aceasta pămînteană, spuse el.

Preotul Lassen îl consolă, zicînd că încă mai avea o parte sănătoasă, da, că totuși era viu.

— Viu ? Ha, ha ! Vedeți dumneavoastră bastonul ăsta, am tot atîta viață cît are și el.

Pentru a-i alina suferința, preotul Lassen îi vorbi despre Iisus și pătimirile lui, ce însemna suferința lui față de cea a Mîntuitorului ? Trebuia să-i fie recunoscător Domnului pentru că mai avea o parte din trup sănătoasă.

— Dumneavoastră vorbiți de partea sănătoasă, dar nici aceasta nu mai este cu adevărat sănătoasă. Și Per din Bua îi aminti de numeroasele neajunsuri ale părții așa-zis zdravene, în orice caz se dovedea a fi un bun cunoscător al trupului omenesc.

— Dar uitați-vă acum la mortăciunea asta, spuse el, și își împinse spre perete brațul mort, astfel ca preotul să-l poată vedea mai bine. Despre asta e vorba. Uite-o cum stă ; dacă n-aș vedea-o nici măcar n-aș ști de ea. Ce rost are s-o mai hrănesc ! Apoi își prinse brațul paralizat cu cealaltă mînă și îl ținu așa în aer, îl răsuci.

Preotul Lassen încercă să-l consoleze din nou, și acum îi spuse pe numele mare, Jensen, și la urma urmei nu erau mulți cei cărora le mergea atît de bine cum îi mersese lui, dragul meu Jensen, iar acum ar fi trebuit să chibzuiască bine dacă n-ar fi timpul să se căiască.

Bolnavul se răsucește de nerăbdare și întreabă :

— Nu, nici dumneavoastră nu mă puteți ajuta ? Nu cunoașteți nici un remediu... O invocație, o rugăciune, sau ce-o fi ! Nu-i așa că dumneavoastră, preoții, știți lucruri de care noi habar n-avem ?

La asta se gîndise Per din Bua cînd îl chemase pe preot.

— Da, așa s-ar spune, într-o oarecare măsură, răspunse Lars, și nu neagă faptul că mai știa cîte ceva. Fiul de pescar se simțea acum superior și se hotărî să se folosească de asta... Bineînțeles, în slujba binelui. Ar fi fost amuzant să afle cît de mare potlogar era acest Per din Bua ; n-ar fi putut oare să-i smulgă niscaiva mărturisiri ?

Preotul Lassen se îndreptă spre ușă și o închise bine, cu toate că și pînă atunci fusese închisă, apoi se așeză lîngă bolnav și îl privi. Per din Bua își zise că asta era pregătirea invocației și îl privea plin de încredere.

Atunci domnul Lassen spuse :

— Nu cumva — te întreb ca un păstor de suflete acum, Jensen, — nu cumva tocmai cu această mînă moartă ai fost mai isteț ?

Per din Bua rămase cu gura căscată... și în două săptămîni îi crescuseră smocuri de barbă în jurul gurii.

— Cum adică ? ! Isteț, cu asta ?

— La cîntărit și măsurat greșit, spuse domnul Lassen. Întreb în numele Domnului.

Per din Bua închise gura la loc, consternarea se transformă imediat în mînie, puse mîna pe baston :

— Mama ta de isteț ! strigă el. Ce... pentru treburi de-astea mi-ai venit ! Du-te acasă și predică-i lu' tactu' și la tot neamul tău ! Băiatul ăsta e nebun de legat !

Ah, cît de tare îl înfuriase asta pe domnul Lassen, păstorul de suflete ! Acum îl tutuia, îi spunea de-a dreptul Lars.

Preotul dădu să plece.

Și atunci invalidul strigă după el :

— Salută-l pe taică-tu și adu-i aminte să plătească datoria cu care l-am trecut în registru. Nemernici ce sînteți !

Preotul Lassen se îndreptă direct spre casa părintească şi făcu un mic bilanţ : ei ? cum era cu Daverdana, avea să mai umble multe săptămîni pe aici fără să se mărite ? Şi ce era cu taică-su, o să stea cu mîinile în sîn şi să se facă vinovat faţă de Dumnezeu şi faţă de toţi vecinii ? Per din Bua îi cerea banii.

— Trebuie să-i scoţi de unde oi şti, spuse el. Eu n-am chef să te ajut, altfel ţi-aş fi plătit datoria pînă la ultimul fir de aţă. Dar tot ce cîştig se duce pe cărţi şi învăţătură. Trebuie să găseşti singur o cale.

— Da, spuse tatăl, dar nu e aşa de uşor. Şi de unde să iau bani ? Locotenentul nu vrea să-mi vîndă locul şi stau aşa cu mîinile legate.

— Pe el l-ai întrebat ?

— Pe Holmengrå ? Da, l-am întrebat.

Pauză. Fiul se gîndeşte.

— Da, chiar Holmengrå e cel care trebuie să te scoată din belea, spuse el. În orice caz, nu vreau să-mi văd cariera ruinată de voi, ăştia de-aici.

— Te cred şi eu, spuse tatăl. Ce-ai spus că nu vrei să-ţi fie ruinată ?

— Cariera.

— Da, aşa am spus şi eu tot timpul, că nu vrei s-o vezi ruinată. Chiar azi mă duc la Holmengrå, să cădem la o învoială.

•

Locotenentul nu-şi mai face plimbările zilnice călare, a început să meargă pe jos. Toţi se mirau, în afară de el însuşi : caii nu mai stăteau oare în grajduri ca şi înainte, iar Petter, jumătate-laponul, nu-i scotea afară, ca de obicei, să facă mişcare ? De ce nu-i mai folosea locotenentul ?

Trebuie să fi avut el vreun gînd, poate că voia să se obişnuiască fără ei. Îl chinuiau insomniile, umbla şi se frămînta, uneori îşi făcea de lucru în preajma cărămidă-

riei, măsura, umbla și dădea din cap. Negreșit că-și rezervase un colț pentru o anume întrebuințare în clădirea aceea mare, marcă locul de amplasare a ferestrelor în lemnăria zidurilor. Și totuși, uneori, i se întîmpla să lase baltă treaba asta zile în șir : mergea cu un tîrnăcop, o sapă și răsaduri de flori, și făcea săpături. Ah, dar săpa în locuri atît de ciudate, încît oamenii începură să intre la idei : oare și locotenentul, al treilea Willatz Holmsen, se apucase să caute comoara strămoșului ? Acest bărbat mîndru și puțin superstițios mersese mult prea departe. Să-l fi năucit insomniile ? Dar aceste ghivece de flori din seră, pe care le umplea mereu pentru a le goli apoi în fiecare loc unde săpa ? Astea păreau să fie mai curînd praf în ochii lumii.

Dacă te uitai la el, totul părea normal, dacă totuși îl supăra ceva, atunci înseamnă că suporta bine. De cînd bătrînul cavaler începuse să meargă pe jos, picioarele i se încovoiaseră vizibil și avea aerul că umblă adus de spate, fiindcă pășea cu privirea în pămînt, atent pe unde călca. El, vlăguit și sleit ? El ? Era de oțel !

Primi cu entuziasm știrea că menajera vrea să se căsătorească, deși era în defavoarea sa : Bineînțeles, spuse el, ați hotărît ziua ? Vă rog să nu amînați ! Dar cînd își dădu seama că acest entuziasm ar putea fi interpretat greșit, adăugă : Nu de altceva, dar n-aș putea concepe să conduc domeniul fără dumneavoastră !

Un compliment din partea locotenentului valora imens pentru domnișoara Salvesen, care în semn de recunoștință spuse că nu va pleca înainte de a-și găsi o înlocuitoare. Dar de altfel mica Pauline devenise chiar pricepută în aceste ultime săptămîni, adăugă ea.

— Așa. Mă bucur. Hm. Mai devreme sau mai tîrziu îmi voi amenaja cîteva încăperi în altă parte, de accea să nu vă amînați cununia nici măcar cu o zi, numai din pricina mea.

— Nu vreți să mai locuiți aici ? Scuzați-mă, dar unde o să stea tînărul Willatz cînd va veni acasă ?

— Nu va veni acasă, nu are timp.

— Dar odată şi odată tot va veni, nu ?

— Nu, eu am timp mai mult. Mă voi duce eu la el. N-aţi citit în ziare despre el ? E muzician, e compozitor.

— N-aţi prefera să mai stau un an ?

— Nu, dar vă mulţumesc. Ce voiaţi să întrebaţi ?

Domnişoara îşi dă drumul şi spune :

— Logodnicul meu e de părere că nu ne putem căsători doar cu cele cîteva coroane agonisite, şi altceva în afară de casă nu avem. Nu avem pămînt.

— Pămînt ?

— Doar pentru cîteva vaci, domnule locotenent. Numai pentru laptele de care avem nevoie.

— Trebuie să găsim o soluţie...

— Ah, doamne, dacă s-ar putea ! spune domnişoara Salvesen. Logodnicul meu l-a rugat în repetate rînduri pe domnul Holmengrâ să vă întrebe, dar de fiecare dată domnul Holmengrâ a răspuns că locotenentul nu vrea să vîndă.

Îşi ciuli urechile, nu puse nici o întrebare. Apoi dădu din cap şi spuse : trebuie să găsim o cale ca să vă procurăm o bucată de pămînt, domnişoară Salvesen.

Locotenentul dă din nou tîrcoale vechii cărămidării, măsurînd şi mişcînd mereu din cap. Dar atunci de ce nu se apucă de amenajarea ei ? Făcea acum eforturi mari să se poată ţine drept, şi poate că era la capătul puterilor, dar tot măsura şi dădea din cap, ca şi cum ceea ce tocmai aflase nu-l mai privea. Aşa... domnul Holmengrâ dispunea de tot şi de toate pe domeniul Segelfoss, şi explica în numele stăpînului că acesta nu dorea să vîndă ! Hm. Şi iată că domnişoara Salvesen, care fusese în serviciul său şi al Adelheidei timp de mulţi, mulţi ani, nu putea primi o bucată de pămînt de la vechiul său stăpîn !

Locotenentul îşi trecu inelul pe mîna stîngă. Ah, acest bărbat ciudat, de luni de zile nu-şi mai schimbase inelul pe cealaltă mînă, dar acum nu se mai putea altfel, cel mai bine ar fi fost să-l poarte tot timpul pe stînga, dar nu

voia, în amintirea Adelheidei. Acum îi schimbă locul, ca şi cum încă ar mai fi avut ceva să-şi amintească, să facă ceva, să salveze ceva. O mică comedie faţă de sine însuşi, o bravadă nevinovată pe care voinţa sa de neclintit o investea cu valoare, o legitima.

Voia să se ducă acasă şi să întocmească o listă cu averea sa mobiliară.

Părăsi cărămidăria. Cînd ajunse la oarecare depărtare se întoarse, o privi şi dădu din cap. Şi asta era tot o comedie, de sute de ori se gîndise la fiecare detaliu de renovare a acestei cărămidării pentru a o transforma în locuinţă... dar rămînea tot în acest stadiu.

Mergea privind în pămînt, după cum îi era obiceiul, şi observă urme de cizme bărbăteşti care urcau spre domeniu. Avu timp să se gîndească la o nebunie, să ia o hotărîre pentru a face faţă cum se cuvine confruntării.

Domnul Holmengrâ îl aştepta.

Domnii se salută, cu politeţe reciprocă, prietenos. Intră şi se aşază, şi pentru început vorbesc despre lucruri destul de banale. Domnul Holmengrâ e mai obosit, palid şi cenuşiu, nu pomeneşte nimic despre scopul vizitei sale, dar locotenentul vrea să grăbească decizia şi să-l ajute :

— Ce bine că aţi venit, domnule Holmengrâ, am de discutat ceva cu dumneavoastră.

Holmengrâ se înclină.

— Menajera mea e logodită şi se va căsători, ea şi logodnicul ei ar dori să cumpere o bucată de pămînt din... Da, din Segelfoss. În alte condiţii aş fi acceptat o asemenea tranzacţie, în semn de recunoştinţă pentru serviciul îndelungat al domnişoarei Salvesen în această casă. Dar în situaţia de faţă nu mai pot vinde.

Domnul Holmengrâ se gîndeşte o clipă, apoi zîmbeşte şi spune :

— Asta depinde numai şi numai de Dumneavoastră.

— Nu. Nu pot reduce ipoteca.

— Ah, ipoteca... dacă numai asta vă încurcă, atunci puteţi vinde liniştit.

Dumnezeule, cine-l putea înţelege pe acest Holmengrå ? Locotenentul se obişnuise să pună răul cel mai mare în faţă — de pildă, eventualitatea de a se vedea alungat — astfel că se însenină, îşi puse din nou inelul pe mîna dreaptă. Iată-l pe domnul Holmengrå, nu se dezminţise, îşi arătase din nou superioritatea.

Dl. Holmengrå părea că se bucură şi el... ce se petrecea oare în mintea lui ? Nu mare lucru, aproape nimic, locotenentul îi uşurase scopul vizitei şi chiar, s-ar putea spune, îi rezolvase afacerile. Ah, domnul Holmengrå se aflase în ultimul timp într-o situaţie atît de ingrată ! Încărcătura enormă de secară, pe care, prin ordin telegrafic, o cumpărase mult prea scump, în zilele sale de beţie, cu o nefericit de mare siguranţă, îl nenorocise şi-i umplea acum nopţile de spaimă. Colac peste pupăză, venise şi fetişcana aia, Daverdana, şi îi aruncase în faţă lacrimile ei. Dar asta nu era de-ajuns. Tatăl ei, Lars Manuelsen, începuse se ridice capul, era în stare să trăncănească peste tot, ba chiar să ameninţe. Chiar azi îl oprise în drum pe domnul Holmengrå şi îi ceruse să ia o hotărîre.

— Vă sînt din nou... recunoscător, ca de multe ori, domnule Holmengrå, spuse locotenentul. Bineînţeles că suma acestei tranzacţii se adaugă la datoria pe care o am faţă de Dumneavoastră.

— Nu, mulţumesc. Consider că ipoteca nu se reduce cu nimic prin această mică afacere.

— Atunci tranzacţia nu se poate încheia, spune locotenentul, şi cei doi domni se întrec în curtoazie exagerată.

Pînă unde avea să meargă ?

— În ultimul timp, spune Holmengrå, mi s-au adresat mai multe cereri în legătură cu vînzarea de pămînt, cred că sînt vreo patru sau cinci cazuri. Am răspuns că Dumneavoastră nu vreţi să vindeţi deocamdată, presupun că aceşti oameni au venit să vă sîcîie, tocmai acum, cînd aveţi atîta nevoie de linişte.

— Mulţumesc, apreciez gestul.

— Dar pentru unul din ei aş dori să pun o vorbă bună, dacă se poate.

— Bineînțeles.

— Mulțumesc. E vorba de Lars Manuelsen. Nu mai vrea să fie dijmaș, acum, că are un fiu pastor ; dorește să devină el însuși proprietar.

— Așa deci, Lars Manuelsen ?

— Lars Manuelsen. Mă bate la cap, mă oprește mereu pe drum și mă piseză.

— E prea de tot !

— Dacă domnul locotenent ar avea deci bunăvoința să mă scape de acest pisălog, atunci aș aranja eu totul. Banii ar fi plătiți de Lars prin mine.

— Voi face întocmai cum doriți Dumneavoastră, domnule Holmengrâ.

— De altfel, Lars Manuelsen nici nu cere chiar atît de puțin pămînt, vreau să spun, vrea teren pentru furajarea a două vaci. Asta înseamnă toată pajiștea dintre el și Ole Johan.

— Așa. Lars Manuelsen. Fiul său poate să facă rost de bani ?

— Probabil, răspunde Holmengrâ. Voi măsura terenul și voi pune totul la punct, să n-aveți nici o grijă. Vă rog, de altfel, să mă scuzați că v-am reținut cu această chestiune. Am amintit-o pentru că tot ne aflam la acest subiect. Prețul... cum să-l calculăm ?

— Ca de obicei.

— Da. Pămîntul și terenul de la Segelfoss au crescut în valoare acum, cu siguranță.

Locotenentul stă pe gînduri :

— Aș ține ca tocmai în aceste două cazuri să nu fie nici o modificare de preț. Este vorba aici de menajera mea și de dijmașul meu.

Holmengrâ se înclină.

— Dorește domnul locotenent să perfecteze vînzarea cu avocatul ?

— V-aș fi recunoscător.

Holmengrâ se înclină.

Cînd dădu să plece, își aminti deodată că venise de fapt pentru ceva anume. Spuse :

— Aveam un mesaj, dar n-aș vrea să vă deranjez. Îi pot transmite personal domnișoarei Salvesen. Am vrut, cu ocazia asta, să vă salut. Cum îi merge tînărului Willatz la Berlin ?

— Minunat.

Cei doi domni se despărțiră.

Mesajul domnului Holmengrâ pentru domnișoara Salvesen era următorul : voia să știe, din partea ajutorului șefului de debarcader, dacă Daverdana și-ar putea părăsi serviciul ca să se căsătorească. Domnul Holmengrâ voia, pentru că tot se afla acolo, să vorbească cu locotenentul, să-i acorde această favoare mirelui.

Și domnișoara Salvesen înțelegea foarte bine situația.

Locotenentul nu renunță la intenția sa de a inventaria obiectele de care se putea dispensa din avutul său mobiliar și de a întocmi o listă. Îi trebuiau bani și nu avea, trebuia să facă rost de ei. Îndeplinea astfel o tristă misiune ca să se adune o anumită sumă de bani, presupunea că avea să pună la socoteală și cîte un obiect de preț, drag familiei, pe care ar fi trebuit să-l sacrifice. Un birou de aici, un secretaire de colo, adevărate minuni din bronz aurit — se îndura să se despartă de ele. Și, în sfîrșit, cum să le transforme în bani ? O licitație ar fi fost dezagreabilă, vestea ar fi putut ajunge la urechile lui Willatz, iar marea întrebare era dacă domnul Holmengrâ ar fi fost dispus să-l ajute din nou.

Holmengrâ sosi peste cîteva zile cu actele pentru cele două vînzări de pămînt și puse banii pe masă. Din nou avu loc o discuție cavalerească despre bani, nici unul din domni nu voia să-i ia, și, de altfel, nu-i așa, era doar un

fleac, atît pentru unul, cît şi pentru celălalt. În cele din urmă, după o propunere îndrăzneaţă a domnului Holmengrå, banii fură împărţiţi în două.

Astfel că acum totul era în bună ordine.

Prin această întîmplare neaşteptată locotenentul avea din nou bani în buzunar, nu mulţi, nu o sumă importantă, dar îndeajuns pentru a renova cărămidăria. Îşi luă materialele de la Namsen ; aceşti bani binecuvîntaţi, nici nu puteau să-şi găsească o folosinţă mai bună. Din nou domnul Holmengrå îşi făcuse o apariţie providenţială, fără bunăvoinţa acestuia nici o coroană n-ar fi ajuns la el. Da, dar aşa cum avea să se dovedească, Holmengrå îl ajutase acum pentru ultima oară.

Următorul pas era să facă rost de oameni care să zidească şi să repare... dar nu erau de găsit. Vedeţi, între timp se făcuse iarnă şi era frig şi oamenii nu aveau chef acum să degere pentru locotenent, oamenii dispuneau acum mai mult de ei înşişi. Îl avea pe Bertel din Sagvika, tatăl micului Gottfred şi al Paulinei, da, el a venit numaidecît, dar Bertel nu se putea descurca singur. Atunci Martin, valetul, trebui să coboare de pe domeniu şi să-l ajute cum putea.

Nu mai voiau oamenii să lucreze pentru locotenent ? Doar erau dijmaşii şi zilierii lui, şi nici unul dintre ei nu plătise locaţie pentru pămînt, care, de altfel, nici nu le fusese cerută vreodată. Toţi aceşti oameni profitaseră prea bine de pe urma lui, pe vremea cînd era puternic, iar Lars Manuelsen avea un vlăjgan de fecior, Julius, care însă nu binevoi să vină. Locotenentului îi prindea bine că învăţase puţin de la filosofi, putea schiţa cîte un zîmbet.

Deci Bertel din Sagvika şi Martin valetul tăiau cu fierăstrăul, dădeau la rindea şi băteau piroane. Făcură două încăperi cu ferestre, cu două rînduri de podea şi de acoperiş, mai mare dragul să vezi cît de zdravăn era totul ! Pentru temelie trebuiau să aştepte pînă la primăvară, cînd pămîntul se va fi dezgheţat.

Dar iarna nu se anunţa deloc veselă, pescuitul în Lofoten mersese prost, Per din Bua era olog şi nu mai voia

să vîndă pe credit. Rămînea doar domnul Holmengrå, era el săritor şi generos, dar pînă la un anumit punct, şi acel punct fusese atins, pentru că se înşelase atît de ruşinos cu o mare încărcătură de secară din ţări străine, şi nu făcea din asta un secret. Nu era obişnuit cu eşecul şi nu putea să-l suporte de unul singur, trebuia să-l facă ştiut. Era o pierdere enormă ; dar ce putea fi cu adevărat o pierdere enormă pentru Tobias Holmengrå, regele ? Pescarii erau plecaţi la Lofoten, nevestele şi copiii lor veneau să-l caute pe Holmengrå, dar nu primeau întotdeauna ajutor... era de neînţeles. Soţia lui Ole Johan avea atît de mare nevoie de un sac de făină albă, de dragul copiilor şi, oricum, pentru a nu se lăsa mai prejos decît femeile din vecini, care puneau pe masă terci alb ; dar domnul Holmengrå i-a dat doar făină obişnuită. Ea-şi dorise de mult timp un manşon de felul celui pe care-l avea soţia lui Lars Manuelsen, nu l-ar fi costat pe domnul Holmengrå mai mult de o bancnotă la Per din Bua ; dar domnul Holmengrå spuse nu. Nu mai era acelaşi.

Cînd pescarii se întoarseră de Paşti, tînăra Daverdana se căsători şi chiar fratele ei, preotul L. Lassen, fu cel care o cunună. Aici Holmengrå se arătă a fi din nou bun şi generos, le oferi însurăţeilor o căsuţă. Da, pentru că mirele era angajatul său la debarcader.

Dar o cununie modestă ca aceasta nu-i înviora pentru multă vreme pe oameni, atmosfera rămînea sumbră. Nimeni nu putea înţelege. De fapt moara măcina ca şi înainte, zi şi noapte ; vapoarele poştale, care la început treceau din trei în trei săptămîni, veneau acum săptămînal. Bårdsen de la telegraf şi ajutorul său, micul Gottfred, transmiteau ştiri despre heringi, despre cumpărări şi vînzări, despre mărfuri şi afaceri... era destulă viaţă la Segelfoss, dar atmosfera era sumbră. Dintre toţi oamenii din partea locului, se pare că şeful debarcaderului lua lucrurile cel mai uşor. Ciudat se mai purta omul acela, poate că acum avea toate motivele să fie cătrănit, dar de fapt cînta, asta făcea. Poate că Dumnezeu îl dăruise cu o fire din

cale-afară de nepăsătoare. Acum propriul lui ajutor făcuse o căsătorie frumoasă şi onorabilă, iar el, şeful debarcaderului, fusese respins. Bine, domnişoară Salvesen, Kristine, păstrează-ţi avocatul, Kristine ! Dumnezeu ştie dacă nu pur şi simplu pentru a-şi îneca amarul, dar chiar în toiul iernii şeful debarcaderului înfiinţă un cor la Segelfoss.

Locotenentul a dat dispoziţii valetului Martin să-i care pianul şi mobilele necesare în încăperile cărămidăriei, pe care treptat începu s-o folosească. Proceda bine, proceda minunat, nu se putea spune că s-ar fi mutat. Începu prin a dormi acolo cîte o noapte, nu-i strica, ardea lemne în sobă, avea lămpi şi lumînări, strîngea din dinţi şi adormea. Şi iarăşi la fel peste o săptămînă, totul era atit de nou, atît de straniu şi rîul se auzea curgînd foarte aproape, dar se silea să adoarmă. Iar după un timp locotenentul ajunse să doarmă în fiecare noapte la cărămidărie şi mergea pe domeniu doar să ia masa. Îi spunea domnişoarei Salvesen şi îi scria fiului său că, în sfîrşit, lăudat fie Domnul, găsise un leac împotriva insomniei.

Veni primăvara, locotenentul nu mai voia să-şi oblige lucrătorii, îl trimise pe Martin, valetul, să caute pe îndelete, pe ici-pe colo, cîte o piatră bună pentru temelie şi să o aducă la cărămidărie, iar locotenentul săpa cu mîna lui. În toiul acestei îndeletniciri primi o scrisoare de la tînărul Willatz care-i scria că are nevoie de bani... oh, ce întîmplare, se afla la o licitaţie, unde o doamnă plîngea după scumpul său pian, pîinea ei. Ce altceva ar fi putut face tînărul Willatz, îi recuperă pianul, ce altceva să facă decît să răscumpere pianul, a fost o chestiune de onoare şi o faptă generoasă. Dragă tată, e o sumă, o sumă mare... n-ar fi trebuit s-o fac ? A fost o întîmplare. Ne-am dus mai mulţi muzicieni la o licitaţie de instrumente muzicale ipotecate, dar doamna plîngea, trebuie să fi fost profesoară, noi, ceilalţi muzicieni, stăteam şi priveam. Atunci am făcut gestul, m-am gîndit la tine şi l-am făcut. Într-un cuvînt : trebuie să achit suma în decurs de o lună. Ce-ar fi trebuit să fac, dragă tată ?

Ajunge ! Locotenentul se adresa acum lui însuşi şi scrisorii. Să nu mai aud un cuvînt ! Bani. Bineînţeles.

Se duse să-l caute pe domnul Holmengrå. Pe drum observă că e foarte emoţionat, fiul lui se purtase ca un adevărat Willatz Holmsen, era încîntat de fiul lui, ochii i se umbrirră umed. Tînărul Willatz, da, era vlăstarul spiţei, un Willatz Holmsen, ca propriul său tată, acel nobil bărbat... Într-un cuvînt, parcă-l văd...

Locotenentul era avizat de această dată ca să nu spere prea mult de la Holmengrå ; marele antreprenor dădea semne că începuse să bată în retragere. De exemplu, domnul Holmengrå nu putea să nu fi observat că locotenentului îi lipsea mîna de lucru pentru renovare, dar nu ridicase nici un deget şi nu trimisese nici un om. Totuşi, acelaşi domn Holmengrå se arătase pînă deunăzi a fi extrem de săritor, cine ştie dacă nu şi de data asta...

— Îmi cer scuze că vă solicit într-o chestiune intimă, spune locotenentul. Pentru a nu vă reţine mai mult decît e necesar, aş vrea să vă spun doar în cîteva cuvinte despre ce e vorba : vă rog să citiţi această hîrtie, e o listă cu anumite părţi din avutul meu mobiliar, doresc să le vînd.

— Cea mai bună soluţie ar fi o licitaţie, răspunde imediat Holmengrå.

Locotenentul înţelese că bătuse drumul în zadar, domnul Holmengrå refuza chiar să ia lista, un mod de a-l respinge cît se poate de evident.

— Desigur că aici nu figurează şi cele mai preţioase obiecte, spuse el, vrînd parcă să lase impresia că nu renunţă imediat ; dar s-ar putea rezolva şi asta. Tablourile de vechi maeştri pe care le-aţi văzut la mine, statuile mari de marmoră, statuetele de argint. Şi vă amintiţi probabil statuia aceea mare, o femeie care poartă o amforă pe umăr, poate că şi cele patru anotimpuri, opere de artă extrem de valoroase.

— Nu mă îndoiesc ! spuse domnul Holmengrå. Dar pentru moment nu sînt în măsură să mai fac cheltuieli suplimentare şi concesii.

Locotenentul păli. Domnul Holmengrâ îi făcuse lui „concesii“ ? Deci nu-i mai rămînea decît să tacă.

Şi atunci domnul Holmengrâ începu să vorbească, să povestească : totul îi mersese pe dos, pierduse o sumă mare, nu era vorba aici de mărunţişuri, ci de o adevărată avere. Poate că n-ar trebui să divulge atît de mult din grijile sale, oricum nu într-o manieră atît de brutală, dar odată şi odată tot trebuia să vorbească ; cine ştie, poate că nu era nici el destul de rezistent în faţa unui eşec pe cît ar fi trebuit să fie. Dar acest om de pe insulă era totuşi un rege. Un rege n-avea voie să aibă slăbiciuni ? Un rege îşi poate pierde echilibrul ?

La aceasta se adăuga faptul că, în adîncul său, domnul Holmengrâ părea să aibă o slăbiciune pentru eleganţă, pentru distincţie. Fusese deosebit de mîndru că-i frecventase pe stăpînii de la Segelfoss. Dar ce lux mai era acela de a-l ajuta pe acelaşi stăpîn, acest proprietar funciar falit, un om care locuia acum într-o cărămidărie ? Domnul Holmengrâ nu era un om rău, dar nici prost nu era.

— Nu văd alt remediu, ar trebui să ne restrîngem amîndoi, spuse el.

Ceea ce locotenentului i se păru mult prea familiar şi răspunse :

— Nu am din ce să mă restrîng.

— Ceva în sensul a ceea ce Dumneavoastră aţi şi făcut. Doar locuiţi la cărămidărie, nu-i aşa ?

— Dorm la cărămidărie, răspunse locotenentul şi, slavă Domnului, îşi păstră stăpînirea de sine. E cea mai bună metodă pe care am găsit-o acum împotriva insomniilor.

Iar acum mînia putea exploda şi adăugă :

— Atît cît voi fi aici... nu m-am gîndit să abordez acest subiect, dar poate că aş putea vorbi despre asta în faţa marelui meu creditor ; locuiesc mult timp la cărămidărie, e adevărat, şi la fel de adevărat e că îmbătrînesc

și din această cauză aș dori poate să găsesc o altă formă de exploatare a domeniului Segelfoss.

— Ah, da ?

Domnul Holmengrå părea să fie foarte surprins... Dar probabil că în realitate nu se mira cu adevărat. Apoi avu loc următorul schimb de cuvinte :

— Să preiau eu domeniul ?

— Nu-mi mai aparține.

— Nu-l pot conduce.

— Pot rămîne eu să-l conduc, după posibilitățile mele, încă un timp.

Pentru asta domnul Holmengrå îi era foarte recunoscător... sau poate că nu...

În drum spre casă, locotenentul se gîndea și dădea din cap : în zadar ! Ce e de făcut ? Da, regreta demersul făcut azi ; ar fi fost și prea ușor să iasă din încurcătură în acest fel. Nu trebuie să pleci de la premisa că viața este ușoară, și atunci primești mai puține lovituri.

Nu mai era nimic de spus despre acest antreprenor, dăduse de atîtea ori dovadă de bunăvoință și găsise multe soluții, acum era el însuși în impas.

XVIII

Viața locotenentului își urma făgașul obișnuit, dar fără îndoială că trăia zile grele. Devenise extrem de activ, se apucă din nou să sape pentru ghivecele sale cu plante din seră, ca și cum ar fi dorit să facă totul pentru florile acelea, doar că nu găsea nicăieri pămînt îndeajuns de bun.

Trecură mai multe zile pînă să abandoneze și această activitate.

Îi telegrafie fiului său, transmițîndu-i că, desigur, procedase așa cum trebuia și banii aveau să fie expediați. Bineînțeles că banii urmau să fie obținuți, dar că era nevoit să plece cu argintăria la Trondhejm Partea tristă și ridicolă era că nu mai avea bani de drum. În momentul ăsta oricare altul ar fi fost dărîmat, zdrobit, dar locotenentul nu făcea decît să se oțelească ; începu să se folosească de baston, pentru că, în general, începuse să umble pe jos, asta era tot. Bastonul fusese al tatălui său, acel nobil stăpîn, și avea mîner de aur cu șnur de mătase prin care să-ți petreci încheietura mîinii ; îi venea bine locotenentului, îi dădea o notă de distincție în plus.

Într-o zi îi întîlni pe medicul de district și pe avocat ; amîndoi îl salutară pe acest bărbat atît de greu încercat, doctorul Muus salută și el, pentru că era bine educat. Vedeți, acestui proprietar de pămînt de pe vremuri nu-i mai rămînea, și asta se știa din sursă sigură, nici o clădire galbenă și nici un valet Martin ; cu toate acestea doctorul Muus îl salută. Oh ! Dar locotenentul răspunse atît de indiferent, atît de absent, încît pierdu simpatia domnilor, da, chiar și a avocatului. Desigur, avocatul tocmai obținuse cumpărarea bucății de pășune... desigur, exact asta obținuse, dar nu-și făcea o datorie din a rămîne veșnic recunoscător. Și pe domnișoara Salvesen urma să o ia săptămîna următoare de pe domeniu și să se căsătorească ; cum avea să se descurce locotenentul fără menajeră, asta îl privea la urma urmei.

Așadar, perspectivele locotenentului erau sumbre. Și pentru asta să renunțe să mai sape ? Nici gînd ! Venise toamna și avea nevoie de temelie zidită pentru a-l proteja de frigul iernii. Locotenentul săpa, iar valetul căra pietrele. Trebuie să fi avut o voință de aur, binecuvîntată, de nu renunța.

Serile stătea în cărămidărie și se odihnea, făcea pasiențe cu cărți lipite și peticite. Le ascundea cu grijă de

fiecare dată, pentru ca Pauline să nu le vadă. În ultimele luni mîinile lui au trecut prin grele încercări, lovite și zdrelite, îi e silă să le privească în timp ce dă în cărți. Sînt dizgrațioase. Apoi ascunde cărțile de joc pentru seara următoare și rămîne meditînd o oră sau două.

Stă acum acolo, împuținat și vlăguit în scaunul său, vorbind cu sine însuși — din pură neputință ? Stă cu capul aproape ascuns între umeri, picioarele ghemuite. Seamănă oare întreaga lui făptură cu un biet ghemotoc jerpelit în care zace o voce stinsă ?

Firește că nu.

Lucrurile îi merg prost, da, are șaizeci și nouă de ani, strivit de necazuri bănești, dar vorbește la fel de puțin cu sine ca și cu ceilalți, în general tace, tace îndărătnic, tace. Dar Paulinei îi spune... pentru că locotenentul vorbește uneori cu ea cînd aceasta coboară la cărămidărie să facă menajul, iar ei îi spune : Crezi, desigur, că arăt prost, Pauline, dar te înșeli, niciodată n-am dormit mai bine ca aici ! Și atunci Pauline îi povestește că domnișoara Salvesen se va căsători joia viitoare, iar locotenentul răspunde Bine face ! Voi ține minte, negreșit.

Și pentru orice eventualitate își schimbă din nou inelul pe mîna stîngă.

Adoptase un mod straniu de economisire în mica sa gospodărie din cărămidărie ținea să facă economie la chibrituri. Ca și cînd asta îl putea ajuta ! Nu-și permitea să aprindă focul dacă îl putea încropi suflînd în jar, stătea în genunchi și sufla. Rămase cu această bizarerie pînă la sfîrșit. Dar nu ajunse peste măsură de excentric. Într-o zi, cînd cămașa de la uniformă se dovedi a fi găurită în cot, urcă imediat la domeniu să se schimbe. Își vedea de săpăturile sale și această gaură ar fi fost un bun pretext filosofic, de care ar fi putut face puțin caz în sinea lui... Am ajuns prea bătrîn să mai fac pe interesantul, se gîndi, desigur ; trebuie să existe ceva filosofie și într-o cămașă negăurită, își zise.

Se culca și se scula devreme, fie ca să facă economie de petrol pentru lampă, fie dintr-un veritabil instinct matinal. Apoi ieșea.

Căzuse zăpadă, în timpul nopții se prinsese o pojghiță subțire de gheață. Locotenentul și bastonul cu mîner de aur sînt afară, la plimbare. E o dimineață răcoroasă, pe cer cîteva stele, ici și colo, giuvaeruri pe o canava albastră ; din cînd în cînd, un țipăt de cocoș răzbate de la Segelfoss, domeniul său. De pe pod privește spre casa lui Holmengrå, nu, acolo totul e cufundat în beznă. Iar rîul coboară, coboară spre el cu un susur veșnic. Suflă vîntul, s-a trezit și el, ca omul cu baston, e orb și nevăzut, fără trup, dar e acolo. Cînd simte că e prea frig pe pod, coboară spre debarcader, se pune la adăpost și privește marea.

Aude zgomote omenești, trebuie să fie cineva care se trezește. Apoi aude zgomotul din nou nu, e cineva care e de mult în picioare, e întuneric și nu poate să vadă, o ființă fără corp, doar un sunet, dar e acolo. După un timp se deschide o ușă, iese Lars Manuelsen, urmat de ajutorul șefului de debarcader. Socrul și ginerele nu vorbesc, se hușmesc cu un sac, iar Lars Manuelsen îl ridică pe umeri. Dar acum e prea tîrziu : cînd îl descoperă pe locotenent, nu se mai poate întoarce, dar salută stăruitor de respectuos în timp ce trece prin fața lui cu sacul în spinare. Iar băiatul de prăvălie dispare în spatele casei. Trebuie să fi lucrat noaptea, gîndi locotenentul, fiecare cu necazurile lui, iată un om cocîrjat sub greutatea unui sac.

Se hotărăște să împacheteze argintăria chiar în ziua aceea și să se îmbarce fără întîrziere pe vasul poștal, putea să-și plătească biletul cînd va fi sosit la Trondhjem, doar nu era un oarecare. Se hotărîse să înstrăineze cîteva bijuterii, da, să se închidă în casă și să învelească în vată cîteva poboabe de masă de care nevoia îl silea să se despartă. Dă din cap, figura îi rămîne inflexibilă. Pe cînd se îndreaptă din nou spre cărămidărie se luminează de ziuă,

împrejurimile sînt învăluite în penumbră, trece ca o siluetă într-un peisaj ocult, înalt, drept, ca o afirmație.

Nu presimțea nimic din ce avea să i se întîmple.

Acum, că pleca la Trondhejm, să lase oare baltă săpatul ? Da' de unde ! Dimpotrivă, voia să termine treaba asta chiar în ziua aceea și să pună lucrurile în ordine, o să aducă zidari cînd se va întoarce acasă din sud. După ce luă micul dejun pe domeniu, coborî din nou la cărămidărie și se apucă de lucru.

Și atunci se întîmplă ceva.

Săpase de cîteva ori în ultimul colț al temeliei, cînd cazmaua izbi în lemn. Sapă în jurul lemnului, ia lopata și aruncă pămîntul, sapă din nou, iese la iveală o ladă, un cufăr... îl străfulgeră un gînd, se cutremură : Comoara ! Dacă primul Willatz Holmsen a îngropat o ladă, atunci asta este ! Locotenentul nu credea în povești ! Dar poate a avut un indiciu de care să se agațe, o istorie de familie, o notă scrisă, da, ca și cum ar fi recunoscut cufărul. Se luptă îndelung să-l scoată din groapă, dar trebui să renunțe, apoi sparse capacul și privi în adîncul întunecos al lăzi.

În cufăr erau cutiuțe și casete, grele și pline de monezi, bani de aur. Locotenentul încercă să le care în casă, dar era mai slăbit ca oricînd, genunchii îi tremurau tot mai mult cu fiecare nou drum, ce noroc avea că era singur !

Martin, valetul, îi mai aducea cîte o piatră mare pentru temelie, dar locotenentul nu era de văzut. La ora mesei Martin se întoarse acasă.

Dar locotenentul tot nu era de găsit și, în cele din urmă, Pauline coboară la cărămidărie să-l caute. Iată-l pe locotenent, bineînțeles, șezînd în salonul său, e livid. Vedeți, o mare nenorocire cu siguranță că nu l-ar fi zdrobit, iar dacă se epuizase într-atît era doar din cauza unei mari bucurii. Trebuie să trimită vorbă după Martin, să vină să-l aducă acasă cu trăsura.

Își petrece toată ziua într-un du-te-vino cu trăsura între domeniu și cărămidărie, are multe lucruri de pus la

punct şi e grăbit. Mîine pleacă. Îşi face bagajele în cărămidărie, le burduşeşte cu pachete misterioase, cu rulouri grele ca plumbul, e aur vechi, bani spanioli şi guinee englezeşti, aceasta e comoara. Da, desigur, există rezerve pe un domeniu chiar dacă trece un război peste el.

A doua zi locotenentul plecă la Trondhejm. Era livid, stors, de parcă i s-ar fi scurs toţ sîngele, dar stătea drept pe vas, stătea în picioare şi se sprijinea în bastonul cu mîner de aur.

Şeful debarcaderului avea mult de lucru, făcea repetiţii cu corul mixt, iar propriul său ajutor era cel mai bun bas. În momentul de faţă ansamblul repeta corale, psalmi nupţiali care urmau să fie auziţi la nunta domnişoarei Salvesen cu avocatul Rasch. Era într-adevăr frumos din partea şefului de debarcader că ţinea cu tot dinadinsul să cînte cu acest prilej şi să-şi manifeste astfel stima faţă de această cununie. Da, desigur, toată stima, şi punea şi el umărul cum putea.

— Cîntăm ca nişte vite, spuse el nemulţumit şi supărat. Ăsta e cor ? E mai rău decît sirena de ceaţă a vapoarelor poştale ! În felul ăsta n-apucăm noi să mai fim gata la timp !

Dar într-o seară şeful debarcaderului veni sus la cor şi anunţă că, slavă Domnului, cununia fusese amînată cu o săptămînă, ar mai fi fost deci timp să înveţe să cînte ca oamenii ! Şi se porniră din nou pe corale.

Fusese amînată cununia ? Da, din pricina domnului Holmengrå. Da. Destinul a vrut ca tocmai în acea perioadă domnul Holmengrå să fie extrem de deprimat din pricina speculaţiilor sale ratate, şi cînd primi invitaţia la nuntă o refuză pur şi simplu. Era un om bogat, putea refuza. Binevoitor ? Bineînţeles că era binevoitor, dar era şi un mare om de afaceri, acum afacerile sale avuseseră însă de suferit. Vă mulţumesc, spusese domnul Holmengrå, dar deocamdată trebuie să vă rog să mă scuzaţi !

De ce să fi făcut şi alte concesii ? Era un om care răzbise prin propriile puteri, pornise de la nimic, aerul său de aristocrat era în mare parte artificiu. Dar putea să pară şi autentic, îi dădea mîna.

Doar că acum cununia nu mai putea avea loc fără domnul Holmengrå. Avocatul Rasch vorbi despre asta cu logodnica sa, care era întru totul de acord cu el că domnul Holmengrå e indispensabil. Îl aveau pe medicul districtului, asta era bine, aveau un preot cu un nume binecunoscut, L. Lassen, îl aveau pe administratorul domeniului din Ura cu soţia, cîţiva negustori cu nevestele, şeful debarcaderului, doamna Irgens... ăştia erau toţi. Nici una din rudele mirilor nu va veni, mireasa nici măcar nu avea familie, sărmana, iar rudele mirelui ocupau posturi în sud şi nu catadicseau să vină pînă aici, se săturaseră de Nordland. Telegrafistul Bårdsen nu fusese invitat fiindcă nu-l cunoştea nimeni, nu vizitase încă pe nimeni. Şi cine a mai pomenit aşa ceva, gîndiţi-vă, să nu faci nici o vizită nimănui ! Şi cine mai era invitat ? Locotenentul era plecat, altfel ar fi fost cu siguranţă oaspete la cununia domnişoarei Salvesen, ah, desigur, cu toate că fusese abătut în ultimele zile ; domnul Holmengrå era şi el într-o dispoziţie proastă şi se scuzase. Care mai erau, deci, ceilalţi invitaţi ?

Dar nu se putea ca domnul Holmengrå să lipsească !

Şi, într-adevăr, cînd acest om mare află că nunta s-a amînat cu o săptămînă doar pentru ca el să-şi revină, atunci îşi recăpătă din nou o stare firească, măgulit de această atenţie, şi acceptă invitaţia. În faţa unei asemenea drăgălăşenii trebuie să mă dau bătut, spuse el binevoitor.

Apoi cununia avu loc, în toată simplitatea, într-adevăr, dar cu atîta eleganţă şi rafinament, cu vin şi toasturi şi telegrame şi corul care cînta sub fereastră, dirijat de şeful debarcaderului.

Iar preotul Lassen fusese atît de drăguţ ! Era adevărat că se neglija cam tare şi că, de fapt, era cumplit de îngălat, vai, cît jeg avea preotul Lassen pe gît ! De aceea şi domnul Muus, acest bărbat distins pînă în vîrful unghii-

lor, a fost la început rezervat față de el. Dar după-masă doctorul își schimbă părerea și începu o conversație interesantă despre cărți și examene cu acest eminent slujitor al bisericii. Aveau păreri atît de asemănătoare, ciudat era doar faptul că preotul nu descindea dintr-o familie cultivată, ca doctorul Muus.

— Cum se simte domnul doctor aici, în ținuturile copilăriei mele ? întrebă domnul Lassen.

— Ah... știți, foarte bine că nu e ca în sud. Dar am obligațiile mele. Trebuie să mă împac cu situația pentru un timp.

— Da, așa se întîmplă cu noi, slujbașii. Nu văd cum aș putea rezista aici mai mult timp, slavă Domnului că am fost eliberat și mi-am terminat misiunea aici.

Doctorul spuse :

— Mi-aș fi închipuit că Dumneavoastră, care sînteți din partea locului și ați plecat doar de cîțiva ani... ah, da, după cîte am auzit sănătatea Dumneavoastră ar avea de suferit aici, în nord.

— Nu trece o zi fără să mă simt rău, aerul ăsta nu e pentru mine. Da, așa se întîmplă cu cei care au fost plecați mai la sud în timpul anilor de studiu. Iar la asta se mai adaugă și aspectul pur psihic sau sufletesc, ispita situațiilor mai înalte. După părerea mea, doar personalități excepționale ar putea rezista în Nordland. Așa spune și episcopul meu.

Dar la asta doctorul, cu toată bunăvoința, fu nevoit să tresară și să aibă rezerve față de atîta naivitate.

— Într-o anumită măsură, spuse el, dar nu e valabil pentru toată lumea. Aveți de gînd să plecați imediat ?

— Peste cîteva zile. Am și început să împachetez...

Darurile de nuntă erau obiecte casnice și argintărie ; mulțumită amînării cu o săptămînă, toți invitații ajunseră la timp, însuși locotenentul îi trimise miresei un ceas de aur cu lanț, ca un fel de recompensă pentru îndelungatul și loialul său serviciu, iar domnișoara Salvesen vărsă lacrimi de recunoștință. Gîndiți-vă, locotenentul plecase la

Trondhjem și nu o uitase. Cine mai era locotenentul ? Dar avocatul Rasch care, sub aspect social, se simțea oarecum stînjenit de această căsătorie, trebui într-adevăr să acopere aceste lacrimi de bucurie în mod elegant și spuse Una din calitățile tale este că te poți bucura aproape din orice, draga mea Kristine !

— Ați văzut ceasul pe care l-a trimis locotenentul ? îl întrebă doctorul pe preotul Lars Manuelsen. Se pare că acest om are putere !

— Da..., nimeni nu știe ce e cu el. Am văzut că are un baston cu mîner de aur, mai scump decît orice cîrjă episcopală.

Doctorul ridică din umeri. Și, în plus, voia să le dea o lecție, atît locotenentului, cît și preotului Lassen.

— Ceasul trebuie să fie destul de scump, spuse el. Dar n-am mai auzit ca cineva să fi trimis în dar unei mirese un ceas de aur de buzunar.

— Da, e adevărat... dacă spuneți dumneavoastră... Nu m-am gîndit la asta.

Dar domnul Holmengrå ? Da, era de față. Venise tîrziu, iar acum era atent și binevoitor cu toată lumea. Poate că nu i se părea deosebit de amuzant, poate că îi lipsea cineva de care să se ocupe, cineva pe care să-l asculte, aici nu se vorbea de lucruri importante, cuvîntul milion nici măcar nu a fost pronunțat. Mirele ținu un toast în cinstea lui... foarte bine ; mirele îi mulțumi pentru că ajutase doi oameni cu o pășune din domeniul Segelfoss Mulțumiri din partea mea și a soției mele.

Iar Holmengrå ridică paharul, dar se apără de onorurile nemeritate, nu avea nimic de-a face cu domeniul Segelfoss.

— Pentru că tot veni vorba, insistă mirele, acum brutarul dorește să cumpere pămînt, ca și Per din Bua, de altfel. Vedeți, sărmanul P. Jensen zace ca o zdreanță, așa cum obișnuiește el să spună, dar își conduce afacerile cu

jumătatea sa cea bună. Gîndiți-vă la el, domnule Holmengrå.

Holmengrå nu mai răspunse nimic, nu, pentru că nici măcar nu-i păsa. Nu s-a trădat, nu, nici măcar cu o trăsărire a feței, că i-ar fi cunoscut pe mire și pe doctorul Muus cu ocazia unui chef, sau pe mireasă timp de cîteva săptămîni în anul trecut, cînd umbla după fuste fără ascunziș. Și apoi această încăpere plină cu lucruri mărunte și discuții banale... și în mijlocul lor chiar el, eroul legendar, regele, care pare neînsemnat, dar e cel mai măreț.

Doamna Irgens, care își urmărește din priviri stăpînul, observă că acesta a găsit de cuviință că e timpul să se retragă. Cînd îl vede că dispare pe ușă, își zice, desigur : Aha, Marcilie stă acasă și așteaptă !

Mirele bea cu cei doi negustori la care și-a plasat bani ; în orice caz, el trebuie să fie cel care să dea dovadă de amabilitate, pentru că mireasa nu e deprinsă deloc cu uzanțele sociale. Îi spuse miresei că în privința telegramelor acelea, Kristine, nu e momentul să facem caz de ele. Mirele era revoltat că nu fuseseră scrise chiar de telegrafistul Bårdsen, ci de micul Gottfred, care abia învățase să telegrafieze și încă nici nu fusese angajat definitiv. Pe mire îl indispunea la culme scrisul acela școlăresc, telegramele trebuiau închise și depuse pe mama familiei.

Apoi oaspeții plecară. La plecare, preotul Lassen spuse : Rămîneți în pace în casa asta !

Era bine dispus, doctorul era plin de respect pentru tactul înnăscut al fiului de pescar.

— Cărți din nou ! Mereu cărți, cărți, domnule preot !

Și domnul Lassen răspunse că da, așa era, îl învățaseră atît de multe. Azi trecuse pe la una din case și primise aceste două cărți pentru biblioteca sa, una din ele era de Berthe Canuthe Arflot, original, iar cealaltă o istorisire creștină despre fata unui preot, intitulată *Sfîrșitul fiicei pastorului și alte povestiri.*

Cînd ajunse acasă, locotenentul era sfîrșit, a fost adus cu trăsura de pe chei pînă la cărămidărie și așezat în pat. Dacă dorea să vină medicul de district ? Nu. Dacă tînărul Willatz să fie înștiințat ? Nu. Locotenentul nu dorea nimic, voia doar să zacă și să se mai întremeze.

Dar locotenentul nu-și revenea, starea sa se înrăutăți, ce noroc că nu adusese zidari cu el. Nu puteau veni înaintea lunii martie. Cînd Pauline cobora cu mîncare de pe domeniu, Mariane îi ieșea în cale să întrebe despre starea lui, stătea acolo și aștepta în fața cărămidăriei și de fiecare dată afla același lucru : Azi se simte mai rău ! Și într-o zi, cînd locotenentul îl chemă... nu pe doctor, nici pe preot, ci pe telegrafistul Bårdsen, Mariane a fost cea care a dat fuga pînă la oficiul telegrafic să-l aducă.

— Încep să am îndoieli în privința însănătoșirii mele, spuse locotenentul, am răcit foarte tare în drum spre casă, venind de la Trondhjem.

La care telegrafistul Bårdsen răspunse doar în cîteva cuvinte, că voința locotenentului e probabil în stare de multe...

— V-aș fi recunoscător să trimiteți o telegramă fiului meu. Nu de alta, dar cu siguranță că nu va ajunge la timp aici.

Bårdsen răspunse :

— Am motive întemeiate să cred că fiul Dumneavoastră e deja pe drum încoace.

Bătrînul locotenent își ascunde plăcuta surprindere și întreabă sec

— Deci l-a anunțat cineva ?

— Da. Eu.

Pauză.

— Hm. Vă mulțumesc... în acest caz vă mulțumesc... hm. Nu de alta, dar nu va ajunge la timp. Cînd ar putea sosi ?

— Cu primul vas spre nord.

Locotenentul numără zilele și spune :

— Pe masă e o scrisoare, am scris-o pe vapor. Aveți un dulap de fier în oficiul telegrafic, acolo s-ar afla în siguranță.

— Da.

— Și v-aș ruga să i-o dați fiului meu în cazul... în caz că, deci...

— Așa va fi ! doar atît spune Bårdsen și ia scrisoarea.

Locotenentul mulțumește din nou și-i face semn că asta fusese tot.

— Îmi permiteți să vă mai vizitez ? întreabă telegrafistul.

— Nu mă simt singur, de fapt... aveți timp pentru asta ?

— Am timp destul. Gottfred lucrează.

— Atunci vă mulțumesc dacă veți mai veni.

Bårdsen ieși, iar Mariane era acolo și aștepta în fața ușii. Ființă ciudată, suflet credincios și needucat, nu-i făcea desigur nici o plăcere să stea aici în fiecare zi și să aștepte, dar își băgase în cap că bolnavului i-ar face bine aceste întrebări despre care știa, era informat de Pauline. Telegrafistul se înclină în fața ei și spune Marianei, tînărul Willatz e în drum spre casă.

Fața oacheșă a Marianei se înroșește, și fata răspunde doar :

— Așa... într-adevăr...

Telegrafistul Bårdsen venea cu regularitate la cărămidărie, bolnavul nu avea nimic împotrivă și Bårdsen însuși nu obosea. Își aducea și violoncelul și cînta cîte puțin,

vorbea rareori şi asculta cu înţelepciune, fără el locotenentul ar fi fost lipsit de compania unui om care se interesa sincer de el în ultimele zile de viaţă. Bårdsen îl informa pe bolnav unde se află tînărul Willatz în fiecare moment, iar locotenentul îi era recunoscător. Iată, zăcea acolo, cărunt, vlăguit, aşteptîndu-şi fiul, privirea parcă i se întorsese înăuntru, tîmplele erau supte... în felul ăsta lucra moartea.

— Aşteaptă puţin, Mariane ! spuse Bårdsen într-o zi din pragul cărămidăriei. Astfel îi dădu telegrafistul de veste bolnavului că Mariane se afla afară.

— Cum de poate veni copila asta în fiecare zi ! spuse el. Chemaţi-o înăuntru !

— Voi pleca în curînd la Kristiania, îi spune Mariane, şi nu ştiu dacă Dumneavoastră vă faceţi bine pînă atunci.

— Aşa, ai venit să-ţi iei rămas bun. Ce drăguţ din partea ta. E foarte ocupat tatăl tău ?

— Da, aşteaptă un vapor cu o nouă încărcătură de secară.

— Salută-l din partea mea.

În aceeaşi clipă uşa se deschide şi intră doctorul Muus. Nu bătuse la uşă ca să nu provoace tulburare ; iar cînd se află înăuntru, îşi scoase imediat haina cu un aer autoritar.

— Am aflat că sînteţi bolnav, spuse doctorul, şi dădu să-i ia pulsul.

Cînd bolnavul se feri, acesta insistă şi se înarmă cu multă hotărîre :

— Acum trebuie să renunţaţi la prostii. Trebuie să vă lăsaţi pe mîna mea de astă dată.

Omul îşi făcea datoria, desigur, chiar mai mult decît atît, şi asta era cît se poate de lăudabil, dar locotenentul nu putuse niciodată să se supună, iar acum era cam prea bătrîn ca să mai înveţe s-o facă. Căută ajutor cu privirea şi îl chemă pe Bårdsen.

— Scoate-l afară, spuse el.

— Trebuie să vă scot, spuse telegrafistul Bårdsen şi îl ajută pe doctor să-şi îmbrace haina. Vedeţi, telegrafis-

tul Bârdsen avea umeri masivi şi aproape că îl săltă pe doctor de la podea pe cînd îl ajuta să-şi îmbrace pardesiul.

Tînărul Willatz nu sosea şi zilele se scurgeau. Vasul poştal se apropia, dar se apropia mult prea încet şi locotenentul îşi pierduse voinţa cea de fier, nu, moartea i-o secătuise.

— În caz că mor azi sau mîine, spuse el, nu poţi să ştii niciodată... am un mesaj pentru fiul meu. Vor sosi cîteva tablouri de familie de la Trondhjem... portretul meu şi al soţiei mele... nu sînt bune, dar trebuie atîrnate pe perete... alături de celelalte. Vreţi să-i spuneţi asta ?

— Aşa am să fac.

— Iar la primăvară va sosi o orgă... o orgă mică pentru biserică. A întîrziat, mama lui o ceruse. Va putea extinde partea din spate a bisericii... sînt suficiente treizeci de picioare... ar putea face o galerie pentru orgă. Lemnul de construcţie va sosi de la Namsen. Atunci o să fie şi o orgă, în sfîrşit...

Voinţă neştirbită pînă la capăt, neclintită.

A doua zi sosi preotul Lassen, să-şi facă şi el datoria, nici că se putea altfel. Era o zi frumoasă de toamnă tîrzie şi soarele pătrundea cu generozitate în camera locotenentului.

Dar această apariţie îl făcu pe bolnav să zîmbească. Omul acesta, care era deja sub stăpînirea morţii, schiţă un zîmbet strîmb, după care închise ochii din nou. Nu-i mai deschise niciodată.

Telegrafistul Bârdsen încuie cărămidăria.

Două zile mai tîrziu, cînd tînărul Willatz se apropia cu vaporul de Segelfoss, pe domeniu, la casa lui Holmengrâ şi pe chei drapelele erau în bernă ; înţelese imediat ce se întîmplase.

Era atît de ciudat, mult mai ciudat decît atunci cînd murise mama lui. Nimic nu părea schimbat, dar totul era atît de deosebit ; trecu pe lîngă hangarul din spatele promontoriului, pe care Per din Bua îl transformase în sală de dans, hangarul se afla şi acum acolo, zugrăvit şi bine întreţinut ; cînd intră în micul golf, auzi zumzetul morii. Pe chei, sub macara, era ancorat un vas mare de la Marea Neagră şi se descărca secară, marinarii forfoteau la bord şi erau ocupaţi cu ale lor. Viaţa clocotea, dar drapelele erau în bernă şi tatăl era mort. Iar el, tînărul Willatz, stătea acolo şi privea spre uscat, sperase să ajungă la timp, crescuse, era bărbat în toată firea şi avea nasturi de aur la haină. Pe măsură ce privea în jur, era din ce în ce mai zăpăcit, vedea totul, dar nu putea reţine nimic. Îşi aminti că trebuia să-i transmită salutări tatălui din partea lui Fredrik Coldevin, care nu avea timp să viziteze domeniul Segelfoss acum, ci doar la vară.

Pe chei îi întîlni pe Martin, valetul, şi pe Pauline, domnul Holmengrâ veni spre el şi îi întinse mîna, doamna Rasch, fostă domnişoara Salvesen, avea ochii foarte roşii. Şi iat-o şi pe Mariane, cu mîinile împreunate, privindu-l.

Cînd ajunse la cărămidărie, telegrafistul Bårdsen era acolo şi-l aştepta. Intrară în salon, o cameră mare, luminoasă, cu mobile şi tablouri ; trecură în cealaltă încăpere mare, acolo zăcea tatăl, cu mîinile pe piept, chipul supt, cu trăsături arabe, încremenite. Era acoperit cu o manta militară, Bårdsen o pusese pentru că aparţinea locotenentului. Locotenentul avea astfel să se folosească acum pentru ultima oară de această scumpă manta. Telegrafistul Bårdsen ieşi şi tînărul Willatz rămase singur. I se povestise despre ultimele zile ale tatălui său, primise scrisoarea acestuia şi o citise. Va răscumpăra domeniul ipotecat, desigur, bani erau în cutare şi cutare loc, slavă Domnului, tatăl său fusese tot timpul un om bogat ! Dacă i-ar mai fi putut vorbi o dată, de-ar mai fi putut auzi un cuvînt de la el ! Vedeţi, acum tînărul Willatz stătea

la căpătîiul tatălui său și purta un veston cu nasturi de aur. Acești nasturi de aur fuseseră cumpărați chiar de tatăl său în timpul călătoriei în Anglia și-i dăruise lui, iar azi se îmbrăcase cu haina asta pentru a-i face plăcere.

Ieși. Zgomotul rîului ajungea pînă jos la el, de pe vaporul cel mare sosit de la Marea Neagră se descărca secară. Mariane urca singură coasta dealului, spre casă.

Lector : ANA BARBU
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Apărut : 1989. Bun de tipar : 22.IX.1988
Format : 16/ 54 × 84. Coli tipo 15.

Com. nr. 80 274
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București
Republica Socialistă România